SVENSKA SPRÅKETS SYNONYMER.

AF A. F. DALIN.

STOCKHOLM, J. BECKMANS FÖRLAG, 1870.

STOCKHOLM. TRYCKT HOS JOH. BECKMAN, 1870.

Förord till den elektroniska utgåvan

Snabbaste sättet att använda denna synonymordbok är att börja i **registret** och sedan gå till uppslagsordet med det angivna numret.

Svenska språkets synonymer (1870) var den första ordboken i sitt slag på svenska. Författaren avled 1873. Andra upplagan kom 1895, granskad och redigerad av **Johan Reinhold Spilhammar**. Tredje upplagan kom 1925, granskad och redigerad av **Gösta Bergman**. Fjärde upplagan kom 1941, sjätte 1955. Sjunde upplagan kom 1971, granskad av **Ingrid Schöier**.

Ett exemplar av första upplagan digitaliserades i december 2006 vid Oxford University av Google, varifrån bilderna i september 2013 kopierades till Projekt Runeberg för OCR-tolkning och korrekturläsning. Bilderna är läsbara, men inte av bästa kvalitet, varför OCR-texten innehåller en del fel.

Vid korrekturläsningen markeras ett kapitel för varje numrerat uppslagsord, men bara första ordet tas med i kapitelnamnet, till exempel: <chapter name="1. Abc">

Innehåll - **A** - **B** - C - **D** - **E** - **F** - **G** - **H** - **I** - **J** - **K** - **L** - **M** - **N** - **O** - **P** - Q - **R** - **S** - **T** - **U** - **V** - X - **Y** - Z - **Å** - **Ä** - **Ö** - **Register**

FÖRORD.

Bland de ord, af hvilka ett språk består, finnas många, som mer eller mindre talrikt gruppera sig omkring ett hufvudbegrepp och bilda liksom för sig afslutna ordfamiljer, hvilkas gemensamma kännemärke detta begrepps innehåll är. Dessa har man efter de grekiska grammatikerna kallat Synonymer, d. ä. Liktydige, en allmänt antagen, men mindre riktig benämning, enär, i sträng mening taget, inga fullkomliga liktydingar finnas, om man med detta uttryck menar sådana, som i alla förekommande fall med lika rätt och lika väl kunna användas och utbytas med hvarandra. Så t. ex. måste erkännas, att varg och ulf väl äro liktydingar i den mening, att de beteckna samma föremål; icke dess mindre skilja de sig i användningen, då varg är det allmänna hvardagsuttrycket,

hvaremot ulf sällan brukas utom i högre stil, i det bibliska och kyrkliga språket samt ordspråksvis. Likaså gifvas för orden gosse, flicka, en hel mängd liktydingar, som dock alla hvar för sig hafva något eget, karakteristiskt, om icke annat, så åtminstone det, att de inskränka sig till folkspråket eller tillhöra någon viss munart. Begreppsförvandter vore således måhända ett lämpligare uttryck för ifrågavarande till begreppet mer eller mindre beslägtade ord; men då det icke är af bruket vedertaget, kan det icke ännu rätt väl begagnas, emedan få skulle förstå, hvad dermed menas.

Att angifva den ofta djupt liggande, fina begreppsskilnaden emellan synonymer är ändamålet med ett Synonymlexikon. Nyttan deraf kan icke vara tvifvelaktig för någon, som inser, af hvilken vigt det är, att vi i tal och skrift betjena oss af det rätta, mest träffande, tanken bäst motsvarande uttryck, att vi säga just hvad vi vilja säga, hvarken mer eller mindre, och att vi icke nyttja ord, hvilkas betydelse ligger på sidan om det vi åsyftat, eller måhända rent at motsäger det, och som således föranleda missförstånd, visserligen i allmänhet föga betydande, dock understundom af den beskaffenhet, att de utsätta oss för åtlöje, någon gång äfven äro af svårare följder. Sådana ordböcker, äfven Synonymiker kallade, hafvaockså redan länge funnits på flera utländska språk, i synnerhet kulturspråken; så t. ex. för det franska, af **Voltaire, d'Alembert, Girard,** m. fl.; för det tyska, af **Gotsched, Storch, Eberhard,** m. fl.; för det engelska, af **Blair,** och för danskan, af **Sporon.** I Tyskland lägger man på dessa hjelpredor för tanken, för tal och skrift, så stor vigt, att t. ex. Kongl. Skolkollegium i Berlin uti ett cirkulär särskilt förordat **Eberhards** »Synonymisches Handwörterbuch der deutschen Sprache» till allmänt begagnande vid undervisningen i tyska språket. Det torde således ingen vilja bestrida, att ett dylikt arbete äfven för vårt modersmål vore önskvärdt, om det ock till en början måste framträda i helt liten skala och i form af ett anspråkslöst försök.

Då Förf. med utgifvandet af föreliggande lilla arbete vågat detta försök, har han icke varit blind för de stora, ja till en del oöfvervinneliga svårigheter, som dermed äro förknippade. Han vet och erkänner, att det skall lemna mycket öfrigt att önska, att mycket kunde vara bättre, och att i synnerhet nödig fullständighet i angifvandet af synonymernes begreppsskilnad saknas, framför allt genom bristen på upplysande exempel. Hvad sist omnämde bristfällighet beträffar, hoppas han dock af upplysta bedömare vara ursäktad, enär arbetet, för att i denna del kunna fullt motsvara behofvet, skulle växt ut till ett allt för stort omfång; så t. ex. utgör **Eberhards** större tyska Synonymik icke mindre än sex band. Men, då i svenska litteraturen ännu hvarje sådant arbete saknas, har han trott sig åtminstone till någon del kunna medverka till fyllande af denna lucka, i förhoppning, att någon, utrustad med större förmåga, skall fortsätta, förbättra och utvidga, hvad han påbörjat och endast i utkast kunnat lemna.

Hvad ordförrådet beträffar, som, efter hvad registret utvisar, innehåller ett antal af inemot 7000 synonymer, och således nära dubbelt öfverstiger de tyska synonymiska handordböckernas, torde det befinnas motsvara icke allt för öfverdrifna anspråk på fullständighet.

Stockholm i November 1870.

A.

1. Abc. Alfabet. Bokstafsföljd. Bokstafsrede. Stafrad. — Den i en viss antagen ordningsföljd uppställda samlingen af bokstäfver, som tillhöra ett språk. *Abc* motsvarar i dagligt tal det främmande ordet *Alfabet*, som i skriftspråket understundom återgifves med *Bokstafsföljd, Bokstafsrede, Stafrad*, allesamman mindre vanliga.

2. Afart. Artförändring. Ras. Varietet. — *Afart*, en i oväsendtliga delar afvikande, bestämdt utpräglad och konstant afdelning af en art. *Artförändring*, en tillfällig och föränderlig, afvikande form af en art. Härmed liktydigt är det främmande *Varietet. Ras*, likaledes ett främmande ord, betyder: artförändring af någon husdjursart. Jfr 912.

3. Afbilda. Afmåla. Afrita. Afteckna. Aftaga. Skildra. Afskildra. Utmåla. — *Afbilda*, göra en bild efter en

förebild. *Afmåla, Afrita, Afteckna*, genom målning, ritning, teckning återgifva bilden af ett föremål. *Aftaga*, genom teckning eller målning framställa bilden af en menniska, i synnerhet dess ansigtsbild. *Skildra, Afskildra*, brukas stundom liktydigt med Afmåla, helst i bildlig mening. *Utmåla*, bildligt: skildra med öfverdrift, öfverdrifvet prisa, svärta o. s. v.

4. Afbrott. Uppehåll. Uppehör. Återvändo. Paus. — *Uppehör*, slut på en handling, på en verkning eller ett varande. *Återvändo*, d. s. s. Uppehör. I det adverbiala uttrycket: Utan återvändo. *Afbrott*, plötsligt upphörande eller hämmande af en verksamhet eller verkning. *Uppehåll*, upphörande af något, som efter längre eller kortare tid åter fortsättes. Liktydigt dermed är det främmande *Paus*, som brukas mest i tonkonsten. Jfr 1304.

A.

1. Abc. Alfabet. Bokstafsföljd. Bokstafsrede. Stafrad. — Den i en viss antagen ordningsföljd uppställda samlingen af bokstäfver, som tillhöra ett språk. *Abc* motsvarar i dagligt tal det främmande ordet *Alfabet*, som i skriftspråket understundom återgifves med *Bokstafsföljd, Bokstafsrede, Stafrad*, allesamman mindre vanliga.

2. Afart. Artförändring. Ras. Varietet. — *Afart*, en i oväsendtliga delar afvikande, bestämdt utpräglad och konstant afdelning af en art. *Artförändring*, en tillfällig och föränderlig, afvikande form af en art. Härmed liktydigt är det främmande *Varietet. Ras*, likaledes ett främmande ord, betyder: artförändring af någon husdjursart. Jfr 912.

3. Afbilda. Afmåla. Afrita. Afteckna. Aftaga. Skildra. Afskildra. Utmåla. — *Afbilda*, göra en bild efter en förebild. *Afmåla, Afrita, Afteckna*, genom målning, ritning, teckning återgifva bilden af ett föremål. *Aftaga*, genom teckning eller målning framställa bilden af en menniska, i synnerhet dess ansigtsbild. *Skildra, Afskildra*, brukas stundom liktydigt med Afmåla, helst i bildlig mening. *Utmåla*, bildligt: skildra med öfverdrift, öfverdrifvet prisa, svärta o. s. v.

4. Afbrott. Uppehåll. Uppehör. Återvändo. Paus. — *Uppehör*, slut på en handling, på en verkning eller ett varande. *Återvändo*, d. s. s. Uppehör. I det adverbiala uttrycket: Utan återvändo. *Afbrott*, plötsligt upphörande eller hämmande af en verksamhet eller verkning. *Uppehåll*, upphörande af något, som efter längre eller kortare tid åter fortsättes. Liktydigt dermed är det främmande *Paus*, som brukas mest i tonkonsten. Jfr 1304.

A.

1. Abc. Alfabet. Bokstafsföljd. Bokstafsrede. Stafrad. — Den i en viss antagen ordningsföljd uppställda samlingen af bokstäfver, som tillhöra ett språk. *Abc* motsvarar i dagligt tal det främmande ordet *Alfabet*, som i skriftspråket understundom återgifves med *Bokstafsföljd, Bokstafsrede, Stafrad*, allesamman mindre vanliga.

2. Afart. Artförändring. Ras. Varietet. — *Afart*, en i oväsendtliga delar afvikande, bestämdt utpräglad och konstant afdelning af en art. *Artförändring*, en tillfällig och föränderlig, afvikande form af en art. Härmed liktydigt är det främmande *Varietet. Ras*, likaledes ett främmande ord, betyder: artförändring af någon husdjursart. Jfr 912.

3. Afbilda. Afmåla. Afrita. Afteckna. Aftaga. Skildra. Afskildra. Utmåla. — *Afbilda*, göra en bild efter en förebild. *Afmåla, Afrita, Afteckna*, genom målning, ritning, teckning återgifva bilden af ett föremål. *Aftaga*, genom teckning eller målning framställa bilden af en menniska, i synnerhet dess ansigtsbild. *Skildra, Afskildra*, brukas stundom liktydigt med Afmåla, helst i bildlig mening. *Utmåla*, bildligt: skildra med öfverdrift, öfverdrifvet prisa, svärta o. s. v.

4. Afbrott. Uppehåll. Uppehör. Återvändo. Paus. — *Uppehör*, slut på en handling, på en verkning eller ett varande. *Återvändo*, d. s. s. Uppehör. I det adverbiala uttrycket: Utan återvändo. *Afbrott*, plötsligt upphörande eller hämmande af en verksamhet eller verkning. *Uppehåll*, upphörande af något, som efter längre eller kortare tid åter fortsättes. Liktydigt dermed är det främmande *Paus*, som brukas mest i tonkonsten. Jfr 1304.

A.

1. Abc. Alfabet. Bokstafsföljd. Bokstafsrede. Stafrad. — Den i en viss antagen ordningsföljd uppställda samlingen af bokstäfver, som tillhöra ett språk. *Abc* motsvarar i dagligt tal det främmande ordet *Alfabet*, som i skriftspråket understundom återgifves med *Bokstafsföljd, Bokstafsrede, Stafrad*, allesamman mindre vanliga.

2. Afart. Artförändring. Ras. Varietet. — *Afart*, en i oväsendtliga delar afvikande, bestämdt utpräglad och konstant afdelning af en art. *Artförändring*, en tillfällig och föränderlig, afvikande form af en art. Härmed liktydigt är det främmande *Varietet. Ras*, likaledes ett främmande ord, betyder: artförändring af någon husdjursart. Jfr 912.

3. Afbilda. Afmåla. Afrita. Afteckna. Aftaga. Skildra. Afskildra. Utmåla. — *Afbilda*, göra en bild efter en förebild. *Afmåla, Afrita, Afteckna*, genom målning, ritning, teckning återgifva bilden af ett föremål. *Aftaga*, genom teckning eller målning framställa bilden af en menniska, i synnerhet dess ansigtsbild. *Skildra, Afskildra*, brukas stundom liktydigt med Afmåla, helst i bildlig mening. *Utmåla*, bildligt: skildra med öfverdrift, öfverdrifvet prisa, svärta o. s. v.

4. Afbrott. Uppehåll. Uppehör. Återvändo. Paus. — *Uppehör*, slut på en handling, på en verkning eller ett varande. *Återvändo*, d. s. s. Uppehör. I det adverbiala uttrycket: Utan återvändo. *Afbrott*, plötsligt upphörande eller hämmande af en verksamhet eller verkning. *Uppehåll*, upphörande af något, som efter längre eller kortare tid åter fortsättes. Liktydigt dermed är det främmande *Paus*, som brukas mest i tonkonsten. Jfr 1304.

i nöd. Härmed liktydiga äro: Miskunda sig, Varkunna sig, bada tillhörande det bibliska och kyrkliga språket.

1333. Ömse. Ömsesidig. Inbördes. — Ömse, både den ena och den andra, t. ex. taga mutor på ömse händer. Ömsesidig, som är, finnes, sker på eller utgår ifrån ömse sidor, t. ex. ömsesidig aktning, ömsesidiga ränker, fiendtligheter. Inbördes, har afseende på en vexelverkan eller motsvarighet i godt eller ondt emellan tvenne personer, eller emellan dem, som tillhöra samma folk, samfund, förening o. s. v., t. ex. inbördes kärlek, hat, krig. I allmänhet liktydigt med Ömsesidig.

1334. Önska. Behaga. Efterlängta. Efterträngta. Åtrå. Åstunda. Begära. Välönska. Tillönska. — önska, gerna vilja, att något måtte hända, ske, inträffa; äfv. genom ord uttrycka en sådan vilja. Tillönska, muntligen eller, skriftligen önska en person något. Välönska, tillönska lycka, välgång. Följande ord uttrycka en till begär stegrad önskan: Åstunda, ifrigt önska sig något; Åtrå, i hög grad åstunda; Begära, hafva stark åtrå att komma i besittning eller åtnjutande af något; föga brukligt i denna bemärkelse, utom i biblisk stil. Behaga, d. s. s. Åstunda, Önska. Tillhör i denna mening det finare umgängsspråket. Efterlängta, lifligt önska, längta, att någon måtte komma eller att något måtte inträffa. Efterträngta, på det högsta efterlängta.

1335. Öppna. Upplåta. Uppspärra. Vidöppna. Utslå. Glänta. — Öppna, göra öppen. Upplåta, i vissa ordasätt liktydigt med Öppna, t. ex. upplåta dörren, upplåta sin mun. Uppspärra, öppna vidt och bredt, belt och hållet. Vidöppna. öppna på vid gafvel. Glänta, öppna belt litet. I talesättet: glänta på en dörr. Utslå, (om växter) öppna, utveckla, t. ex. utslå blommor, blad, löf.

1336. Öppning. Hål. Gap. Vak. Glugg. Lucka. Läcka. Mun. Mynning. Svalg. Schakt. — Öppning, öppet ställe.

Hål, öppning af större eller mindre vidd tvärs igenom en kropp eller blott på ytan. Vak, hal tvärs igenom is pä sjö o. s. v. Glugg, liten öppningöppning.

349

på mur eller vägg, för att släppa in ljus eller luft, eller att skjuta igenom. Lucka, öppning i vägg, tak, golf, däck o. s. v., med stängsel af samma namn, att skjuta för eller fälla ned. Läcka, hål, öppning, otätt ställe på kärl eller farkost. Mun, den hålighet i hufvudet, som har sitt läge innanför läpparna; äfv. liktydigt med Mynning, öppning, der vatten eller luft har sitt utlopp eller sin utgång, o. s. v. Gap, vid öppning; vidöppnad mun. Svalg, inre delen af munhålan; äfv. stort gap, vid afgrund. Schakt, främmande ord, som betyder: lodrätt nedstigande, utsprängd öppning i en grufva eller genom ett berg. Jfr. 937. **5. Afkomma. Afföda. Afvel. Yngel. Kull.** — Afkomlingar af menniskor eller djur. *Afkomma* brukas mest i fråga om menniskor, *Afföda* äfven och hufvudsakligast om djur, *Afvel* om husdjur, *Yngel* om djurs ungar i allmänhet, äfven stundom föraktligt om en menniskas barn. *Kull*, samteliga barnen af ett äktenskap; äfv. på en gång födda ungar af ett djur. Jfr 52.

6. Aflägga. Afsätta. — *Aflägga*, lägga undan, i förråd, till besparing eller afhämtning. *Afsätta*, sätta, ställa undan för samma ändamål; äfv. aflägga penningar till något visst behof.

7. Afråda. Afstyrka. Afskräcka. Afskrämma. Afstyra. Afvända. Varna. Varsko. — *Afråda*, genom råd söka öfvertala någon att afstå från ett beslut, ett företag. *Afstyrka*, genom kraftiga skäl och föreställningar enträget afråda. *Afskräcka, Afskrämma*, förmå någon att afstå från en tillämnad handling, ett företag, genom förespegling af dermed förknippade svårigheter eller faror. *Afstyra*, genom öfvertalelse eller lämpliga åtgärder afhålla någon ifrån en tillämnad handling. *Afvända*, genom skäl eller öfvertalelse förmå någon att frångå ett beslut, en föresats. *Varna*, antyda en person, att han bör akta sig för något. *Varsko*, har i folk- och hvardagsspråket enahanda betydelse som Varna.

8. Afsides. Afväges. Aflägse. Fjerran. — *Afsides*, bort åt sidan; afskildt och undangömdt; i enrum. *Afväges*, långt bort ifrån vägen. *Aflägse*, långt borta, på långt afstånd ifrån ett ställe. *Fjerran*, ganska långt borta.

9. Afskaffa. Upphäfva. Inställa. Afhjelpa. — *Afskaffa*, borttaga något stadgadt eller öfligt, vare sig nyttigt eller skadligt. *Upphäfva*, borttaga laga kraft och verkan af något. *Afhjelpa*, undanrödja något för handen varande ondt, fel, missbruk o. s. v. *Inställa*, afbryta fortsättningen af något, t. ex. utgifningen af en tidning, penningars utbetalning; äfv. återkalla någotförut tillkännagifver t. ex. en offentlig tillställning, ett nöje o. s. v. Jfr 1135.

10. Afsked. Afgång. Entledigande. Orlof. Farväl. Adjö. — *Afsked*, en persons skiljande eller afgående från embete, tjenst, syssla; äfv. skilsmessa från personer, saker eller ställen. I denna sednare bemärkelse äro *Farväl* och det, främmande *Adjö* liktydiga. *Afgång*, händelsen att en person lemnar innehafvande embete, tjenst, befattning. *Entledigande*, skiljande från tjenst (brukas mest i officiel stil). *Orlof*, afsked ur enskilt tjenst.

11. Afskeda. Förafskeda. Entlediga. Afsätta. Afdanka. Hemförlofva. Aftacka. — *Afskeda*, genom utfärdadt skriftligt afsked eller genom orlofssedel förklara en person ledig ifrån offentlig eller enskilt tjenst. *Entlediga*, afskeda embets- eller tjensteman ur rikets tjenst. Brukas mest i officiel stil. Liktydigt är *Förafskeda*, men numera föga brukligt. *Afsätta*, skilja någon ifrån innehafvande embete eller tjenst, utan derom gjord ansökan; äfv. skilja en regerande person ifrån styrelsen. *Afdanka*, förafskeda ur krigstjenst utan formligt afsked; äfv. snöpligen afskeda, bortköra ur tjenst. *Hemförlofva*, gifva manskap eller skolungdom tillstånd att återvända hem. *Aftacka*, upplösa och hemförlofva krigsmanskap.

12. Afskjuta. Aflossa. Affyra. Afbränna. Afsmälla. Afspänna. — *Afskjuta*, medelst skjutredskap med häftig fart framdrifva något förstörelseredskap emot ett mål. *Aflossa*, låta skottet gå af ur ett laddadt eldvapen. *Affyra, Afbränna*, hafva samma betydelse, men afse mera sjelfva antändningen. Afbränna betyder derjemte: antända brännbara ämnen, som explodera. *Afsmälla*, aflossa ett eldvapen. Har i synnerhet afseende på sjelfva

explosionen. *Afspänna*, aflossa någonting spändt (sträng, fjäder, båge, bössa o. s. v.).

13. Afton. Qväll. — *Afton*, tiden ifrån skymningen till den vanliga tiden för natthvilan. *Qväll*,liktydigt, brukas mera i folk- och hvardagsspråket, mindre i skriftspråket, utom i samtalsstil och poesi.

14. Aftonmåltid. Qvällsmål. Qvällsmat. Qvällsvard. Aftonvard. Sexa. — *Aftonmåltid*, måltid, som intages på aftonen. *Qvällsmål, Qvällsmat, Qvällsvard*, äro dermed liktydiga, men tillhöra hvardagsspråket. *Aftonvard*, mellanmål, som intages vid aftonens begynnelse, före den egentliga aftonmåltiden. *Sexa*, egentl. aftonvard vid sextiden; brukas numera i allmänhet om hvarje lättare anrättning på aftonen.

15. Afträda. Afstå. Afsäga sig. Aflåta. Öfverlåta. Upplåta. Uppgifva. — *Afträda*, formligen till annan person öfverlemna något, hvartill man äger eller anser sig äga rätt. *Afstå*, till en annans förmån lemna ifrån sig eller öfverge något, som man äger, innehar eller gör anspråk på. *Afsäga sig*, uttryckligen förklara, att man ej vidare gör anspråk på något, hvartill man äger eller förmenar sig äga rätt. *Aflåta*, genom någon förhandling (köp, byte o. s. v.) till annan person afstå något. *Öfverlåta*, är i allmänhet liktydigt med Afstå, men innebär vanligen ett tyst begifvande, utan uttrycklig förklaring. *Upplåta*, öfverlåta åt någon nyttjanderätten till en sak. *Uppgifva*, öfverlemna åt en annan besittningen af något. Jfr 1318.

16. Aftåga. Afmarschera. Aftroppa. Uppbryta. — *Aftåga*, bortgå i samlad trupp eller viss ordning. *Afmarschera*, aftåga i marschtakt. *Aftroppa*, aftåga truppvis. *Uppbryta*, aftåga från lägerort, rastställe o. s. v.

17. Afund. Afundsamhet. Afundsjuka. Missunnsamhet. Svartsjuka. — *Afund*, en känsla af bitterhet och harm vid tanken pä en annans lycka, framgång eller företräden. *Afundsamhet*, benägenhet att intagas af afund. *Afundsjuka*, afund eller afundsamhet i högre grad. *Missunnsamhet*, benägenhet att ej unna andra något godt. *Svartsjuka*, aggande känsla af harm öfver en annans deltagande eller företräde i en persons kärlek, vänskap eller ynnest.**18. Afvikelse. Afsprång. Afsteg.** — *Afvikelse*, handlingen att afvika från ett ämne, från det rätta, sanna eller goda. *Afsprång*, tvär och oförberedd afvikelse från ämnet. *Afsteg*, afvikelse, som härleder sig af obetänksamhet, lättsinnighet o. s. v. Jfr 246.

19. Afvisa. Bortvisa. Affärda. Afskeda. Afföra. Afreda. Afsnäsa. Afspisa. — *Afvisa*, visa bort någon ifrån, sig eller ifrån ett ställe; äfv. vägra att antaga (anbud, förslag o. s. v.). I förra bemärkelsen är *Bortvisa* liktydigt. *Affärda*, bortsända någon i ett ärende af vigt; äfv. snöpligt afvisa. I sednare bemärkelsen säges äfven *Afskeda. Afföra*, föraktligt eller med hugg och slag affärda. *Afreda*, med skarpa ord besvara eller vederlägga. *Afsnäsa*, på ett snäsigt sätt besvara, afvisa. *Afspisa*, med fagra ord och tomma löften göra sig qvitt en person, som ansöker om något.

20. Afväg. Biväg. Sidoväg. Genväg. — *Afväg*, väg, som afviker ifrån en större, allmännare. *Biväg*, mindre väg, som sammanbinder hufvudvägar eller utgår åt sidan ifrån en större. *Sidoväg*, väg, som löper på sidan om en annan. *Genväg*, väg, som förkortar den vanliga vägen till ett ställe.

21. Afvärja. Afslå. Tillbakaslå. — *Afvärja*, förhindra verkan af ett anfall eller anfallsvapen. *Afslå*, tillbakadrifva ett anfall.

22. Aktning. Högaktning. Vördnad. Uppmärksamhet. Undseende. Anseende. Inflytande. Heder. Ära. — *Aktning*, fördelaktig tanke om en person, till följe af hans förtjenster eller goda egenskaper, och deraf följande uppmärksamhet för honom i det yttre. *Högaktning*, högre grad af aktning. *Vördnad*, känsla af högsta aktning för en person. *Uppmärksamhet*, iakttagande af hvarje tillfälle att vara någon viss person till tjenst. *Undseende*, känsla af vördnad, aktning för eller skonsamhet emot en person, hvarigenom man bevekes att afhålla sig ifrån något, som man eljest skulle hafva gjort. *Anseende*, utmärkelse, som någon åtnjuter i det allmänna omdömet, till följe af dygder, kunskaper, förtjenster o. s. v. *Inflytande*, förmåga att utverka,genomdrifva, hvad man önskar, grundad på

förtroende eller anseende, som man åtnjuter. *Heder*, hög tanke, som andra hysa om en persons goda egenskaper; äfv. bevisning i det yttre af aktning för en person. *Ära*, hög grad af anseende, som en person åtnjuter i det allmänna, på grund af utmärkta förtjenster eller bragder.

23. Allmän. Allmännelig. Offentlig. Öppen. — *Allmän*, som gäller om, kan sägas om alla eller största delen, tillhör eller angår alla. *Allmännelig*, alla tillhörig, för alla gemensam. Brukas mindre ofta utom i de teologiska uttrycken: allmännelig tro, kyrka. *Offentlig*, som sker, försiggår, göres inför allmänheten, är bestämd för allmänhetens bruk eller staten tillhörig, t. ex. offentliga lustbarheter, offentlig tacksägelse, offentliga byggnader, skolor. *Öppen*, för alla tillgänglig. I vissa uttryck, t. ex. hålla öppen bod, på öppet torg, öppen gata.

24. Allmänhet. Menighet. — *Allmänhet*, ett samhälles hela befolkning; äfv. ett på något ställe samladt större antal af menniskor. *Menighet*, massan af det ringare folket; äfv. liktydigt med Allmänhet i detta ords sednare bemärkelse.

25. Allvar. Allvarlighet. Allvarsamhet. — *Allvar*, lugn värdighet i lynne, hållning och uppförande. *Allvarlighet*, eftertryckligt handhafvande af lag och ordning; lugn och sansad stränghet. *Allvarsamhet*, lugnt, jemnt och stadigt sinnelag, föga tillgängligt för skämt och munterhet.

26. Alster. Foster. Frukt. Lifsfrukt. — *Alster*, något, som af jorden blifvit frambringadt. Säges äfven bildligt om det, som af menniskor genom arbete, konst, snille frambringas. *Foster*, barn eller unge, ännu varande i moderlifvet. *Frukt*, i allmänhet: hvad jorden frambringar till näring för menniskor och djur; i inskränkt betydelse: den köttiga och saftiga växtdel, som på vissa träd utbildas af fruktämnet. *Lifsfrukt*, barn, i synnerhet i moderlifvet.

27. Andakt. Andäktighet. Uppbyggelse. Salvelse. — *Andakt*, själens uteslutande sysselsättning medtanken på Gud och gudliga ting, i bön, betraktelse eller åhörande. *Andäktighet*, böjelse för eller vana vid andaktsöfningar; äfv. ofta liktydigt med Andakt. *Uppbyggelse*, väckelse till fromhet och dygd genom lära eller föredöme. *Salvelse*, patetiskt, känslosamt, gråtmildt föredrag, med syfte att beveka.

28. Ande. Själ. Sinne. Hjerta. — *Ande*, ett okroppsligt, med förnuft, vilja, känsla och verksamhetskraft begåfvadt väsende. *Själ*, menniskans andliga del, som lifvar kroppen och fortlefver efter dennas upplösning. *Sinne*, själens förmåga att emottaga intryck utifrån eller inifrån. *Hjerta*, själens förmåga att erfara känslor och lidelser; äfv. själens drift till välvilja mot andra.

29. Andedrägt. Andedrag. Andetag. Anda. — *Andedrägt*, den lifsförrättning, hvarigenom luft insupes i lungorna och åter utsläppes. *Andedrag, Andetag*, luftens insupande i lungorna för hvarje gång särskilt. *Anda*, den luft, som genom andedrägten utsläppes ur lungorna, t. ex. hafva elak anda; äfv. liktydigt med Andedrägt, t. ex. hämta andan.

30. Andfådd. Andtruten. Andtäppt. Andlös. Flåsmätt. Flämtande. — *Andfådd, Andtruten*, kallas den, som till följd af häftig kroppsrörelse andas kort, tätt och hastigt. Samma betydelse har äfven *Flåsmätt*, men brukas endast i folk- och hvardagsspråket. *Andlös*, ytterst andtruten; säges äfven om den, som återhåller andedrägten; äfv. liktydigt med liflös, död. *Andtäppt*, som till följd af något inre kroppsligt hinder har svårighet att andas. *Flämtande*, som andas tätt, häftigt och hörbart, t. ex. af trötthet, hetta, feber o. s. v.

31. Anfalla. Angripa. Öfverfalla. Våldföra. Antasta. Anhålla. Öfverraska. Öfverrumpla. Ansätta. Storma. Bestorma. Förgripa sig. — *Angripa*, med ord eller gerning börja strid emot någon. *Anfalla*, innebär ett häftigt, *Öfverfalla*, ett plötsligt angrepp. *Våldföra*, utöfva våld emot någon. *Anhålla*, nödga någon att stanna, för att redogöra för sig eller uppfylla ens begäran; äfv. fasttaga, gripa. *Antasta*, angripa medyttre våldsamheter, eller i tal och skrift (med beskyllningar, anspråk, påståenden, frågor o. s. v.). *Ansätta*, med all makt söka att betvinga

någon, att nödga till eftergift, till medgifvande; äfv. ofta liktydigt med Angripa. *Storma*, med väpnad styrka anfalla fästning, stad o. s. v., för att intaga dem. *Bestorma*, dermed liktydigt, betyder äfven: häftigt och enträget ansätta någon med frågor, böner, uppmaningar o. s. v. *Förgripa sig på någon*, med ord eller gerning angripa en af lag fridlyst eller allmänt vördad person. *Öfverraska*, oförvarandes komma öfver eller anfalla någon. *Öfverrumpla*, oförsedt anfalla en fiende. Jfr 1029.

32. Angå. Anbelanga. Beträffa. Anbeträffa. Ankomma. Röra. Handla om. Vidkomma. Gälla. — Stå i förhållande till något. *Angå*, uttrycker detta begrepp i allmänhet, och kan till föremål hafva både person och sak. Likaså *Röra*, hvilket dock i fråga om sak har inskränktare användning och kan icke gerna brukas adverbialt i st. f. hvad angår; man kan således icke säga: hvad mig rör, så är jag nöjd; hvad honom rör, så bergar han sig nog. *Gälla*, nyttjas i vissa fall liktydigt med Angå. *Handla om*, hafva till föremål, t. ex. boken handlar om politik. *Vidkomma* är liktydigt med Angå, men har mindre ofta sak till föremål och brukas sällan i hvardagstal, aldrig i folkspråket. *Anbelanga, Beträffa, Anbeträffa*, hafva äfven samma betydelse som Angå, men nyttjas endast i uttrycken: anbelangande, beträffande, hvad anbelangar, hvad beträffar o. s. v., hvilka uttryckssätt äfven tillkomma öfriga här ofvan anförda, till denna grupp hörande ord, med undantag af Handla och Gälla. *Ankomma*, nyttjas endast i uttrycket: hvad ankommer, t. ex. hvad den saken ankommer, så är jag lugn.

33. Anhängare. Medhållare. Partigängare. — *Anhängare*, den, som gynnar någon viss persons afsigter och sträfvanden, eller är tillgifven något visst parti, en sekt, en lära, ett vetenskapligt system o. s. v. *Medhållare*, någon viss persons anhängare, som gillar dess åsigter eller understöder dess sträfvanden*Partigängare*, ifrig anhängare af något visst parti; äfv. i krig, deltagare i eller anförare för ett ströfparti.

34. Anklaga. Skylla. Beskylla. Påbörda. Angifva. Tilltala. Åtala. Åkära. Åklaga. Beifra. Lagsöka. Lagföra. Stämma. Instämma. — *Anklaga*, draga någon inför rätta, såsom skyldig till öfverträdelse af lag. *Skylla, Beskylla*, gifva någon skuld för en sak, utan att dermed åsyfta hans dragande för rätta. *Påbörda*, beskylla en person för något af svårare beskaffenhet. *Angifva*, för vederbörande myndighet anmäla begången eller tillämnad förbrytelse, uppgifva viss person, som begått eller har i sinnet att begå någon förbrytelse. *Tilltala*, i egenskap af allmän åklagare anklaga någon vid domstol. *Åtala, Åkära, Åklaga*, göra något till föremål för anklagelse vid domstol. *Beifra*, har samma betydelse, men nyttjas föga utom i skriftspråket, likasom de båda föregående orden egentligen tillhöra rättegångsstilen och oftast sägas om åklagare på embetes vägnar. *Lagföra*, kalla någon till inställelse vid domstol, för att svara i brottmål eller tvistemål. *Lagsöka*, utkräfva en fordran genom den offentliga maktens åtgärd. *Stämma*, kalla någon inför domstol, för att svara eller vittna i ett mål. *Instämma*, kalla till inställelse vid domstol (så väl kärande som svarande part och vittnen); äfv. genom laga stämning göra en sak anhängig vid domstol.

35. Ankomma. Framkomma. Anlända. Inträffa. Anlöpa. — *Ankomma*, komma till en ort, dit man färdats. *Framkomma*, hinna fram till målet för resa, färd, vandring. *Anlända*, egentl. komma till något land, till någon hamn, efter sjöresa; har i allmänhet samma betydelse som Ankomma, men antyder vanligen en längre färd, hvarförutom Ankomma icke gerna brukas i fråga om sjöresor. *Inträffa*, nyttjas ofta liktydigt med Ankomma. *Anlöpa*, under segling till bestämmelseorten lägga till vid en kust, inlöpa i en hamn.

36. Ansigte. Anlete. Syn. Uppsyn. Min. Blick. Anblick. — *Ansigte*, främre delen af menniskans hufvud, emellan hårfästet, öronen och hakans underdel*Anlete,* dermed liktydigt, tillhör poesien och den högre stilen. *Syn,* äfven liktydigt, brukas i hvardagstal, allenast i bestämd form och i vissa ordasätt. *Uppsyn,* det allmänna uttrycket i en persons ansigte (fysionomi). *Min,* tillfälligt ansigtsuttryck. *Blick, Anblick,* ögonens uttryck hos en person.

37. Anslag. Anläggning. Stämpling. Ränker. Komplott. Kabal. — *Anslag,* förehafvande mot någon, i ond afsigt, med fiendtligt syfte. *Anläggning,* en på förhand uppgjord plan. Kan sägas både i god och dålig

bemärkelse. *Stämpling,* hemlig anläggning till någons skada, förderf, till omhvälfning i samhällsskicket o. s. v. *Ränker,* listiga, hemliga anläggningar till egen fördel eller andras skada. *Komplott, Kabal,* främmande ord, som betyda: förening emellan flera personer i och för något olofligt, helst politiskt ändamåls vinnande. Jfr 856.

38. Anslå. Tillslå. Tillägga. Anordna. Förordna. Anvisa. — *Anslå,* bevilja eller bestämma medel, till visst belopp, för något uppgifvet, enskilt eller offentligt ändamål. *Tillslå,* har samma betydelse, men inskränktare användning. *Tillägga,* brukas stundom i betydelsen: anslå, tilldela, t. ex. man har tillagt honom en pension. *Anordna,* anbefalla eller föreskrifva utbetalning af något penningbelopp eller utlemnandet af någon sak. *Anvisa,* anslå perfningmedel med särskilt bestämmande, hvarifrån de skola utgå. *Förordna,* genom testamente anslå penningmedel åt viss person eller till visst uppgifvet ändamål.

39. Anständig. Skicklig. Sedig. Sedlig. Sedesam. Ärbar. Jungfrulig. — *Sedlig,* som i sin vandel, i ord och gerningar, iakttager sedlighetens bud. *Anständig,* som i det yttre iakttager, hvad som i sedligt afseende är passande och tillbörligt. *Skicklig,* som med anständighet förenar umgängesvett. Brukas dock i denna bemärkelse mindre ofta. *Sedig,* som har stilla, milda, fogliga seder. *Sedesam,* som sorgfälligt undviker allt, hvad som strider emot anständighetens fordringar. Säges endast om fruntimmer. *Ärbar,* som genom ettANVANDA.

anständigt, sedligt och värdigt uppförande ingifver aktning. Likaledes endast om fruntimmer. Jungfrulig, sedig, kysk och blygsam som en jungfru.

40. Antal. Tal. Mängd. Hop. Flock. Skock. Skara. Rote. Svärm. Här. Härskara. Hord. Hjord. Stim. Klunga. Klase. Smale. Klass. Grupp. — Tal. storhet, som utgör bestämning för enheter. Antal, räkne-talet, tillämpadt på vissa gifna föremål. Mängd, obestämdt, större antal. Klass, större afdelning af ett flertal, efter vissa bestämningar och kännemärken. Grupp, flera föremål, så sammanställda, att de hafva ett visst sammanhang sins emellan, och att ögat uppfattar dem såsom ett helt. Hop, på ett ställe samlad mängd af föremål. Flock, antal af flera personer eller djur, minst fem, som äro tillsammans eller följas åt. Skock, stor hop af personer eller djur; äfv. antal af sextio. Skara, en betydligare hop af folk eller djur, egentl, af rytteri, svarande mot en sqvadron. Rote, mindre afdelning af ett kompani. Svärm, ganska stor hop af tätt samlade yrtan; äfv. ganska stor mängd af tillsammans ströfvande menniskor, i synnerhet nomader eller vandrande folkstammar. Här, ursprungligen: stor mängd; betyder nu: en ganska betydlig samling af trupper under en fältherres befäl. Härskara, ganska stor hop af krigsfolk. Mest i bibelspråket. Hord, stor skara af nomader eller af vilda, råa, ohyfsade menniskor. Hjord, större flock af boskapsdjur eller af vissa vilda djur. Stim, skara af lekande fisk. Klunga, ganska tätt hopad mängd af föremål. Klase, samling af tätt sittande blommor, bär eller frukter på skaft längs efter ett utdraget fäste. Smale, i folkspråket: stor mängd. Jfr 961.

41. Anteckna. Uppteckna. TJppskrifva. — Anteckna, skriftligen teckna något till minnes, till egen eller andras efterrättelse. Uppteckna, Uppskrifva, anteckna något af större vidlyftighet, upprätta förteckning, inventarium på något.

42. Använda. Bruka. Begagna. Nyttja. Tillgodogöra. Njuta. Åtnjuta. Tillgodonjuta. Betjena12

sig af. Eörbruka. Anlita. Tillita. — Använda, göra något till medel för uppnående af ett visst ändamål. Bruka, innebär derjemte bibegreppet af nytta, vare sig verklig eller icke. Nyttja, göra ett godt, fördelaktigt bruk af något. Begagna, i allmänhet liktydigt med föregående ord. Betjena sig af, göra bruk af något till sin tjenst. Anlita, Tillita, med förtroende söka hjelp af en person eller använda en sak såsom medel. Förbruka, använda till något visst behof; äfv. genom begagnande för något visst ändamål göra ända på något. Tillgodogöra, utbringa ur ett ämne det, som kan användas till nytta. Njuta, hafva fördel, nytta eller väl-, behag, lust, nöje af något, som man äger, innehafver eller är delaktig af. Åtnjuta, vara i besittning af eller äga att bekomma något godt, någon fördel. Tillgodonjuta, njuta fördel af.

43. Arf. Arfskap. (kvarlåtenskap. — Qvarlåten-skap, hvad en afliden person lemnat efter sig i fast och löst, vare sig att lagliga arfvingar finnas eller icke. Arf, qvarlåtenskap, som tillfaller kända eller förmodade arfvingar. Arfskap, säges om större, betydande arf.

44. Arg. Argsint. Snarsint. Ondsint. Lättretlig. Sticken. Snarsticken. Eldfängd. Het. Hetlefrad. Hetsig. Ilsken. Vildsint. — Arg, som lätt blir uppbragt, lätt retad till utbrott af vrede. Kan sägas både om menniskor och djur. Argsint, det samma, säges endast om menniskor. Snarsint, hastig till sinnes. En lindrigare grad af Argsint. Lättretlig, lätt retad. Sticken, Snarsticken, som lätt finner sig stött. Eldfängd, som lätt blir ond eller förälskad. Het, Hetlefrad, Hetsig, snar till häftiga utbrott af vrede. Ondsint, benägen för utbrott af vrede, eller att gifva förebråelser, bannor, snäsor o. s. v. Ilsken, i högsta grad arg. Vildsint, i hög grad tygellös och våldsam till lynnes. Jfr 1237.

45. Artig. Höflig. Höfvisk. Ridderlig. Maner-lig. Belefvad. Förbindlig. Förekommande. Nedlåtande. — Höflig, kallas den, som är aktningsfull och vänlig i sitt sätt att bemöta andra. Artig, som i um-BADA.

13

gänget med andra visar ett i hög grad uppmärksamt och behagligt uppförande. Förbindlig, som genom artighet och välvilja gör sig andra menniskor förbundna. Förekommande, som i sitt sätt att bemöta andra ådagalägger välvilja och tillmötesgående. Nedlåtande, kallas en hög eller förnäm person, som i tal och umgänge med lägre bemöter dem med en viss förtrolig vänlighet. Belefvadj som i umgängeslifvet ådagalägger ett fint lef-nadsvett. Höfvisk, ett äldre uttryck för samma begrepp, numera föga allmänt. Ridderlig, som med ädla, upphöjda tänkesätt förenar fin belefvenhet och utsökt artighet emot det täcka könet. Manerlig, som har goda maner, väl vet att skicka sig med folk.

46. As. Luder. Åtel. — As, den liflösa kroppen af något sjelfdödt djur, helst däggdjur eller fågel. Säges dock äfven, föraktligt och i lägre språket, om en död menniskokropp, samt bildligt om en ytterst dålig, förkastlig eller oduglig person. Luder, till förruttnelse öfvergående död kropp af ett djur, i synn. af hästar; äfv. lockmat, utlagd för rofdjur; fig. liderligt stycke, sköka. Åtel, i äldre språket: död kropp, som ligger till byte för rofdjur och fåglar.

47. Axel. Skuldra. Härd. — Axel, öfverarmens öfre led, hvarmedelst den är sammanfogad med bålen. Skuldra, den del af menniskokroppen, som utgör förbindelsen emellan ryggen, halsen och hvardera armen, bestående af nyckelbenet och skulderbenet jemte betäckande hud och muskler. Begge dessa ord förvexlas dock ofta. Härd, det samma som Skuldra, är numera föråldradt.

B.

48. Bada. Löga. — Bada, brukas både om bad i fria naturen eller inomhus. Löga ell. Löga sig, kan endast sägas om det förra.14

BAKTALA.

49. Baktala. Bakdanta. Förtala. Förklena. Smäda. Förringa. Nedsätta. Belacka. Försmäda. Lasta. Kränka. Svärta. XJtskämma. Beljuga. Van-rykta. Vanfräjda. — Baktala, tala illa om någon i dess frånvaro. Bakdanta, har en skärpt betydelse af Baktala. Förtala, tala illa och hvad osant är om någon, för att bibringa andra en dålig tanka om honom. Den, som baktalar, kan stundom säga, hvad sant är, men aldrig den, som förtalar. Smäda, utan bevis, i tal eller skrift, beskylla någon för äreröriga handlingar. Försmäda, skymfa eller gäcka med smädliga ord eller åtbörder. Svärta, på det gröfsta smäda eller förtala. Lasta, vrångt och med argt uppsåt klandra någon, for att väcka hat emot honom. Kränka, göra äreröriga beskyllningar emot någon. Utskämma, på det värsta utmåla en person. Belacka, groft förtala. Förringa, Nedsätta, söka att bibringa sämre tankar om person eller sak. Förklena, i tal eller skrift nedsätta värdet af en person. Beljuga, ljuga pä någon. Vanfräjda, Vanrykta, sätta i elakt rykte.

50. Band. Bindel. Linda. List. Rem. Remsa. — Band, lång, smal, jemnbred väfnad till ombindning, knytning o. s. v. Bindel, bredt band, som tjenar till att dermed för något visst ändamål omveckla något. Linda, lång, bred yllebindel, hvarmed dibarn lindas. List, bredt och starkt band af snörmakeriarbete. Bent, långt, smalt, jemnbredt

stycke af läder, som begagnats till att binda eller fästa med. Bemsa, långt, smalt, i allmänhet jemnbredt stycke af tyg o. d.

51. Bann. Bannlysning. Akt. — Bannlysning, uteslutande ur kyrkans gemenskap. Bann, det tillstånd, då någon blifvit förklarad utesluten ur kyrkans gemenskap. Akt, i uttrycket: förklara i akt, förklara någon förlustig samhällets beskydd, sätta utom lagen, landsförvisa.

52. Barn. Unge. Barnunge. Afkomling. Ättling. Ättlägg. Efterkommande. Efterverld. — Barn, son eller dotter till någon viss person. Unge, djur i dess första ungdom. Brukas äfven i hvardagsspråket,BEDRAGA.

ofta föraktligt, i st. f. Barn, hvilket äfven gäller om Barnunge. Afkomling, den, som härstammar ifrån någon viss uppgifven person eller slägt. Säges äfven i fråga om djur, i synnerhet hästar och hornboskap, vid stuterier och holländerier. Ättling, Ättlägg, afkomling af furstlig, adlig eller berömd person. Efterkommande, de som härstamma från någon v^s person, slägt, eller ifrån ett folk, en folkstam. Brukas mest om aflägsna slägtleder, aldrig om barn. Efterverld, de menniskor, som i framtiden komma att lefva, utan afseende på deras härstamning. Jfr 5.

53. Bast. Bark. — Bark, ett träds eller en buskes yttre betäckning, pä stam och grenar. Bast, är det inre, närmast veden liggande lagret af bark.

54. Bearbeta. Arbeta. Eörarbéta. Utarbeta. Upparbeta. Eörädla. — Arbeta (aktivt), genom konstskicklighet åstadkomma något, som tjenar till nytta eller nöje. Bearbeta, genom arbete och särskilt behandling gifva något råämne, något naturalster, en för afsedt ändamål lämplig form eller -beskaffenhet. Förarbeta, genom arbete göra ett ämne användbart till något visst behof. Utarbeta, genom långvarigt arbete fullborda något, som fordrar möda och sorgfällighet, jemte kunskaper eller konstskicklighet. Upparbeta, genom flit och arbete förbättra, utbilda, uppodla. Förädla, genom förarbetning gifva högre värde at råämnen. Jfr 420.

55. Bedja. Bönfalla. Anropa. Åkalla. — Bedja, ödmjukt eller undergifvet anhålla om något. Bönfalla. dermed liktydigt, innebär högsta grad af ödmjukhet, en nästan knäfallande anhållan. Anropa, ifrigt bönfalla om hjelp och beskydd. Åkalla, har enahanda betydelse, men brukas endast i fråga om Gud eller hedniska gudomligheter.

56. Bedraga. Svika. Besvika. Förråda. Narra. Lura. Purra. Öfwlista. Beluxa. Gäcka. Skoja. Vingla. — Bedraga? till sin egen fördel, genom list och falskhet tillfoga en person förlust eller skada. Förråda, skada eller förderfva någon, som man är trohet skyldig, genom stämplingar eller förbindelse med dess16 BEDRIFT.

fiender. Svika, bedraga i handel och vandel. Har oftare samma betydelse som Förråda. Besvika, liktydigt med Svika, brukas mera sällan. Narra, är ett lindrigare uttryck för Bedraga, betecknar en mindre elak afsigt eller blott skalkaktighet, och säges ofta på skämt. Lura, Purra, på ett bakslugt, illistigt sätt bedraga. Tillhöra båda »hvardagsspråket. Beluxu,, liktydigt med Lura, nyttjas endast skämtvis, i hvardagsspråket. Gäcka, bedraga med falska löften, förespeglingar o. s. v. Öfverlistas genom list tillintetgöra en annans listiga anslag. Skoja, öfva otillåtna konstgrepp, i synnerhet vid hästhandel; öfva bedrägeri i handel och vandel. Vingla, i handel: genom allahanda bedrägligt förfarande i värn-slut och låneaffärer söka att förtjena penningar.

57. Bedrift. Dat. Dåd. Bragd. Idrott. Storverk. — Bedrift, minnesvärd handling, hvarigenom någon utmärker sig framför andra. Bat, brukas mest i plural om vapenbedrifter, tillhör den högre stilen, och bildar sammansättningarna: Vapen-, Krigs-, Hjelte-, Kämpadat. Båd, egentl, gerning, handling, brukas någon gång i högre stil liktydigt med Bedrift, men oftast i dålig bemärkelse om en skändlig, neslig handling. Bragd, stor bedrift, helst krigisk. Storverk, bedrift, som i storhet öfverträffar andra. Idrott, öfning, konstfärdighet, talang, hvarigenom man utmärker sig; äfv. stundom liktydigt med Bragd, Bedrift.

58." Bedröflig. Sorglig. Ledsam. Beklaglig. Beklagansvärd. Ängslig. Hemsk. — Bedröflig, som förorsakar eller uttrycker bedröfvelse, ledsnad eller bekymmer. Sorglig, som förorsakar eller uttrycker sorg. Ledsam, som förorsakar ledsnad, obehag, förtret. Beklaglig, som är att beklaga, högst bedröflig. Beklagansvärd, som förtjenar

att beklagas, värd medlidande. Ängslig, som väcker en känsla af ängslan, ganska ledsam, högst otreflig. Hemsk, sonqgväcker en djupt gripande känsla af oförklarlig fruktan och afsky.

59. Bedröfva. Ängsla. Beängsta. Bekymra. Gräma. Förstämma. — Bedröfva, förorsaka bedröfvelse. ängsla, ingifva ängslan, högsta oro. Beängsta, väcka

ångest. Bekymra, förorsaka bekymmer. Gräma, väcka en känsla af djup och gripande bedröfvelse, bitter och tärande harm. Förstämma, förorsaka dåligt lynne, göra ledsen, nedstämd till lynnes.

60. Bedröfvad. Sorgsen. Sorgbunden. Ängslig. Ledsen. XJtledsen. Beklämd. Beängstad. Ångestfall. Svårmodig. Vemodig. Tungsint. Byster. Nedslagen. Förkrossad. Förtviflad. Hängfärdig. Modfälld. Modstulen. Hemsk. Betryckt. Misslynt. Eörstämd. Orolig. Bekymrad. Bekymmerfoll. — Bedröfvad, som befinner sig i ett tillstånd af bedröfvelse. Sorgsen, Sorgbunden, försänkt i sorg. Ängslig, plågad af qväl-jande oro och fruktan tor ett stundande ondt. Ledsen, som känner ledsnad, obehag. Brukas ofta i samma mening som Bedröfvad eller Bekymrad. Utledsen, alldeles ledsen vid något. Beklämd, i hög grad orolig, ängslig, så att man känner liksom en tryckning öfver hjertat. Beängstad, betagen af ångest. Brukas föga utom i högre stil. Ångestfull, i hög grad betagen af ängest. Modfälld, som förlorat modet och till följe deraf misströstar. Modstulen, Nedslagen, uttrycka detta begrepp i högre grad. Förkrossad, alldeles i grund nedslagen. Förtviflad, i allra yttersta måtto bedröfvad. Hängfärdig, färdig att hänga sig af sorg och förtviflan. Tillhör hvardagsspråket. Svårmodig, Tungsint, tung till sinnes. Vemodig, betagen af en sorgbundenhet, som dock icke helt och hållet nedtrycker själen. Byster, vemodigt stämd och till följe deraf tyst och sluten. Hemsk, djupt nedslagen, dyster och förtviflad. Betryckt, hvars sinne tryckes af någon ledsam, oroande, plågsam tanka. Förstämd, som är vid dåligt lynne till följe af någon inträffad ledsamhet. Bekymrad, oroad af bekymmer. Bekymmerfull, i hög grad bekymrad. Misslynt, försatt i dåligt lynne genom sviken förväntan. Orolig, som saknar ro, lugn.

61. Bedröfvelse. Sorg. Sorgsenhet. Hjertsorg. Hjertqval. Ängslan. Ångest. Hjertängslan. Grämelse. Ledsnad. Beklämning. Hjertklämning. Ned-

slagenhet. Modfälldhet. Modstulenhet. Förstämning. Betryck. Oro. Bekymmer. Svårmod. Vemod. Förtviflan. — Bedröfvelse, svårt själslidande, föranledt af olycka, motgång, eller något ledsamt förhållande. Sorg, långyarigare tillstånd af djup bedröfvelse. Sorgsenhet, sorgsen sinnesstämning. Uttrycker en lindrigare grad af sorg. Hjertsorg, Hjertqval, hjertfrätande sorg,v qval. Oro, det tillstånd, dä själen är upprörd af tvifvel, ovisshet, fruktan, farhågor. Ängslan, aggande 01*0. Hjett-klämning, Hjertängslan, svår ängslan. Ångest, hög grad af fruktan för någon förestående eller hotande fara. Grämelse, varaktig, djup och gripande bedröfvelse, bitter och frätande harm öfver någon svår förlust, sviket hopp eller kränkande skymf. Ledsnad, känsla af obehag, en lägre grad af Bedröfvelse. Beklämning, svår, hårdt tryckande ängslan. Betryck, tillstånd, dä man tryckes af nöd, olycka eller svårigheter. Bekymmer, känsla af tryckande oro och ledsnad öfver något obehagligt, svårt eller hotande förhållande. Modfälldhet, det sinnestillstånd, då man förlorat modet och öfverlåter sig åt misströstan. Modstulenhet, Nedslagenhet, en högre grad af detta tillstånd. Förstämning, dåligt lynne till följe af någon inträffad ledsamhet. Svårmod, tung, dyster sinnesstämning. Vemod, en känsla af lindrigare sorgbundenhet, som icke helt och hållet nedböjer själen. Förtviflan, ytterlig sorg, den man ej ens bjuder till att bekämpa, utan öfverlemnar sig ät fullkomlig hopplöshet.

62. Befalla. Bjuda. Påbjuda. Anbefalla. Beordra. Antyda. Förständiga. Ålägga. Förelägga. Föresätta. Tillsäga. Förordna. Stadga. Förfoga. Utstaka. Föreskrifva. Reglera. Fastställa. Bestämma. Pålägga. — Befalla, på grund af laglig eller sjelftagen myndighet, muntligen eller skriftligen, gifva en person sin vilja tillkänna om något, som af honom skall verkställas. Bjuda, i kraft af gällande makt och myndighet befalla, att något skall lända till efterlefnad. Påbjuda, genom allmän kungörelse meddela befallning om något. Anr befalla, anmana en person att göra eller iakttaga något.

Beordra, i niilitärspråket: gifva en person order att begifva sig till någon viss ort eller utföra något visst uppdrag. Antyda, ett lindrigare uttryck for en i kraft af ägande myndighet afgifven bestämd befallning, som ovilkorligen måste atlydas. Förständiga, på grund af embetsmyndighet eller såsom förman, i form af befallning, föreskrift eller tillrättavisning, gifva någon sin vilja tillkänna. Tillsäga, muntligen meddela en person sin vilja i något hänseende, anmana till något. Ålägga, i kraft af laga myndighet anbefalla en person något. Säges äfven ofta i samma betydelse soin uppmana, enträget uppfordra till något. Förelägga, i kraft af do-inaremakt ålägga. Lag- och rättegångsord. Afv. (i fråga om Försynen) på förhand bestämma ens öde. Föresatta, i vissa talesätt liktydigt med Ålägga, Förelägga. Stadga, göra något gällande till efterlefnad, till efterrättelse. Föreskri/va, noga och uttryckligt gifva tillkänna, hvad man vill att någon skall göra, eller huru något bör göras. Bestämma, föreskrifva, stadga, berama till efterrättelse. Fastställa, stadga eller bekräfta något till efterlefnad eller efterrättelse. Utstaka, liktydigt med Bestämma, Fastställa. För ordna, stadga något till allmän eller enskilt efterrättelse; äfv. föreskrifva något medel till bruk emot en sjukdom. Reglera, stadga reglor, som af vissa personer eller vid någon inrättning o. s. v. böra iakttagas. Förfoga, i kraft af befogenhet forordna, huru något skall användas, huru ined något skall förhållas, eller anordna att något sker. Tillhör i synnerhet rättegångs- och embetsmannastilen. Pålägga, i kraft af gällande myndighet anbefalla något till efterrättelse eller till utgörande.

63. Befallning. Bud. Påbud. Order. Budord. Föreskrift. Stadgande. Stadga. Regel. Rätt. Rättesnöre. Lag. Eörordning. Författning. Reglemente. Förordnande. Åläggande. — Befallning, ett i kraft af laglig eller sjelftagen myndighet at en underordnad meddeladt tillkännagifvande om något, som man vill och fordrar att han skall göra. Order, befallning, gifven af befälhafvande eller förman. Föreskrift, hvad20

som blifvit någon föreskrifvet till efterföljd, efterrättelse, iakttagande. Bud, föreskrift, gifven åt underlydande till efterlefnad. Budord, hvar och en af de sedliga föreskrifter, som i tio Guds bud innehållas. Påbud, något af regering påbudet till efterlefnad. Regel, uttryck af det, som för flera särskilta fall är eller bör vara gemensamt. Rättesnöre, det, hvarefter någon i sitt handlingssätt har att rätta sig. Rätt, inbegreppet af de naturliga sanningarna i fråga om hvad som är sedligt rätt eller orätt. Lag, allmänneligt gällande regel och rättesnöre till rättelse och efterföljd eller efterlefnad; i inskränkt mening: af menniskor stadgad, inom ett visst samfund gällande regel för utöfvandet af den fria viljan. Stadgande, något genom lag stadgadt. Stadga, samling af stadganden i något visst hänseende. Reglemente, stadga, hvarigenom vissa förhållanden regleras och föreskrifter gifvas till viss ordnings iakttagande. Förordning, af regering eller annan behörig myndighet utgifven föreskrift angående verkställigheten af någon lag, eller rörande sådana ämnen, som icke kunna blifva föremål för lagstadgande. Författning, af behörig statsmyndighet utgifven förordning. Brukas mindre om förordningar, som utgå från sjelfva regeringen i ett land. Afv.: inbegreppet af de lagar, som utgöra sjelfva grunden för ett samhälles styrelse och förvaltning. Förordnande, stadgande till allmän eller enskilt efterrättelse. Åläggande, dom, utslag, utlåtande, tillsägelse, hvarigenom en person åläggés att fullgöra, verkställa något.

64. Befordra. Främja. Befrämja. Bidraga. —

Befordra, verka för något visst mål, för framgången af någon sak, af något företag eller förhållande. Främja, Befrämja, hafva nästan samma bemärkelse som Befordra, men inskränka sig till skriftspråket. Bidraga till, göra eller verka något, som kan tjena till befrämjande af ett visst ändamål. Jfr 205 och 453.

65. Befria. Erigöra. Lösgöra. Frigifva. Bädda. Berga. Frälsa. Eörlossa. Lösa. Förlösa. Återlösa. — Befria, göra fri, lös, ledig ifrån fångsel, band, bojor

o. s. v., ifrån hinder, tvång, tryckande besvär eller börda (så väl i egentlig som bildlig mening). Frigöra, Lösgöra, äro äfven liktydiga med Befria, men förekomma mest i egentlig bemärkelse, i synnerhet det sednare. Frigif va, sätta i frihet, gifva friheten; äfv. befria från förbud eller inskränkande band. Lösa, befria någon ur fångenskap genom lösepennings erläggande. Rädda, befria från en hotande fara, rycka undan förstörelse, ur förderfvet.

Berga, rädda från skändning, sjunkning, eller undan elden vid eldsvådor. Frälsa, är ett stegradt uttryck för Rädda, och tillhör i synnerhet det bibliska och kyrkliga språket, hvilket ännu mera gäller om Förlossa. Återlösa, egentl, lösa något tillbaka; fig.: frälsa från syndens välde. Förlösa, biträda hafvande qvinnor vid födseln, så att de entledigas ifrån fostret.

66. Befäl. Kommando. Anförande. Ledning. —

Befäl, Kommando, rättighet att befalla öfver en krigshär, öfver en större eller mindre afdelning deraf. Anförande, den handling, då marf går i spetsen för ett antal personer, såsom deras hufvudman och ledare. Har äfven stundom samma betydelse som Befäl. Ledning, egentl, vägförande, nyttjas äfven liktydigt med Anförande och Befäl, samt bildligt med Styrelse. Jfr 976.

67. Befästa. Eörskansa. — Befästa, genom försvarsverks anläggande sätta ett ställe i stånd att emotstå fiendtligt anfall. Förskansa, befästa med skansverk.

68. Begabba. Gäcka. Håna. Eörhåna. Bespotta. Häda. Eörhäda. Bele. Beskratta. Utskratta. Begrina. Göra spe af. Gyckla med. Drifva. Förlöjliga. — Begabba, med bitterhet och illvilja göra någon till föremål för åtlöje. Gäcka, spefullt skämta med någon. Håna, med uttryck af hatfullt förakt begabba. Förhåna, i hög grad håna. Bespotta, med hätskhet och på ett groft, hånande sätt begabba. Häda, göra någon till mål för skymf och smädelse. Förhäda, i hög grad häda. Bele, göra någon till föremål for åtlöje, men utan bitterhet. Kan endast hafva person till objekt. Förlöjliga, göra till föremål för åtlöje. Har till objekt22 BEGRAFNING.

både person och sak. Beskratta, gäckande skratta åt någon. Begrina, på ett lagt och oädelt sätt göra åtlöje af någon. Utskratta, skratta samfällt, hånande och med full hals ät någon. Göra spe af, Gyckla med, Drifva med, göra någon till föremål tor ett begabbande skämt. *

69. Begrafning. Jordning. Jordfästning. Likbegängelse. Graföl. — Begrafning, ett liks högtidliga nedsättning jorden. Jordning, nedsättning, nedgräf-ning i jorden, utan afseende på högtidlighet. Jordfästning, den presterliga ceremoni, hvarmedelst ett lik ant-vardas åt jordens sköte. Likbegängelse, samteliga ceremonier och högtidligheter vid en persons begrafning. Gr a föl, gästabud vid samma tillfälle.

70. Begynnare. Nybegynnare. Nyläring. — Begynnar ef den, som nyligen börjat lära, idka eller utöfva något. Nybegynnare, har samma betydelse i stegrad grad och utmärker den, som ännu knappt hunnit lära något. Nyläring, begynnare i konst, yrke, handtverk. Säges om den, som väl gjort några framsteg, dock icke hunnit långt.

71. Begå. Bedrifva. Öfva. Föröfva. Bryta. Förbryta. — Begå, uttora något felaktigt, oklokt, ondske-fullt eller brottsligt. Bedrifva, begå något lastbart* elakt eller brottsligt. Öfva, utmärker en vana dervid. Föröfva. uttora någon elak handling, något brott. Säges om gröfre förbrytelser eller illgerningar oftare än Bedrifva. Bryta, Förbryta, begå något lagstridigt eller något, hvarigenom man ådrager sig en persons ovilja, vrede, hat. Dessa ord förekomma i denna betydelse endast i vissa frågande, relativa eller negativa talesätt.

72. Begär. Åstundan. Önskan. Åtrå. Lystnad. Begärelse. Begifvenhet. Lusta. Längtan. Trängtan. Klada. — Önskan, tankarnes riktning på något, som man gerna skulle vilja. Åstundan, liflig önskan att erhålla något. Begär, häftig åstundan att komma i besittning eller åtnjutande af något. Innebär i allmänhet en rent sinlig drift. Åtrå, är ett stegradt begär, som i Lystnad når sin spets. Begärelse, stark åtrå attBEHAGA. 23

tillfredsställa någon sinlig böjelse. Begivenhet, oemotståndligt, öfverdrifvet begär. Lusta, begär efter vällustig njutning. Längtan, otålig önskan att snart ernå en sak, träffa en person eller komma till en ort. Trängtan, häftig, nästan feberaktig längtan. Kläda, bildligt uttryck: öfverdrifvet begär att göra något.

73. Begära. Anhålla. Bedja. Åstunda. Bönfalla. Utbedja sig. Anmoda. Ombedja. Ansöka. Anlita. Tigga. Bettla. — Begära, framställa till en person sin önskan att erhålla något, eller att något måtte ske eller göras. Anhålla, höfligt, ödmjukt elter vördsamt begära. Bedja (om), ödmjukt anhålla om att af nåd eller ynnest erhålla något. I stegrad betydelse Bönfalla. Utbedja sig, bedja om något såsom en ynnest. Tillhör det finare umgängesspråket.

Anmoda, höfligt och vänligt till en person framställa begäran, att han måtte göra något, det man önskar. Åstunda, yttra önskan om något, t. ex. åstunda ett samtal. Ombedja, utmärker derjemte en viss grad af ödmjukhet. Ansöka, framställa hos regering eller embetsmyndighet begäran om något. Anlita, vända sig till en person med begäran om hjelp, bistånd eller understöd. Tigga, begära al-inosor. Bettlaliktydigt, förekommer mest i lagstil. Jfr 263.

74. Begärlig. Lysten. Begifven. Pickhågad. Piken. Snål. Sniken. Girig. Rofgirig. Vinnings-lysten.— Begärlig, som har begär efter pågot. Lysten, i hög grad begärlig efter något. Fiken, nästan liktydigt, har en. inskränktare användning. Begifven (på), starkt begärlig efter något. Pickhågad, intagen af liflig åtrå efter något. Snål, mycket begärlig, brukas endast i dagligt tal, t. ex. snål efter mat. Sniken, Vinnings-lysten, begärlig efter vinst. Girig, som med öfverdrifven åtrå att förvärfva ägodelar parar en ytterlig grad af sparsamhet. Rofgirig, begärlig efter rof. Jfr 175 och 931.

75. Behaga. Täckas. Värdigas. — Behaga, är i det finare umgängsspråket ett vanligt höflighetsuttryck för: vara så god, hafva den godheten att, t. ex. om ni24 BEHAGLIG.

behagar stiga in. Täckas, innebär en högre grad af artighet och är i synnerhet bäst passande vid tilltal till personer af en högre samhällsställning. Värdigas, är häraf en ytterligare stegring i uttryck och nyttjas helst i bönfallande ton.

76. Behaglig. Angenäm. Täckelig. Behagfull. Treflig... Ljuf. Ljuflig. Intagande. Betande. Älskvärd. Älsklig. Söt. Huld. Vän. — Behaglig, söm väcker en känsla af välbehag, gör ett godt intryck på något af sinnena. Angenäm, har samma betydelse, men brukad icke gerna i fråga om föremål, som göra intryck på synsinnet. Behagfull, full af behag. Kan endast sägas i fråga om person. Täckelig, som väl täckes någon. Numera föga brukligt, utom i det bibliska språket. Treflig, som gör att man trifves, finner sig väl, känner nöje. Ljuf, som gör ett ganska behagligt intryck. Kan icke gerna användas i fråga om smaksinnet, ri men säges någon gång om person, i betydelsen af Älskvärd. Ljuflig, ganska ljuf. Utesluter synsinnet, hvaremot det är användbart på föremål för smaksinnet, men kan icke nyttjas om person. Intagande, som intager sinnet, i hög grad väcker vårt behag. Retande, som genom yttre behag väcker, ett lifligt begär. Älskvärd, som genom yttre och inre behag förtjenar att älskas. Älsklig, antyder i allmänhet en högre, andlig, i själens egenskaper grundad älskvärdhet. Huld, som gör ett ljuft intryck. Vän, urgammalt ord, ännu^ brukligt i poesi och högre stil, är liktydigt med Älsklig. I talspråket säges derför ofta Söt. Jfr 1179.

77. Behandla. Bemöta. Handtera. Emottaga. — Behandla, uppföra sig på något visst sätt, väl eller illa, emot någon. Säges både i fysiskt och moraliskt afseende. Bemöta, faster sig mera vid den moraliska sidan af begreppet; Handtera mera vid det yttre, fysiska, och tillhör hufvudsakligen talspråket. Emottaga, bemöta en kommande, en besökande, en gäst med välvilja eller tvärtom.

78. Behålla. Qvarhålla. Bibehålla. Vidmakthålla. Uppehålla. Upprätthålla. Underhålla. Vidblifva. Vid-BEKOSTA.

25

hålla. — Behålla, hafva qvar, förblifva i besittning af. Qvarhålla, ej lemna, ej släppa ifrån sig. Bibehålla, laga, att någon eller något fortfarande förblifver i samma oförändrade skick. Uppehålla, bibehålla vid stånd, vid lif; bekosta ens lifsuppehälle. Underhålla, bekosta hvad som tarfvas, för att bibehålla något i godt stånd; äfv. sörja för ens uppehälle och behof. Upprätthålla, sörja för att något bibehålles i godt eller oförändradt skick. Kan icke brukas i fysisk mening. Vidmakthålla, hålla vid makt, i helgd. Medgifver äfven användning i fysiskt afseende. Vidblifva, Vidhålla, fortfarande bibehålla, stå fast vid beslut, åsigt, mening o. s. v.

79. Behöfva. Tarfva. Fordra. Erfordra. Påfordra. Kräfva. Påkalla. Äska. .— Behöfva, hafva en sak af nöden för något visst ändamål. Kan äfven hafva person till föremål, hvilket deremot icke är förhållandet med Tarfva, som i öfrigt har enahanda bemärkelse. Fordra, Erfordra, hafva ännu inskränktare användning, förutom att de, liksom Tarfva, endast tillstädja sak som objekt, hvilket likaledes gäller om Kräfva, Äska, Påfordra, Påkalla, hvilka förekomma nästan endast i det mera städade skriftspråket.

80. Beklaga, ömka. Ömma för. Behjerta. — Beklaga, yttra medlidande med någon, deltagande eller ledsnad i afseende på en sak, ett förhållande, ömka, djupt beklaga. Har endast person till föremål, ömma, erfara en liflig,,känsla af obehag, ledsnad, saknad eller medlidande. Ar neutralt och konstrueras med vid ell. för, i sistnämda fall med person till föremål. Behjerta, lägga en sak varmt på hjertat. Innebär vanligen en liflig önskan att kunna afhjelpa det, som utgör föremålet för ens deltagande.

81. Bekosta. Påkosta. Bestå. Bestrida. — Bekosta, utgifva de nödiga penningmedlen i och för något visst ändamål. Påkosta, dermed liktydigt, har en mer inskränkt användning, hvilket äfven gäller om Bestå, som hufvudsakligen tillhör hvardagsspråket, hvaremot Bestrida företrädesvis ingår i skriftspråket och betyder:att utgifva nödiga penningmedel för något visst ändamål, i synnerhet till ett företags utförande.

82. Bekräfta. Styrka. Bestyrka. Betyga. Intyga. Vittna. Bevittna. Vitsorda. Fästa. Befästa. Försäkra. Sanna. Bejaka. Besanna. Stadfästa. Bedyra. — *Försäkra,* med anspråk på trovärdighet förklara, att något är fullt öfverensstämmande med sanningen, med verkliga förhållandet. *Bejaka,* med ja besvara en fråga. *Betyga,* genom betyg försäkra om sanningen, riktigheten af eller meddela vitsord om något. *Intyga,* muntligen eller skriftligen försäkra om riktigheten, sanningsenligheten af en uppgift, en omständighet, ett förhållande. *Styrka,* genom muntligt eller skriftligt intygande gifva ökad eller full trovärdighet åt en uppgift, en utsaga o. s. v. *Bestyrka,* gifva stöd åt, bibringa visshet om sanningen, riktigheten eller verkligheten af någon uppgift, utsaga eller något förhållande. *Bekräfta,* uttryckligt eller högtidligt styrka, intyga sanningen, riktigheten eller verkligheten af uppgift, utsaga, förhållande. *Bedyra,* högtidligt försäkra, bekräfta. *Stadfästa,* gifva gällande kraft, t. ex. stadfästa en lag, ett beslut. *Bevittna,* genom vittnesmål styrka, intyga; äfv. liktydigt med *Vitsorda,* med sitt vitsord intyga sanningen, verkligheten af något. *Vittna,* inför domstol omtala, hvad man vet i ett mål, som der är under ransakning; äfv. i allmänhet och bildligt: utgöra bevis för något. *Fästa, Befästa* (med ed), brukas endast i lagspråket, om edligt bekräftande. *Sanna, Besanna,* styrka, intyga sanningen af något. Besanna, kan äfven brukas i samma betydelse som Bejaka.

83. Belägra. Belägga. Beränna. Bestalla. — *Belägra,* med krigsfolk hålla en befäst ort innesluten, tör att bemäktiga sig densamma. *Belägga, Bestalla,* i äldre språket: omgifva en befäst ort med flera små läger, för att afskära tillförseln och tvinga den till uppgift. *Beränna,* i äldre språket: innesluta en befäst ort med krigsfolk, för att genom belägring intaga densamma.BEREDA.

84. Bemöda sig. Beflita sig. Vinnlägga sig. Bjuda till. Söka. Försöka. Sträfva. Anstränga sig. Streta. Spjerna. Fäkta. Plita. Aflas. — Bemöda sig, göra sig möda, for att vinna, ernå, utföra något. Söka, brukas ofta i lika< betydelse. Försöka, bemöda sig att vinna erfarenhet af, huruvida något är möjligt, låter sig göra. Beflita sig, använda omsorg, flit och nit på något. Vinnlägga sig, har samma betydelse, men brukas mindre i talspråket. Både Beflita sig och Vinnlägga sig hafva för öfrigt en något inskränktare användning än Bemöda sig. Bjuda till, allvarligt och ifrigt bemöda sig. Sträfva, rastlöst och ifrigt arbeta, bemöda sig. Streta, sträfva allt livad man förmår. Spjerna, streta emot. Anstränga sig, uppbjuda alla sina krafter i och for ett ändamål. Fäkta, Plita, i hvardagsspråket: lifligt anstränga sig, för att vinna något. Äflas, oaflåtligt och med all makt sträfva.

85. Bereda. Tillreda. Tillaga. Laga. Anrätta. Ansa. Bana. Tillrusta. Förbereda. — Bereda, göra person eller sak tjenlig, passande, skicklig för något visst ändamål. Tillreda, genom särskilt förfaringssätt bereda något tilLett visst bruk. Säges om mat, drycker, läkemedel, kemiska preparater o. d. Tillaga, har i det närmaste samma bemärkelse, inen brukas mera i talspråket, och är derjemte liktydigt med Tillrusta. Laga, liktydigt med Tillreda, säges nästan endast om mat och maträtter, samt tillhör hvardagsspråket, hvaremot Anrätta, tillreda en maträtt eller samtliga rätterna till en måltid, nästan endast nyttjas i det finare språket. Ansa, i fråga om mat och med afseende på sättet att tillreda den, inskränker sig hufvudsakligen till talspråket. Bana, säges uteslutande om väg. Tillrusta, göra rustning, anstalter till något, t. ex. krig, kalas, barnsöl o. s. v. Förbereda, på torhand bereda.

86. Bereda. Förbereda. Bespetsa. — Bereda, försätta en person i tjenligt tillstånd, i lämplig sinnesförfattning, för något visst syftemål; äfv. på förhand underrätta om något, på det man må hafva , tid att rätta sig derefter. Förbereda, liktydigt, brukas i första be-28

märkelsën af Bereda mindre ofta än i den sednare. Bespetsa, bereda en person på något, tillhör hvardagsspråket och brukas mest reflexivt, t. ex. du kan bespetsa dig på, att så kommer att ske.

87. Berest. Befaren. Bevandrad. — Berest, som rest vida omkring, besökt många länder. Befaren, liktydigt, säges mest om sjömän. Bevandrad, som vandrat mycket omkring på en ort, i ett land; äfv. fig.: ganska kunnig, erfaren i någon konst, vetenskap o. s. v.

88. Berg. Bergshöjd. Landhöjd. Landrygg. Fjäll. Ås. Klippa. Skär. Kulle. Backe. Brink. — Berg, en af någon bergart bestående, ansenligare upphöjning på jordytan. Bergshöjd, ett berg af betydligare utsträckning. Landhöjd, höjdsträckning i det inre af ett land. Fjäll, ganska högt, vidsträckt berg, hvars topp större delen af året eller alltid är betäckt med snö (Alp). Ås, långsträckt upphöjning på jordens yta, vare sig af sand eller sten (Sandås, Bergås). Landrygg, bergsrygg eller hög ås, som genomlöper ett land. Klippa, fristående/ jordfast, sammanhängande massa af sten, enstaka, brant, hög och spetsig, men mindre hög och vidsträckt än ett berg. Skär, öfvervattensklippa. Kulle, rundaktig jordupphöjning af mindre höjd än ett berg. Backe, jord-betäckt upphöjning på jordytan, af mindre omfång; äfv. sluttning af bergs- eller jordhöjd, af ås eller kulle. Brink, brant, mindre backe.

89. Bero. Vara afhängig. Lyda, Höra under. — Bero, vara underkastad annan persons vilja eller ledning; äfv. för uppehälle, hjelp och understöd vara hänvisad till 'en annans välvilja. Vara afhängig, bero af annans bud och godtycke. Säges om regenter, folk och stater oftare än Bero. Höra, Lyda under, vara i något slags underordnadt förhållande af ovilkorlig eller tillfällig förbindelse med person eller sak, såsom tillhörighet eller del af något helt.

90. Bero. Hänga af. Komma an på. — Bero, vara underkastad någon viss verkande orsak eller vilkoret af något visst förhållande. Hänga af, brukas

någon gång i enahanda betydelse. Komma an på, äfven liktydigt, tillhör hufvudsakligen talspråket.

91. Berykta. Utsprida. — Utsprida, på enskilt väg, genom omtalande, låta något komma till fleres kännedom. Berykta, göra till allmänt samtalsämne.

92. Beräkning. Öfverslag. — Beräkning, betyder i allmänhet handlingen att beräkna, och är till sitt begrepp mera omfattande än öfverslag, ungefarlig beräkning, till hvad belopp inkomster, kostnader, utgifter, eller det till ett arbete nödiga, komma att sammanlagdt uppgå.

93. Beratta. Tälja. Förtälja. Inberätta. Jfr 736. — Berätta, muntligen eller skriftligen framställa förloppet af något, som tilldragit sig. Förtälja. liktydigt, nyttjas mindre i tal- än skriftspråket, och Tälja. föga brukligt, är inskränkt till skaldespråket. Inberätta, ingifva, insända berättelse om något, å tjenstens vägnar.

94. Berättelse. Saga. Historia. Sägen. Dikt. Roman. Fabel. Amsaga. Barnsaga. Käringsaga. — Berättelse, framställning af förloppet af något, som tilldragit sig. Historia, sann berättelse om menniskoslägtets, ett folks, ett större eller mindre samhälles öden; äfv. berättelse om vetenskapers och konsters, handels, näringars o. s. v. utveckling; äfv. liktydigt med Dikt, Fabel. Saga, egentl, sann historisk eller äfven blott diktad berättelse, tillhörande isländska litteraturen; äfv. smärre diktad, vanligtvis underbar berättelse från en äldre tid, tillhörande folklitteraturen. Sägen, berättelse, som ifrån äldre tider muntligen fortplantat sig till en sednare tid. Dikt, diktad berättelse. Amsaga, Barnsaga, Käringsaga, saga, diktad i ändamål att roa barn eller som dertill användes. Fabel, diktad berättelse, hvari de handlande företrädesvis äro djur, och hvars ändamål är att framställa någon moralisk sanning eller praktisk lefnadsregel. Roman, diktad berättelse pa prosa, hvaruti på ett poetiskt sätt skildras menniskorna och deras seder, fel, lidelser, dårskaper m. m.

95. Berättiga. Befoga. Bemyndiga. Befullmäk-tiga. — Berättiga, gifva eller medföra rättighet till30

något. Befoga, gifva behörighet, fog, gällande skäl till något. Brukas nästan endast i particip. Bemyndiga, gifva någon full makt och myndighet att å annans vägnar föra talan, göra och låta. Befullmäktiga, utfärda fullmakt åt någon att å uppgifven persons vägnar föra talan i en sak eller utföra något uppdrag.

96. Beröm. Lof. Fris. Eos. Berömmelse. Lof-tal. Bifall. Puff. — Bifall, yttradt gillande, godkännande. Beröm, öppet uttaladt erkännande af en persons värde och förträfflighet i allmänhet eller i något särskilt afseende. Berömmelse, något att berömma,, sig af. Ar för det mesta liktydigt med Utmärkelse, Ara. Lof, högre grad af Beröm. Pris, upphöjande af ens ära, förtjenster, stora egenskaper o. s. v., ined uttryck af djup vördnad. Lof och Pris brukas förnämligast i det religiösa och kyrkliga språket. Bos, det samma som Beröm, nyttjas mindre ofta. Lof tal, beprisande tal. Puff, öfverdrifvet beröm, hvarmed i en tidning person eller sak utbasunas.

97. Berömma. Lofva. Prisa. Beprisa. Bosa. Lof-orda. Lofprisa. Lofsjunga. Fira. Upphöja. Puffa. Utpuffa. — Berömma, i tal eller skrift, på ett hedrande sätt omtala. Lofva, högeligen berömma. Prisa, med uttryck af vördnad och beundran lofva. Beprisa, omtala såsom högst berömvärd. Bosa, i hög grad berömma. Brukas mindre ofta. Loforda, Ljofprisa, i tal eller skrift, med loford omtala. Lofsjunga, med sång och vers beprisa. Fira, Upphöja, på det högsta beprisa. Puffa, Utpuffa, i en tidning med öfvérdrifvet beröm omtala och förorda något. Tillhör hvardagsspråket. Jfr 919.

98. Besigtning. Sjn. — Besigtning, den förrättning, då något undergår sorgfällig granskning och undersökning, för "att -finna, om det är så beskaffadt, soin det enligt lag, författning, aftal o. s. v. bör vara. Syn, till begreppet liktydigt, inskränker sig till jord- och stadsegendomar, skog o. d., i hvilket afseende Besigtning icke gerna användes.BESTÄMMA.

99. Beskaffad. Artad. Fatt. Dan. Funtad. Vu-len. — Beskaffad, som har någon viss egenskap, innefattar något visst tillstånd eller förhållande. Artad, beskaffad till natur, lynne, egenskaper. Förekommer mest i sammansättningar. Ban, d. s. s. Beskaffad, tillhör uteslutande folk- och hvardagsspråket, hvilket äfven gäller om Fatt, som dock i uttrycket: vid så fatta omständigheter, fått inrymme- i skriftspråket. Funtad, Vulen, äro folkspråket tillhöriga och betyda, i likhet med Dan och Fatt, det samma som Beskaffad.

100. Beslut. Föresats. Bådslag. — Beslut, viljans sjelfbestämning att verkställa eller underlåta något, som man påtänkt, och hvarom man med sig sjelf förut öfverlagt. Föresats, viljans fasta sjelfbeétämning till görande eller låtande, i öfverensstämmelse med ett klart uppfattadt mål. Har endast afseende på sjelfva handlingen, hvaremot Beslut afser äfven den föregående öfverläggningen. Rådslag, egentligen ett beslut, fattadt efter mogen öfverläggning. Brukas dock ofta i högre stil liktydigt med Beslut i vanlig mening.

101. Beslägtad. Skyld. Närskyld. Närbeslägtad. Befryndad. Besvågrad. — Beslägtad, af samma slägt som en annan person. Skyld, liktydigt, inskränker sig till några få ordasätt, t. ex. skylde och oskylde. När-skyld, Närbeslägtad, som är i nära skyldskap till en person. Befryndad, genom eget eller annans äktenskap beslägtad med någon. Besvågrad, genom svågerlag befryndad.

102. Besparing. Sparpenning. Spargods. — Besparing, något som blifvit besparadt. Sparpenning, besparad penningsumma. Spargods, besparade saker, redskap o. s. v.

103. Bestämma. Besluta. Afgöra. Belefva. Berama. Utsätta. — Afgöra, bringa en sak, ett mål, till ett visst slut. Bestämma, afgörande inverka på, gifva afgjord riktning åt, stadga vissa gränser för något. Besluta, efter förutgången öfverläggning, bestämma sig för något visst handlingssätt. , Utsätta, bestämma viss tid eller ort. Berama, besluta, bestämma eller öfver-32

enskomma om något. Brukas mest i historisk stil. Bélefva, d. s. s. besluta. Gammalt ord, som förekommer endast i fråga om allmänna beslut på riksmöten o. s. v.

104. Beständig. Bestålidande. Oföränderlig. Varaktig. Stadig. Oförgänglig. Ovansklig. Oförvansklig. Oafbruten. Oupphörlig. Oaflåtlig. Idkelig. Idelig. Uthållande. Uthållig. Ihållande. Ihållig. Lång. Långvarig. Långlig. Evig. Evinnerlig. Everdelig. — Oföränderlig, ej underkastad förändring; Beständig* som fortvarar i oförändradt skick. Beståndande, som fortfar att äga bestånd. Varaktig, som länge och utan afbrott varar, länge har bestånd. Stadig, har samma betydelse, men är i användningen mera begränsadt. Oförgänglig, ej underkastad förgängelse. Ovansklig,, Oförvansklig, ej underkastad försämring. Oupphörlig, Oaflåtlig, som fortfar utan uppehör, utan uppehåll, beständigt upprepas, förnyas. Idkelig, Idelig, som upprepas träget, med all id. Närmar sig i betydelsen till föregående tvenne ord, och inskränker sig till hvardagsspråket. Oafbruten, som fortfar utan afbrott, utan uppehåll. Ihållande, Ihållig, som länge och oafbrutet fortfar. Uthållande, Uthållig, som länge håller ut, träget, ståndaktigt, ined tålamod fortfar eller fortsätter något. Dessa tvenne ord kunna lämpas både på person och sak, hvilket i allmänhet icke är förhållandet med de öfriga i denna grupp upptagna. Lång, Långvarig, som varar, påstår lång tid. Långlig, som varar ganska länge. Evig. som är utan begynnelse och ända. Evinnerlig, som varar så länge, att man ej föreser något slut derpå. Everdelig, i alla tider, för alltid fortva-rande, gällande. Har inskränkt användning och förekommer mest i skriftspråket.

105. Besätta. Bemanna. Bevara. — Besätta, förlägga krigsfolk i en ort, till dess försvar. Bemanna, förse fartyg, båt o. d., med erforderligt manskap. Be-vära, förse krigsfolk eller fartyg med vapen.

106. Besättning. Bemanning. — Besättning, väpnad styrka, inlagd i en befäst plats, till dess försvar;BETALA.

äfv. samteliga manskapet ombord på örlogs- eller handelsfartyg, båt o. s. v. Bemanning, besättning på fartyg eller båt.

107. Besöka. Uppvakta. Fåhelsa. Hemsöka. — Besöka, infinna sig hos någon i hans hemvist, af höflighet, pligt, för affärer o. s. v. Uppvakta, aflägga skyldighetsbesök hos en hög eller förnäm person, hos förman eller lärare. Påhelsa eller Helsa på, göra umgängesbesök hos vän eller bekant. Inskränker sig till hvardagsspråket. Hemsöka, till straff eller pröfning låta en menniska drabbas af något svårt ondt. Brukas mest i biblisk och kyrklig stil.

108. Betaga. Intaga. Tjusa. Förtjusa. Förtrolla. Förhexa. Hänföra. Hänrycka. — Intaga, bemäktiga sig tanke och känsla. Säges om passioner och sinnesrörelser; äfv. om person: i hög grad behaga. Betaga, göra ett öfverväldigande intryck på sinnet eller känslan. Tjusa, Förtjusa, väcka en utomordentligt liflig känsla af kärlek, nöje eller beundran. Förtrolla, förtjusa i högsta grad. Förhexa, göra galen af kärlek. Hänföra, försätta någon i ett sådant tillstånd af passion eller känslorörelse, att han glömmer allt annat. Hänrycka,

- försätta någon i högsta tillstånd af fröjd eller själsnjutning, så att han blir liksom utom sig.

109. Betala. Gälda. Erlägga. TJtgöra. Skatta. Afbetala. Afqvitta. Inbetala. Utbetala. Återbetala. Godtgöra. Lösa. Inlösa. Utlösa. Infria. — Betala, utgifva penningar eller varor, för att derigenom afbörda en skuld eller skyldighet. Gälda, af samma betydelse, var fordom enrådigt i språket, men är nu nästan ut-trängdt af det ifrån tyskan lånade Betala, och brukas föga utom i lag- och rättegångsstil samt bildligt. Erlägga, är också liktydigt med Betala, men inskränker sig till förvaltnings- och affärsstil samt det mera vårdade talspråket. Utgöra, säges om skatt, afrad, skyldigheter o. d. Skatta, erlägga skatt. Godtgöra, genom betalning ersätta en annans lidna skada, förlust eller kostnader. Afbetala, betala någon tlel af en skuld eller

småningom gälda något skuldbelopp. Afqvitta, döda en skuld genom en till beloppet motsvarande fordran. Inbetala, betala till offentlig eller enskilt kassa. Utbetala, utgifva penningar ur en kassa eller af om händer hafda medel. Återbetala, betala tillbaka något, som man lånat eller förut fått till sig betalt. Lösa, Inlösa, Infria,

återbekomma något emot penningars erläggande. Utlösa, genom lösens erläggande utbekomma.

110. Bete. Visa. Bevisa. Ådagalägga. — Ådagalägga, i handling eller uppförande gifva prof på någon viss egenskap, sinnesstämning o. s. v. Visa, har samma betydelse, men ett vidsträcktare användningssätt, emedan "det kan hafva person till föremål, hvilket icke är förhållandet med Ådagalägga. Bevisa, är nästan liktydigt med Visa, men något mera begränsadt. Bete, gifva en person prof på sina välvilliga tänkesätt emot honom.

111. Betro. ♦ Anförtro. Förtro. Ombetro. Uppdraga. Antvarda. Öfverantvarda. — Betro, med full tillit öfverlemna åt en person utförandet af en sak eller vården af något. Anförtro, liktydigt, utmärker en oinskränktare tillit. Förtro, under tysthetslöfte yppa något för en person. Ombetro, anförtro åt någon utförandet af en sak. Uppdraga, anmoda en person att uträtta, besörja, verkställa något. Antvarda, öfverlemna person eller sak åt någon i förvar eller vård. öfverantvarda, har enahanda bemärkelse i öfrigt, men inskränker sig till person, och båda dessa verber äro föråldrade.

112. Betyda. Beteckna. Bemärka. Utmärka. — Utmärka, Beteckna, genom särskilt märke, tecken, eller på särskilt sätt göra igenkännelig, antyda eller tillkännagifva något. Betyda, Bemärka, uttrycka något visst begrepp. Härmed liktydigt nyttjas äfven ofta Beteckna, Utmärka.

113. Betyg. Intyg. Bevis. Besked. Vittnesbörd. Vitsord. — Vittnesbörd, förklaring, hvarigenom man gifver tillkänna, hvad man vet angående en sak eller i fråga om en persons fräjd, förhållande, kunskaper, duglighet o. s. v. Vitsord, vittnesbörd i fråga om person;BEVARA.

35

äfv. rättighet att gälla som auktoritet, ell. kraft att gälla som fullgiltigt betyg eller bevis. Intyg, muntligt eller skriftligt vittnesbörd, hvarigenom sanningen eller riktigheten af något vitsordas. Betyg, skrift eligen afgifvet vitsord om en persons fräjd, kunskaper o. s. v., eller om en saks beskaffenhet, om ett förhållande. Samma betydelse har i allmänhet Bevis, inen nyttjas i denna mening mindre. Besked är betyg öfver en persons fräjd och uppförande, utgifvet af husbonde för t|enstehjon, af handtverksmä.stare för gesäll, eller af prest för någon församlingsbo.

114. Betänka. Besinna. Eftersinna. Eftertänka. Öfvertänka. Påtänka. Genomtänka. Upptänka. Uttänka. Utfundera. Begrunda. Utgrunda. Öfverväga. Beräkna. Afse. Betrakta. Taga i betraktande. — Betänka, göra något till särskilt föremål för sina tankar. Besinna, med tankeförmågan uppmärksamt skärskåda en sak, synnerligast med afseende på dess följder. Eftersinna, Eftertänka, noga tänka på en sak, för att finna något som man i tankarna söker, för att komma till ett visst resultat eller beslut. Öfvertänka, noga betänka det hela af en sak med alla dess omständigheter. Påtänka, sysselsätta tankarna med något, för att i afseende derpå komma till bestämdt omdöme, beslut o. s. v. Genomtänka, noga tänka på allt, som har sammanhang med ett ämne, en fråga. Upptänka, Uttänka, Utfundera, genom tankens verksamhet utfinna, påfinna. Öfverväga, emot hvarandra afväga skäl och motskäl i fråga om en sak. Begrunda, göra något till föremål for tankens ansträngda verksamhet. Utgrunda, utforska genom begrundning. Betrakta, allvarligt sysselsätta sina tankar -med något. Taga i betraktande, fasta ett visst afseende vid en sak, särdeles i förhållande till andra. 1 samma betydelse nyttjas äfven Afse. Beräkna, pä förhand noga öfvertänka en sak med alla dess omständigheter, för att derefter rätta sig.

115. Bevara. Förvara. Akta. Vakta. Bevaka. Vårda. Efterse. — Bevara, bibehålla i godt, oför-säinradt skick. Förvara, bevara något (frukt, mat-36 BILD.

varor o. d.) för att skämmas eller på annat sätt taga skada. Akta, väl bevara person eller sak för skada eller fara. Vårda, egna oaflåtlig omsorg åt person eller sak. Efterse, hafva tillsyn vid något. Vakta, skydda, bevara för något ondt, t. ex. vakta sin själ för synd. Bevaka, hålla vakt om någon; äfv. hafva vaksamt öga pä någon och dess förehafvanden.

116. Bild. Afbild. Afbildning. Aftryck. Bildstod. Beläte. Bröstbild. Byst. Porträtt. Konterfej. Målning. Tafla. Skilderi. — Bild, mer eller mindre liknande efterbildning af något sinligt föremål; äfv. framställning, genom konstens åtgärd, af någon inbillningskraftens skapelse. Afbild, konstgjord bild af någon lefvande varelse.

Afbildning, något som i bild framställer ett eller flera sinliga föremål (menniska, djur, landskap o. s. v.). Aftryck, en genom intryck-ning uti ett mer eller mindre mjukt ämne deruti åstadkommen afbildning. Bildstod, genom bildhuggarkonsten astadkommen, fristående, hel figur, som afbildar någon person, gudomlighet o. s. v. Beläte, genom bildhuggarkonsten åstadkommen bild, i synnerhet afgudabild. Bröstbild, Byst, bild, föreställande öfre delen af en menniska, jemns med bröstet. Porträtt, genom målning framställd bild af någon persons anletsdrag. Konterfej, dermed liktydigt, är numera föråldradt och brukas endast i skämtsam stil. Målning, genom målarkonsten framställd afbildning. Tafla, målning, infattad i ram. Skilderi, äldre uttryck för .målning.

117. Bildad. Upplyst. Hyfsad. Städad. Hygglig. Fin. Förfinad.. — Bildad, väl uppfostrad och undervist i hvad som bidrager att odla förståndet och förädla hjertat. Upplyst, som har sanna, tillräckliga och tillämpliga kunskaper. Hyfsad, som i det yttre, i skick och seder, iakttager det för samfunds- eller umgängs-lifvet passande. Städad, har samma betydelse, men i högre grad, och Fin i den högsta. Förfinad, som har öfverdrifvet fina seder. Hygglig, sedligt god och behaglig i umgänge. Säges dock i allmänhet om den,BJUDA. 37

som har ett fördelaktigt yttre och vet att skicka sig i sällskap.

118. Bildning. Odling.* Uppfostran. Hyfsning. Städning. — Bildning, en högre utveckling af menniskans själsförmögenheter, så väl hjertats som förståndets. Odling, nyttjas ofta i samma betydelse. Uppfostran, utveckling af kropps- och själskrafter hos barn och ungdom. Hyfsning, hyfsade seder, hyfsadt skick, väsende. Städning, städadt väsende.

119. Bitter. Besk. Amper. Sträf. Sur. Krisk. Skarp. Stickande. Frän. Härsk. — Skarp (i fråga om smak), som gör ett ganska starkt, oangenämt intryck på smaksinnet. Bitter, som har en skarp, obehaglig, liksom bitande smak. Besk, som har en sammandragande, något bitter, mindre obehaglig smak. Sträf, obehagligt sammandragande. Stickande, som pa smaksinnet gör ett retande intryck, liksom af något uddhvasst. Amper, som har en skarp och behagligt stickande smak. Frän, som gör ett skarpt och vedervärdigt stickande intryck på lukt- och smaksinnet. Härsk, säges om vissa anskäinda födoämnen, som fått en frän smak och lukt. Sur, som innehåller någon syra och till följe deraf har en egendomlig, stickande smak, motsatsen till Söt. Krisk, besksur.

120. Bjelke. Balk. Sparre. Spira. — Bjelke, for byggnadsbehof tillhuggen stock. Balk, emellan begge sidorna af ett fartyg anbragt bjelke, som tjenar till underlag för däcket; äfv. vågstång. Sparre, lång, smal stödbjelke för tak. Spira, lång, smal och rak trädstam; (på fartyg) mindre rå eller bom.

121. Bjuda. Erbjuda. Tillbjuda. Uppbjuda. Inbjuda. Utbjuda. Hembjuda. — Bjuda, framräcka, framhålla eller föreslå något åt en person till emottagande, antagande eller njutning, förtäring, om han så önskar; äfv. förklara sig vilja gifva något visst penningebelopp for en sak, vid köp, på auktion o. s. v.; äfv. anmoda någon att deltaga i ett samqväm, ett nöje, eller att bivista någon offentlig och högtidlig förrättning. Erbjuda, Tillbjuda, föreslå en person något till antagande.\38

BLAD.

Utbjuda, erbjuda något till köps. Uppbjuda, bjuda ett fruntimmer att uppstiga till dans; (pä auktion) utropa till försäljning; (lagt.) tillkännagifva vid domstol skedd försäljning af en fastighet, på det den, som anser sig dertill äga fog, må kunna klandra köpet. Inbjuda, bjuda någon till gäst vid större, festligt samqväm, eller att bivista någon offentlig fest eller högtidlig akt. Hembjuda, enligt lagens stadgande erbjuda någon viss dertill berättigad person att köpa en egendom, innan den försäljes till annan man.

122. Blad. Löf. Barr. — Blad, liten, tunn, mjuk, utplattad växtdel, som utgår ifrån stjelk, gren, qvist, eller ifrån roten af en växt. Säges i fråga om alla växter med undantag af vissa trädslag, hvilkas blad kallas Löf, t. ex. björklöf, asplöf, allöf, almlöf m. fl.; deremot palmblad, lindblad, lagerblad. Löf kallas äfven kollektivt sailiteliga lofven på ett träd. Barr, syl-likt, styft blad på vissa trädslag (Barrträden).

123. Blanda. Mänga. Tillblanda. Tillsätta. Försätta. Bortblanda. Förblanda.. Förvexla. Inblanda. Uppblanda. Utblanda. — Blanda, bringa likartade eller olikartade föremål, ämnen, tillsammans om hvarandra. Mänga, blanda ihop flytande ämnen. Tillblanda, bringa ett ämne af ringare qvantitet i blandning med ett annat af större. Tillsätta,

har i allmänhet samma betydelse, men brukas i synnerhet om flytande ämnen och metaller. Försätta, uppblanda ett ämne med någon tillsats, som mer eller mindre förändrar dess egenskaper. Bortblanda, inblanda ett föremål ibland andra, så att man icke lätt får reda pa detsamma. Förblanda, misstaga sig om personer eller saker, så att man tager den ena för den andra. Förvexla, liktydigt, säges icke gerna 0111 person. Inblanday här och der blanda något in uti ett annat. Uppblanda, ymnigt tillblanda ett ämne i ett annat. Utblanda, genom blandning göra ett ämne tunnare, svagare.

124. Blomma. Blåsa. Q vissla. Finné. Vårta. — Blernma, hudutslag i form af en liten blåsa. Qvissla, helt liten blemma. Finné, varblemma i ansigtet. Blåsa,BLOTTA.

en med blodvatten, blod eller var fylld, rund upphöjning på huden. Vårta, något större utväxt på huden, af mer eller mindre rundaktig form, och antingen naturlig (Bröstvårta) eller uppkommen genom vätskornas sjukliga beskaffenhet.

125. Blifva. Varda. Förblifva. — Blifva, öfvergå från ett tillstånd till ett annat, komma i något visst tillstånd eller förhållande. I denna bemärkelse är Varda liktydigt och brukas allmänt i dagligt tal, men sällan i skriftspråket, utom i biblisk och kyrklig stil. Blifva betyder äfven: fortfarande vara i samma oförändrade tillstånd. För denna bemärkelse är Förblifva liktydigt och mera brukligt.

126. Blixtra. Blicka. Ljunga. — Blixtra, säges om det elektriska, starka sken, som plötsligt synes, då ett åskmoln urladdar sig. Blicka, brukas dermed liktydigt i folkspråket. Ljunga, blixtra ganska starkt. Förekommer endast i högre stil och skaldespråket.

127. Blomma. Blomster. Blom. Flor. Ros. Lilja. — Blomma. den del af en växt, som utgöres af de för dess befruktning nödiga organer jemte deras omhölje. Blomster, en för fägring utmärkt blomma; äfv. växt, som har sådana blommor. Blom, fullt utslagen blomma; förekommer, utom i talesättet: stå i blom, nästan endast i poesi. Flor, blomstring, i både egentlig och bildlig mening. Eos, egentl, benämning på de särskilta blomsterarterna af slägtet Rosa (Törnros, Provinsros m. fl.); säges äfven i allmänhet för Blomster. Lilja, skön och välluktande blomma af familjen Liliaceæ; äfv. i allmänhet växt af denna familj.

128. Blomma. Blomstra. Florera. — Blomma, Blomstra, sägas båda om växter, hvilka äro under fullt utvecklad blombildning; men Blomstra nyttjas äfven bildligt, hvilket icke är förhållandet med Blomma, som deremot i egentlig mening är mera brukligt än Blomstra. Florera, liktydigt med Blomma, nyttjas mest bildligt.

129. Blotta. Af hölja. Aftacka. Afslöja. — Blotta, göra blott och bar. Af hölja, Aftacka, borttaga något40 BLYG.

som höljer, öfvertäcker, ett föremål. Afslöja, egentl, borttaga eller upplyfta slöjan, som höljer en persons ansigte. Alla dessa ord, undantagandes Aftäcka, antaga äfven bildlig betydelse.

130. Blyg. Skygg. Blygsam. Anspråkslös. Försynt. — Blyg, kallas den, som fruktar att, i sällskap med frärinnande personer, säga eller göra något opassande. Skygg, är djen, som skyr, gerna undviker främmande, obekanta personer. Blygsam, den, som i umgänget med andra röjer en djup känsla af det sediga och anständiga. Anspråkslös, som icke högt uppskattar eget värde och har blott ringa anspråk på andras uppmärksamhet. Försynt, är den, som af undseende för andra sorgfälligt undviker allt, hvarigenom l\an kan förlora deras aktning eller såra deras känsla.

131. Blygas. Skämmas. — Blygas, erfara en känsla af obehag vid tanken på eget eller andras ogillande omdöme, med afseende på någon begången eller tillämnad klandervärd handling. Skämmas, uttrycker detta begrepp i högre mått och tillhör mest hvardagsspråket.

132. Blåsa. Bnbbla. Bläddra. Perla. — Blåsa, liten, på ytan eller i det inre af en kropp bildad ihålighet, innehållande luft. Bläddra, liten luftblåsa, på ytan af en kropp eller på något flytande ämne. Bubbla, större luftblåsa, som bildar sig på ytan af flytande ämnen eller dit uppstiger, vid kokning, häftig upprör-ning eller af andra orsaker. Perla, liten luftblåsa pä ytan af sprithaltiga vätskor.

133.. Blåsa. Pusta. Stånka. Andas., Utandas Fnysa. Nysa. Prusta. Frusta. Flämta. Flåsa. Hessja. — Blåsa, (aktivt) ur munnen framdrifva en starkare luftström. Andas, genom näsan eller munnen indraga luft i lungan och utsläppa den der förut befintliga. Utandas, med andedrägten gifva ifrån sig, t. ex. utandas en elak lukt, sin sista suck. Pusta, andas tungt, djupt, häftigt och kort. Stånka, pusta hårdt och ljudeligt, af vedermöda eller smärta. Flåsa, andas tätt, häftigt och hörbart, såsom då man sprungit sig andfådd. Hessja, flåsa starkt. Tillhör folk- och hvar-

dagsspråket. Flämta, andas ganska tätt och häftigt. Fnysa, häftigt utdrifva luften genom näsborrania, liksom för att befria dem ifrån något retande eller besvärande. Frusta, häftigt, kort och med starkt ljud utdrifva luften genom näsborrarna. Nysa, ofrivilligt, konvulsiviskt och med ett eget ljud utstöta luften genom näsborrarna. Prusta, nysa ganska häftigt.

134. Blåsa. Fläkta. Pusta. Vifta. — Blåsa, (neutralt) säges om yttre luften, då den är i en stark, för känseln ganska märkbar rörelse åt något visst väderstreck. Fläkta, säges om en saktare, hastigt kommande och öfvergående luftström. Pusta, fläkta något starkare. Vifta, (om små och lätta föremål) hastigt röras af och an i luften.

135. Bo. Vistas. Vara. Befinna sig. Uppehålla sig. Dväljas. Dröja. Förbida. Förblifva, Qvarblifva. ftvarstanna. ftvardröja. Hafva sitt tillhåll. — Bo, hafva sitt hemvist eller sin bostad på något ställe. Uppehålla sig, tillbringa tiden på ett ställe, utan att der hafva sin varaktiga bostad. Vistas, för längre tid uppehålla sig på en ort. Vara, Befinna sig, uppehålla sig för tillfället och för kortare tid på något ställe. Dväljas, har samma betydelse som Vistas, men brukas endast i skaldespråket och den högre stilen. Dröja, stanna qvar på ett ställe någon tid, helst längre än man sjelf ämnat eller andra väntat. Förblifva, fortfara att vistas på ett ställe. Förbida, dröja någon tid på ett ställe. Qvarblifva, Qvardröja, Qvarstanna, förblifva qvar. Hafva sitt tillhåll, vanligen uppehålla sig på ett ställe. Säges oftast i dålig mening.

136. Bo. Näste. Kula. Lya. Ide. Hide. Gryt. — Bo, ställe, der fågel eller vildt djur har sitt beständiga tillhåll för natthvilan och för ungars uppfödande. Näste, en fågels bo." Kula, Lya, håla i jorden eller berg, der ett vildt djur har sitt bo. Ide, Hide, björnens och gräflingens vinterlya. Gryt, vissa vilda djurs bo i bergshålor.

137. Bohag. Bohagsting. Husgeråd. Möbel. — Bohag, samteliga ett bo tillhörande redskap, vare sig

de tillhöra boningshus, uthus eller begagnas utomhus. Bohagsting, hvarje särskilt sak, som räknas till bohag. Husgeråd, kollektiv benämniilg pä samteliga redskap, hvilka tillhöra boningshus. Möbel, hvarje husgerådssak, som för beqvämlighet nyttjas i boningsrum.

138. Boja. Kedja. Fjetter. Band. Black. Hand-klofvar. — Boja, fangselredskap af jern, hvarmed fångars ben och armar omslutas. Kedja, jernkedja, begagnad som fangselredskap. Fjetter, fotboja. Black, tungt, jernbeslaget trä, hvarmed en fånges ben fängslas. Handklofvar, ett slags fangselredskap, som sättes om fångars handlofvar. Band, tåg eller rep, användt till en persons fängslande.

139. Bonde. Danneman. Hemmansägare. Hemmansbrukare. Åbo. Hemmansåbo. Landtbrukare. Landthushållare. Landtman. Åkerbrukare. Åkerman. Jordbrukare. Godsägare. Egendomsägare. Egendoms-herre. — Jordbrukare, allmän benämning på alla dem, som idka jordbruk, så i stort som smått. Åkerbrukare, Åkerman, jordbrukare i mindre skala. Det sednare ordet brukas numera sällan. Bonde, jordbrukare af allmogen. Ursprungligen: sjelfständig jordägare. Danneman, hedersbenämning för Bonde (egentl, aktad och hedervärd man). Hemmansägare, sjelfagande jordbrukare på hemman eller hemmansdel. Åbo, den, som med nyttjanderätt innehafver annans hemman, hem-mansdel eller lägenhet å landet. Hemmansåbo, Hem-manSbrukare, åbo å heminan eller hemmansdel. Landtbrukare, den, som idkar jordbruk i förening med landt-männanäringar. Kan brukas både om bönder och ståndspersoner, men säges företrädesvis om de sednare. Landthushållare, den, som idkar jordbruk och boskapsskötsel jemte dithörande näringar. Landtman, person, som bor på landet. Godsägare, Egendomsherre, ägare af ett landtgods. Egendomsägare, ägare af en större jordegendom.

140. Boning. Bostad. Boställe. Bo. Hem. Hemvist. Vistelseort. Tillhåll. Bol. Bolstad. Bolby. —

Hem, ställe, der man för beständigt bor eller blott forBOTEMEDEL.

någon tid vistas. Boning, hus, våning, rum, ställe, der någon för beständigt bor. Bostad, ställe, der någon har sitt hem, varaktigt eller blott för kort tid. Boställe, gård, hus eller lägenhet, anslagen till bostad åt någon, som är i statens eller enskilt persons tjenst. Hemvist, ställe, der någon vistas. I allmänhet liktydigt med Hem, men i talspråket mindre brukligt. Vistelseort, ställe, der någon för tillfället vistas. Tillhåll, ställe, der någon vanligen håller till. Bo, en persons bostad och bohag; äfv. all den egendom i löst och fast, som tillhör en bosatt man eller äkta makar. Bol, gård på landet med dertill hörande jord. Numera föråldradt, liksom Bolstad, den plats å gård eller hemman, der inangårdshusen ligga; Bolstad är äfven liktydigt med den kamerala termen Bolby, gård, hemman, by, som utgör stanisätet för Afgärdaby.

141. Bortgång. Utgång. Afträde. — Bortgång, Utgång, handlingen att gå bort eller ut ifrån ett ställe. Afträde, har samma betydelse, men nyttjas endast i fråga om utgående efter ett offentligt uppträdande (t. ex. på scenen), efter företräde hos en furste eller annan hög person, vid ett rättegångsmåls förehafvande o. s. v., mest i uttrycket: Taga afträde.

142. Bosatt. Bofast. — Bosatt, den, som har sitt varaktiga hem och hushåll på något visst uppgifvet ställe. Bofast, som besitter fastighet i stad eller på landet och der är boende.

143. Böta. Läka. Hela. Kurera. — Böta, genom tjenliga medel häfva en sjukdom, återställa någon till helsan. Hela, genom tjenliga inedels användande uträtta, att sår eller annan yttre kroppsskada försvinner. Läka, liktydigt med Hela, säges nästan endast om sår. Kurera, egentl, böta medelst användande af en längre kur. Tillhör hvardagsspråket och nyttjas i allmänhet liktydigt med Böta i hela utsträckningen af detta ords begrepp.

144. Botemedel. Läkemedel. Läkedom. — Botemedel, medel, hvarigenom något kroppsligt ondt eller något själslidande botas. Läkemedel, Läkedom, böte-44

medel emot sjukdom. Dessa båda ord kunna icke, såsom Botemedel, användas i fråga om yttre kroppsskador, Läkemedel icke heller bildligt såsom detta, men väl Läkedom.

145. Botpredikan. Straffpredikan. — Botpredikan, predikan, som i synnerhet asyftar att väcka ånger i förening med allvarlig föresats till bättring. Straffpredikan, predikan, hvarigenom åhörarne strängt bestraffas för sina synder och hotas med Guds straffdomar, derest de icke bättra sig. Båda orden brukas äfven bildligt.

146. Brant. Stalp. Stupa. Br&dstupa. — Brant, höjd med nästan lodrätt stupande sida. Stalp, tvärbrant, betydligt djup. Stupa, Brådstupa, brant stupande sida af någon höjd, t. ex. ättestupa.

147. Breda. Utbreda. Förbreda. Sträcka. Försträcka. Utsträcka. Sprida. Kringsprida. Utsprida. Fortplanta. Räcka. Uträcka. Töja. Strö. Utströ. Förströ. Beströ. Öfverströ. Vidga. Utvidga. — Breda, lägga, veckla eller stryka någonting, jemnt och slätt, utöfver en yta. Utbreda, Förbreda, breda vidt ut åt alla häll. Förstärkningsord fbr Breda. Sträcka, bringa någonting hopböjdt, hopviket o. s. v., i rakt och jemnt läge efter hela dess längd. Utsträcka, förstärkningsord för Sträcka. Försträcka, utsträcka (lem, sena) till öfverdrifven spänning, så att skada deraf uppkommer. Räcka, genom utsträckning nänna något intill ett föremål; äfv. utsträcka handen, för att gifva eller bjuda en person något. Uträcka, förstärkningsord för Räcka. Töja, sträcka eller utdraga något, så att det blir längre. Sprida, Kringsprida, vidt ifrån hvarandra, at alla håll utbreda en mängd af likartade, smärre föremål. Utsprida, förstärkningsord för Sprida. Fortplanta, bildligt uttryck: utbreda, bereda framgång åt något, t. ex. fortplanta en lära. Strö, kasta, sprätta eller släppa mellan fingrarna en mängd af likartade smäo'e föremål, sä att de spridas ut öfver en yta. Utströ, förstärkningsord för Strö. Förströ, brukas endast bildligt i bemärkelsen Förskingra. Beströ, Öfverströ, genom ströende fördela något utöfver m yta. Vidga, göraBRIST.

vidare. Utvidga. göra vidsträcktare, gifva större utsträckning.

148. Bref. Skrifvelse. Sändebref. Rundskrif-velse. Rundbref. Cirkulär. Biljett. Epistel. — Skrifvelse, en af offentlig myndighet eller enskilt person aflåten skrift, i allmänna eller enskilta angelägenheter. Bref, förseglad skrifvelse, afsänd ifrån enskilt person till en annan, af regering affärdad, eller af myndighet i embetsväg aflåten; äfv. en af regering eller embets-myndighet utfärdad skriftlig handling, hvarigenom någon värdighet, rättighet eller förmån beviljas. Sändebref\ skrifvelse af mera betydande omfång och vigt, ställd till flera personer samfalt, eller utskrifven i flera exemplar för särskilta personer. Rundskrifvelse, Eundbref, Cirkulär, skrifvelse, bref i flera exemplar af enahanda lydelse, som i embets- eller affärtfväg skickas omkring till flera personer. Biljett, litet handbref, bref-lapp. Epistel, egentl, bref, i hvilken bemärkelse det ännu ofta skämtvis brukas, särskilt i den inskränkta betydelsen af Skaldebref. I allmänhet menas dermed något af de i N. Testamentet intagna brefven ifrån apostlarna.

- 149. Brinna. Låga. Flamma. Glöda. Blossa. Byra. Pyra. Afbrinna. Förbrinna. Nedbrinna. Uppbrinna. Utbrinna. — Brinna, förtäras af eld. Låga, brinna med låga. Flamma, brinna med stark och häftig låga. Glöda, brinna utan låga. Blossa, brinna flammande med starkt sken. Byra, glimma under askan. Pyra, brinna helt svagt. Afbrinna, helt och hållet förstöras genom eld. Brukas mest i fråga om eldsvådor. Förbrinna, helt och hållet af eld förtäras. Nyttjas företrädesvis i vetenskapsspråket. Nedbrinna, småningom nedsjunka till följe af förbränning. Säges om något stående, upprest, upplagdt, t. ex. ett hus, ett bål. Uppbrinna, har samma betydelse som Afbrinna och Förbrinna, men en vidsträcktare användning. Utbrinna, brinna till slut.

150. Brist. Saknad. Afsaknad. Behof. Tarf. Nöd. — Brist, frånvaro af något behöfligt, af något46

soyi borde finnas. Saknad, A/saknad, lifligt känd frånvaro af något förloradt eller brist på något nödvändigt. Behof , brist på något nödvändigt, i synnerhet till lifvets uppehälle. Tarf, det äldre uttrycket för Behof. * Har numera en ganska inskränkt användning. Nöd, brist på de nödvändigaste lefnadsbehofven.

151. Brista. Bräckas. Gå af. Braka af. Springa. Springa af. — Brista, säges om fasta kroppar, då sammanhanget emellan deras delar på något ställe plötsligt upphäfves, antingen helt och hållet eller blott till någon del. Bräckas, brista blott delvis, eller sa, att en ofta knappt märkbar spricka uppkommer. Säges om sköra kroppar. Gå af, alldeles förlora sammanhanget, så att två särskilta stycken uppkomma af det hela. Braka af, gå af med brak. Springa, häftigt, i ett ögonblick, gå sönder,'gå af; äfv. genom någon våldsam, inifrån verkande kraft plötsligt och med knall söndras i många stycken, som kastas omkring åt alla håll. Springa af plötsligt , häftigt och med buller brista af.

152. Bro. Brygga. Spång. — Bro, Brygga, betyda båda ett öfver vatten anlagdt byggnadsverk, ämnadt till gång- eller körväg; äfv. ett för fartygs tillägg-ning, tvättning o. s. v., vid stranden af haf, sjö eller flod, uppfördt byggnadsverk. Bro har i allmänhet fastare byggnadssätt, Brygga deremot är af mindre fasthet och mera tillfällig beskaffenhet, samt säges nästan uteslutande om smärre sadana, utlagda for vattenhämt-ning, klädtvättning o. d. Spång, liten helt smal' bro, endast för fotgängare.

153.- Broderskap. Brödraskap. Brorskap. — Broderskap, ömsesidigt förhållande af inqerlig tillgifvenhet emellan bröder eller andra personer. Brödraskap, andeligt eller verldsligt samfund, hvars medlemmar äro förpligtade att lefva i broderligt förhållande till hvarandra. Brorskap, det förtroliga förhållande, som äger rum emellan dem, hvilka kommit öfverens att, med bortläggande af alla titlar, kalla hvarandra bror eller du.

154. Bry sig om. Bekymra sig om. Vårda sig. Sköta om. Fråga efter. Akta. Vårda. — BekymraBRÄNNA.

sig om, egna uppmärksamhet, omtanka eller omvårdnad åt person eller sak. Bry sig om, Fråga efter, hafva samma betydelse, men tillhöra mera talspråket. Sköta om, endast brukadt om sak, är föråldradt. Akta, fasta afseende vid, egna uppmärksamhet åt person eller sak, t. ex. han aktar ingen, ej akta besväret, mödan, faran.

Vårda, liktydigt, tillhör talspråket, likasom Vårda sig att, värdigas att, t. ex. han vårdar ej, hvad man säger honom; jag vårdar mig ej att svara. Samteliga dessa verber brukas endast med nekeord eller i frågande satser.

155. Bryta. Bräcka. Spräcka. Spränga. Knäcka.

Krossa. — Bryta, genom böjning verka, att ett föremål brister af. Bräcka, genom tryckning, stöt, slag o. s. v. åstadkomma, att ett skört <föremål brister på något ställe och slår sprickor åt alla håll. Knäcka, har samma betydelse, t. ex. knäcka ett glas, ett ägg, men är äfven liktydigt med Bryta, Krossa, t. ex. knäcka ryggen, knäcka nötter. Spräcka, göra, att något spricker. Krossa, genom tryckning, stöt, slag o. s. v. upphäfva sammanhanget emellan ett föremåls delar, så att det söndras i många stycken. Spränga, åstadkomma, att något springer i stycken.

156. Bräde. Planka. Ribba. Läkt. — Bräde, ett, högst 15 linier tjockt, ur en sågstock efter hela dess längd utskuret, jeinntjockt stycke trä. Planka, sådant stycke trä af större tjocklek. Ribba, långt, smalt, jemnbredt stycke af ett bräde. Läkt, i fyrkant huggen eller sågad ribba af 3 tums bredd och 2 tums tjocklek eller något mindre.

157. Bränna. Sveda. Svedja. Afbränna. Förbränna. Nedbränna. Uppbränna. — Bränna, låta något förtäras genom eld eller utsättas för verkningen deraf. Sveda, bränna ett föremål på ytan. Svedja. bränna fällda träd, för att utså säd i askan. Uppbränna, låta något genom eld förstöras. Afbränna, liktydigt; men betyder äfven: antända något, som exploderar, t. ex. kanon, fyrverkeri. Förbränna, har .samma betydelse som Uppbränna, men brukas nästan48

endast i det vetenskapliga språket. Nedbränna, lägga i aska. Säges om hus, byggnader, städer.

158. Bröllop. Förmälning. Biläger. Giftermål. — Giftermål, äktenskaps ingående. Bröllop, brudvigsel jemte derpå följande festlighet. Förmälning, Biläger, liktydiga, brukas allenast i fråga om furstliga personer.

159. Bröst. Hjerta. Bringa. Barm. Sköte. — Bröst, (på menniskor) främre delen af kroppens öfre bål; äfv. hvardera af de half klotformiga, köttiga delar, framtill på öfre delen af en qvinnas kropp, i hvilka mjölken bildar sig; (på djur) den del af kroppen, der lungorna hafva sitt läge. Hjerta, den del af bröstet, der hjertats slag låta höra sig. Brukas för denna bemärkelse i vissa talesätt. Bringa, bröstet på vissa fyrfotade djur eller på vissa fåglar. Barm, nedre delen af bröstet, emellan armarna, eller den del deraf, hvaröfver man lägger armarna i kors. Säges mest i fråga om qvinnor, t. ex. barnet sofver vid modrens barm. Bemärker äfven mellanrummet emellan bröstet och kläderna. Sköte, den vinkel, som bildas af underlifvet och låren hos en sittande menniska.

160. Bud. Budskap. Budbärare. — Budskap, tillkännagifvande, som genom någon utskickad öfverbrin-gas till en person. Budbärare, person, som öfverbrin-gar ett budskap. Bud, brukas i begge dessa bemärkelser.

161. Buga. Bocka sig. Niga. — Buga ell. Buga sig, Bocka sig, böja kroppen framåt, i stående ställning, antingen såsom -tecken till aktning eller vördnad, eller af någon annan anledning. Buga, Buga sig, brukas endast i förra hänseendet och tillhöra det bibliska, äfvensom det finare, umgängesspråket. Niga, böja begge knäen och åter räta upp sig, vid helsning eller dans.

162. Buk. Måge. Underlif. Belg. Våmb. — Buk, den utåt rundade del af en mennisko- eller djurkropps bål, som innesluter de inelfvor, hvilka hafva sitt läge nedanom bröstet. Måge, rund, af flera förenade hinüor bildad säck inom buken, hvaruti hos menniskor och djur de genom matstrupen inkomna födoämnen för-BUNT.

arbetas till näring för kroppen. Säges äfven i det mera städade språket för Buk. Underlif, den del af bålen på en menniska, som har sitt läge nedanför brösthålan, i synnerhet trakten närmast bukringen. Har i synnerhet afseende på de deruti innehållna inelfvor. Belg, stor buk. I lägre språket, och sällan förekommande. Vämb, största rummet i magen hos idislande djur. Säges i folkspråket ofta, liksom föregående ord, för: stor buk.

163. Bula. Kula. Buckla. Bygel. — Bula, liten half klotformig upphöjning på en hård yta, i synnerhet på metaller; äfv. liten, half klotformig, hård uppdrifning på huden, förorsakad genom stöt, slag o. s. v. Kula, har den sednare

bemärkelsen af Bula, men icke den förra. Buckla, stor, kupig upphöjning på midten af en sköld; äfv. dylik prydnad å ömse sidor af betslet på en häst. Bygel, i kroklinie eller halfcirkel utböjd del på vissa föremål, vanligen af metall, och ämnad till skydd eller förstärkning.

164. Bunt. Knippa. Vippa. Kärfve. Väse. Knyte. Bylte. Kylse. Packe. Paket. — Bunt, samling af likartade, till ett helt sammanbundna föremål. Knippa, Knippe, har samma betydelse, men nyttjas vanligen om mjuka, böjliga, långa och smala föremål, t. ex. ris, spön, lök o. d. Dock är allmänna bruket häruti för vissa fall afvikande; man säger sålunda äfven: en bunt pennor, strutsQädrar m. m. Vippa, knippe af långa, smala, utbredda föremål; oregelbunden tofs. Kärfve, med sädesband ombunden knippa af skuren säd. Väse, risknippa, som nyttjas vid stormningar. Knyte, någonting i duk, kläde, handduk o. s. v. inknutet. Bylte, en mängd tätt och utan ordning hoplagda, vårdslöst omlindade kläder, linnepersedlar o. d. Kylse, en hop utan ordning sammanlagda kläder; hopblandad och oordnad massa af mjuka föremål. Packe, tätt och med omsorg hoplagd och omsluten större bunt af varor eller andra saker. Paket, liten packe med omslag af papper, väf, bastmatta o. d. ^

165. Bygga. Uppbygga. Uppföra. Timra. Anlägga. Lägga. Slå. — Bygga, af trävirke, sten eller andra ämnen, vanligen på lagd grundval, uppresa och sammanfoga något byggnadsverk. Uppbygga, Uppföra, sägas endast om byggnader, Bygga deremot äfven om skepp, bro, väg. Timra, bygga af sammanfogade stockar. Anlägga, från första början anordna uppbyggandet af stad eller större byggnad. Säges äfven om väg. Lägga, Slå, brukas endast om broar.

166—7. Byta. Ömsa. Skifta. Vexla. Bortbyta. Förbyta. Ombyta. Utbyta. Afvexla. Omvexla. Ut-vexla. Tura om. — Byta, åt en person öfverlåta något emot ett annat, som af honom lemnas tillbaka såsom vederlag. Ombyta, Ömsa, taga något till bruk, begagnande, nyttjande, i st. f. ett annat förut begagnadt. Skifta, brukas liktydigt med Byta, i några bildliga uttryck, t. ex. skifta ord, vapen. Bortbyta, genom byte lemna ifrån sig något till en annan. Förbyta, af misstag eller i elak afsigt taga något föremål i stället för ett annat. Utbyta, bortbyta något emot ett annat. Byta har afseende på både det som lemnas och det som emottages i byte, Bortbyta hufvudsakligen på det, man lemnar ifrån sig, Utbyta likaså, men fordrar alltid prep. emot efter sig, för att angifva det, som fås i stället, hvaremot Bortbyta kan stå både med och utan nämde preposition. Vexla, utbyta något emot ett annat, som fås i stället. Afvexla, Omvexla, låta än ett, än ett annat skiftevis ske. Utvexla, göra utbyte af, t. ex. utvexla fångar. Tura ell. Tura om, göra något vexelvis med en annan.

168. Båge. Hvalf. — Båge, del af en cirkels periferi eller af en ellips. Hvalf, i bågform hvälfdt tak.

169. Bås. Spilta. Kette. Fålla. — Bås, afbalk-ning i fähus, för hvarje särskilt nötkreatur. Spilta, af-balkning i stall, för hvarje särskilt häst. Kette, af-balkning i lahus, för kalfvar eller får. Fålla, af sprö-ten eller flätverk kringstängd plats på marken, för boskap. /BÄTTRA.

170. Bädd. Säng. Läger. Hängmatta. — Läger, ställe, der menniska eller djur hvilar; äfv. det, hvarpå man hvilar, under sömn eller sjukdom. Bädd, läger till hvila eller sömn, bestående af utbredda sängkläder eller andra dertill tjenliga foremål. Säng, en vanligen af trä hopfogad ställning att hvila uti på en bädd af sängkläder. Hängmatta, en matta eller ett segelduksstycke, upphängdt för att hvila uti, vanligast på fartyg.

171. Bägare. Kappe. Tumlare. Kalk. Pokal. Remmare. Skål. Kopp. Bål. — Bägare, ett slags dryckeskärl i form af en afstympad kägla. Kappe, helt liten bägare. Pokal, mycket stor bägare. Remmare, äfv. ett slags stor bägare. Kalk, bägarformigt dryckeskärl, med fot under, begagnadt i synnerhet vid vinets utdelning i den hel. nattvarden. Skål, kärl af rund form, större eller mindre, utan fot, och begagnadt att derur äta supamat eller att dricka. Kopp, mindre skål med en liten utstående kant under bottnen, i stället för fot, och i synnerhet begagnad att derur dricka kalfe, té eller chokolad. Tumlare, liten skål i form af en puka, att supa bränvin ur. Bål, stor, vid skål för vissa dryckesvaror.

172. Bättra. Förbättra. Böta. Godtgöra. Laga. TJpplaga. Lappa. Flicka. Rätta. Beriktiga. — Förbättra, göra någonting bättre än förut, bringa i bättre tillstånd. Bättra, liktydigt, brukas mindre ofta, mest i moralisk mening, t. ex..bättra sitt lefverne. Rätta, göra riktig. Beriktiga, rätta något, som blifvit oriktigt anfördt eller uppgifvet. Böta, laga och iståndsätta någonting skadadt, ersätta skedd skada. Brukas i denna bemärkelse föga, utom i uttrycket: böta skadan. Godtgöra, har i vissa talesätt samma betydelse som Bättra, t. ex. godtgöra ett fel, en försummelse. Laga, åter iståndsätta någonting bristfälligt, söndrigt. Upplaga, laga Viågot så, att det åter blir fullkomligt brukbart. Lappa, laga medelst lappars påsättande. Flicka, liktydigt, brukas numera endast i sammansättningar.52

BÖDEL.

173. Bödel. Skarprättare. Mästerman. Rackare.

— Skarprättare, en statens tjenare, hvars befattning är att afrätta till döden dömda förbrytare. Bödel, ursprungligen skarprättaren medhjelpare, kallades fordom en rättsbetjent, soin marterade dem, hvilka genom pinliga medel skulle tvingas till bekännelse. Brukas ofta i samma mening som Skarprättare. Mästerman, är den mera allmänna Jbenämningen på Skarprättare. Råe-kare, bödelsdräng och hudafdragare.

174. Böja. Bugta. Kröka. Luta. Bända.—Böja, utan att upphäfva delarnes sammanhang, förändra ett föremåls form eller längdsträckning, så att det vikes åt sidan. Förutsätter i allmänhet en tryckning såsom verkande kraft, och säges mest om böjliga, smidiga toremål. Bugta, göra en eller flera bugter på ett föremål. Kröka, böja någonting hårdt eller något, som har stark motståndskraft, t. ex. kröka en spik, en gren. Bända, med ansträngning böja på något långt och smalt toremål af metall. Luta, bringa något ur dess lodräta ställning, så att det kommer närmare marken, golfvet o., s. v.

175. Böjd. Benägen. Eallen. Hågad. Begärlig.

— Böjd (för), som af en inre drift känner sin vilja dragen till något visst mål. Benägen (för), innebär en ringare grad häraf. Fallen (för), det samma som Böjd. Tillhör företrädesvis talspråket. Hågad, som har håg, lust till något. Begärlig (efter), som har begär efter något. Jfr 74.

176. Böjelse. Drift. Benägenhet. Fallenhet. Håg. Lust. Tycke. Anlag. Kallelse. Gry. Vurm. Åhåga.

— Drift, en inre medfödd kraft, som verkar på menniskans vilja. Böjelse, viljans och önskningarnes riktning åt något visst mål, till följe af en inre drift. Tycke, böjelse, för hvilken man icke kan angifva något skäl. Vurm, öfverdrifvet, dåraktigt tycke för någon viss sak. Benägenhet, Fallenhet, böjelse i ringare grad. Fajlenhèt är äfven liktydigt med Anlag, medfödd förmåga att uppöfva och utmärka sig i dygd, kunskap eller färdighet. Håg, liflig böjelse. Lust, ett stegradtBÖRJAN. 53

uttryck för Håg. Åhåga, ifrig håg, ifrigt bemödande. Gry, brukas bildligt för anlag. Kallelse, d. s. s. böjelse, naturligt anlag. I vissa talesätt.

177. Böjlig. Smidig. — Böjlig, som låter böja sig, utan att brista. Smidig, egentl, som låter hamra sig, utan att brista. Brukas äfven i en något förstärkt betydelse af Böjlig. Båda orden användas ofta bildligt.

178. Bön. Begäran. Anhållan. Anmodan. Ansökan. Ansökning. — Begäran, framställd önskan att erhålla något, eller att något måtte ske eller göras. Anhållan, höflig, ödmjuk, vördsam begäran. Anmodan, höfligt och vänligt till en person framställd begäran, att han måtte göra något, det man önskar. Ansökan, Ansökning, hos regering eller embetsmyndighet framställd begäran om något. Ansökan brukas i synnerhet om tjenstebefattningar. Bön, ödmjuk anhållan att af nåd eller ynnest erhålla något; i kyrklig mening: den heliga förrättning, då man beder till Gud.

179. Boija. Begynna. Eöretaga. Anträda. Öfvertaga. Öppna. Inbryta. Inträda. — Börja, taga början; äfv. göra början med något. Jfr 180. Begynna, i sednare tid ifrån tyskan i språket inkommet, har samma betydelse, men antyder i synnerhet första början af något och nyttjas i talspråket mindre än Börja. Företaga, börja att sätta något i verket. Anträda, börja att företaga vandring, färd o. s. v.; äfv. begynna utöfningen af regering, embete o. s. v. Öppna, i vissa talesätt liktydigt med Begynna, t. ex. öppna en session, en bal, ett fälttåg. Öfvertaga, taga emot

styrelsen, skötseln, vården, utförandet af något. Inbryta, plötsligt begynna, påkomma, öfverraska. Inträda, taga början. Bildligt uttryck om tidskiften., nya förhållanden o. s. v.

180. Böljan. Begynnelse. Upphof. Uppkomst. Ursprung. Upprinnelse. Tillkomst. Utbrott. Inträde. Äntrade. — Början, det första af tillvaro, handling eller verkning. Liktydigt är Begynnelse, men brukas mest i afseende på tillvaro, tid, rum eller uppkomst. Upphof, första orsaken till något. Uppkomst, första

början af en verkuing, af ett torhållande. Tillkomst, törsta början af en tillvaro. Ursprung, Upprinnelse, första början af nägot med afseende på vilkoren för dess tillkomst. Utbrott, plötslig och våldsam begynnelse af något. Äntrade, begynnande af vandring, färd o. s. v., eller af regering, embete in. m. Inträde, första gång, då någon förrättar en tjenst, utöfvar erhållna rättigheter o. s. v. Bildligt brukas för Början: Födsel, Källa, Vagga, Linda, Barndom m. fl.

D.

181. Dagakarl. Daglönare. Dagsverkare. Arbetare. Arbetskarl. Legohjon. — Arbetare, i vidsträcktaste bemärkelse: den som sysselsätter sig med något arbete; uti inskränkt och mera vanlig bemärkelse: en person, som försörjer sig med kropps- eller handarbete. Arbetskarl, person, som försörjer sig med gröfre kroppsarbete. Dagsverkare, arbetare, som, till följd af åliggande arbetsskyldighet, förrättar åt en person dagsarbete på vissa dagar i veckan. Legohjon, legdt tjen-ste- eller arbetshjon. Bagakarl, arbetskarl, som arbetar för dagspenning. Brukas mest i kyrklig och retorisk stil. Baglönare, den, som arbetar åt andra mot viss betalning för dagen. Kan äfven sägas om dem, som sysselsätta sig med finare arbeten.

182. Dal. Däld. Kjusa. — Bal, sänkning af större vidd i jordytan, emellan bergshöjder. Däld, mindre dal. Kjusa, kort och smal sänkning emellan tvenne höjder.

183. Dans. Bal. Assemblé. — Bans, tillställning för nöjes skull, dervid man roar sig med att dansa. Säges i synnerhet om det lägre folkets nöjen af detta slag. Bal, dansnöje i större stil, antingen enskilt eller offentligt. Assemblé, främmande ord: offentlig bal för den finare och bildade delen af innevånarne i en stad och herrskaperna i trakten deromkring.

184. Darra. Dallra. Bäfva. Skaka. Bistå. Skälfva. — Barra, undergå korta och hastiga rörelser fram och åter. Dallra, säges om hastiga, knappt märkbara rörelser af och an på ytan af flytande ämnen eller vissa kroppar af lösare sammansättning; betyder äfv.: röra sig med ganska tätt på hvarandra följande svängningar kring en viss hvilopunkt. Skakas, Skaka, häftigt röras fram och åter. Ristas, Rista, skakas med häftiga ryck. Bäfva, darra häftigt; äfv. skakas ganska våldsamt. Skälfva, har en förstärkt betydelse af Bäfva.

185. Del. Part. Stycke. Afdelning. — Del, hvarje af de särskilta, vare sig verkliga eller blott tänkta ting, hvaraf något helt består. Afdelning, hvarje genom afskiljande bildad, särskilt del af ett helt. Part, är egentl, detsamma som Del, men brukas nästan endast om ett obestämdt antal, betraktadt såsom del af något visst helt, t. ex. en part af stadens innevånare. Stycke, ett för sig bestående eller blott tänkt helt, betraktadt såsom afsöndradt ifrån ett större.

186. Del. Lott. Andel. Anpart. Tillskott. Delaktighet. — Del, hvarje af de särskilta mindre storheter, hvari något helt blifvit sönderstyckadt. Lott, del af något, som genom lottning skiftas. Andel, en del af något helt, hvilket är fleres gemensamma egendom eller af flera gemensamt skall erläggas. Anpart, liktydigt med Andel, men mindre brukligt; betyder äfven: någon viss del af ett helt, hvilken tillkommer en person. Tillskottandel i sammanskott. Delaktighet, gemensamhet med en eller flere andra uti något.

187. Dela. Söndra. Stycka. Skifta. Afdela. Fördela. Indela. Utdela. Utskifta. — Dela, skilja något helt i delar. Söndra, har samma betydelse, men brukas mest bildligt för:-Göra oense. Stycka, söndra något helt i stycken. Skifta, dela i lotter. Afdela, Indela, skilja något helt i vissa, för sig bestående delar. Fördela, dela något emellan

flera, så att hvar och en får sin behöriga andel. Utdela, ^Utskifta, utlemna till flera personer hvar sin andel, lott af något.56 DIKTA.

188. Dikta. ljuga. Hopdikta. Uppdikta. Hopsmida. Hopspinna. — Bikta, uppfinna, uttänka något, som ej är verkligt eller sant; äfv. i tal eller skrift framställa ideala skapelser af inbillningskraften. Ljuga, med vett och vilja samt med afsigt att bedraga eller skada, säga, skrifva, uppgifva något, det osant är. Hopdikta, dikta eller ljuga något sammanhängande a-f vidlyftigt innehåll. Uppdikta, uttänka något osant, i ändamål att skada, eller äfven utan all afsigt. Hopsmida, Hopspinna, brukas ofta bildligt i st. f. Hopdikta.

189. Dimma. Töcken. Mist. Tjocka. Sjömörker. Dunst. Ånga. Imme. Gas. — Ånga, luftformig kropp, ännu synlig såsom rök. Imme, ånga, som uppstiger ifrån en varm vätska, eller som fällt sig på ytan af ett" föremål. Dunst, i luftkretsen genom afdunstning uppstigande vattenångor. Gas, i luftform förvandladt flytande ämne, så fint, att det är omärkligt for synen. Dimma, från jorden uppstigna, såsom ett moln tätt öfver jordbrynet sväfvande dunster.. Töcken, tjock dimina. Mist, dimma på hafvet. Sjöterm, liksom Tjocka, Sjö-mörker, stark mist.

190. Dimmig. Töcknig. Mistig. Disig. — Dimmig, Töcknig, uppfylld af eller höljd med dimma, töcken. Mistig, Disig, sjötenner af enahanda betydelse. Jfr 189.

191. Disk. Bord. Taffel. Stol. — Bord, (urspr, bräde) skifva af trä eller sten, uppburen på ett eller flera stöd, och begagnad att derpå lägga eller sätta hvarjehanda saker. Taffel, dukadt och serveradt bord, vid hof och i förnäma hus. Disk, bredt skrank af ett bords höjd, hvilket afdelar vissa rum. Stol, vissa små-krämares salubord.

192. Djup. Brådjup. Svalg. Afgrund. — Djup, djupt ställe. Brådjup, tvärbrant, ansenligt djup. Svalg, vid öppning till en jordhåla o. d.; äfv. bred, lång och ganska djup klyfta. Afgrund, bottenlöst, ofantligt djup; fig. helvete. *

193. Djur. Best. Eä. Nöt. Kreatur. Husdjur. Högdjur. Krypdjur. Kryp. Kräk. — Djur, jorganisk,DRICKA.

57

förnuftslös varelse, begåfvad med känsel och frivillig rörelseförmåga. Kreatur, egentl, skapad varelse, brukas i dagligt tal ofta för Djur i allmänhet, i synnerhet boskapsdjur. Best, större däggdjur, helst a-f grof eller plump skapnad. Få, boskapsdjur, i synnerhet nötkreatur. Nöt, kreatur af hornboskapen. Husdjur, hemtamt djur, som af menniskan uppfödes till dess nytta. Högdjur, villebråd, som endast under en viss tid af året får skjutas. Kryp, Krypdjur, litet krypande djur. Kräk, helt litet djur, i synnerhet af insekter och reptilier.

194. Dolk. Dart. Stilett. — Bolk, blankt stickvapen med helt kort och rak klinga. Bart, ett fordom brukligt stickvapen med kort, rak klinga, och af flera slag. Stilett, ett slags mycket smal, vanligen tre-eggad dolk.

195. Dom. Utslag. — Bom, beslut, som af domstol afkunnas i ett tviste- eller brottmål. Utslag, domstols beslut i tvistemål.

196. Domstol. Eätt. — Bomstol, offentlig myndighet, som äger att döma i rättegångsmål. Rått, har samma betydelse, men mera inskränkt användning.

197. Draga. Släpa. Hala. Varpa. — Braga, medelst användande af kroppskraft, långsamt och jemnt hålla en kropp i rörelse bakefter eller åt åig. Släpa, draga något bakefter sig på marken eller golfvet. Hala, draga på ett tåg. Varpa, ined tillhjelp af ett utfördt tåg framhala ett fartyg.

198. Dricka. Klunka. Belga. Kolka. Smutta. Pimpla. Supa. Pumpa i sig. Tratta i sig. — Bricka. i munnen införa något flytande ämne och genom upprepade . sväljningar låta det rinna ned genom strupen. Klunka, dricka i stora klunkar. Belga, dricka glupskt. Ordet tillhör folk- och hvardagsspråket; likaså Kolka, dricka begärligt. Pumpa i sig, Tratta i sig% sägas om ett omåttligt drickande. Smutta, dricka helt litet, då och då. Pimpla, dricka eller supa helt litet, men tätt och ofta. Alla dessa ord, med undantag af Dricka, äro egna för hvardagsspråket. Supa, klunkvis förtära vissa starka drycker, t. ex. bränvin.58

DRIFVA.

199. Drifva. Mota. 'Fösa. Jaga. Köra. Skjutsa. Förfölja. Eftersätta. Efteijaga. Pådrifva. Påmana. Fördrifva.

Utdrifva. — Drifva, tvinga någon att begifva sig undan, att fly. Fösa, drifva framför sig. Säges i synnerhet oin djur, helst husdjur. Mota, egentl, hindra någon att komma fram; har äfven samma betydelse som Fösa. Förfölja, ifrigt följa efter menniska eller djur, i afsigt att fånga, 4?ripa, döda eller skada. Jaga, förfölja vissa djur, för att fånga eller döda dem; äfv. liktydigt med Fösa. Eftersätta, Efterjaga, ifrigt skynda efter, för att fånga, gripa eller döda. Köra, Skjutsa, sägas i hvardagsspråket bildligt för Drifva, Fösa. Pådrifva, Påmana. nödga att gå eller arbeta fortare. Fördrifva, drifva bort. Utdrifva, drifva ut ur eller ifrån ett ställe.

200. Dristig. Djerf. Vågsam. Tilltagsen. Förvägen. Oforvägen. Förmäten. Öfverdådig. Öfvergifven. Dumdristig. — Bristig, som med tillförsigt vägar sig i svåra eller farliga företag. Säges vanligen i god bemärkelse. Djerf, har nästan samma betydelse, men antyder brist på eftertanka och brukas ofta i dålig mening. Vågsam, benägen för att våga, att äfventyra. Tilltagsen, fallen för att våga, att försöka, att taga sig något till; äfv. närgången, oförsynt. Förvägen, Oförvägen, som obetänkt kastar sig i en uppenbar fara. Förmäten, som allt för mycket förtröstar på sina krafter. Öfverdådig, öfverdrifvet djerf. Öfvergifven, som af förtviflan, sorg eller ledsnad vid lifvet frågar efter ingenting hvad som kan hända, och derföre blindt störtar sig i hvarje fara. Dumdristig, som af oförstånd utsätter sig för en ögonskenlig fara.

201. Droppe. Tår. — Droppe, liten, i klotform samlad del af något flytande ämne. Tår, saltaktig vätska, som utpressas ur tårkörtlarna i ögat och i droppform nedrinner.

202. Dryckenskap. Drinkeri. Superi. Fylleri. — Drinkeri, Dryckenskap, begifvenhet pa starka drycker, i allmänhet taget. Superi, Fylleri, vana att omåttligt förtära bränvin.duglig. 59

203. Dröja. Töfva. Vänta. Uppskjuta. Utdraga. Eörbida. Fördröja. Fördröja sig. Anstå. Bestå. Sinka. Försinka. Försinka sig. Söla. — Dröja, draga ut på tiden; låta vänta på sig; förlänga vistelsen på ett ställe. Vänta, dröja qvar, gifva sig tålamod, t. ex.: vänta, tills jag kommer. Töfva, liktydigt, mest brukligt i skriftspråket. Förbida, afvakta det kommande, af bida tiden. Fördröja, låta person eller sak dröja utöfver tiden. Utdraga, draga ut pà tiden med något, t. ex. utdraga underhandlingarna. Uppskjuta, fördröja en sak till annan tid. Sinka, mindre brukligt, betyder dels (aktivt) fördröja; dels (neutralt) dröja. Fördröja sig, dröja allt för länge qvar på ett ställe. Försinka, fördröja allt för länge. Försinka sig, genom försumlighet förlora' tiden. Söla, vara trög och långsam, af tröghet eller försumlighet dröja utöfver tiden. Anstå, Bestå, fördröjas tills vidare; uppskjutas på behaglig tid. Brukas allenast om sak, mest i affärs- och embets-mannastil.

204. Dröjsmål. Uppskof. Anstånd. Tidsutdrägt. Omgång. — Dröjsmål, förhållandet, att någon eller något dröjer eller fördröjes. Tidsutdrägt, utdragande på tiden. Omgång, onödig tidsutdrägt. Uppskof, fördröjande med något till annan tid. Anstånd, ett utöfver förelagd eller bestämd tid medgifvet uppskof med ett åliggandes fullgörande.

205. Duga. Gagna. Båta. Tjena. Hjelpa. — Duga, hafva de för något visst ändamål erforderliga egenskaper. Gagna, medföra gagn, vara till nytta. Brukas oftast impersonelt, hvilket äfven är förhållandet med det liktydiga Båta. Tjena, vara tjenlig; är oftast liktydigt med de tvenne föregående orden. Hjelpa, vara nyttig, tjenlig, t. ex. ett medel, som hjelper för tandvärk. Jfr 64.

206. Duglig. Skicklig. Färdig. Händig. Behändig. Dugtig. Fullärd. Utlärd. Utstuderad. Full-flugen. Genombiten. Genompiskad. Genomdrifven. — Duglig, som har de för något visst ändamål erforderliga egenskaper. Skicklig, som äger god färdighet, kun-60 dum.

skap, insigt i något. Dugtig, i högre grad duglig eller skicklig. Färdig, som har god öfning i något, i synnerhet i en konst. Händig, Behändig, kallas den, som har mycken färdighet i handaslöjder, handarbeten. Fullärd, Utlärd, fullkomligt undervist, erfaren i något. Genomdrifven, liktydigt, nyttjas oftast i dålig mening. Fullflugen, af enahanda betydelse, brukas både i god och dålig betydelse. I dålig mening sägas Utstuderad, Genompiskad, Genombiten, t. ex. en utstuderad skälm.

207. Dum. Tåpig. Våpig. Inskränkt. Enfaldig. Nötaktig. Barnslig. Slö. Slösint. Korkad. Hufvnd-svag. — Dum, som har klent förstånd, svagt omdöme. InsTcränht, något dum. Slö, Slösint, som har ganska dålig fattningsgåfva. Hufvudsvag, litet vetande. Korkad, mycket dum. Skämtord. Enfaldig, uttrycker en ringare grad af Dum. Barnslig,

tanklös, enfaldig som ett barn. Nötaktig, dum som ett nöt. I hvardagsspråket. Tåpig, Våpig, i h vardagstal: mycket enfaldig.

208. Dy. Gyttja. Äfja. Mudder. Siam. — Dy, mylla på bottnen af sjö, träsk o. s. v. Gyttja, egentl, dyjord, som qvarstannat efter öfversvämning. I allmänhet liktydigt med Dy, hvilket äfven är förhållandet med det numera föråldrade Äfja. Mudder, groft grus och gyttja i blandning. Siam, i ytterst fina delar upplöst jord, som afsätter sig pa bottnen af floder, dammar, grafvar o. s. v.

209. Dyr. Dyrbar. Kostbar. Kostlig. Gedigen. Värdefull. Värderik. Oskattbar. Ovärderlig. — Dyr, som kostar eller kostat mycket; äfv. af högt värde (i denna sednare bem. numera föga brukligt). Dyrbar, Kostbar, af ganska högt värde. Värdefull, Värderik, af mycket värde. Uttrycka en ringare grad. af Dyrbar. Kostlig, högst dyrbar eller förträfflig. Oskattbar, Ovärderlig, af högsta värde. Gedigen, (egentl, tyskt ord) af verkligt inre värde.

210. Dålig. Klen. Grof. Slät. Skral. Elak. Passlig. Ringhaltig. Bedröflig. Usel. Eländig. Ömklig. Erbarmlig. Jemmerlig. — Dålig, illa beskaffad, icke god, icke duglig. Elak, nyttjas i vissa uttrycks-dåre. 61

sätt liktydigt, t. ex. elak väg, elakt rykte. Grof, af jemförelsevis sämre arbete och ämne än andra jting af samma art. Klen, svag, ömtålig; föga duglig eller kunnig. Skral, liktydigt med Dålig, har en mera inskränkt användning, hvilket likaledes gäller om Slät. Passlig, någorlunda hjelplig, nästan dålig. Ringhaltig, af ringa halt, värde. Bedröflig, Usel, Eländig, Ömklig, innefatta allesamman en stegrad bemärkelse af Dålig, Er-barmlig, Jemmerlig,. en superlativ.

211. Dålig. Osedlig. Eörkastlig. Klandervärd. Föraktlig. Ovärdig. Oädel. Simpel. Låg. Lågsin-nad. Nedrig. Snöd. Usel. Eländig. Gemen. Skurkaktig. Bofaktig. Nidingsaktig. — Osedlig, Dålig, icke sedligt god. Klandervärd, i sedligt afseende förtjent af klander. Förkastlig, i hög grad klandervärd. Föraktlig, värd förakt. Ovärdig, utan allt sedligt värde. Oädel, ej ädelsinnad. Låg, i sedligt hänseende föraktlig. Snöd, liktydigt, brukas mindre ofta, nästan endast i kyrklig stil. Simpel, som passar endast menige man, den obildade hopen. Nedrig, Låg sinnad, stegrade uttryck för Låg. Usel, Eländig, ganska föraktlig. Gemen, ytterst dålig och föraktlig. Skurkaktig, Bofaktig, Nidingsaktig, af högst nedrig sinnesart. Jfr 738.

212. Dåraktig. Narraktig. Dårhusmessig. Tokig. Galen. Besatt. Befängd. — Dåraktig, som handlar i högsta grad oforståndigt, eller innebär, röjer högsta grad af oförstånd. Dårhusmessig, säges stundom i enahanda bemärkelse. Narraktig, som liknar eller utmärker en narr. Tokig, Galen, i hög grad dåraktig eller narraktig. Besatt, Befängd, i yttersta måtto dåraktig, löjlig eller narraktig. De fyra sista orden, jemte Dårhusmessig, tillhöra hvardagsspråket. Jfr 869.

213. Dåre. Narr. Tok. Galning. Fjoller. Stolle. Tokstolle. Tosing. Fån. Fåne. Gäck. Glop. Snushane. — Dåre, egentl, en svagsint menniska; vanligare: den, som handlar i högsta grad oförnuftigt. Narr, den, som i skick, åtbörder och beteende röjer brist på sundt förnuft och derigenom gör sig till ett föremål för åtlöje. Tok, innefattar båda dessa begrepp, och Galning62

dö. '

likaså, men i högsta grad. Fjoller, tanklös, dåraktig karl. Tosing, enfaldig karl. Stolle, person, som har ganska inskränkt förstånd. Brukas i allmänhet liktydigt med Tok. Tokstolle, tokrolig, narraktig person. Fån, Fåne, fånig, äfv. dum, enfaldig menniska. Gäclc, person, som ofta är föremål för gäckeri. Glop, illa uppfostrad yngling, som icke vet att skicka sig såsom han bör. Snushane, dum och inbilsk sprätt.

214. Dö. Omkomma. Eörgås. Afiida. Afslumra. Afsomna. Utdö. — Dö, upphöra att lefva. Omkomma, dö genom olyckshändelse eller på våldsamt sätt. Förgås, dö genom olyckshändelse eller till följe af nöd och brist. Aflida, (urspr, gå bort) är liktydigt med Dö, men brukas sällan i dagligt tal, utan tillhör nästan uteslutande skriftspråket. De bildliga uttrycken Afslumra, Afsomna, förekomma sällan utom i retorisk och kyrklig stil. Utdö, helt och hållet upphöra att vara till. Säges 0111 ätter, slägter, och bildligt om konster m. m. Vanliga synonymer för Dö äro i öfrigt: Med döden afgå, Falla ifrån, Gå hädan, Vandra hädan, Gå bort, Gå all verldens väg, Gå till sina fader, Köla af m. fl.

215. Död. Liflös. Afliden. Eramliden. Salig. Högsalig. Högstsalig. — Död, som upphört att lefva. Brukas allmänt både i tal och skrift, hvaremot det liktydiga Afliden är inskränkt till skriftspråket, och Framliden till den högre stilen, i fråga om furstliga, förnäma och vidtfräjdade personer. Salig, nyttjas i umgängesspråket om anhöriga, vänner och närmare bekanta, hvaremot Högsalig af det rådande bruket är förbehållet at furstliga personer, som i lifstiden icke burit spira, men Högstsalig åt furstar, som i lifstiden varit regerande, äfvensom åt deras gemåler. Liflös, som saknar lif. Säges i synnerhet om ting.

216. Död. Förgängelse. Bane. Frånfälle. Hädanfärd. Ändalykt. Afgång. Dödsfall. — Död, det fullkomliga upphörandet af alla lifsförrättningar hos ett organiskt väsende. Förgängelse, en organiserad kropps upplösning och förvandling till mull. Brukas endast idödlig.

63

fråga om menniskor, mest i det kyrkliga språket och retorisk stil. Bane, en persons våldsamma död, vare sig genom annans hand eller genom olyckshändelse. Frånfälle, tillhör skriftspråket, är mest brukligt i juridisk stil, ocji kan icke sägas i fråga om våldsam död. Afgång med döden eller blott Afgång, förekommer i skriftspråket, men är för talspråket nästan främmande. Ändalykt, har i allmänhet afseende på sjelfva dödssättet och nyttjas, liksom Hädanfärd, företrädesvis i det kyrkliga språket. Dödsfall, tillfälligheten af en persons frånfälle. Öfriga liktydingar för Död äro: Bortgång ur tiden, Bortgång, Slut, Anda ni. fl.

217. Döda. Afdagataga. Dräpa. Eälla. Mörda. Lonnmörda. Ihjelslå. Ombringa. Affarda. Förgöra. Aflifva. Afrätta. Slagta. — Döda, på våldsamt sätt beröfva menniska eller djur lifvet. Kan icke användas i fråga om lifdömda förbrytare. Afdagataga, genom lönnligt mord eller afrättning beröfva en menniska lifvet. Eget för skriftspråket. Dräpa, med öppet våld, men utan öfverläggning, afhända en menniska lifvet. Fålla, döda i strid eller på jagt. Mörda, med berådt mod döda en af staten skyddad person, antingen uppenbarligen eller i löndom. Lönnmörda, i löndom mörda. Ihjelslå, dräpa genom slag, utan användande af egentligt vapen, t. ex. vid slagsmål. Ombringa, lånadt ifrån tyskan, har samma betydelse som Afdagataga. Aff är da, med fullt uppsåt, hemligen eller uppenbarligen döda en person, helst fiende, motståndare, ovän o. s. v. Förgöra, taga lifvet af någon genom trollmedel, förgift eller hemliga konster. Aflifva, i vidsträckt bemärkelse liktydigt med Afdagataga; i inskränkt: låta en person undergå .dödsstraff, i kraft af fälld dom eller på makt-hafvandes befallning. Sist anförda betydelse har äfven Afrätta. Slagta, döda kreatur, som skola användas till föda eller offring, samt på tjenligt sätt bereda dem dertill.

218. Dödlig. Eörgänglig. — Dödlig, döden underkastad. Säges allenast om menniskor. Förgänglig, deremot, uttrycker den slutliga upplösning och förvandling,64

döfva.

alla organiska kroppar äro underkastade, samt kan äfven, i betydelsen: förstörelse underkastad, sägas om liflösa ting.

219. Döfva. Bedöfva. — Döfva, försvaga någon känsla; lindra smärta, lidande. Bedöfva, är deraf ett forstärkningsord, men betyder äfven: beröfva någon sans och krafter.

220. Döma. Ådorna. Afdöma. Sakfälla. Bedöma. — Döma, i egenskap af domare fallae jitslag i tviste-eller brottmål; äfv. falla omdöme. Ådorna, döma en anklagad till något visst bestämdt straff. SaTcfälla, döma en anklagad skyldig till den sak, hvarför han är åtalad. Afdöma, genom slutlig dom afgöra ett rättegångsmål, en tvist. Kan icke, såsom Döma och Bedöma, hafva person till objekt. Bedöma, fälla omdöme om person eller sak.

221. Dörr. Port. Grind. Led. — Dörr, på väggen af hus eller rum anbragt öppning att derigenom gå in eller ut; äfv. stängsel för en sådan öppning. Port, hög och vid öppning på byggnad, mur, till gård eller stad, att gå eller köra in igenom; äfv. dertill hörande stängsel. Grind, dörr af gallerverk, spjelor o. s. v., på skrank, mur, staket, gärdsgård o. s. v. Led, liten del af en gärdsgård, som kan öppnas för genom-körsel.

E.

222. Ed. Edgång. Svordom. Edsöre. — Ed, högtidligt bedyrande, inför laglig myndighet, under anropande af gudomligheten eller någqt heligt och vörd-nadsvärdt föremål såsom vittne. Ar äfven, i några få uttryck, liktydigt med Svordom, bedyrande, som sker i oträngdt mål, med missbrukande af Guds namn eller under påkallande af djefvulen eller onda andar. Edgång, den högtidliga handling, då man går ed inför domstol. Edsöre, den ed, som fordom, vid ny konungsegenskap.

anträde till regeringen, af honom jemte rikets förnämsta män svors, att upprätthälla ordning och säkerhet i landet; äfv. den allmänna frid och säkerhet, som konung svurit att upprätthålla i landet.

223. Efterdöme. Föredöme. Förebild. Föresyn. Varning. Mönster. Exempel. Modell. TJrbild. Ideal. — Exempel, något enskilt föremål, ting (sak, ord, torhållande, händelse o. s. v.), som åskådliggör beskaffenheten af dermed likartade; äfv. liktydigt med Efterdöme. Förebild, person eller ting, som tjenar till efterföljd eller efterbildning. Urbild, ursprunglig, första bild, efter hvilken andra äro bildade eller bildas. Ideal, begreppet om något, som tänkes i sin högsta möjliga fullkomlighet. Mönster, föremål, som tjenar till förebild, hvarefter något annat bör göras; äfv. person eller sak, som genom sin förträfflighet kan framställas till efterföljd. Modell, mönsterbild till efterbildning. Efterdöme, Föredöme, berömlig person eller handling, som förtjenar att tagas till efterföljd. Föresyn, har enahanda betydelse, men kretsen för dess användning är inskränktare. Varnagel, varnande exempel.

224. Eftergifva. Efterskänka. Efterlåta. — Eftergifva, frikalla en person ifrån fullgörandet af något, hvartill han är förpligtigad, eller ifrån undergående af ådömdt straff. Efterskänka, eftergifva något, hvartill man äger rätt. Efterlåta, liktydigt med Eftergifva, förekommer mindre ofta.

225. Egen. Tillhörig. Egendomlig. Egenartad. Synnerlig. Särskilt. — Tillhörig, som tillhör person eller sak. Egen, uteslutande tillhörig. Egendomlig, som företrädesvis tillhör, utmärker person eller sak. Egenartad, som är af egen, särskilt art, natur, beskaffenhet. Brukas endast i skriftspråket, helst i litterär och vetenskaplig stil. Särskilt, för sig afskild, af egen art, beskaffenhet. Synnerlig, som afviker ifrån det vanliga; sällsynt, särdeles utmärkande. Enkannerlig, har samma betydelse, men är numera föga brukligt.

226. Egenskap. Beskaffenhet. Natur. Art. Förhållande. Lynne. Skaplynne. Egenhet. — Beskaf-

eli).

fenhet, inbegreppet af ett tings kännemärken, inre eller yttre, tillfälliga eller väsendtliga, dock med företrädesvis fästadt afseende på de tillfälliga. Egenskap, vä-sendtligt kännemärke, hvarigenom person eller sak skiljer sig ifrån andra. Art, Natur, naturlig, egendomlig beskaffenhet hos person, djur eller ting. Egenhet, särskilt tillhörig eller utmärkande egenskap. Förhållande, det sätt, hvarpå ett ting förhåller sig till ett annat. Lynne, Skaplynne, brukas i skriftspråket ofta för Beskaffenhet.

227. Eld. Brand. Brasa. Flamma. Låga. Eldsvåda. Vådeld. Mordbrand. Fyr. — Eld, den verkning, som frambringas genom det vid förbränning frigjorda värmeämnet, och som yttrar sig genom ljus ocli hetta; äfv. brinnande brännbara ämnen. Brand, den företeelse, då något brännbart föremål, helst större, förstöres af 'eld. Låga, de, vid förbränning, ur den brinnande kroppen uppstigande luftarter, som dervid utveckla ett mer eller mindre starkt sken. Flamma, stark, häftig och klar låga. Brasa, starkt brinnande eld, i synnerhet af ved. Eldsvåda, genom våda eller anläggning uppkommen brand, hvarigenom hus och byggnader forstöras. Vådeld, förstörande brand, tillkommen genom våda. Fyr, ständigt underhållet ljussken på hafvet, till vägledning eller varning för seglare. Mordbrand, brand, anlagd med uppsåt att skada göra.

228. Embetsmän. Tjensteman. Betjente. — Embetsmän, person, som innehafver en högre offentlig tjenst och är försedd med kunglig fullmakt derå. Brukas mest i fråga om civila tjenster. Tjensteman, person, som innehar någon offentlig tjenst af lägre värdighet, hvilken icke åtföljes af kunglig fullmakt. Betjente, kallas tjenstemän af lägsta värdighet.

229. Enig. indrägtig. Samdrägtig. Ense. Sams. Öfverens. Enstämmig. Enhällig. — Enig, öfverensstämmande i

åsigt, vilja, beslut och handling. Endräg-tig, Samdrägtig, som lefver i sämja; äfv. som röjer, tillkännagifver sämja. Ense, har samma bemärkelse som Enig, men kan icke brukas attributivt. Sams, liktydigtensam.

67

med Ense, tillhör företrädesvis talspråket, öfverens, af samma tanka, åsigt och vilja. Enstämmig, Enhällig, enlig med allas uttryckta vilja eller tanka.

230. Enighet. Endrägt. Endrägtighet. Sämja. Samdrägt. Samdrägtighet. Enhällighet. Enstämmig-het. — Enighet, Endrägt, Endrägtighet, Samdrägt, drägtighet, öfverensstämmelse i åsigt, vilja, beslut och handling. Sämja, förhållandet, att menniskor lefva fredligt tillsammans med hvarandra. Enstämmighet, hällighet, förhållandet, att något är enligt med allas uttryckta vilja eller tanka.

231. Enkel. Simpel. Enfaldig. Konstlös. Okonstlad. Osökt. Otvungen. Naturlig. Flärdfri. Flärdlös. Oskyldig. Menlös. — Enkel, egentl, icke sam-samsatt, icke dubbel, icke invecklad; fig. utan prydnad, utan anspråk, utan konst eller flärd. Simpel, är i vissa uttryck liktydigt med Enkel, inen betyder äfven: ringa, menig. Konstlös, gjord utan konst; äfv. likstämmigt med Okonstlad, Naturlig, ej tillgjord. Osökt, som ej röjer spår af bemödande, hufvudbry. Otvungen, som ej röjer spår af tvång; ej krystad; fri och ledig. Flärdlös, Flärdfri, ej fallen för fåfänga, ej bedräglig, redbar. Oskyldig, utan erfarenhet af verlden och det onda, dock ej saknande kännedom derom. Menlös, utan all aning om det onda och endast derigenom skuldlös. Enfaldig, nyttjas någon gång i samma betydelse, men innebär en oerfarenhet, som gränsar till dumhet.

232. Enligt. Likmätigt. — Enligt, i öfverensstämmelse med. Likmätigt, har samma betydelse, men nyttjas endast i rättegångs- och embetsmannastil, i fråga om lagstadgande, förordning, föreskrift o. s. v.

233. Ensam. Allena. Ende. Enslig. Enstaka. Enskilt. Inhyses. Fristående. — Ensam, som är eller lefver för sig sjelf, afskild ifrån sällskap med andra, t. ex.: han satt ensam för sig sjelf i det stora sällskapet; jag kände mig så ensam ibland alla dessa för mig främmande personer. Allena, som befinner sig alldeles för sig sjelf, helt och hållet utan sällskap af någon annan, t. ex.: han var allena i rummet, när jag68

envis.

kom in. I ett sällskap af flera personer kan man väl kallas vara ensam, men aldrig aliena. Skilnaden emellan Ensam och Allena iakttages dock sällan, utan Ep-sam brukas ofta i samma betydelse som Allena, hvilket sednare ord i talspråket i<?ke ofta höres. Allena utmärker äfven den,"om hvilken något säges med uteslutande af alla andra, t. ex.: Gud aliena är vis. I denna betydelse nyttjas äfvenledes ofta Ensam. Ende, som är allenast en, t. ex. ende arfvingen. Enslig, afskild för sig sjelf. Enstaka, till läge helt pch hållet afskild ifrån andra, t. ex. en enstaka koja på slätten. Fristående, säges om foremål, som stå fritt, utan beröring med andra, t. ex. fristående kolonner. Inhyses, som sitter mycket inne, lefver för sig sjelf. Tillhör för denna bemärkelse hvardagsspråket. Enskilt, som ensamt tillhör eller har afseende på någon viss person eller sak, t. ex.: det är hans enskilta egendom. Utmärker äfven en motsats till Offentlig, Uppenbar.

234. Envis. Egensinnig. Egenvillig. Halsstar-' rig. Hårdnackad. Nackstyf. Stel. Styf. Styfsint. Tjurhufvig. Efterhängsen. Enständig. Enträgen. — Envis, kallas den, som, utan att lyssna till förnuftiga skäl, vidblifver sin mening, föresats eller sitt beslut, ehuru de äro stridande mot det rätta. Egensinnig, den, som är fallen för att i allt rätta sig efter sin egen mening och vilja, äfven med kännedom om deras oriktighet eller skadlighet. Egenvillig, som följer blott sin egen vilja, utan att göra afseende på andras. Hals-starrig, som gör envist motstånd emot andras vilja, ehuru den är laglig och berättigad. Nackstyf, som ej lätt låter böja eller kufva sig. Hårdnackad, ytterst halsstarrig, ytterst svår att besegra, vederlägga, öfvertala eller öfvertyga. Styfsint, som ej lätt låter böja sig efter andras vilja. Stel, Styf, hafva i hvardagsspråket samma betydelse som Styfsint. Tjurhufvig, ytterst egensinnig eller trotsig. Enständig, som ifrigt och träget upprepas, förnyas, yrkas. Säges allenast om sak. Enträgen, som träget begär, yrkar, beder oni något, eller utbjuder varor. Efterhängsen, som besvärarfalsk. 69

genom trägna besök, genom påtrugande af sitt sällskap, genom enträgna böner, ofta förnyadt utbjudande af varor o. s. v.

F.

235. Falla. Stupa. Tumla. Kullbytera. Digna. Segna. Sjunka. Störta. Instörta. Eaka. Eamla. Rasa. Dimpa. Dråsa. Smola. Dunsa. Slippa. Slinka. Slinta. — Falla, i brist af underlag eller fast hållning, genom sin tyngd och till följd af tyngdlagen, förflyttas ifrån ett högre ställe till ett lägre eller ifrån en upprätt ställning i ett liggande läge. Sjunka, betecknar en långsammare, stundom omärklig fallande rörelse. Störta, falla plötsligt och häftigt. Instörta, falla ihop i en hög. Säges om hus, byggnader o. d. Stupa, störta omkull. Säges endast om menniskor och djur. Tumla, falla med en hvälfvande rörelse, hvälfva öfver ända. Kullbytera, falla hufvudstupa, så att man tumlar öfver ända. Dimpa, falla plötsligt och tungt som en liflös massa. Tillhör hvardagsspråket. Digna, nedfalla utaf trötthet eller maktlöshet. Segna, långsamt digna ned. Båda dessa sednare ord brukas i allmänhet endast om menniskor, någon gång äfven om djur. Basa, häftigt nedfalla. Säges om jord, snö o. d., samt om byggnader, som instörta. Dråsa, (0111 säd) falla ymnigt, hoptals. Smola, (om säd) rinna ur axen. Slippa, Slinka, af brist på tillräckligt hållfaste halka, fålla ned eller ut ifrån något, som håller eller omsluter. Slinta, halka eller falla till följe af ostadigt fotfäste. Dunsa, falla tungt ned, så att det ger en duns. I hvardags-tal, hvartill äfven höra: Raka, häftigt och oförsedt nedstörta; Ramla, nedstörta med buller.

236. Falsk. Osann. Sanningslös. Osannfärdig. Oratt. Oriktig. Felaktig. Ogrundad. Grundlös. Diktad. Uppdiktad. Lögnaktig. Skenfager. — Falsk, stridande, mot sanningen, mot verkliga förhållandet, mot70

falsk.

tingens natur eller konstens antagna reglor; äfv. som saknar tillräckligt skäl, är utan giltig orsak. Osann, Sanningslös, Osannfärdig, ej öfverensstämmande med sanningen, i synnerhet i tal och skrift. Orätt, ej enlig med det rätta. Ogrundad, Grundlös, som saknar grund, skäl, anledning. Felaktig, Oriktig, som afviker ifrån sanningen eller det rätta. Biktad, Uppdiktad, ej sann, utan endast genom inbillningskraften uppfunnen, eller som endast i inbillningen har sin tillvaro. Skenfager, som har ett villande sken. Lögnaktig, i dålig afsigt uppdiktad. Alla dessa ord brukas i förenämda bemärkelser endast om sak. Se för öfrigt följande.

237. Falsk. Förfalskad. Oäkta. Skenbar. Låtsad. Förställd. Föregifven. Förment. Bedräglig. Svekfull. Trolös. Förrädisk. Sviklig. Försåtlig. Dubbel. Hal. — Falsk, säges om det, som icke är hvad det bör eller uppgifves för att vara, utan har blott skenet deraf; äfv. om person, som icke är hvad han vill synas vara eller ger sig ut för, eller som, i afsigt att bedraga, visar sig i det utvertes annan, än han i verkligheten är. Förfalskad, säges om det, som blifvit förändradt till någonting annat eller sämre, än hvad det rätteligen borde vara. Oäkta, kallas det, hvilket ej är så beskaffadt, som det borde eller synes vara. Har en inskränktare användning än Falsk. Skenbar, som har sken af att vara något, hvad det i verkligheten icke är. Låtsad, utmärker det, som man i ord, gerning, miner eller åtbörder med afsigt gifvit ett falskt sken. Förställd, säges om något yttre i uppförande, skick o. s. v., som man gifvit ett annat utseende, än, det sanna och verkliga. Sammanfaller i begreppet med Låtsad, men skiljer sig i användningen. Föregifver falskeligen anförd som skäl eller ursäkt. Förment, oriktigt ansedd eller uppgifven för att vara något, som icke äger grund. Brukas både om person och sak. Bedräglig, som bedrager, villar, eller missleder. Svekfull, innebär en högre grad af bedräglighet, parad med illistig-het, och nyttjas, liksom Bedräglig, både om person och sak. Sviklig, bedräglig i handel och vandel. Sägesfara.

71

endast f fråga om sak. Trolös, soin bryter emot utlofvad trohet. Säges både om person och sak; likaså Förrädisk, van eller böjd för att förråda andra. Försåtlig, som sker, utföres genom -försåt; äfv. som åsyftar att snärja någon genom list. Dubbel, bildligt uttryck för Falsk, i fraga om karakter och handlingssätt. Hal, nyttjas i vissa fall bildligt för Bedräglig.

238. Fana. Baner. Standar. Flagg. Vimpel. Standert. — Fana, fälttecken, bestående af en merendels fyrkantig sidenduk, fastad vid öfre ändan af en lång stång. Baner, förnämsta fanan vid en här. Standar, ryttarfana. Flagg, vanligen fyrkantig duk af ylle, som hissas på mast eller flaggstång, för att utvisa den rådande vinden, angifva ett fartygs nationalitet o. s. v. Vimpel, lång och smal flaggduksremsa, som hissas å stortoppen af fartyg. Standert,

trekantig flagg, som å stortoppen föres af en befälhafvare för flera örlogsfartyg.

239. Fara. • Våda. Äfventyr. Farlighet. Risk. Klämma. Knipa. — Fara, något hotande ondt eller blotta möjligheten deraf. Våda, till begreppet liktydigt, har en inskränktare användning och förekommer i talspråket mera sällan. Farlighet, en mindre hotande fara. Risk, fara, i synnerhet för skada, förlust o. s. v. Brukas mest i handels- och affärsspråket. Äfventyr, ovanlig händelse, helst om den är förenad med fara. Klämma, Knipa, svår, farlig belägenhet. Bildliga uttryck, tillhörande hvardagsspråket.

240. Fara. Färdas. Resa. Åka. Segla. Begifva sig. Förfoga sig. Flacka. Befara. — Fara, medelst något slags fortskaffningsmedel föras ifrån ett ställe till ett annat. Besa, medelst fortskaffningsmedel förflytta sig till någon aflägsen ort, främmande land eller länder. Färdas, på samma sätt förflytta sig till en mindre aflägsen ort. Säges i synnerhet, då fortskaffningssättet tillika angifves, t. ex. färdas i vagn, till häst, i båt o. s. v. Åka, färdas i vagn eller annat åkdon. Segla, färdas på fartyg, i segelbåt o. s. v. Begifva sig, förflytta sig ifrån ett ställe till ett- annat, mer eller mindre

aflägset. Säges i allmänhet och utan afseende på fortskaffningsmedlet. Förfoga sig, har samma betydelse, men brukas mindre i dagligt tal. Befara, fara, resa öfver haf eller igenom land eller länder. Flacka, färdas omkring hit och dit.

241. Farkost. Fartyg. Skepp. Jakt. Skuta. Båt. Julle. Slup. Eka. Ekstock. Flotte. Fäija. Pråm. — Farkost, fortskaffningsmedel till sjös. Säges i synnerhet om mindre sådana. Fartyg, allmän benämning på de byggnader, som begagnas att öfver vattnet fortskaffa folk eller gods, eller som nyttjas i krig. Skepp, fartyg, tillräckligt stort att kunna göra längre resor, i synnerhet sådant som har tre master. Jakt, mindre, enmastadt handelsfartyg. Skuta, litet enmastadt fartyg, ämnadt endast till flod-, insjö- eller kustfart. Båt, en mindre, kolad, merendels odäckad farkost, som drifves med åror, ofta äfven med segel. Slup, ett slags större segelbåt; äfv. ett som kutter tackladt, enmastadt fartyg, med bom-, topp- och stagsegei. Julle, ett slags mindre båt. Eka, Ekstock, liten farkost med flat botten, som framdrifves med åror och brukas på insjöar och floder. Pråm, plattbottnad farkost, som begagnas att föra last till eller ifrån fartyg. Flotte, på vattnet flytande, fast sammanfogade, stockar eller bjelkar med derå hvilande plankbeläggning. Färja, fyrkantig, bred farkost med flat botten, till fortskaffning öfver sund, flod o. s. v.

242. Farlig. Vådlig. Äfventyrlig. Halsbrytande. Betänklig. Eftertänklig. — Farlig, Vådlig, som medför eller kan medföra fara, våda. Äfventyrlig, som har egenskap af äfventyr. Betänklig, Eftertänklig, ej utan fara. Halsbrytande, ytterst farlig.

243. Fast (i bildlig bemärkelse). Stadig. Orubblig. Obrottslig. Osviklig. Orygglig. Obeveklig. Ståndaktig. Oblidkelig. Oförsonlig. Bestämd. Afgjord. Af-sagd. Afsvuren. Bergfast. Klippfast. Jernfast. — Fast, kallas den, som förblifver vid sin foresats, tro, mening, utan att låta öfvertala sig till afvikelse derifrån; äfv. den, som i motgång icke fäller modet, ickefattig.

låter skrämma sig. Bergfast, Klippfast, Jernfast, fast i högsta grad. Stadig, ordentlig i lefnadssätt och uppforande. Orubblig, som ej bringas ifrån öfvertygelse, beslut, föresats. Obrottslig, Osviklig, som fast förblir sin pligt trogen, ej bryter emot tro, löfte. Orygglig, som ej kan ryggas, återkallas; äfv. det samma som Obrottslig. Säges endast om sak. Obeveklig, som ej låter sig bevekas. - Oblidkelig, som ej kan blidkas. Oförsonlig, som ej låter beveka sig till försoning. Ståndaktig, fast i öfvertygelse, i föresats och handlingssätt, oaktadt hinder, motgång, olycka, offer eller lidanden. Bestämd, som har fasta grundsatser och en fast vilja; äfv. som tagit ett fast beslut. Afgjord, Af sagd, Afsvuren, fullkomligt bestämd, alldeles obeveklig, t. ex.: afsvuren fiende till dryckenskap.

244. Fattas. Fela. Brista. Saknas. Tryta. — Fattas, ej finnas i förråd, i beredskap, till hands. Säges dels om det, som ovilkorligt borde finnas, dels äfven om det, som icke är alldeles nödvändigt. Felas, antyder egentligen frånvaron a-f det, som nödvändigt borde finnas. Brista, har afseende på något oumbärligt godt, hvars frånvaro medför ett tillstånd af ofullkomlighet och smärtsamt låter känna sig. Saknas, säges egentligen om frånvaron af

något, som väcker af-saknad. Tryta, är liktydigt med Fattas, men är i användningen mera begränsadt och brukas nästan endast i dagligt tal. Fattas och Felas ingå i allmänna språkbruket såsom fullkomligt liktydiga; äfven Brista, Saknas och Tryta användas ganska ofta vexelvis med de begge förra, men kunna dock icke alltid emot dem utbytas. Man kan sålunda icke säga: det tryter ännu tio riksdaler i summan; icke heller: hvad brister, tryter dig, efter du ser så ledsen ut? eller: hvad saknas dig? i st. f. hvad fattas (felas) dig?

245. Fattig. Arm. Behöfvande. Nödlidande. Torftig. Obemedlad. Medellös. Afsigkommen. Utfattig. Modstadd. Nödställd. — Fattig, som lider brist på det nödvändiga eller ej har tillräckligt deraf. Arm, i hög grad fattig. Utfattig, så fattig, att man74 fel.

alls ingenting äger. Behöfvande, stadd i behof af det nödvändiga, utan tillräcklig bergning och utkomst. Uttrycker en lindrigare grad af fattigdom. Nödlidande, fattig till den grad, att verklig nöd förefinnes. Torftig, som har nätt och jemnt det nödvändiga, icke långt ifrån fattig. Obemedlad, Medellös, kallas den, som saknar förmögenhet, som väl äger hvad han behöfver, men icke har något tillöfvers. Afsigkommen, säges den vara, som en gång befunnit sig i goda omständigheter, men slutligen blifvit fattig och behöfvande. Nödstadd, Nödställd, stadd i nöd. Hafva vidsträcktare bemärkelse än Nödlidande, och kunna sägas i fråga om hvarje slags nöd.

246. Fel. Felaktighet. Oriktighet. Felsteg. Misstag. Missräkning. Bock. — Fel, klandervärd afvikelse från regel, föreskrift, rättesnöre. Felaktighet, Oriktighet, fel af lindrigare beskaffenhet. Felsteg, svårare fel. Misstag, oafsigtligt fel i handling, omdöme, uppfattning. Missräkning, fel i räkning; fig. fel i beräkning, felslaget hopp. Bock, fel af dumhet, af tanklöshet eller okunnighet. Tillhör hvardagsspråket. Jfr 20.

247. Felaktig. Skyldig. Brottslig. Klandervärd. Tadelvärd. Lastbar Straffbar. Straffvärd. — Felaktig, som felar emot regel, föreskrift, rättesnöre, lag eller det sedligt rätta. Skyldig, som begått ett svårare fel eller ett brott. Brottslig, skyldig till brott. Tadelvärd, förtjent af tadel. Klandervärd, i högre grad tadelvärd. Lastbar, högst klandervärd. Straffbar, Straffvärd, förtjent af stràff.

248. Fet. Hullig. Frodig. Fyllig. Yppig. Däst. Knubbig. Mullig. Flunsig. — Hullig, vid godt hull, köttfull. Frodig, vid ganska godt hull. Fyllig, trind och frodig. I samma betydelse nyttjas äfven stundom Yppig, t. ex. yppiga former. Fet, som är hullig och derjemte har mycket fett. Mullig, säges i hvardagsspråket om en qvinna, som väl är fet, men icke öfvør-drifvet. Knubbig, af kort växt, men mycket fet. Äfvenledes hvardagsuttryck. Däst, ovig af mycken fetma,fjäder.

trög och maklig af för mycken förtäring. Flunsig, mycket däst och ovig. Hvardagsuttryck. #

249. Finna. Hitta. Träffa. Råka. Anträffa. Påfinna. Påträffa. Påhitta. Upphitta. Öfverkomma. Öfverraska. Ertappa. — Finna, blifva varse något förhanden varande, antingen man sökt derefter, sträf-vat att ernå det, eller helt oförmodadt kommit dertill. Träffa, Råka, finna en person, den man söker, eller äfven tillfälligtvis. Hitta, finna något förloradt eller något, som ingen förut vetat af, t. ex. hitta en skatta Påfinna, Påträffa, Påhitta, händelsevis finna, träffa. Upphitta, hitta och upptaga. Anträffa, finna rätt på något som man söker; äfv. händelsevis finna. Öfverraska, oförvarandes komma på någon, så att han blir förskräckt, bestört eller förlägen. Ertappa, öfverraska någon i begående af brott, öfverträdelse eller fel. Öfverkomma, oförmodadt påträffa, finna, komma åt något; äfv. liktydigt med Öfverraska, Ertappa. Beträda, finna någon skyldig till öfverträdelse eller fel. Jfr 1029.

250. Finna. Påfinna. Uppfinna. Utfinna. — Finna, uppnå något sökt mål för tanken; äfv. tillfälligtvis komma till kännedom, insigt af något. Påfinna, genom eftersinnande finna. Utfinna, genom mycket eftersinnande finna. Uppfinna, uttänka något, som ej förut varit kändt, och med framgång använda det för något visst ändamål. Jfr 1162.

251. Fjeskig. Beställsam. Beskäftig. Inställsam. Fjäsig. — Fjeskig, ifrig att syssla, utair att dermed uträtta något. Beställsam, som har mycket att syssla eller 'visar öfverdrifven ifver vid göromåls uträttande, öfverdrifvet nit att vara till tjenst. Beskäftig, liktydigt med Beställsam, tillhör den skämtsamma stilen. Inställsam, som söker att ställa sig in, att göra sig behaglig. Fjäsig, som fjäsar för någon.

252. Fjäder. Penna. — Fjäder, hvarje af de rörformiga, ined fan på sidorna beväxta kroppsdelar,, som utgöra fåglarnes hudbetäckning eller tjena dem till medel att flyga. Penna, ving- eller stjertfjäder på en fågel.76

flat.

253. Flat. Efterlåten. Eftergiften. Undfallande. Medgörlig. Spak. Spakfardig. — Eftergifver som lätt gifver efter för andras vilja. Efterlåten, allt för mycket eftergifver vare sig af svaghet, öfverdrifven godhet eller straffbar sorglöshet. Flat, till den grad efterlåten, att de, öfver hvilka man bör hafva uppsigt, få lefva efter eget godtycke. Undfallande, eftergifvande för en annans påståenden eller uttryckta vilja. Spak, Spak-färdig, villig att efterkomma andras vilja, önskningàr. Medgörlig, kallas den, Som lätt ger efter för andras önskningar, anspråk, påståenden, äfven då han ej borde det.

254. Flicka. Mö. Jungfru. Tärna. Piga. Mamsell. Fröken. Tös. Jänta. Fänta. Grebba. Slinka.

— Flicka, ogift qvinna, i synnerhet ung. Mö, flicka, som lefver i fullkomlig kyskhet. Jungfru, egentl, flicka från tidpunkten för manbarhetens inträdande, har äfven samma betydelse som Mö, och nyttjas allmänt som tilltals- och benämningsord för flickor af ringare klassen, hvilka icke tillhöra allmogen. Tärna, urspr, ung flicka i tjenst hos en prinsessa eller förnäm dam, brukas numera liktydigt med ung flicka, mö, mest i poesi och den högre stilen. Piga, tjensteqvinnä, som förrättar lägre sysslor. Mamsell (fr. ma demoiselle), är ett tilltals- och benämningsord för ogifta fruntimmer af medelklassen, men börjar i närvarande tid allt mer att vika för Fröken (gam. tyska Fräuchen), hedersbenämning, hittills uteslutande förbehållen ogifta adeliga fruntimmer. Tös, Jänta, Fänta, Grebba, äro landskapsord, som icke höras i det mera städade språket. Slinka, lättfärdig flicka. /

255. Flit. Flitighet. Arbetsamhet. Trägenhet. Id. Idoghet. Konstflit. Drift. Fart. — Flit, trägen och ifrig verksamhet. Flitighet, egenskapen att vara flitig. Arbetsamhet, egenskapen att gerna och träget sysselsätta sig med arbete. Trägenhet, trägen, rastlös verksamhet. Id, uttrycker en högre grad af Flit, men brukas numera sällan. Konstflit, flit i utöfvandet af handtverkskonst. Idoghet, egenskapen hos en personflyga.

77

att träget arbeta i sitt yrke. Brukas endast i fråga om de närande yrkena. Drift, ifver att raskt utföra, hvad man har för händer. Fart, skyndsamhet i arbete, i göromål, i verksamhet.

256. Flitig. Arbetsam. Sträfsam. Trägen. Träl-sam. Idog. Trefven. Driftig. Verksam. Oförtruten. Outtröttlig. Oförtröttad. Eastlös. — Arbetsam, som gerna och träget sysselsätter sig med arbete. Flitig, ifrigt och träget arbetsam. Sträfsam, ihärdigt sträfvande att genom arbete söka sin bergning. Trägen, ganska ihärdig i arbete eller förehafvande. Trälsam, ytterst trägen och arbetsam. Idog, i hög grad flitig. Brukas i fråga om närande yrken. Trefven, som finner sin trefnad i flit och id. Driftig, är den, som med ifver och fart utför, hvad han har för händer. Verksam, som ifrigt och träget använder sin kraft, för att verka till uppnående af något visst ändamål. Kan ej sägas i fråga om egentligt arbete. Oförtruten, som med outtröttlig ifver fortsätter, fullföljer, hvad man har för händer. Outtröttlig, Oförtröttad, som ej kan uttröttas, ej tröttnar. Rastlös, utan rast, utan hvila.

257. Flotta. Flottilj. Eskader. — Flotta, ett större antal af fartyg, som segla tillsammans; äfv. sam-teliga en nations örlogs- eller handelsfartyg. Flottilj, liten flotta. Eskader, afdelning .af en flotta, under befäl af en vice amiral, konteramiral eller kommodor.

258. Fly. Flykta. Rymma. Afvika. — Fly, skynda bort, för att undkomma en fiende, en fara. Flykta, fly bort ifrån en ort eller ur landet, för att undslippa straff, undkomma förföljelse o. s. v. Rymma, hemligen och olofligen begifva sig bort ifrån den ort eller ur det land, der man bott, eller ifrån läger, garnison, fartyg o. s. v. Afvika, hemligen och olofligen lemna en. ort. Säges icke om soldater eller sjömän.

259. Flyga. Sväfva. Fladdra. Flaxa. Kretsa. — Flyga, med tillhjelp af vingar fortskaffa sig i luften. Sväfva, säges om fåglar, som förflytta sig genom luften, hvilande pä vingarna; äfv. om det, som sakta och jemnt, i horisontal riktning, rör sig genom luften. Fladdra,78

flyta.

flyga lätt och med snabba vingslag; äfv. röira sig hastigt af och an. Flaxa, slå vingarna tätt upp och ned. Kretsa, flyga i kretsar.

260. Flyta. Simma. — Flyta, säges om kroppar, som genom sin lätthet uppbäras på ytan af flytande ämnen. Simma, säges om menniskor eller djur, som genom ändamålsenliga kroppsrörelser fortskaffa sig pä eller uti ett flytande ämne. Brukas äfven i samma betydelse som Flvta.

261. Fläsk. ' Späck. Flott. Fett. Talg. Ister. Merg. Olja. Tran. — Fett, ett organiskt ämne, mjukt och slipprigt, bestående af väte, kol och syre. Flott, djurfett, som vid kokning af kött flyter ofvanpå. Ister, det blöta fettet i magen hos menniskor och vissa djur. Talg, det i vanlig temperatur fasta och temmeligen hårda fettet uti idislande djurs inelfvor. Merg, en svampaktig, fet massa, som fyller benens håligheter i en mennisko- eller djurkropp. Olja, den feta saft, som genom pressning erhålles af växtrikets alster, i synnerhet af olivträdets bär; äfv. benämning på vissa andra feta vätskor. Tran, smält fett af hafsdjur. Fläsk, köttet af svin, i synnerhet det feta deraf. Späck, lager af fett emellan huden och köttet på vissa djur.

262. Folk. Folkslag. Stam. Folkstam. Nation. — Folk, inbegreppet af en stats innebyggare. Folkslag, en genom språk och härkomst beslägtad folkmängd, som bebor ett land af någon utsträckning. Stam, Folkstam, slägt, som småningom tillväxt och utvidgat sig till ett betydande antal af familjer. Nation, samteliga de menniskor på jordklotet, som hafva samma härkomst, språk, seder och kroppsbildning, t. ex. judiska nationen. Brukas äfven ofta liktydigt med Folk.

o 263. Fordra. Kräfva. Pocka. Yrka. Äska. Påstå. Affordra. Påfordra. Påyrka. Mana. Anmana. Uppmana. Uppfordra. Infordra. Utkräfva. Utfordra. Utmana. — Fordra, på grund af verklig eller förment rättighet begära något. Pocka, på ett trotsigt och befallande sätt fordra, begära något. Kräfva, fordra betalning af skatt eller skuld. Äska, på grund affortfara.

myndighet fordra. Förekommer nästan endast i skriftspråket. Påstå, Yrka, enständigt, med ifver och eftertryck fordra. Aff or dr a, fordra, att en person gifver ifrån sig något. Påfordra, på grund af rättighet fordra. Påyrka, är ett förstärkningsord af Yrka. Infordra, begära att inbekomma (svar, utlåtande o. s. v.). Brukas i einbetsmannastil. Utfordra, Utkräfva, fordra att utbekomma något. Uppfordra, fordra af någon, att han förrättar, verkställer, fullgör något, som man på grund af rättighet eller myndighet begär. Mana, uppfordra till fullgörande af en pligt, till ett löftes uppfyllande o. s. v. Anmana, nästan liktydigt med Uppfordra. Uppmana, under åberopande af pligt uppfordra en person till något. Utmana, uppbjuda någon till strid, täflan o. s. v. Jfr 73.

264. Fordran. Fordring. Kraf. Påstående. Yrkande. Anspråk. Anmaning. Uppmaning. Anfordran. — Fordran, Fordring, begäran i stöd af verklig eller förment rätt. Kraf. begäran att få en penningfordran betald; äfv. (bildligt och i allmänhet) fordran, tarf, behof. Yrkande, enständig och allvarlig fordran. Påstående, uttryckligt och bestämdt yrkande. Anspråk, påstående om rättighet till en sak. Anmaning, tal eller skrift, hvarigenom man uppfordrar en eller flera personer till något. Uppmaning, yrkande, att en person förrättar, fullgör något. Anfordran, bestämd och pä myndighet grundad anmaning.

265. Forntid. Fornålder. Urtid. — Forntid, långt tillbaka förgången tid. Fornålder, liktydigt med Forntid, förekommer nästan endast i skriftspråket. Urtid, uråldrig tid.

266. Fortfara. Fortskrida. Fortvara. Framhärda, fortsätta. Fortgå. Fullfölja. — Fortfara, ej upphöra att handla eller verka. Säges både om person och sak. Fortsätta, fortfara med något, som man förehafver; äfv. ofter uppehåll, afbrott, åter begynna med något. Kan användas endast i fråga om menniskor. Fortgå, fortfara i sin rörelse; oafbrutet fortsättas eller fortfara. Fortskrida, uttrycker ett långsammare fortgående. Full-80

fot.

följa, fortsätta något till slut. Fortvara, fortfara att vara till. Framhärdaallt framgent fortfara, vidblifva.

267. Fot. Tass. Labb. Ram. Hof. Klöf. Klo. — Fot, nedersta delen af benet hos menniskor och djur. Tass, fot på vissa fyrfota djur. Ram, nedersta leden på björnens ben. Labb, landskapsord, har èna-handa betydelse. Hof, den hornartade beklädnaden på nedersta delen af vissa däggdjurs fötter, då den ej är klufven. Klöf, det klufna hornet på fötterna af vissa däggdjur. Klo, spetsig, krokig nagel på fåglars och några däggdjurs fötter.

268. Frambringa. Åstadkomma. Tillvägabringa. Åvägabringa. Skapa. Alstra. Framalstra. Bilda. Forma. Dana. Tillskapa. Tilldana. Bära. — Frambringa, gifva tillvaro, uppkomst, antingen af egen kraft, såsom skapare, eller genom en i naturen nedlagd kraft; äfv. vara orsak till något. Åstadkomma, verka uppkomsten, tillkomsten, anskaffandet af något. Tillvägabringa, Åvägabringa, bringa något till stånd. Kan, likasom Åstadkomma, endast hafva sak till föremål. Skapa, egentl, frambringa af intet. Betyder i utsträckt mening: uppfinna, tillvägabringa, gifva tillkomst. Alstra, egentl, (om jorden) gifva tillkomst, frambringa genom inneboende drifkraft; fig. åstadkomma genom snille, konst, arbete. Framalstra, liktydigt med Frambringa, brukas nästan endast om jorden. Forma, gifva viss form ät något; äfv. gjuta, stöpa i form. Bilda, gifva bestämd form åt någonting förut formlöst; äfv. fig. uppodla själens förmögenheter. Bana, liktydigt med Bilda. Brukas företrädesvis bildligt, helst i högre stil. Tilldana, dana, bilda för något visst ändamål, till visst behof. Tillskapa, gifva form, skapnad; fig. gifva uppkomst åt. Bära, frambringa (säd, frukt). Jfr 1208.

269. Framdeles. Framgent. — Framdeles, längre fram i tiden. Framgent, ifrån nu och för beständigt.

270. Framställa. Föreställa. Uttrycka. — Uttrycka, genom yttre medel, genom tecken, ord, gifva begrepp om känslor, tankar, sinnesrörelser o. s. v. Framställa, genom bild eller målning afskildra, i talfria.

eller skrift uttrycka. Föreställa, nyttjas ofta liktydigt ined Framställa; äfv. utgöra afbildning af ett eller flera toremål.

271. Framtid. Det tillkommande. — Framtid, den kommande, dock icke närmast efterföljande tiden. Inskränker sig inom jordlifvets gräns. Det tillkommande, kan väl äfven nyttjas liktydigt med Framtid, men afser i synnerhet lifvet efter detta.

272. Fred. Frid. Lugn. Stillhet. Ro. Rolighet.

— Lugn, Stillhet, frånvaro af oro, frihet ifrån bekymmer och bråk. Lugn utmärker äfven: frihet ifrån sinnesrörelser. Bo, egentl, hvila, är i allmänhet liktydigt med Lugn. Rolighet, af enahanda betydelse, är numera föråldradt. Fred, säkerhet för våld, för fiendtlighet eller oroande; äfv. sämja, i synnerhet emellan stater och folk. Frid, allmän säkerhet i landet för person och egendom (i vissa sammansättningar, såsom Hemfrid, Kyrkofrid). Vanliga bemärkelsen är: andligt lugn, sinneslugn, samvetsro.

273. Frestelse. Lockelse. Retelse. Anfäktelse.

— Lockelse, något som lockar, förleder. Retelse, häftig drift, i synnerhet af sinlig art, framkallad, genom föreställningen om någon njutning. Frestelse, retelse till något, som man vet vara skadligt eller olofligt. Anfäktelse, ytterst svår, qvalfull frestelse, i synnerhet, i teologisk mening, af djefvulen eller onda andar.

274. Fri. Lös. Ledig. Sjelfständig. Oberoende. Oafhängig. Obesvärad. Otvungen. — Fri, af ingenting inskränkt eller hindrad. Lös, fri från något som fäster, binder, fängslar eller (bildligt) förpligtar. Ledig, fri från tvång, hinder, band, arbete. Oberoende, Oafhängig, som kan handla efter egen vilja och godtycke, utan att behöfva rätta sig efter andra. Sjelfständig, har samma betydelse, men säges äfven om den, som i sitt handlingssätt ej låter leda sig af andra. Otvungen, Obesvärad, fri från tvång, t. ex. obesvärad hållning, otvungen stil.

275. Fria. Frikalla. Frikänna. Frisäga. Fritaga. — Frikänna, Frikalla, förklara oskyldig. Ena-

handa betydelse hafva äfven Fria, Frisäga, men förekomma mindre ofta i frågan om anklagelse, hvaremot de, i tal

om beskyllning, äro det vanliga uttrycket. Frikalla är äfven liktydigt med Fritaga, förklara någon undantagen ifrån efterlefnad af ett lagbud, en förordning, eller ifrån beskattning, afgift, åliggande o. s. v.

276. Fria. Gilja. Gifta sig. Äkta. Förmäla sig.

— Fria, begära till äkta. Uttrycker äfven bemödandet att vinna en qvinnas hjerta och hennes bifall till en önskad äktenskapsförbindelse med henne. Det liktydiga Gilja är numera föråldradt. Gifta sig, inga äktenskap. Förmäla sig, formligt och högtidligt träda i gifte. Brukas endast om furstliga personer. Äkta, gifta sig med någon. Brukas endast i skriftspråket, numera sällan. De trenne sednare orden kunna sägas om både man och qvinna, men Fria och Gilja endast om män.

277. Frisk. Sund. Rask. Kry. Karsk. Katig. Bra. Färdig. Helbregda. — Frisk, som är vid god

helsa. Sund, brukas dermed liktydigt i några få uttryck, t. ex. en sund kropp. Helbregda, äfvenledes det samma som Frisk, säges endast om den, som blifvit återställd till helsan. Färdig, som har alla kroppens lemmar i godt skick. Bask, frisk och med full lef-nadskraft. Kry, frisk, liflig och munter. Brukas om åldriga och tillfrisknande personer. Karsk, säges någon gång i hvardagsspråket för Rask. Katig, är i folkspråket ett ganska vanligt uttryck för samma begrepp. Bra, i hvardagsspråket, höres ofta för: återställd till hetsan.

278. Fritalig. Frispråkig. Frimodig. Framfus.

— Fritalig, Frispråkig, kallas den, som, utan afseende på person, säger allt hvad som faller honom in. Frimodig är den, som fritt och utan fruktan yttrar sina tankar och följer sin öfvertygelse. Framfus, som yttrar sig eller handlar djerft, obetänksamt och öfveriladt.

279. Frivillig. Sjelfvillig. Godvillig. Sjelfmant. Sjelfkrafd. Opåmint. Oombedd. Otvungen. Fri. — Fri, beroende endast af sjelfbestämning. Frivillig, somfruktan.

83

af fri vilja gör något. Säges äfven om det, sora göres af fri vilja. Sjelfvillig, är liktydigt med Frivillig, men brukas icke gerna om sak. Godvillig, som göres utan tvång, af fri vilja. Sjelfkrafd, Sjelfmant, som utan an-maning, af egen drift, gör något. Säges äfven om något, som göres frivilligt. Opåmint, liktydigt med Sjelfmant, nyttjas icke om sak. Oombedd, säges om den, 1 som gör något af sig sjelf, utan att man bedt honom derom. Otvungen, ej genom tvång framkallad, t. ex.: otvungen bekännelse.

280. Frukost. Dagyard. Morgonvard. Ottemål. — Frukost, lättare måltid på förmiddagen. Dagvard, Morgonvard, dermed liktydiga, äro föråldrade. Ottemål, mål, som intages helt bittida på morgonen.

281. Frukta. Rädas. Baxnas. Grufva sig. Bäfva. Barra. Förskräckas. Förfäras. Fasa. Befara. Befrukta. — Frukta, känna oro vid tanken på något hotande ondt, det man ej tror sig kunna öfvervinna. Rådas, har nästan samma betydelse. Baxnas, betagas af häpnad och fruktan. Tillhör hvardagsspråket. Grufva sig, erfara en känsla af obehag och bekymmer vid tanken på något hotande farligt eller obehagligt. Barra, vara betagen af fruktan, i hög grad frukta för något. Bäfva, ett likasom det förra bildligt uttryck, innebär en ännu högre förstärkning i begreppet af Frukta. Förskräckas, erfara en plötslig och häftig känsla af fruktan för något oväntadt ondt. Förfäras, i högsta grad förskräckas. Fasa, betagas af ytterlig fruktan eller förskräckelse. Befara, Befrukta, med fruktan emotse något hotande ondt.

282. Fruktan. Räddhåga. Rädsla. Farhåga. Förskräckelse. Bäfvan. Förfäran. Förfärelse. Skrämsel. Skräck. Fasa. — Fruktan, känsla af oro öfver något hotande ondt, det man ej tror sig kunna öfvervinna. Räddhåga, Rädsla, äro i allmänhet liktydiga med Fruktan, men hafva en ihera begränsad användning. Farhåga, lindrigare grad af fruktan för att något farligt, förderflig^ obehagligt skall inträffa. Förskräckelse, plötsligt påkommen häftig känsla af fruktan för något oväntadt ondt. Förfäran, Förfärelse, ytterlig förskräckelse. Fasa, till det yttersta

uppdrifven förfåran. Skrämsel, plötsligt påkommen häftig förskräckelse. Skräck, ytterlig förskräckelse, som betager all besinning.

283. Fruktbar. Bördig. Fruktsam. Afvelsam. — Fruktbar, som ger rika skördar af säd och frukt. Bördig, dermed liktydigt, är icke alltid lika användbart; man kan således icke säga: ett bördigt år, men väl: ett fruktbart år. Fruktsam, somi(har förmågan att genom afling föröka sitt slägte. Äfven liktydigt med Afvelsam, som genom afling mycket föröker sitt slägte.

284. Fruntimmer. Dam. — Fruntimmer, benämning på qvinnor af den bildade klassen. Ordet tillhör det finare umgängesspråket. Dam (fr. dame, af lat. domina, herrskarinna), är i allmänhet liktydigt med Fruntimmer, men brukas äfven stundom ironiskt föraktligt.

285. Fråga. Spörsmål. Förfrågan. Efterfrågan. Förhör. Högmålsfråga. — Fråga, tal eller skrift, hvarigenom man af en person begär svar å något. Spörsmål, liktydigt, nyttjas föga utom i skriftspråket. Högmålsfråga, fråga, som rör någon högst vigtig sak. Förfrågan, på förhand framställd fråga, för att skaffa sig underrättelse om något. Efterfrågan, fråga, som göres, för att skaffa sig underrättelse om en sak. Förhör, pröfning eller ransakning genom spörsmål.

286. Fråga. Spöija. Befråga. Tillfråga. Till-spörja. Utfråga. Förfråga sig. Höra. Förhöra. — Fråga, i tal eller skrift begära svar på något. Det liktydiga och mindre vanliga Spörja förekommer mest i skriftspråket, företrädesvis i rättegångsstil. Befråga, genom frågor till en person begära upplysning om en sak. Tillfråga, ställa en fråga till någon. Brukas mest i pasäiv, helst particip. Tillspörja, dermed liktydigt, förekommer oftast i rättegångs- och polisstil. Förhöra, genom spörsmål pröfva, ransaka eller utforska. Höra, brukas ofta liktydigt med Förhöra. TJtfråga, genomfrö.

frågor utleta något af en person. Förfråga sig, på förhand genom frågor göra sig underrättad om något.

287. Fråntaga. Betaga. Förtaga. Beröfva. Från-röfva. Afhända. Frånstjäla. Frånrycka. Undandraga. Undanhålla. — Fråntaga, taga något ifrån en person, i ordets vidsträcktaste betydelse, vare sig med rätt eller orätt, med eller utan våld. Frånröfva, med våldsam hand fråntaga en person något. Frånstjäla, genom stöld fråntaga. Beröfva, med våld fråntaga någon hans rättmätiga egendom; äfv. bringa någon i mistning eller saknad af en sak. Afhända, med våld, eller genom list och försåt, fråntaga en person något, som utgör hans rättmätiga egendom. Frånrycka, våldsamt, med fiendehand fråntaga. Betaga, bringa i mistning af något. Utesluter begreppet af egentligt våld och orätt, samt har i allmänhet endast person till föremål. Förtaga, hindra något att låta sig förnimmas, kännas, erfaras, att verka eller fortkomma; äfv. göra att något upphör. Kan icke hafva person till föremål. Undandraga, har samma betydelse som Betaga, Fråntaga, t. ex. undandraga någon sin hjelp. Undanhålla, ej låta en person få det, hvartill han äger rätt.

288. Fråssa. Glupa. Sluka. — Glupa, äta glupskt. Brukas föga utom i uttrycket: en glupande ulf. Sluka, med glupskhet förtära. - Fråssa, äta öfverdrifvet mycket.

289. Främmande. Utländsk. Utrikes. — Främmande, som icke tillhör ens eget hus, familj, slägt, eller som är ifrån annan ort, annat land. Utländsk, som är ifrån, tillhör eller har afseende på ett annat land än ens eget. Utrikes, af enahanda betydelse, kan icke brukas om person, och har för öfrigt ett mera begränsadt användningssätt.

290. Frö. Korn. Gryn. Kärna. — Korn,v helt liten partikel af vissa ämnen, t. ex. af sand. Äfven liktydigt med Frö, den del af växters frukt, som är bestämd till deras fortplantning. Kärna, frö i en stenfrukt och i vissa andra frukter. Gryn, litet korn, i synnerhet af grofmalen säd.86 ful.

291. Ful. Stygg. Led. Otack. Vidrig. Vedervärdig. Motbjudande. Vederstygglig. Vanskaplig. Afskyvärd. Vidunderlig. Gemen. Vämjelig. Äcklig. Oskön. — Ful, som genom en påfallande ofullkomlighet i det yttre gör ett obehagligt intryck på sinnet. Motsatsen af Skön. Stygg, Led, som genom fulhet, i förening med ett uttryck af ondska,' gör ett förhatligt intryck. Brukas mest bildligt, i moralisk mening. Oskön, egentl, ej skön, brukas i

estetisk stil, för att beteckna en lägre grad af det Fula. Otäck, i hög grad ful. Tillhör hvardagsspråket. Gemen, säges om en menniska, som har ett ytterst förhatligt utseende, med prär-geln af en nedrig själ. Vanskaplig, som har något vanställande kroppslyte. Vidrig, Vedervärdig, Motbjudande, som väcker vedervilja. Äcklig, Vämjelig, som väcker högsta afsmak. Vederstygglig, i hög grad vedervärdig. Afskyvärd, som gör ett i högsta måtto obehagligt intryck. Vidunderlig, i yttersta grad ful, oformlig, ohygglig, förfärlig. Jfr 708.

292. Fullborda. Färdiggöra. Fullända. Fullgöra. Uppfylla. Fullfölja. Fullkomna. Genomfora. — Färdiggöra, bringa ett arbete till slut, så att ingenting vidare återstår att göra. Inskränker sig i användningen till vissa hand- och handtverksarbeten. Fullborda, har samma betydelse, men säges icke om hand- och handtverksarbeten, eller i allmänhet obetydligare arbeten, utan om mera omfattande och betydande, litterära o. d. Fullända, fullkomligt sluta något, med bibegrepp af möjligaste fullkomlighet. Fullgöra, riktigt och ordentligt verkställa, uträtta. Fullfölja, brukas i vissa fall liktydigt med Fullborda, men vanligaste bemärkelsen innebär fortsättning till slut af någonting påbörjadt. Genomföra, bringa till fullbordan, fullkomligt utföra, t. ex. genomföra en plan, ett förslag. Fullkomna, göra fullkomlig. Förekommer äfven i betydelsen Fullborda, t. ex.: Fader! det är fullkomnadt. Uppfylla, nyttjas ofta i bemärkelsen Fullgöra, t. ex. uppfylla sin pligt, sin skyldighet.fyndig.

87

293. Fullkomlig. Fulländad. Fullständig. Full.

— Fullständig, som icke saknar någon af sina behöriga delar och derutinnan motsvarar sin bestämmelse. Fullkomlig, som har alla möjliga goda egenskaper i högsta mått. Kan i deni*a bemärkelse endast sägas om Gud. Brukas i vanligaste bemärkelsen om den eller det, som i sitt slag har alla behöriga egenskaper. Fulländad, säges om det, som blifvit utarbetadt, utfördt till fullkomlighet; har, i fråga om person, samma betydelse som Fullkomlig. Full, nyttjas äfven i många fall liktydigt med Fullkomlig, t. ex. med full sansning, en full kavaljer.

294. Fullmäktig. Ombud. Hålsman. — Ombud, person, som fått uppdrag att handla, göra och låta å en annans vägnar. Fullmäktig, med fullmakt försedt ombud. Målsman, den, som äger laglig rätt att föra annan persons talan vid domstol eller handla å dess vägnar i angelägenheter af offentlig natur.

295. Fylla. Påfylla. Uppfylla. — Fylla,.göra full eller fulltalig; äfv. helt och hållet upptaga något rum. Uppfylla, förstärkningsord för Fylla, brukas äfven bildligt. Påfylla, påöka innehållet i ett kärl, tills det blifver fullt.

296. Fyllig. Full. Öfverflödig. Ymnig. Rik. Riklig. Öfversvinnelig. — Full, 'som innehåller allt hvad som kan rymmas; äfv. som har öfverflöd på något. Fyllig, som gör ett intryck af fullhet. Öfverflödig, som finnes i mer än behöfligt förråd. Ymnig, Rik, Riklig, som finnes i stor mängd eller myckenhet, Öfversvinnelig, i högsta måtto öfverflödande.

297. Fyndig. Fintlig. Påhittig. Rådig. Förslagen. Klyftig. Spetsfundig. — Fyndig, som har god uppfinningsgåfva, lätt finner medel, utvägar, ord. Fintlig, som lätt hittar på råd, utväg, lätt finner sig i tal och svar. Påhittig, liktydigt, tillhör hvardagsspråket. Rådig, sonr vet att finna råd, utväg i svåra fall. Förslagen, som; när så behof göres, genast är tillreds med förslag till medel, utvägar. Sammanfaller i det närmaste med Rådig, men har ett bibegrepp af list. Klyf -88

tig, som visar mycken skarpsinnighet uti att utfinna, upptänka, utforska. Spetsfundig, som har mycken färdighet i att utfinna små, oväsendtliga ätskilnader, bevis eller motskäl i omtvistade frågor.

298. Få. Emottaga. Bekomma. Inhändiga. Erhålla. Ernå. Uppnå. Åtkomma. Öfverkomma. Vinna. Undfå. Anamma. Antaga. — Få, komma i besittning, i åtnjutande, blifva delaktig af något, i > vidsträcktaste mening. Kan till subjekt hafva både menniskor, djur och liflösa ting. Emottaga, taga till sig något, som framräckes, lemnas; fä i sin ägo, i sitt förvar något, som gifves, öfverlätes, meddelas. Har i dessa bemärkelser endast person till subjekt. Bekomma, liktydigt med Få, tillhör skriftspråket och nyttjas sällan om djur och liflösa ting såsom subjekt. Inhändiga, bekomma i handom, emottaga. Säges i synnerhet om bref. Erhålla, egentl, få något, soin man begärt, anhållit om, nyttjas i allmänhet liktydigt med Få, Bekomma, kan icke gerna sägas om annat än person, samt tillhör skriftspråket och det mera städade umgängesspråket. Undfå, d. s. s. Emottaga, är uteslutande

förbehållet skriftspråket och inskränker sig till några få ordasätt. Anamma, af samma betydelse, förekommer i denna bemärkelse ensamt i uttrycket: anamma sakramentet. Antaga, har i vissa talesätt samma betydelse som Få, Bekomma, t. ex.: antaga en ny form, annan färg, andra åsigter. Ernå, erhålla något, som man sökt vinna. Uppnå, komma fram till ett visst föresatt mål. I många fall liktydigt med Ernå; dock kan man icke säga: ernå en hög ålder, ernå målet o. s. v. Vinna, förvärfva, bekomma, ernå, är begränsadt inom kretsen af vissa talesätt. Åtkomma, förvärfva, ernå, vinna. Innebär begreppet af sträfvande, bemödande att vinna, äfven stundom af orättmätigt förvärf. Öfverkomma, tillfälligtvis komma åt, lyckas att få i sin ägo.

299. Fåfäng. Fåfänglig. Flärdfull. Tom. -Fåfäng, fallen för flärd och prål, böjd för att vilja lysa med yttre förmåner. Fåfänglig, som har ett tomt, bedrägligt sken, utan motsvarande inre värde. Flärd-fängelse.

full, mycket fallen för flärd; äfv. (om sak) som röjer, vittnar om flärd. Tom, innehållslös, utan betydelse, utan inre värde.

300. Fåfänga. Fåfänglighet. Flärd. — Fåfänga, begäret att utmärka sig genom obetydliga och tillfalliga yttre företräden, som lysa i hopens ögon. Fåfänglighet, yttre sken af förträfflighet utan motsvarande inre värde. Flärd, verldsligt sinne; tomt prål; verlden och dess lustar.

301. Fädernesland. Fädernejord. Fosterland. Fo-steijord. Hemland. — Fädernesland, det land, der man är född eller hvarifrån man leder sin härkomst. Fädernejord, dermed liktydigt, brukas föga utom i skriftspråket, helst i den högre stilen. Fosterland, Fosterjord, egentl, det land, der man blifvit uppfostrad. Har vanligtvis samma betydelse som Fädernesland, men höres sällan i talspråket. Hemland, det land, der inan har sitt hem, der man är boende.

302. Fällning. Bottenfällning. Drägg. Grummel. Grums. Draf. — Drägg, orenlighet, som lägger sig pä bottnen af vissa flytande ämnen. Grummel, i flytande ämnen befintliga fasta smådelar, hvilka vid stillhet vanligen fälla sig till bottnen. Grums, odugliga lemningar af vissa ämnen, t. ex. vid drufpressning, trankokning. Draf hylsorna af malt, som återstå efter bryggning. Fällning ell. Bottenfällning, ämne, som genom kemisk åtgärd blifvit fäldt till bottnen af en lösning; äfv. i allmänhet, grummel på bottnen af en vätska.

303. Fänad. Boskap. Nötboskap. Hornboskap. — Fänad, numera föråldradt ord, som i vidsträckt mening betyder: oskäliga djur, men i inskränkt är liktydigt med Boskap, kollektivbenämning för nötkreatur, svin, får och getter, som vanligen uppfödas i ladugårdar. Nötboskap, det slags boskap, som består af nötkreatur. Hornboskap, nötkreatur, får och getter.

304. Fängelse. Häkte. Häktelse. Arrest. Gäld-stuga. By sättningshäkte. — Fängelse, ställe, rum, hus, der fångar hållas i förvar. Häkte, liktydigt, brukas mest i skriftspråket, helst i lag- och rättegångsstil.90 fängsla.

Häktelse, är föråldradt och tillhör bibelspråket. Arrest, äfv. af enahanda betydelse som Fängelse, nyttjas mest i dagligt tal. By sättningshäkte eller Gäldstuga, fängelse, der bysatta personer förvaras.

305. Fängsla. Binda. Fjettra. Häkta. Arrestera. Bysatta. — Fängsla, medelst bindande eller beläggning med bojor hindra någon att göra fritt bruk af sina kroppslemmar; äfv. inspärra i fängelse. Binda, fängsla med band, rep, tåg, rem o. d. Fjettra, fängsla med fjettrar, bojor. Häkta, Arrestera, inspärra i fängelse. Arrestera brukas både i tal och skrift, Häkta tillhör hufvudsakligen lag- och rättegångsspråket. By sätta, låta insätta en person i häkte för skuld.

306. Färdig. Beredd. Tillreds. Redo. — Färdig, som befinner sig i nödigt tillstånd, att kunna göra, företaga något, eller i beredskap för något visst ändamål. Kan sägas både om sak och person. Beredd, färdig och besluten att göra något. Säges endast om person. Tillreds, i beredskap till något. Ar egentligen adverb och kan icke användas attributivt. Redo, äfvenledes egentligen adverb, har samma betydelse.

307. Fäste. Befästning. Förskansning. Fästning. Fästningsverk. Skans. Skansverk. Borg. Slott. Xa-stell. Citadell. Blockhus. Bålverk. Fältverk. Bastion. Kåk. — Befästning, samtliga försvarsverk, hvarigenom en plats sättes i stånd att emotstå fiendtligt anfall. Förskansning, Skansverk, tillfällig befästning, under fälttåg, emot fiendtligt

anfall. Fäßtning, en med vallar och grafvar betastad ort, tillräckligt stark for att kunna tjena till långvarigt försvar. Skans, en mindre fästning, likväl af den styrka, att formlig belägring erfordras för dess intagande. Fästningsverk, försvarsverk för en fästning. Fäste, en af natur eller konst emot fiendtligt anfall befastad ort. Kåk, befästad ort af ingen betydenhet. Borg, större befästad byggnad. Slott, har samma betydelse, men betyder derjemte: stort palats, tillhörigt en furste eller förnäm person. Kasteli, liten fästning, som beskyddar eh för öfrigt obefäst ort. Citadell, skans eller kärnfäste inuti enfödelse.

91

stad eller lastning. Blockhus, förskansningsbyggnad af trä eller sten, försedd med skottgluggar och beräknad för en mindre truppstyrka. Bastion, framskjutande del af en fästningsvall. Bålverk, försvarsverk; äfv. liktydigt med Bastion. Fältverk, tillfälligt försvarsverk på öppna faltet emot fiendtligt anfall, under påstående fälttåg.

308. Fästmö. Brud. Haka. Gemål. Hustru. Fru. Husfru. Matrona. Madam. Mor. Enka. — Fästmö, trolofvad qvinna. Brud, en qvinna på sin bröllopsdag. Hustru, gift qvinna. Maka, liktydigt med Hustru, tillhör det finare språkbruket. Gemål, en furstlig persons maka. Fru, ursprungligen en förnäm mans hustru; är nu ett hedersnamn för hvarje gift fruntimmer af den bildade klassen. Husfru, en förnäm mans fru. Enka, qvinna, hvars man är död, och som icke ingått nytt äktenskap. Matrona, bedagad, allvarsam och ärbar hustru. Madam (fr. madame, fru), benämning, som gifves hustrur eller enkor af den ringare klassen. Mor, i dagligt tal: hustru eller enka af allmogen.

309. Föda. Ma. Framföda. Bära. — Afla, genom fortplantning gifva första lifsgnistan ät ett foster. Föda, frambringa sitt foster till verlden. Säges både om qvinnor och djurhonor. Framföda, liktydigt, fäster tanken uteslutande vid sjelfva fodelsemomentet. Bära, äfven det samma som Föda, säges allenast om kor.

310. Födelse. Födsel. Nedkomst. Förlossning. Börd. Härkomst. — Födelse, ett fosters framfödande. Brukas helst i fråga om menniskor och med särskilt hänsyn till fostret. Förlossning, en hafvande qvinnas entledigande från fostret. Nedkomst, af enahanda betydelse, tillhör det finare språkbruket. Födsel, liktydigt med Födelse, har derjemte samma betydelse som Härkomst, förhållandet, att man härstammar ifrån någon viss* person eller tillhör någon viss slägt. Börd, äfven det samma som Födelse, men i denna bemärkelse sällan brükligt; säges äfven för Härkomst, i synnerhet förnäm, t. ex.: en man af börd.92

följa.

311. Följa. Efterfölja. Efterträda. Aflösa. —-

Följa, komma bakefter någon, efteråt. Säges både i fråga om rum och tid. Efterfölja, har samma betydelse, men brukas oftast i passiv eller som neutrum. Efterträda, följa efter någon i embete, tjenst, befattning o. s. v. Aflösa, träda i en annans ställe, vid vaktgöring, tjenstgöring, arbete o. s. v.

312. Följa. Medfölja. Åtfölja. Ledsaga. Beledsaga. Lotsa. Konvojera. — Följa, gå, fara, färdas, föras i sällskap med någon, göra sällskap på vandring, resa o. s. v. Medfölja, följa med, vara följaktig. Har sällan person till subjekt. Åtfölja, dermed liktydigt, brukas både om person och sak. Ledsaga, följa någon på väg, såsom sällskap eller till skydd. Beledsaga, åtfölja någon på vandring, förd, resa, till skydd, biträde eller såsom hedersbevisning. Konvojera, säges om örlogsskepp, som åtfölja handelsfartyg till betäckning. Lotsa, betjena främmande fartyg soin vägvisare i farvattnet vid en kust.

313. Följd. Rad. Räcka. Sträcka. Bamsa. Kedja. — Följd, personer, föremål eller händelser, som följa efter hvarandra. Bad, räcka af utmed eller bakefter hvarandra följande, likartade föremål. Räcka, Sträcka, en mängd af likartade föremål, som hafva sitt läge i en följd utmed hvarandra. Kedja, egentl, rad af hopfogade länkar. Brukas bildligt i samma bemärkelse som Följd. Ramsa, lång följd af ord o. d.

314. Följe. Medfölje. Svit. — Följe, samteliga personer, som till uppvaktning eller hedersbevisning åtfölja någon högre person. Medfölje, samteliga personer, som medfölja en person, vare sig högre eller lägre. Svit, en furstlig persons följe.

315. För. Framstam. Förstäf. — Framstam, främre delen af ett fartyg. För, sjöterm, har samma betydelse och brukas mest i bestämd form. Förstäf, en krokig bjelke, som med nedre ändan är fästad på underlèppet af ett fartyg och räcker med öfre ändan upp under bogsprötet.förakt.

316. Föra. Bringa. Fortskaffa. Framskaffa. Öfverföra. Öfverbringa. Befordra. Flytta. Förflytta. Bära. Kånka. Köra. Skjutsa. Fora. Forsla. Frakta. Skeppa. Fäija. Flotta. — Bringa, skaffa något till en annan ort. Säges mindre ofta. Föra, genom något slags fortskaffningsmedel bringa något till en ort. Framskaffa, besörja, att något kommer fram till ett ställe, till en person. Befordra, besörja, att person eller sak föres till dess bestämmelseort. Fortskaffa, bringa, föra person eller sak till en ort; äfv. liktydigt med Befordra. Öfverföra, föra person eller sak öfver haf, sjö, flod o. s. v. till någon ort; äfv. liktydigt med Fortskaffa, likasom Öfverbringa, hvilket brukas föga utom i fråga om bref. Flytta, låta något få annan plats, bringa, föra till annat ställe, annan ort; låta en person få annan boningsplats, station, syssla o. s. v. Förflytta, till begreppet liktydigt med Flytta, höres säljan i dagligt tal och kan icke i alla förekommande fall utbytas med detta ord. Bära, omedelbart med kroppens tillhjelp föra något. Kånka, i hvardagsspråket: med ansträngning bära någonting mycket tungt. Köra, fora på eller uti kördon. Skjutsa, med häst och åkdon fortskaffa en person till en ort. Fora, medelst lastdjur eller dragare föra varor ifrån en ort till en annan. Forsla, medelst dragare föra varor eller personer* ifrån en ort till en annan. Frakta, emot viss öfverenskommen betalning föra varugods sjöledes ifrån en ort till en annan. Skeppa, på fartyg öfverföra varor ifrån ett land till ett annat. Färja, öfverföra på färja. Flotta, flottvis föra timmer o. d. ifrån en ort till en annan.

317. Förakt. Hissaktning. Vanvördnad. Sidvörd-nad. — Förakt, känsla af moraliskt misshag för person eller sak, grundad på öfvertygelsen derom, att de ej förtjena aktning. Missaktning, ringare grad af aktning, än som vederbör. Sidvördnad, bristande skyldig vördnad, felande uppmärksamhet emot någon. Vanvördnad, sidvördnad, som närmar sig till uttryck af förakt.94 förakta.

318. Förakta. Vanvörda. Ringakta. Missakta. Försmå. Sätta sig öfver. — Förakta, känna eller yttra förakt för person eller sak. Ringakta, hysa blott ringa aktning för någon eller något. Missakta, visa en person mindre aktning, än han förtjenar. Vanvörda, ej visa tillbörlig vördnad. Försmå, akta något allt for ringa att förtjena emottagas eller antagas; äfv. anse något under sin värdighet. Sätta sig öfver, anse under sin värdighet, ej bry sig om.

319. Föraktlig. Förkastlig. — Föraktlig, värd förakt. Förkastlig, värd att förkastas; högst klandervärd.

320. Förargelse. Anstöt. — Anstöt, smärtsamt intryck på själen, till följd af något, som strider emot religion och goda seder eller det tillbörliga och passande, eller ock till följd af någon, merendels inbillad, förolämpning. Förargelse, känsla af harm öfver något i sedligt afseende förkastligt.

321. Förbjuda. Förmena. Förvägra. — Förbjuda, tillkännagifva, att något visst ifrågavarande ej får göras eller ske. Förmena, ej tillåta en person att göra något, hvarom fråga är. Förvägra, neka sitt samtycke till något. Ar i allmänhet liktydigt med Förmena. Jfr 1250.

322. Förborga. Dölja. Gömma. Skyla. Fördölja. Undandölja. Undangömma. Undansticka. Bemantla. Maskera. Myssla. — Bölja, laga, att person eller sak icke kan synas eller lätteligen upptäckas. I samma bemärkelse brukas äfven någon gång Skyla, hvilket egentligen betyder: öfvertäcka. Gömma, förvara något pä ett afskildt eller hemligt ställe, eller inom lås och nyckel. Äfven i allmänhet liktydigt med Dölja. Förborga, äfvenledes liktydigt med Dölja, kan icke hafva person till föremål. Ar numera föråldradt och förekommer nästan endast i det bibliska otfh kyrkliga språket. Fördölja, förstärkningsord af Dölja, har sällan person till föremål, och nyttjas mest i betydelsen: förtiga, förhemliga. Undandölja, dölja person eller sak, för att undandraga dem upptäckt, uppspaning, förföl-fördel.

jelse o. s. v. Undangömma, gömma person eller sak på något afskildt eller hemligt ställe, för att de iqke inå kunna påfinnas. UndansticJca, hemligen borttaga och undangömma något. Bemantla, gifva en skenfager farg åt

något. Egentl, täcka öfver med en mantel.* Maskera, egentl, gömma under mask. Brukas bildligt för: Bemantla. Myssla, i hvardagstal: hemligen un-dandölja.

323. Förbrytare. Lagbrytare. Öfverträdare. Brottsling. Illgerningsman. Hissgerningsman. Ogernings-man. Missdådare. — Öfverträdare, den som öfverträder lag, befallning, föreskrift. Lagbrytare, den som öfverträder mensklig lag. Förbrytare, den soin gör sig skyldig till lagbrott af svårare beskaffenhet. Har blott afseende på mensklig lag. Brottsling, den som svårt förbryter sig emot gudomlig eller mensklig lag. Missdådare, Missgerningsman, Ogerningsman, Illgerningsman, förbrytare af värsta slag.

324. Förbättra sig. Förbättras. Bättra sig. Bättras. — Dessa ord betyda alla: blifva bättre, med den skilnad, att Bättra sig, Förbättra sig, brukas äfven i sedligt afseende, hvilket sällan är förhållandet med Bättras, Förbättras.

325. Fördel. Förmån. Nytta. Gagn. Båtnad. Hata. Fromma. Frukt. Vinst. Vinning. Utbyte. Fångst. Fång. Kap. — Nytta, det goda, som bruket af en sak medför. Gagn, liktydigt, är nästan lika allmänt brukligt. Båtnad, af samma bemärkelse, har en mera inskränkt användning och höres sällan i talspråket. Bästa, egentl, adjektivt neutrum, är äfvenledes synonymt med Nytta, men nyttjas oftast i förbindelse med en genitiv eller med ett pronomen samt i vissa talesätt. Det jemväl liktydiga, nästan föråldrade Fromma, förekommer endast adverljialt i förbindelse med prepositionen till. Fördel, hvad som länder till förbättring af ens ställning, bringar nytta, vinst, förkofran, nöje eller njutning. Förmån, liktydigt, brukas i några få uttryck bättre än Fördel, men båda orden kunna i allmänhet utbytas med hvarandra. Vinning,96

fördel, som man har af något. Vinst, hvad som efter affirag af alla kostnader och afbränningar blir öfrigt vid försäljning, idkande af handel, rörelse o. s. v.; äfv. hvad som fördärfvas genom spel, vadhållning o. d. Äfven i allmänhet det samma som Nytta, Fördel. Utbyte, hvad som vinnes genom bearbetning af en grufva. Fångst, mängd af djur, fisk, som fångas; äfv. bildligt för Vinst, Fördel. Fång, något, som vinnes, förvärf-vas. Kap, egentligen uppbringadt fartyg, säges i hvardagsspråket ofta för Vinst. Frukt, bildligt uttryck för Nytta.

326. Fördöma. Förbanna. — Fördöma, i teologisk mening: döma till evigt straff eller förklara någon det värd. Förbanna, nedkalla Guds straffdom öfver någon; äfv. döma till evigt straff.

327. Förebrå. Förevita. Tillvita. Tilltala. Förekalla. Förekasta. Föreställa. Tillrättavisa. Banna. Snäsa. Hundfila. Skurpensa. Snubba. Lexa upp. — Förebrå, allvarsamt klandra en person för något, i afsigt att väcka ånger, blygsel o. s. v. Förevita, Tillvita, lägga en något till last. Föreställa, föra någon till sinnes det orätta uti eller de skadliga följderna utaf något, som han gjort eller ämnar att göra. Fore-hålla, strängt och i förmanande ton förebrå; äfv. liktydigt med Föreställa. Förekasta, tillfälligtvis, i förbigående eller helt kort, tillvita en person något. Tilltala, allvarligt förebrå en något. Tillrättavisa, med bestraffande ord förebrå, i afsigt att rätta och förbättra. Banna, med hårda ord förebrå, bestraffa. Brukas helst i fråga om barn, tjenstefolk och underordnade. Snäsa, med hårda ord tilltala, hvasst förebrå en något. Skurpensa, Snubba, Lexa upp, skarpt tillrättavisa. Hundfila, öfverhopa med förebråelser, bannor, skymford. De sednare fem orden tillhöra hvardagsspråket.

328. Föredrag. Utförande. Utförssätt. — Föredrag, tal eller afhandling, som i ett sällskap uppläses; äfv. sättet att med röst och åtbörder utföra ett tal: Utförssätt; äfv. sättet att utföra ett tonstycke: Utförande.förening.

32.9. Föregifva. Förebara. Förevända. — Föregifva, falsk eligen anföra något såsom skäl', ursäkt. Förebara, är liktydigt, men bar icke lika vidsträckt användning som Föregifva, hvilket äfven gäller om det jemväl liktydiga •Förevända.

330. Förena. Förbinda. Ena. Foga. Para. Införliva. Hopfoga. Sammanfoga. Vidfoga. Tillfoga. Falsa. Fästa. Häfta. Hopfästa. Sammanfästa. Hopsatta. Sammansätta. Sammanlänka. Anknyta. Förknippa. Förlika. — Förena, sammanföra till enhet, sammanhang, gemenskap, samtlighet. Säges både egentligt och bildligt. Ena, förekommer någon gång i skriftspråket med liknande betydelse. Para, förena till par. Införlifva, förena något mindre med ett

större, så att begge blifva ett enda helt. Säges om jordegendomar och landområden. Foga, Hopfoga, Sammanfoga, förena två stycken af ett snickararbete utan tillhjelp af spik, skruf, stift o. d., endast genom ytornas inpassning i hvarandra. Brukas ofta bildligt. Vidfoga, Tillfoga, foga något mindre till ett större helt. Förbinda, vid murning passa fogarna sa, att de, som äro i närmaste skikten, ej komma öfver hvarandra. Nyttjas i många fall liktydigt med Hopfoga, Förena. Falsa, hopfoga bleck och plåtar genom kantemas vikning om och öfver hvarandra; äfv. med falsbenet hopvika arken vid bokbindning. Fästa, göra fast något vid ett annat. Hopfästa, Sammanfästa, förena två föremål genom att fästa dem vid hvarandra. Häfta, enkelt och lösligt hopfasta. Hopsätta, Sammansätta, till ett helt hopfoga, förena de särskilta stycken eller delar, af hvilka ett arbete, ett konstverk består. Sammanlänka, förena länk i länk, det ena med det andra. Brukas stundom bildligt i samma betydelse som Förena. Förknippa, bildligt uttryck, liktydigt med Förena. Anknyta, brukas bildligt, i litterär stil, för Vidfoga, Tillfoga. Förlika, finna öfverensstämmelse, likhet emellan tvenne föremål.

331. Förening. Samband. Sammanhang. Förbindelse. Band. Anhang. Parti. Liga. Koteri. Skrå.98

företal.

Förbund. Gemenskap. Beröring. Samfärdsel. För-knippning. Sammansättning. Gyttring. Hopgyttring.

— Förening, ett helt, uppkommet derigenom, att tvenne eller flera föremål blifvit förenade; äfv. hvad som sammanhåller förenade föremål. Förbindelse, fast förening (helst i bildlig mening); äfv. vexelberöring emellan tvenne föremål, orter, omständigheter, förhållanden o. s. v. Gemenskap, ömsesidig förbindelse mellan personer, orter, förhållanden. Samband, förbindelse mellan omständigheter, förhållanden eller tillstånd. Kan äfven nyttjas i fråga om personer. Sammanhang, nära förbindelse mellan ord, meningar, omständigheter, förhållanden, så att det ena beror eller bestämmes af det andra. Beröring. egentl, förhållandet att ett ting beröres af ett annat; äfv. fig. förhållande mellan personer eller saker. Samfärdsel, inbördes beröring i handel och vandel. Band, bildligt uttryck, hvarmed betecknas: förening emellan menniskor, i och för något olagligt eller moraliskt förkastligt andamål; äfv. förbindelse i andligt hänseende. Parti, förening af flera personer emot andra, som hafva motsatta åsigter och syften. Liga, förbund emellan flera stater; äfv. hemlig förbindelse mellan flera personer för uppnåendet af enskilta syften. Koteri, sällskap af nära förbundna personer, i synnerhet sådana, som puffa för hvarandra. Anhang, samteliga de personer, som hålla med någon viss hufvudman. Förbund, pa öfverenskommelse grundad förening emellan personer i och för något visst ändamål; äfv. sådan förening emellan stater till anfall eller försvar; äfv. förbundna stater. Skrå, af regering gillad förening emellan de handtverkare i en stad, som utöfva samma yrke. Förknipp-ning, liktydigt med Förbindelse, Samband. Sammansättning, kemisk förening af två eller flera enkla kroppar. Gyttring, Hopgyttring, ett helt, uppkommet genon» tillfällig sammanhopning af flera likartade eller olikartade delar.

332. Företal. Förord. Förespråk. Inledning. —

Företal, hvad en författare skrifvit framför början af bok eller skrift, for att meddela nödiga upplysningarförfölja.

99

till dess begagnande. Förord, företal af kortare innehåll. Förespråk, föråldradt uttryck, liktydigt med Företal. Inledning, förberedande början af skrift eller bok.

333. Företräde. Fördel. Förmån. Företrädesrätt. Förmånsrätt. Försteg. Försprång. — Företräde, öfverlägsenhet i något hänseende framfor en annan eller andra; äfv. bättre rätt än en annan äger. I sednare bemärkelsen nyttjas vanligen Företrädesrätt, Förmåns-rätt. Fördel, Förmån, äro ofta liktydiga med Företräde, i dess förra bemärkelse; likaså de bildliga uttrycken Försteg, Försprång.

334. Förfallen. Bofällig. — Förfallen, som befinner sig i ett ganska forsämradt tillstånd. Säges om byggnader, äfven bildligt om menniskor, med'afseende på helsa, utseende och sedlighet. Bofällig, som är nära att falla, hotar att instörta. Brukas endast om byggnader.

335. Författare. Skriftställare. Skribent. Skri-bler. — Författare, den, som författat en bok, en skrift, eller flera

sådana. Skriftställare, Skribent, sägas om författare i allmänhet, utan afseende på någon viss bok eller skrift, och kunna icke nyttjas om poeter. Skri-bler, dålig skriftställare.

336. Förflyta. Förlida. Förgå. Förlöpa. Förrinna. Passera. Framgå. Framflyta. Framfara. Fram-rinna. Framskrida. Tilländagå. Tilländalöpa. — Bildliga uttryck, hvarmed tidens långsammare eller hastigare gång utmärkes. Förgå, Förlida, Passera, Framgå, beteckna ett långsammare framskridande, Förflyta, Förrinna, Förlöpa, ett hastigare lopp. Framskrida, framgå ganska långsamt. Framflyta, Framrinna, Framfara, förflyta mer eller mindre hastigt. Tilländagå, Tilländalöpa, sägas om någon viss bestämd tid, som framskrider ända till slut.

337. Förfölja. Eftersätta. Efteijaga. — Förfölja, följa efter någon, i afsigt att uppnå, fånga, gripa, döda eller tillfoga skada. Eftersätta, Ef ter jaga, uttrycka ett ganska hastigt och ifrigt förföljande. Bildligt betyder100

förgift.

Förfölja äfven: genom ett liendtligt uppförande beständigt söka att tillfoga en person skada.

338. Förgift. Gift. Etter. — Gift, Förgift, ämne, som, inkommet i en lefvande kropp, utöfvar derpå en förstörande eller omedelbart dödande verkan; äfv. lifs-farligt smittämne. Etter, säges af lägre folk om ormgift.

339. Förgifta. Förgifva. — Förgifta, bibringa, meddela någonting giftiga egenskaper, göra för helsan förderflig; äfv. liktydigt med Förgifva, döda medelst ingifvande af förgift.

340. Förhasta sig. Öfverila sig. — Förhasta sig, hasta allt för mycket i omdöme, beslut, handling. Öfverila sig, betyder det samma, men i högre grad.

341.. Förhärda sig. Förstocka sig. — Förhärda sig, göra sig alldeles obeveklig, otillgänglig tör det goda, förblifva obotfärdig, ej låta omvända sig. Förstocka sig, innebär en högre grad af förhärdelse, samt brukas nästan endast i biblisk och kyrklig stil.

342. Förjaga. Bortdrifva. Fördrifva. — Bort-drifva, drifva bort ifrån ett ställe. Sällan bildligt. Fördrifva, med yttre våld eller genom andra medel tvinga någon att aflägsna sig ifrån ett ställe, en ort, ett land. Ofta bildligt. Förjaga, är deraf ett förstärkt uttryck.

343. Förkänning. Förkänsla. Aning. — Förkänning, känning i kroppen på förhand af någon förestående sjukdom. Förkänsla, känsla, som man på förhand tycker sig erfara af något kommande. Aning, dunkel förkänsla i själen af något kommande.

344. Förlika. Försona. Bemedla. Bilägga. — Förlika, återföra till sämja och fredligt förhållande. Försona, blidka någon, som är förtörnad; äfv. liktydigt med Förlika. Bemedla, genom medlande tillvägabringa, afsluta något. Bilägga, genom bemedling tillvägabringa upphörandet af tvist, strid o. s. v. Liktydiga härmed äro äfven Förlika och Försona, dock inom en trängre krets.

345. Förlora. Mista. Tappa. Borttappa, ispilla. Förspilla. Förverka. Tillsätta. — Förlora, blifvaförnimma.

101

beröfvad person eller sak. Mista, af enahanda betydelse, har en mera begränsad användning. Tappa, förlora genom strid, process, vad, spel. Borttappa, förlora någonting derigenom, att det oförmärkt kommer ur ens förvar eller vård. I samma betydelse nyttjas äfven Tappa, Förlora. Tillsätta, förlora något af sin förmögenhet på en spekulation, en affär, ett företag o. s. v. Spilla, Förspilla, genom glömska, försummelse, lättsinnighet förlora. Förverka, genom öfverträdelse af pligt göra sig något förlustig.

346. Förlåta. Tillgifna. Benåda. — Förlåta, upphöra med sin vrede mot en person for något, hvarigenom han ådragit sig den samma. Liktydigt är Tillgif va, men brukas mindre och höres i talspråket sällan. Benåda, efterskänka någon ett ådömdt straff eller bevilja mildring deruti. 1

347. Förmå. Bestämma. Drifva. Öfvertala. Öfvertyga. Beveka. Föranlåta. Föranleda. — Förmå, inverka på en person derhän, att han beslutar sig till något. Nästan liktydigt är Bestämma, men i denna bemärkelse föga

användt. Drifva, med kraft och eftertryck förmå någon att verkställa en sak. Öfvertala, genom bevekelsegrunder, hämtade från känslor och begär, förmå en person till något. Öfvertyga, genom skäl och bevis förmå en person att hålla något för sant. Beveka, genom böner, föreställningar o. s. v., förmå en person till något. Föranlåta, Föranleda, gifva anledning till att göra något.

348. Förmå sig. Beqväma sig. Gitta. — Förmå sig, tvinga sig att göra något, för hvilket man icke är böjd. Beqväma sig, ogerna låta förmå sig till något. Gitta, förmå sig till, vårda sig^idas att göra något. Tillhör folk- och hvardagsspråket, samt förekommer allenast i nekande satser.

349. Förnimma. Erfara. Känna. Spörja För-spöija. Höra. Eöna. Inhämta. Insupa. — Förnimma, egentligen: genom sinnenas tillhjelp emottaga intryck af något; i allmänhet: underrättas om, fä veta något. Erfara. gepoin yttre eller inre känslosinnet102

emottaga intryck af fysisk eller andlig verkning; äfv, erhålla kunskap, underrättelse om något. I allmänhet liktydigt med Förnimma. Känna, genom känselsinnet emottaga intryck. I utsträckt mening äfven om lukt-och smaksinnet. Röna, hufvudsakligen af samma betydelse som Erfara, höres i talspråket sällan. Spörja, Förspörja, Höra, fä kunskap, underrättas om något. Liktydiga ined Förnimma, Erfara, i dessa ords sednare bemärkelse. Inhämta, förvärfva kunskaper; äfv. erhålla underrättelse 0111 något. Insupa, bildligt uttryck för: i själ och sinne emottaga och tillegna sig.

350. Förnya. Upprepa. Återtaga. Omtaga. — Förnya, gifva ny kraft, liflighet eller giltighet åt något, som lidit afbrott eller råkat i glömska; äfv. åter börja, åter afgifva, yttra, förklara något. Upprepa, åter säga* yttra, skrifva något. Sammanfaller i begreppet till en del med sednare bemärkelsen af Förnya, dock kunna begge orden sällan vexla om. Återtaga, Omtaga, på nytt upprepa, genomgå, öfverläsa, t. ex. återtaga ett musikstycke, en lexa.

351. Förnäm. Adelig. Högtförnäm. Högättad.

— Adelig, som tillhör adelsståndet. Förnäm, som är af högt stånd, bekläder något af de högsta embetena i staten; utmärkt framför andra i rang och värdighet. Högtförnäm, af högsta rang. Brukas mest skämtvis. Högättad, af hög ätt, af förnäm börd.

352. Förnödenhet. Behof. Husbehof. Nödvändighetsvara. Nödtorft. — Behof, något, som är nödvändigt att hafva eller göra. Förnödenhet, något, som i fysiskt afseende är nödigt att hafva, såsom lifsmedel o. d. Nödvändighetsvara, sådan vara, som tjenar att tillfredsställa något af de nödvändiga lefnadsbehofven. Nödtorft, hvad som tarfvas för de nödvändigaste be-hofvens tillfredsställande. Husbehof, hvad som behöfves i ett hushåll.

353. Förolämpa. Förorätta. Förfördela. Förnärma. Missfirma. Skymfa. Beskymfa. Såra. Stöta-

— Förorätta, tillfoga en oförrätt. Förolämpa, i ord eller gerning förorätta på ett sätt, som är sårande förförse.

ens hederskänsla. Förfördela, Förnärma, innebära en något förmildrande skiftning af begge de föregående orden. Missfirma, i tal eller skrift förringa ens heder och anseende. Tillhör lagspråket och rättegångsstilen. Skymfa, svårt och uppsåtligt förolämpa. Beskymfa, toga brukligt förstärkningsord af Skymfa. Såra, i tal eller skrift, om eller till en annan yttra något, som smärtar hans sjelfkänsla. Stöta, är en något lindrigare grad af Såra.

354. Förord. Förbön. Bemedling. — Bemedling, mellankomst, hvarigenom något beverkas, en tvist biläg-ges o. s. v. Förord, bemedling, hvarigenom man söker utverka någon förmån för en person. Förbön, framställning i bedjande ordalag till en person, i ändamål att derigenom för en annan vinna dess medlidande eller utverka förlåtelse, nåd.

355. Förorda. Anbefalla. — Förorda, genom sin bemedling spka verka hos en person till en annans förmån. Anbefalla, för en person eller sak utbedja sig en annans omsorg, vård eller beskydd.

356. Förr. Förnt. Tillförene. Fordom. — Förr, i den förflutna tiden. Kan nyttjas äfven om en aflägsnare tid. Förut,

betecknar, att något är, finnes eller sker förr i tiden än ett annat. Tillförene, afser en icke mycket aflägsen tid. Fordom, för lång tid tillbaka.

. 357. Förre. Forne. Förliden. Nästliden.— Förres som närmast föregått någon viss, närvarande tid. Brukas både i tal- och skriftspråket, hvaremot Förliden, med enahanda betydelse, sällan höres i dagligt tal, Nästliden, aldrig, men någon gång i skriftspråket. Forne, som fordom varit.

358. Förse. Utstyra. Utrusta. Utreda. — Förse, laga, att person eller sak erhåller något för den samma nödvändigt. Utrusta, förse med det nödiga för resa, fälttåg o. s. v.; äfv. i allmänhet liktydigt med Förse. UtrecUt, d. s. s. Utrusta, helst om fartyg. Utstyra, gifva en dotter utstyrsel. Äfven någon gång brukadt i samma bemärkelse som Förse.104

359. Försegla. Besegla. — Försegla, tillsluta medelst påtryckning af sigill. Besegla, genom namnteckning och sigills påtryckande bekräfta någon skriftlig handling.

360. Försigtig. Vaksam. Var. Varlig. Varsam. Omtänksam. Aktsam. — Försigtig, är den, som i allt, hvad han företager, sèr sig väl före. Varsam, som noga ger akt på allt, hvad som kan blifva hinderligt eller farligt. Varlig, brukas någon gång liktydigt med Varsam. Omtänksam, den, som har tankarna riktade på allt hvad som är nödigt, för att vinna sina syften. Aktsam, som noga aktar och vårdar det, han har i sitt förvar. Vaksam, som uppmärksamt passar på hvarje tillfälle, då skada kan ske, och söker att förekomma den. Var, säges om djur, som äro väl pä sin vakt, t. ex. om hundar, som ge hals vid minsta buller.

361. Förskrifning. Skuldsedel. Skuldebref. Skuld-förskrifning. Pantförskrifning. Pantbref. -1— Förskrifning, skriftlig försäkran, hvarigenom något på viss tid såsom pant öfverlåtes at en person: Vantförskrifning, Pantbref; eller utbetalning af en viss summa efter viss tid utfastes: Skuldför skrif ning, Skuldsedel, Skuldebref'.

362. Förskräcka. Skrämma. Uppskrämma. Förfära. Förskrämma. — Förskräcka, väcka förskräckelse. Skrämma, injaga häftig förskräckelse. Uppskrämma, stegringsord af Skrämma. Förfära, i högsta mátto förskräcka. Förskrämma, skrämma någon s4, att han förlorar all besinning.

363. Förskräcklig. Fruktansvärd. Förfärande. Förfärlig. Faslig. Fasaväckande. Fasansfull. Fasansvärd. Gruflig. Ryslig. Ohygglig. Hisklig. Gräslig. — Förskräcklig, som injagar förskräckelse. Högre grader deraf äro öfriga här anförda adjektiver, i stigande från Fruktansvärd till Gräslig.

364. Förslag. Plan. Utkast. Uppränning. — Förslag, hvad som föreslås eller upptänkes såsom medel att ernå något visst ändamål; äfv. grunddragen af något, som är ämnadt att utföras. Plan, ett i det hufvudsakliga utarbetadt förslag till något större företagförstöra.

eller till ett litterärt arbete. Utkast, ett i sina väsendtliga hufvuddelar, men ej i detalj utfördt arbete. I vissa fall äfven liktydigt med Förslag och Plan. Uppränningf, grunddragen af ett utkast.

365. Förstå. Begripa. Fatta. Uppfatta. Inse. Urskilja. — Uppfatta, i medvetandet upptaga hvad genöm sinliga intryck förnimmes; äfv. göra sig viss föreställning om något. Fatta, riktigt uppfatta. Förstå, fatta meningen, betydelsen af något. Begripa, fullständigt i medvetandet upptaga de särskilta kännemärkena af ett föremål. I allmänhet liktydigt med Förstå. Inse, med förståndet genomskåda något, så att man grundligt förstår det. Urskilja, med förståndet särskilja begrepp ifrån andra.

366. Förstånd. Förnuft. — Förstånd, förmågan att tänka. Förnuft, i allmänhet: samteliga menniskans kunskapskrafter; i inskränktare betydelse: förmågan att göra sig föreställningar om föremål, som ligga utom sinneverldens område.

367. Förstöra. Förderfva. Tillintetgöra. Förinta. Krossa, Förkrossa. Omintetgöra. Härja. För-härja. Föröda. Utöda. Ödelägga. Grusa. Nedrifva. Basera. — Förstöra, våldsamt upphäfva sammanhanget emellan delarna af ett

föremål, så att det antingen upphör att vara till, eller helt och hållet förlorar form eller användbarhet; fig. orsaka undergång, förlust af helsa, heder, förmögenhet. Förinta, göra slut på ett föremåls tillvaro, bringa till intet. Tillintetgöra, har samma betydelse, men nyttjas mest bildligt och liktydigt med Omintetgöra, verka derhän, att något blir om intet, misslyckas, ej kommer till verkställighet. Förderfva, tillintetgöra ett föremåls brukbarhet, godhet, varaktighet. Krossa, genom tryckning eller stöt upphäfva sammanhanget emellan delarna utaf ett föremål, så att det utplattas eller söndras i små stycken; fig. i grund förstöra, förderfva. Förkrossa, är förstärkningsord af Krossa, men nyttjas sällan i egentlig mening. Föröda, Ödelägga, göra öde. Härja, föröda genom krig, farsot o. s. v. Förhärja, förstärkningsord af Härja. Utöda,106

i grund utrota, förstöra. Säges om befolkningen i ett land, om djur och växter, bedrifva, nedtaga byggnad, mur o. d. Rasera, i grund nedrifva. Grusa, i grund förstöra någonting uppmuradt.

368. Försumma. Uraktlåta. Underlåta. Åsidosätta. Tillbakasatt». Eftersätta. Förbigå. Förbise. Frånse. — Underlåta, af hålla sig ifrån att göra något, vare sig detta är ens pligt eller icke. Uraktlåta, underlåta något, som borde göras. Försumma, af glömska, tanklöshet eller lättsinnighet underlåta något. Åsidosätta, ej iakttaga något, hvartill man är förplig-tad. Eftersätta, försumma arbet£, göromål o. s. v., så att det kommer att ligga efter. Äfven i allmänhet liktydigt med Försumma. Tillbakasätta, ej lemna förtjent uppmärksamhet åt en person. Liktydiga härmed äro äfven Försumma, Eftersätta. Förbigå, af glömska, vårdslöshet eller med flit lemna något utan uppmärksamhet och öfvergå till något annat; äfv. falla med sitt val på någon annap än den, som rätteligen vore deraf förtjent. Förbise, ej taga i betraktande. Kan icke hafva person till föremål och brukas mest i skriftspråket. I samma betydelse nyttjas äfven stundom, i litterär stil, Frånse.

369. Försvaga. Slappa. Förslappa. Förslöa. Förlama. — Försvaga, göra svag, svagare (i både egentlig och bildlig mening). Slappa, göra slapp, mindre spänd. Förslappa, förstärkningsord af Slappa ocli, i likhet med detta, ofta brukadt bildligt i st. f. Försvaga, hvilket äfven gäller om Förslöa, egentl, göra slö, och Förlama, egentl, göra lam.

370. Försvar. Skydd. Beskydd. Värn. Nödvärn. Hägn. Beskärm. Betäckning. Fristad. Tillflykt. Tillflyktsort. Bålverk. — Försvar, handlingen att försvara; äfv. person eller ort, sak, föremål, som ger sér kerhet för anfall eller fara. Skydd, Beskydd, försvar eller omvårdnad, som lemnas åt någon, vare sig af enskilt person eller offentlig myndighet. Hägn, egentl, stängsel kring åker och äng, Värn, egentl, utanverk vid en fästning, Beskärm, egentl, försvarsmedel, Bål-försäkra.

verk, egentl, försvarsverk, brukas alla bildligt for Beskydd. Nödvärn, tillåtet försvar af egna eller andras rättigheter emot orättmätigt anfall, da man ej kan vänta skydd af den offentliga makten. Betäckning> beväpnad trupp eller afdelning af fartyg, som användes till skydd emot fiendtligt anfall. Tillflykt, person, hos hvilken man söker beskydd; äfv. ställe, dit man flyr, för att der finna skydd. I sednare bemärkelsen nyttjas äfven Tillflyktsort. Fristad, ort, der förbrytare, gäldenärer och förföljde äga en skyddande tillflykt; fig. skydd, tillflykt.

371. Försvara. Skydda. Beskydda. Hägna. Välja. Värna. Beskärma. Freda. Betäcka. Förfäkta. — Försvara, söka att afvärja anfall emot person eller sak. Värja, liktydigt, brukas mindre ofta, mest i skriftspråket. Skydda, Beskydda, lemna försvar eller omvårdnad. Hägna, Värna, Beskärma, äro bildliga uttryck för Beskydda. (Jfr 370, Hägn, Värn* Beskänn.) Freda> bevara, skydda för fiendtligheter, strid och oro. Betäcka, skydda för fiendtligt anfall. Förfäkta, med ifver försvara en sats, ett. påstående, rättigheter o. s. v.

372. Försvinna. Förlora sig. Bortkomma. Förkomma. — Försvinna, upphöra att synas, att visa sig; äfv. aflägsna sig ifrån ett ställe och dit ej mera återvända. Förlora sig, brukas i vissa ordasätt liktydigt med Försvinna. Bortkomma, Förkomma, på obekant sätt förlora och ej mera kunna återfinnas.

373. Försåt. Ba&håll. —; Försåt, lönnlig anläggning, då en eller flere personer på något ställe i fiendtlig afsigt lura på någon. Bakhåll, ställe, der man ligger i försåt; äfv. personer, som ligga i försåt.

374. Försäkra. Trygga. Betrygga. Stadga. Befasta. — Försäkra, göra säker, varaktig, t. ex. försäkra sin lycka, sitt oberoende. Kan i denna bemärkelse ej hafva person till föremål. Trygga, Betrygga, bereda trygghet, försätta i skyddadt tillstånd. Säges både om person och sak. Stadga, göra fast, stadig, gifva stadga. Befästa, gifva styrka och fasthet.108

375. Försämra. Förvärra. — Försämra, göra sämre. Säges både i fysisk och moralisk mening. Förvärra, göra värre, öka det onda. Kan icke hafva person till föremål.

376. Försök. Rön. Prof. — Försök, handling, hvarigenom något försökes. Bön, försök, som anställes, för att utforska forhållandet med något, ett ämnes egenskaper o. s. v. Prof, försök, hvarigenom man vill lära känna en persons egenskaper eller ett tings beskaffenhet.

377. Försöka. Pröfva. Pröfva. Bepröfva. Fresta. — Försöka, söka att utröna en persons eller ett tings egenskaper och verkningar. Pröfva, försöka beskaffenheten, godheten, dugligheten af ett ting, ett ämne. Säges i synnerhet om något nyss färdiggjorda tillverkadt, förfärdigadt. Pröfva, Bepröfva, försöka person eller sak, tor att finna, om de äro sådana de böra vara. Fresta, försöka att genom lockelser, retelser, förmå någon att afvika från det rätta, från lag och bud.

378. Förteckning. Register. Lista. Rulla. Matrikel. Längd. Uppsats. — Förteckning, skriftlig, ordnad uppställning af enskiltheter till beqväm öfversigt af det hela. Begister, vanligen alfabetiskt ordnad innehållsförteckning. Lista, förteckning pä personer eller ting, i och för något särskilt ändamål och inom någon viss kategori, samt ej ordnad i alfabetisk följd, utan merendels efter tid. Bulla, lista, förteckning på manskap, fångar o. s. v. Längd, nyttjas för Lista, Förteckning, i vissa uttryck, t. ex.: uppbörds-, husförhörs-, mantalslängd. Matrikel, namnforteckning på medlemmarna af ett stånd, en embetsmannaklass eller ett sällskap. Uppsats, kort anteckning af åtskilliga saker, for bättre minne skull.

379. Förtjena. Förskylla. — Förtjena, vara värd att få, erhålla, bekomma något. För skylla, genom uppförande, handlingssätt förtjena.

380. Förtrogen. Förtrolig. — Förtrolig, som umgås med någon fritt och otvunget såsom en broder eller vän. Säges äfven om det, som röjer, uttrycker ett sä-förvirkad.

dant förhållande. Förtrogen, som åtnjuter en persons , fulla förtroende. Brukas icke om sak.

381. Förundra. Förvåna. — Förundra, försätta i förundran. Förvåna, göra högst förundrad.

382. Förutse. Förese. Motse. Ana. Gissa. — Förutse, ifrån förhandenvarande tecken och företeelser vsluta till framtida händelser. Förese, har samma betydelse, men brukas mindre ofta. Motse, tänka på något kommande. Äfven liktydigt med Förutse. Ana, hafva en dunkel förkänsla af något tillstundande. Gissa, med ledning af vissa sannolikheter, eller blott på höft, yttra sin förmodan om förhållandet med någonting obekant, ovisst.

383. Förutsäga. Föresäga. Spå. Förespå. Förutspå. Profetera. — Förutsäga, Föresäga, på förhand, till följd af förutseende, säga, förkunna något, som skall hända. .Spå, genom öfvematurlig förmåga eller hemliga medel förutsäga något, som skall hända. Förespå, Förutspå, nyttjas liktydigt med Förutsäga. Profetera, egentl, (i bibeln) hålla religiösa föredrag; äfv. (i närvarande tid) genom gudomlig ingifvelse förutsäga hvad som skall hända; äfv. i allmänhet: förutspå.

384. Förvirrad. Oredig. Förlägen. Brydd. Förbryllad. Förbluffad. Flat. Skamflat. Snopen. Bestort. Häpen. Handfallen. Försagd. Bortkommen. Bortbjuden. Bortbytt. — Oredig, som ej har rediga tankar. Förvirrad, för tillfället beröfvad sinnesnärvaro. Förlägen, villrådig, huru man i något visst, tillfälligtvis inträffande, fall skall förhålla sig. Brydd, uttrycker en lägre grad af förlägenhet. Förbryllad, till den grad förlägen, att man alldeles förlorat fattningen. Flat, på ett obehagligt sätt öfverraskad och till följe deraf förlägen. Skamflat, blygselfull och

förlägen. Snopen, flat och harmsen öfver en sviken förhoppning. Handfallen, till följe af någon oförutsedd händelse alldeles rådlös. För sagd, den, som till följe af öfverraskning, häpenhet, förlägenhet ej vet, hvad han skall säga. Bestört. af någon oförmodad händelse i hög grad öfverraskad och förvirrad. Häpen, plötsligt och i hög grad bestört.110 förviss.y

Förbluffad, ytterst bestört. Tillhör hvardagsspråket. Bortkommen, Bortbjuden, „Bortbytt, som förlorat fattning och sinnesredighet. Äro bildliga uttryck och nyttjas endast i hvardagstal.

385. Förvissa. Öfvertyga. — Förvissa, göra någon fullkomligt viss om, att något är sant, äger sin riktighet. Öfvertyga, genom skäl och bevis förmå en person att hålla något för sant.

386. Föräldrar. Förfäder. Anor. — Föräldrar, fader och moder. Förfäder, alla manspersoner, från hvilka någon i rätt uppstigande linie härstammar, med undantag af fader; äfv. äldre generationer i allmänhet. Anor, rätt uppstigande slägtleder på fäderne och möderne, i adliga ätter.

387. Föränderlig. Obeständig. Ovaraktig. Om-bytlig. Ostadig. Omskiftlig. Flyktig. Fladderaktig. Vankelmodig. Vispig. — Föränderlig, som lätt och ofta förändrar sig. Säges både om person och sak. Ostadig, ej varaktig; (om person) som ofta, utan gällande skäl, ändrar tycke, föresatser. Obeständig, som ej har bestånd; (om person) som ej stadigt fortfar i samma tänkesätt, tycken. Ovaraktig, som saknar varaktighet. Kan brukas endast om sak. Ombytlig, Omskiftlig, fallen för ombyte. Sammanfalla nära med Föränderlig, hvilket äfven gäller om Ostadig. Flyktig, obeständig i tycken, i böjelser. Betyder äfven: fåfäng, flärd-full; lösaktig. Vankelmodig, som ofta, utan giltigt skäl, ändrar sina föresatser. Fladderaktig, ostadig. Ej användbart om sak. Vispig, flygtig och opålitlig, utan hållning, karakter och grundsatser.

G.

388. Gammal. Åldrig. Ålderstigen. Bedagad. Urgammal. Utgammal. Lastgammal. Utlofvad. Gammaldags. Gammalmodig. Urmodig. Föråldrad. Uråldrig. Urminnes. Forntida. — Gammal, (om person)gifva.

långt framskriden io ålder; (0111 sak) som varat sedan lång tid tillbaka. Åldrig, Ålderstigen, kommen till hög ålder. Bedagad, som hunnit öfver medelåldern och begynner åldras. Utlefvad, orkeslös af ålder. Utgammal, alldeles utlefvad. Lastgammal, så gammal, att maii är sig sjelf och andra till börda. Föregående ord, med undantag af Gammal, nyttjas endast 0111 person. Gammaldags, Gammalmodig, i gamla tider bruklig, öflig. Föråldrad, som med tiden kommit ur bruk. Urmodig, sedan långliga tider kommen ur bruk. Forntida, som varit, lefvat eller tilldragit sig i forntiden. Urgammal, Uråldrig, som tillhör, leder sin upprinnelse från äldsta tider. Dessa sju sednare ord kunna endast sägas oni sak. Urminnes, säges om det, som är så. gammalt, att ingen kan minnas det; äfv. om det, som går längre tillbaka i tiden, än alla historiska urkunder.

389. Gifta. Bortgifta. Förmäla. — Gifta, i kraft af giftomannarätt gifva en qvinna till äkta hustru åt en man. Fordrar prep. med och brukas nästan endast i dagligt tal. Bortgifta, med samma betydelse, äskar prep. till och nyttjas både i tal- och skriftspråket. Förmäla, säges blott om prinsar och prinsessor, förekommer mest i passiv, och afser i synnerhet vigselakten och bröllopshögtidligheterna.

390. Gifva. Bortgifva. Skända, Bortskänka. Bègåfva. Förära. Benada. Beskära. Förläna. Tilldela. Egna. Förunna. Hel^a. Offra. Tillegna. — Gifva, lemna ifrån sig något at en person såsom gåfva. Fordrar både sak- och personobjekt. Bortgifta, liktydigt, säges i synnerhet om gåfvor af högre värde, tar till sig både sak- och personobjekt, det sednare med prep. åt, men kan äfven stå utan det sednare, hvilket icke är förhållandet med Gifva. Skänka, Bortskänka, gifva frivilligt och utan egennytta eller beräkning. Emellan Skänka och Bortskänka äger samma skilnad rum, som emellan Gifva och Bortgifva. Begåfva, har samma betydelse som Gifva, men fordrar prep. med för sakobjektet, och nyttjas blott om betydligare gåfvor,

, som gifvas mera formligt. Förära, högtidligt skänka112

gilla.

en person något af högre värde, för att derigenom bevisa honom en ära. Benåda, gifva en person något såsom ett vedermäle af nåd. Fordrar prep. med för sakobjektet. Tilldela, låta en person blifva delaktig af något, hvilket väl i egentlig mening icke kan kallas gåfva, men som så betraktas. Säges om sådant, som har högre vigt och betydenhet, subjektet är vanligen en högre ställd personlighet och personobjektet én underordnad. Beskärat tilldela något af kärleksfull nåd. Säges om Gud, försynen, ödet. Förläna, har nästan samma betydelse och användningssätt, men kan äfven brukas om regerande personer. Båda dessa ord tillhöra företrädesvis den högre stilen och det kyrkliga språket. Förunna, af gunst och nåd tilldela. Tillegna, laga så, att en person blir delaktig, kommer i besittning af något. Egna, Helga, Offra, nyttjas endast bildligt, och i vissa talesätt, för Gifva.

391. Gilla. Godkänna. Antaga. Bifalla. Biträda. Billiga. Instämma. — Gilla, förklara, att något är sådant det bör vara eller sådant man önskar det. God* känna, erkänna något såsom godt, giltigt, rättmätigt, behörigt. Står uppom folkspråket och höres äfven mindre ofta i dagligt tal. Bifalla, yttra sitt gillande af något (förslag, mening, åsigt o. s. v.). Antaga, gifva sitt bifall till något, som föreslås, andrages, framställes. Biträda, förklara, att man gillar något (yttrad mening, tanke, åsigt, beslut). Billiga, finna billig, skälig, rättmätig, rättvis. Af här anförda ord kan endast Godkänna hafva person till objekt. Instämma (uti), förklara sig vara af samma tanke som en annan.

392. Gjuta. „ Stöpa. — Gjuta, forma en metall genom att hälla den smält i en ålighet eller fördjupning af viss på förhand bestämd form och låta honom deruti kallna och stelna. Kan till objekt hafva både sjelfva metallen och det, som genom gjutningen formas. Stöpa, forma ett smält ämne genom dess hällning i form eller pä annat sätt. Kan till objekt icke hafva sjelfva ämnet, hvilket för öfrigt kan vara något annat än metall (t. ex. stöpa ljus af talg), och brukas mera^glädje. 113

om dylik formning i smått, hvaremot Gjuta säges företrädesvis om metallers formning i stort (t. ex. gjuta kanoner, klockor, statyer o. s. v.).

393. Gl&d. Gladlynt. Glädtig. Munter. Lustig. Byter. Fägen. Fröjdefull. Upprymd. Uppsluppen. Förtjust. — Glad, lifvad af angenäma känslor. Munter, kallas den, som i det yttre, i synnerhet i sitt tal, ger luft åt sitt glada lynne. Nyter, förnöjd och glad. I talspråket. Upprymd, vid särdeles munter sinnesstämning. Lustig, i hög grad munter. Uppsluppen, ytterst munter, lustig i högre grad än det passande gerna tillåter. Fröjdefull, full af glädje. Höres sällan i talspråket. Förtjust, i högsta måtto glad. Fägen, uttryck för Glad, tillhörande folkspråket. Gladlynt, Glädtig, som har ett i allmänhet gladt lynne eller är tor tillfället vid en glad sinnesstämning. Uttrycker en högre grad af glädje.

394. Glädja. Muntra. Fröjda. Hugna. Fägna. Eoa. Förnöja. Förströ. Förlusta. — Glädja, väcka glädje hos någon. Muntra, försätta i munter sinnesstämning. Fröjda, göra mycket glad. Hugna, har samma betydelse som Glädja, men inskränktare användning, och höres sällan i talspråket. Fägna, äfvenledes liktydigt med Glädja, brukas både i tal- och skriftspråket, men mindre än detta. Roa, Förnöja, bereda, förskaffa nöje. Förströ, skingra ens sorg, bekymmer, tankar, genom någöt roande. Förlusta, roa med tillställda nöjen, förlustelser.

395. Glädje. Nöje. Ro. Lust. Munterhet. Fröjd. Fägnad. Hugnad. Gamman. Jubel. — Nöje, förnöjd sinnesstämning. Ro, liktydigt med Nöje, brukas mest i talspråket, helst i vissa talesätt. Lust, lifligt nöje. Glädje, lifligt nöje, som man erfar i anledning af något erhållet godt eller undsluppet ondt. Munterhet. munter sinnesstämning. Fröjd, högre grad af glädje. Fägnad, glädjande tillfredsställelse. Hugnad, liflig känsla af tillfredsställelse. Gamman, skämt och tidsfördrif. Brukligt endast i några få talesätt. Jubel, fröjderop, största glädje. Jfr 1048.114 glömma.

396. Glömma. Bortglömma. Förglömma. Uteglömma. Förgäta — Glömma, förlora något ur minnet. Bortglömma, Förglömma, helt och hållet glömma. Uteglömma, af glömska utelemna. Förgäta, liktydigt med Glömma, brukas både i tal och skrift, men höres sällan i folkspråket, och kan icke gerna sägas om det man lärt, i minnet inöfvat.

397. God. Bra. Duglig. Försvarlig. Dugtig. Grundlig. Bastant. Mästerlig. Ypperlig. Förträfflig. Utsökt. Dråplig. Ståtlig.. Storståtlig. Fin. Hög. Utmärkt. Klassisk. — God (om sak), som väl motsvarar sitt ändamål, fullkomlig i

sitt slag, t. ex. god jordmån, goda varor. Bra, brukligt endast i talspråket och inom en inskränktare krets, är liktydigt med God. Försvarlig, som kan godkännas, temmeligen god. Duglig, som duger till något visst ändamål. Dugtig, ganska duglig. Grundlig, Bastant, ganska dugtig. I hvardagsspråket. Förträfflig, som öfverträffa!* det mesta i sitt slag, har en ganska hög grad af godhet. Utsökt utvaldt god. Mästerlig, i högsta grad väl gjord eller utförd. Ypperlig, högst förträfflig. Dråplig, Ståtlig, ytterst förträfflig. Storståtlig, i högsta måtto ståtlig. Utmärkt, af mer än vanlig godhet. Klassisk, säges om författare, hvilka kunna tjena till mönster. Fin, har i vissa fall samma betydelse som Utmärkt, t. ex.: fina viner, kryddor. Hög, i sitt slag utmärkt, stor, betydande, förträfflig, upphöjd, t. ex.: hög börd, rang; höga priser, hög själ.

398. God. Godhjertad. Godsint. Godmodig. Godlynt. Välvillig. Kärleksfull. Kärleksrik. Hjelpsam. Välgörande. Öm. Ömsint. Ömhjertad. Mensklig. Mild. Mildsinnad. Huld. Huldrik. Blid. Nådig. Skonsam. Medlidsam. Barmhertig. Miskundsam. Miskundelig. Gifmild. Frikostig. Välsinnad. Vältänkande. Ädel. Ädelsinnad. Ädelmodig. Snäll. Beskedlig. — God (om person), som gerna söker att befordra andras bästa. Välvillig, som i sitt hjerta önskar andra godt och i sina handlingar ådagalägger ett sådant tänkesätt. Godhjertad, som har ett godt hjerta. I allmänhet liktydigtgodtgöra.

med God, hvilket dock utmärker, icke allenast ett godt hjerta, utan äfven goda grundsatser. Godsint, God-modig, som har ett godt sinnelag, ej fallen för att vredgas eller fatta hat. Godlynt, som af naturen har ett godt lynne. Välsinnad, som hyser välvilliga tänkesätt, goda afsigter. Vältänkande, som har goda, menniskoälskande tänkesätt. Mild, Mildsinnad, icke sträng eller hård. Mensklig, brukas ofta i samma betydelse som Mild. Ömsint, Öm, Ömhjertad, som har ett känsligt, deltagande hjerta. Kärleksfull, Kärleksrik, i högsta måtto god och ömsint. Barmhertig, mild och förlåtande mot felande; äfv. hjelpsam och ömsint emot hjelpbehöfvande. Miskundelig, Miskundsam, liktydiga med Barmhertig, tillhöra det kyrkliga språket. Medlidsam,-som känner smärta vid åsynen af eller tanken på andras lidande. Hjelpsam, som gerna går till handa med hjelp. Huld, välvilligt sinnad, mild och öm. Huldrik, ganska mildsinnad. I skaldespråket. Blid, mild; vänligt eller försonligt sinnad, Nådig, som hyser en oförtjent välvilja mot någon lägre, underordnad. Säges egentligen blott om Gud och regerande furstar. Skonsam, ej så sträng, som man med rätta kunde och borde vara. Välgörande, ssom bemödar sig att göra andra godt, mildra deras nöd och förljufva deras lif. Frikostig, kallas den, som gerna och ofta gläder andra med rika skänker, utan afseende på, om de äro i behof eller icke, blott för det nöje, han deraf erfar. Gifmild, den, som ofta och rikligt ger åt behöfvande, utan annan bevekelsegrund än rent medlidande. Ädel, Ädel-tinnad, villig att af ren välvilja uppoffra sin fördel för andras bästa. Ädelmodig, mild och försonlig emot ovän ejller fiende, på hvilkep man vore i tillfälle att hämnas. Äfven ofta d. s. s. Adelsinnad. Beskedlig, icke böjd att tänka eller göra något ondt. Tillhör talspråket, hvilket äfyen är förhållandet ined Snäll, beskedlig och godhjertad; äfv. tjenstvillig. Jfr 955 och 1207.

399. Godtgöra. Ersätta. — Ersätta, utgifva något WI en person, för att hålla honom skadeslös för liden förlust, eller för kostnad, möda, arbete o. s. v., som116 gosse.

han haft för ens räkning. G oåtgöra, dermed liktydigt, är dock till sitt användningssätt mera begränsadt.

400. Gosse. Pilt. Pojke. Larf. Pyryel. Parvel. Pys. — Gosse, barn af mankön emellan sju och fjorton års ålder. Pilt, af samma betydelse, är numera föråldradt. Pojke, liktydigt, tillhör talspråket. Larf, Pyr-vel, Parvel, Pys, liten gosse om två till tre års ålder. Tillhöra hvardagsspråket.

401. Graf. Dike. Kanal. Grop. Gröppa. Grufva. Grift. — Graf, jemnbred, gräfd fördjupning i marken, af betydligare längd, och vanligen bestämd till vattens afledande eller förvarande; äfv. djup, gräfd fördjupning i jorden, för "begrafning af lik. Kanal, djup och bred vattengraf till aflopp, vattning eller för segelfarten. Dike, jemnbred, lång, gräfd fördjupning i marken, grundare och smalare än en graf, samt afsedd endast för vattnets aflopp. Grop, oregelbunden fördjupning i marken, vare sig naturlig, tillfällig eller gräfd, och vanligen vidare upp-än nedtill, samt mer eller mindre djup. Gröppa, liten grop på väg. Grufva, en till vinnande af malmer eller andra nyttiga mineralier gräfd eller utsprängd fördjupning i jorden. Grift, hvälfd graf, uti eller under en kyrka eller på en kyrkogård.

402. Grann. Prydlig. Sirlig. Siratlig. Präktig. Ståtlig. Prunkande. Prålig. Prålande. Yppig. — Prydlig, behagligt prydd. Sirlig, prydd med konst och småaktig noggrannhet. Siratlig, kallas en person, som är stor, vacker och välväxt. Grann, lysande genom färgprakt och öfverdrifven prydlighet. Präktig, utmärkt genom yttre glans och herrlighet. Ståtlig, som gör ett storartadt intryck. Prunkande, ytterst präktig. Prålande, Prålig, skrytsamt grann. Yppig, kostbar och präktig.

403. Grannlaga. Finkänslig. Laggrann. — Finkänslig, som med fin urskilning uppfattar det skickliga och passande. Grannlaga, kallas den, som noga aktar sig att säga eller göra något, hvilket på minsta vis kan såra en annans känsla; äfv. den, som fordrar en sådangrunda.

117

noggrann uppmärksamhet. Laggrann, brukas stundom i samma betydelse som Grannlaga.

404. Gren. ftvist.x Ranka. Ref. Refva. Ris. Ruska. — Gren, omedelbart ifrån stammen liksom en arm utgående lem på träd och buskar. Qvist, tunn och böjlig ifrån en gren utgående del af träd eller buske. Ranka, klängande qvist af vinträdet med tillhörande blad. Ref, Refva, stjelk, som på längre mellanrum slår rötter i jorden och dereniellan bågformigt höjer sig. Ris, samling af qvistar eller smärre grenar. Ruska, afhuggen gren med vidsittande löf eller barr.

405. Groda. Källfrä. Fadda. Klossa. Tossa. — Groda, bekant slägte af kräldjuren. Källfrö, den vanliga arten deraf. Klossa, Tossa, benämningar i folkspråket på Groda. Padda, ett särskilt slägte af groddjuren.

,406. Grund, s. n. Bank. Ref. Vad. — Grund, grundt ställe i haf, sjö eller flod. Bank, en nära mot vattenytan uppstigande, långsträckt, bred och jemn upphöjning af hafsytan, vanligen bestående af sand. Ref ett grund, som sträcker sig ut ifrån landet. Vad, grundt ställe i ström eller å, der man kan vada öfver.

407. Grund, s. m. Botten. Mark. Vall. Golf. — Grund, det understa, fasta af något, i synnerhet af haf, sjö eller flod. Botten, har i allmänhet samma betydelse, men brukas uteslutande om kärl och vissa fasta kroppar, t. ex. bottnen af ett fat, af en tårta. Mark, jordens yta i allmänhet. Vall, gräsbeväxt mark; äfv. jemn mark. Golf, beläggning af trä eller sten på bottr nen af boningsrum o. s. v.

408. Grunda. Anlägga. Grundlägga. Stifta. Instifta. Instikta. Inrätta. Upprätta. — Grunda, lägga första grunden till något. Inrätta, anordna något i öfverensstämmelse med ett visst afsedt ändamål. Upprätta, egentl, uppresa, uppföra, brukas i vissa fall liktydigt med Inrätta. Anlägga, från första början anordna och besörja uppbyggandet af en stad, fästning o. s. v., eller grunda någon större inrättning. Stifta, grunda något, som har mer än vanlig vigt och är be-118 grundsats.

stämdt för längre varaktighet. Instifta, d. s. s. Stifta. Säges om mera betydande offentliga inrättningar samt i religiös mening. Instikta, äfven liktydigt med Stifta, inskränker sig till det bibliska och kyrkospråket^ Grundlägga, är liktydigt med Grunda, och i vissa fall äfven med Anlägga.

409. Grundsats. Grundsanning. Grundregel. Lef-nadsregel. — Grundsats, allmän sanning, hvarur andra härledas: Grundsanning; äfv. regel för handlingssättet: Lefnadsregei. Grundrege}, hufvudsaklig, allmän regel.

410. Gråta. Lipa. Grina. Gränna. Snyfta. Flepa, — Gråta, utgjuta tårar. Lipa, grata bittert under förvridning af läpparna. Grina, gråta högljudt och under förvridning af anletsdragen. Grägna, det samma som Grina, men brukligt endast om barn. Flepa, se gråtfärdig ut, smågråta. Alla dessa ord, utom Gråta, tillhöra uteslutande hvardagsspråket. Snyfta, under gråt göra ofrivilliga, djupa och krampaktiga andetag tätt uppå hvarandra. :

411. Gräns. Ägoskilnad. Råskilnad. Rågång. Landamäre. — Gräns, yttersta kanten eller sträck-linien af ett jordområde. 1 fråga om grannars ägor nyttjas vanligen Ägoskilnad. Rågång, uppgången ägo-skilnadslinie. Råskilnad, genom rågång utstakad ägoskilnad. Landamäre, ett lands gräns.

412. Gröt. Mos. Deg. — Gröt, ett slags tjockare skedmat af mjöl eller gryn, kokta med vatten eller mjölk; äfv. hoprörd, dylik massa till omslag. Deg, knådad massa af mjöl och vatten eller mjölk, hvaraf bakas bröd m. m.;

äfv. dylik massa, hoprörd af ett pulverformigt och ett flytande ämne. Mos, något, som blifvit sönderkokt till stadgan af gröt eller deg; äfv. (apoteks-term) grötlik blandning af pulver med ett flytande ämne.

413. Gudaktig. Gudfruktig. Gudlig. From. Dygdig. Helig. Religiös. — Dygdig, sedligt god. From, sedligt god till följe af religiös känsla. Gudfruktig, from af fruktan för Gud, d. v. s. till följe af en liflig öfvertygelse om Guds helighet och rättfärdighet. Gudaktig, som af själ och hjerta dyrkar och älskar Gudga.

119

och lefver efter hans vilja. Gudlig, som lefver helt och hållet i Gud. Helig, i hög grad sedligt ren och fullkomlig. Religiös, som af kärlek till Gud handlar samvetsgrant i alla sina förhållanden.

414. Gudsdyrkan. Gudstjenst. Husandakt. — Gudsdyrkan, sättet att dyrka Gud. Gudstjenst, offentlig gudsdyrkan. Husandakt, enskilt gudsdyrkan.

415. Gumma. Käring. — Gumma, gammal qvinna. Käring, liktydigt, tillhör hvardagsspråket och innebär vanligen något föraktligt, när det icke brukas skämtvis.

416. Gå. Gånga. Vandra. Stiga. Träda. Vanka. Vackla. Skrida. Vada. Klättra. Lustvandra. Spatsera. Promenera. Tåga. Marschera. Troppa. Eycka. Drifva. Stryka. Svärma. Irra. Ströfva. Knalla. Masa. Valla. Mallra. Palta. Pallra. Larfva. Kralla. Hulta. Stulta. Tulta. Strutta.'Stöfla. Traska. Lunka. Trippa. Slinka. Slingra. Loma. Tassa. — Gå, i upprätt ställning, med fötternas tillhjelp, långsamt förflytta sig ifrån ett ställe till ett annat. Gånga, föråldradt ord, liktydigt med Gå. Stiga, Träda, gå endast få steg, ett kort stycke. Vandra, färdas till fots. Nyttjas äfven >ofta i fråga om promenad, gångärenden m. m. Vada, gå i vattnet på grunda ställen i sjö, flod, å o. s. v. Vanka, gå med vaggande gång; äfv. gå hit och dit, utan något visst mal. Vackla, gå med osäkra, svigtande steg. Skrida, gå helt långsamt framåt. Klättra, mödosamt stiga uppför en brant höjd. Drifva, Stryka, gå sysslolös omkring. Irra, vilsen gå omkring hit och dit; äfv. stryka omkring utan stadigt hemvist. Ströfva, draga omkring hit och dit i landet, för att uppsöka något, plundra eller tigga. Svärma, vandra omkring i stora skaror; äfv. stryka omkring, för att roa sig, rusta o. s. v. Tåga, gå i högtidlig ordning; äfv. liktydigt med Marschera, tåga i takt och i viss bestämd ordning (om trupper). Troppa, gå truppvis. Spatsera, Lustvandra, Promenera, gå endast för sitt nöje och för att hämta frisk luft. Rycka, liktydigt med Marschera, antyder en skyndsam marsch och säges endast om trupper. Följande ord tillhöra folk- eller hvardags-120 gåfva.

språket: Knalla, gå sakta och makligt. Masa, gå helt makligt och släpa benen efter sig, gå mycket långsamt. Valla, vandra af och an. Palta, gå, säges egentligen om tiggare. Pallra, gå helt sakta och varligt. Kratta, gå sakta och vacklande, af brist på krafter. Larfva, gå ostadigt och vacklande som en liten gosse. Traska, gå långsamt och med möda, synnerligen i dåligt väglag. Hulta, hafva en tung, långsam och vaggande gång. Mallra, långsamt vandra omkring. Stulta, gå vacklande och lutad som gamla gubbar. Loma, gå med lutadt "hufvud och släpande steg. Tulta, gå med korta, ojemna och vacklande steg. Säges egentligen om barn. Stöfla, gå i stöflar. Tassa, gå helt tyst och smygande; gå helt sakta i strumplästen eller i tofflor, liksom spionerande. Slinka, gå hemligt, i smyg. Slingra, framskrida i bugter. Strutta, gå med en framåt stupande, stötande och stapplande gång. Trippa, gä på framfötterna eller med små, lätta, nästan hoppande steg. Lunka, gå i lunk eller half passgång.

417. Gåfva. Skänk. Föräring. Nådegåva. Al-mosa. — Gåfva, hvad som för intet lemnas åt någon att blifva hans tillhörighet. Kan sägas både om fastigheter och lösören. Skänk, gåfva, gifven i afsigt att visa sig frikostig. Kan endast sägas 0111 lösören. För-äring, skänk, gifven af en högre person åt någon, for att derigenom visa honom en ära. Nådegåfvar gåfva, gifven af nåd och barmhertighet. Almosa, nådegåfva, gifven åt någon fattig, tiggare.

418. Gång. Resa. Hvarf. Omgång. — Gång, hvarje särskilt tillfälle, då en handling, verkning, händelse eller företeelse sker eller upprepas. Besa, liktydigt, föråldradt, brukligt endast i lag- och bibelspråket samt i vissa talesätt. Omgång, hvarje särskilt gång, då vissa handlingar upprepas. Hvarf,, brukas i vissa fall liktydigt med Gång.

419. Gäckas. Gyckla. Spektakla. Nojsa. Drifva. — Gäckas, spefullt skämta med någon. Gyckla, hafva putslustiga upptåg för sig; äfv. liktydigt med Gäckas. Drifva, Spektakla, Nojsa, göra spe af någon.göromål.

420. Göra. Förfärdiga. Tillverka. Förrätta. Uträtta. — Göra, genom användande af kropps- eller själskrafter verka eller frambringa något. Förfärdiga, genom handarbete och med tillhjelp af vunnen konstfärdighet frambringa ett föremål, som tjenar antingen till nytta eller nöje. Tillverka, med tillhjelp af verktyg, maskiner, kemiska operationer o. s. v., frambringa vissa ämnen eller föremål till nytta eller nöje. Förrätta, verkställa, utföra någon angelägenhet eller sådana göromål, som tillhöra en tjenst, syssla o. s. v. Uträtta, utföra göromål, uppdrag o. s. v. Jfr 54.

421. Gördel. Bälte. Skärp. Gjord. — Gördel, jemnbred bindel af tyg eller skinn, hvarmed, för värmes skull, midjan af kroppen omslutes. Bälte, bred bindel af läder, som man bär om lifvet, för att sammanhålla kläderna.' Gjord, bredt, starkt band af hamp-väf, eller bred rem, till sadeltyg, stolsitser, sängbottnar o. d. Skärp, lif band, lif bindel; äfv. bredt band, buret som axel- eller lifgehäng.

422. Göromål. Gerning. Handling. Sysselsättning. Arbete. Verk. Syssla. Bestyr. Ärende. Värf. Förrättning. Utrattning. Angelägenhet. Förehafvande. Företag. Befattning. Verksamhet. — Sysselsättning, allt hvad man af egen drift och vilja gör, vare sig för nytta, nöje, eller a-tt förnöta tiden. Verksamhet, kropps- eller själskrafters fortsatta sysselsättande i och for något visst ändamål. Gerning, verksamhet, hvarigenom något utföres, åstadkommes, frambringas. Arbete, verksamhet, vare sig själens eller kroppens, förbunden med större kraftansträngning. Hand-Ung, andlig verksamhet, som uppenbarar sig genom yttre verkning, och hvars riktning och syfte äro af sedligt god •eller dålig beskaffenhet. Verk, något genom verksamhet, vare sig med eller utan ansträngning, åstadkommet, frambragt, t. ex.: verket prisar mästaren, ett verk af slumpen. Göromål, gerning, hvarigenom något utföres, förrättas eller uträttas, som tillhör ens tjenst, befattning eller verksamhet. Syssla, göromål, som förefaller i ett hus, helst sådant som förrättas af tjenstehjon.122

hafva.

Ärende, något, for hvars uträttande nian begifver sig eller skickas till en person; äfv. liktydigt med Angelägenhet, sak eller förrättning, i någon större mån vigtig och maktpåliggande. Bestyr, något tillfälligt att bestyra. Förrättning, göromål eller angelägenhet, som tillhör en tjenst, syssla o. s. v. Värfomfattar både göromål, forrättning, sysselsättning, yrke. Uträttning, något tillfälligt, som förrättas för egen eller .andras räkning. Befattning, sysselsättning eller åtgärd med något, antingen tillfälligtvis eller på grund af embete, tjenst, syssla. Förehafvande, sak af någon vigt, som man sysselsätter sig med och söker att genomdrifva. Företag, något af större vigt och betydenhet, som sättes i verket. Jfr 1080.

H.

423. Hafva. Äga. Besitta. Innehafva. Åtnjuta.

— Hafva, har i allmänhet till föremål allt hvad som stär till en person eller sak i något slags förhållande äf tillhörighet, förbindelse eller beroendè. Brukas äfven ofta i samma betydelse som efterföljande verber. Innehafva, hafva något i sitt våld, vare sig med eller utan rätt; (i militärspråket) hålla ett land, en ort besatt. Äga, innehafva något såsom egendom med laglig rätt. Besitta, innehafva något med ägande- eller nyttjanderätt. Åtnjuta, innehafva någon förmän, som icke förutsätter besittnings- eller äganderätt.

424. Hal. Halkig. Glatt. Glansk. Slipprig. — Glatt, fullkomligt slät. Hal, säges om det, som har en så glatt yta, att man lätt slinter derpå, eller som är svårt att fasthålla och lätt slinter ur händerna. Halkig, något hal. Glansk, glatt och glänsande. Slipprig, säges om det, som har en blöt och smörjig yta, på hvilken man lätt kan halka.

425. Hals. Nacke. Manke. — Hals, den kroppsdel, som förenar hufvudet med den öfriga delen afhandske.

123

kroppen. Nacke, nedersta delen af bakhufvudet jemte bakdelen af halsen. Manke, öfre delen af halsen pä hästar och oxar.

426. Halt. Rast. — Halt, uppehåll, som marscherande trupp gör. East, kort hvila under tåg, marsch, färd, vandring.

427. Hammare. Slägga. Klubba. Knoster. — Hammare, redskap att slå eller smida med. Slägga, stor, tung handhammare, som vid smidning föres med begge händer. Knoster, grof slägga, som brukas till att sönderslå stenar m. m. Klubba, stor, tung, i nedre ändan ganska tjock knölpåk, fordom begagnad som stridsvapen; äfv. redskap till bultning, bestående af en tung träklump med skaft.

428. Hand. Näfve. Knytnäfve. Labb. Ram. Tass. — Hand, yttersta delen af armen på eii menniska, ifrån handleden till fingerändarna. Näfve, stor och grof hand. Inskränkt till talspråket. Knytnäfve, knuten hand. Labby Mam, grof hand. Tillhöra det lägre hvardagsspråket. Tass, liten hand. Säges skämtvis.

429. Handel. Köpmanskap. Mångleri. Schack-reri. — Handel, yrket att köpa och sälja, för att derpå göra vinst. Köpmanskap, i större skala bedrifven handel. Schackreri, handels idkande i smått genom varors utbjudning i hus och gärdar, åt kommande och gående. Mångleri, småhandel med lifsmedel, brukade kläder, möbler o. d.

430. Handling. Urkund. Akt. — Handling, skrift, utgången ifrån en offentlig myndighet eller dit ingifven; äfv. skrift, härrörande af ett lärdt samfunds, en akademis verksamhet. Urkund, offentlig handling, som tjenar till bekräftelse af en saks sannfärdighet. Akty en rättegångshandling, embetsskrifvelse, eller till någon myndighet ingifven skrift.

431. Handske. Vante. Mudd. — Handske, sydd betäckning för handen, vanligen af skinn och med hvarje finger särskilt afdelt. Vante, af tyg eller läder sydd eller af ullgarn m. m. stickad eller knuten betäckning för handen. Mudd, betäckning för handlofven.124

hast.

432. Hast. Hastighet. Skyndsamhet. Brådska. Fläng. — Hast, förhållandet att något göres, verk ställes fort. Liktydigt är Hastighet, som derjemte betyder: förhållandet emellan tiden för en kropps rörelse och den väg, rymd, som han derunder tillryggalägger. SJcynd-samhet, hastigt verkställande, utförande. Brådska, stor skyndsamhet. Fläng, öfverdrifvet och onödigtvis häftig rörelse; öfverdrifven brådska. Tillhör hvardagsspråket.

433. Hasta. Skynda. Brådska. Brådstörta. Flänga. — Hasta, göra någonting fort. Skynda, bruka mycken hast. Brådska, uttrycker en ytterligare stegring af Hasta. Brådstörta, göra något med öfverilad brådska. Flänga, springa, rida eller dansa öfverdrifvet häftigt.

434. Hastig. Skyndsam. Snabb. Bråd. Brådstörtad. Qvick. Hurtig. Snäll. Gesvind. Ferm. Rapp. Bask. Flink. Snar. Plötslig. Ofördröjlig. Ofort öfvad. — Hastig, Snar, som sker, göres, förrättas, rörer sig på jemförelsevis kort tid. Skyndsam, uttrycker en lindrigare stegring i begreppet af Hastig. Bråd, ganska hastig, eller som fordrar mycken hast. Brådstörtad, öfverdrifvet brådskande. Plötslig, som sker, inträffar helt hastigt och oförmodadt. Ofördröjlig, som ej får fördröjas. Ofortöfvad, som sk^r utan dröjsmål. Snabb, Qvick, Hurtig, Rask, Rapp, Snäll, Gesvind, ganska skyndsam; som mycket fort gör, uträttar något. Flink, rask och driftig i hvad man har för händer. Ferm, flink, öfvad och skicklig. De båda sistnämda orden kunna äfven, likasom de föregående, användas om sak.

435. Hata. Afsky. Vämjas. — Afsky, hysa yttersta vedervilja för person eller sak. Vämjas, erfara en högst motbjudande känsla vid åsynen af eller åtan-kan på en sak. Hata, nära en fortvarande känsla af illvilja mot en person eller afsky för en sak.

436. Hederlig. Hedervärd. Redlig. Rättskaffens. Rättsinnad. Rättsinnig. Rättänkande. Redbar. Reel. Ärlig. Bra. Galant. — Hederlig, som i sitt handlingssätt söker att rätta sig efter hederns föreskrifter. Hedervärd, som förtjenar att hedras. Rättskaffens,helsosam.

Rättsinnad, Rättsinnig, Rättänkande, som älskar och vill det rätta. Redlig, som samvetsgrant söker att göra rätt för sig i handel och vandel. Ärlig, strängt rättsinnig i afseende på andras egendom, så att man aldrig på olofligt sätt

vill tillegna sig den. Redbar, Reel, kallas den, som är ordentlig, pålitlig, och söker att göra rätt för sig. Bra, som är af ett hederligt och rättskaffens sinnelag. Galant, har samma betydelse, och båda dessa ord tillhöra talspråket.

437. Hedra. Ära. Fira. Vörda. Dyrka. Tillbedja. — Hedra, visa en person heder; äfv. göra heder at, t. ex. hedra sitt land; äfv. lända till heder, t. ex.: detta drag hedrar honom. Ära, bevisa ära. Kan endast hafva person till föremål. Fira, bevisa mycken ära genom festliga tillställningar cT. d. Vörda, högt akta och ära. Dyrka, med känsla af fruktan eller kärlek, eller af båda tillika, i det yttre betyga sin vördnad för ett högre väsende. Tillbedja, uttrycker samma begrepp, men innebär en känsla af djupare vördnad och hängifvenhet.

438. Helsa. Friskhet. Sundhet. — Friskhet, friskt tillstånd. Kan sägas, icke allenast i fråga om organiska väsenden, utan äfven om vatten, luft, drycker m. m.; är således till sitt begrepp mera omfattande än Helsa, det tillstånd hos en lefvande kropp, då alla dess organer ordentligt och med lätthet fullgöra sina förrättningar. Sundhet, betyder icke endast det samma som Helsa, utan äfven egenskapen att vara helsosam.

439. Helsa. Välkomna. Emottaga. — Helsa, väl-önskande, med ord eller tecken, betyga någon kommande eller mötande, någon som man besöker eller som man skrifver till, sin aktning, vördnad eller vänskap. Välkomna, helsa en besökande, én ankommande gäst välkommen. Emottaga, med yttringar af välvilja eller af en motsatt känsla bemöta en kommande.

440. Helsosam. Sund. — Helsosam, för helsan nyttig. Sund, har samma betydelse, men äfven den af Frisk.126

hemföljd.

441. Hemföljd. Hemgift. Medgift. Brudskatt. Utstyrsel. Morgongåfva. — Hemföljd, den gåfva i fast eller löst, hvilken son eller dotter, vid giftermål eller bosättning, erhåller vid skilsmessan ifrån föräldrahuset. Hemgift, Medgift, hafva samma betydelse, men sägas endast i fråga om döttrar. Hemgift betyder derjemte hvad som af andra än föräldrar gifves åt en flicka till hjelp i bosättningen, när hon gifter sig. Brudshatt, de gåfvor, som af anhöriga och vänner sam man skjutas åt en brud. Utstyrsel, kläder och andra förnödenheter, hvarmed en dotter förses, då hon skall träda i äktenskap. Morgongåfva, den gåfva, som en man före vigsejn utfaster åt sin blifvande hustru, af sin enskilta egendom.

442. Hemlig. * Lönnlig. Dold. Förborgad. Förtäckt. — Hemlig, icke uppenbar, känd blott af en eller ganska få personer. Lönnlig, liktydigt, brukas icke gerna om annat än det, som sker i olofligt, brottsligt syfte. Dold, Förborgad, hafva samma bemärkelse som Hemlig, dock är Förborgad numera föråldradt och brukas föga utom i det kyrkliga språket. Förtäckt, ej tydligt uttryckt, utan blott antydd.

443. Hemman. Gård. Mantal. — Mantal, den enhet, hvarefter jordegendomars storlek mätes. Hemman, till visst mantal satt jordegendom. Gård, brukas ofta liktydigt med Mantal, men betyder äfven: bebyggd stadstomt.

444. Hemställa. Hemskjuta. Hänskjuta. Underställa. — Hemställa, öfverlemna något till en annans bedömande. Brukas af en lägre, underordnad person eller myndighet, eller ock samtalsvis af artighet. Hemskjuta, har samma betydelse, men nyttjas mindre. Hänskjuta, öfverlemna afgörandet af en sak, en fråga, en tvist, ett rättegångsmål, till annan person eller högre rätt. Skiljer sig ifrån Hemställa, Hemskjuta deruti, att dessa icke nyttjas i rättegångsstil. Underställa, hänskjuta till högre rätts pröfning; äfv. liktydigt med Hemställa.hindra.

127

445. Herre. Husbonde. — Husbonde, den, som naturligen och lagligen äger rätt att befalla i en familj. Herre, har en vidsträcktare bemärkelse och betyder äfven: herrskare; ägare af länderi, gods o. s. v.

446. Herrlig. Härlig. Majestätisk. Majestätlig. Ståtlig. Präktig. — Herrlig, egentl, som tillkommer, utmärker eller anstår en herre; brukas vanligen liktydigt med Härlig, utmärkt skön, högst förträfflig, kost-lig, ypperlig. Majestätisk, Majestätlig, som har egenskap af majestät, hög, stor, konglig, beundransvärd. Präktig, som utmärker sig genom prakt. Ståtlig, högst utmärkt, präktig, ypperlig.

447. Herrskare. Beherrskare. Herre. Landsherre. Regent. Furste. Prins. Arfprins. Kronprins. Drott. Envåldsherre.

Envåldsherrskare. "Sjelfherrskare. — Herrskare, person, som herrskar öfver land och folk. Beherrskare, dermed liktydigt, brukas icke gerna absolut, utan ständigt i förbindelse med uppgifvet land eller folk. Herre, nyttjas ofta liktydigt med Herrskare. Regent, högste styresman, i en stat. Landsherre, regent i en monarkisk stat. Furste, regent i en monarkisk stat, större eller mindre; äfv. person af en regentfaniilj, utan något slags regeringsmakt. Prins, son af en regerande furste, eller manlig medlem af en regentfaniilj. Kronprins, tronarfvinge i ett konungarike. Arfprins, prins, som är närmast berättigad till tronen, utan att vara regentens son. Drott, fordom i Sverige, titel för regenterna (intill konung Dygve), samt för de tolf offer-prester (Diar), som utgjorde deras högsta råd. Brukas ofta poetiskt för Furste. Envåldsherre, Envåldsherrskare, enväldig konung. Sjelfherrskare, ensam och oinskränkt herrskare.

448. Hindra. Förhindra. Hämma. Hejda. Dämma. Fördämma. Stämma. Stocka. Undertrycka. Mota. Förekomma. Afböja. Afvärja. Afvända. Förebygga. Afttyra. Af hålla. Afleda. Återhålla. — Hindra, göra, verka, åstadkomma, att något icke kan få framgång, att det försvåras eller lider afbrott. Förhindra, förstärkt uttryck af Hindra. Hämma, hindra rörelsen, fortgången128

hinna.

af något. Säges både i fysisk och andlig mening, likasom Dämma, hvilket har samma betydelse, egentl, sätta dam emot. Fördämma, genom dam eller dammar hindra vatten att öfversvämma. Stämma, göra att en flytande vätska hämmas i sitt lopp. Stocka, göra en vätska tjock, så att den stannar i sitt lopp; äfv. bildligt d. s. s. Hämma. Mota, ställa sig i vägen for någon, för att hindra honom att komma fram; fig. hindra fortgången af något. Hejda, hindra person eller sak att fortfara eller att fortsätta något; äfv. sakta, afsakta. Un-dertrycka, hindra fortkomsten, framgången, utvecklingen, spridningen o. s. v. af något. Förekomma, hindra någon att fullborda, verkställa en sak; hindra något att lyckas. Förebygga, har enahanda betydelse, men konstrueras endast med sak till föremål. Afböja, hindra något att träffa målet, att inträffa eller äga rum, i allmänhet genom fredliga, försonliga medel. Afvända, förmå någon att frångå en åsigt, en föresats o. s. v.; äfv. förhindra något obehagligt, olyckligt att inträffa. Afvärja, genom en skyddande rörelse förhindra anfallsvapen att träffa målet, anfall att göra verkan; äfv. förekomma en hotande fara, hindra en olycka o. d. att inträffa. Afhålla, hindra person eller sak att komma nära intill ett föremål; äfv% hindra en person att göra eller deltaga i något. Återhålla> hindra en person att göra, företaga något; äfv. förhindra, att något kommer till utbrott eller går i verkställighet. Afleda, på lämpligt sätt förhindra något hotande, obehagligt, olyckligt att inträffa. Afstyra, genom öfvertalelse eller vidtagna lämpliga åtgärder förhindra någonting skadligt, brottsligt, eller orätt; äfv. inverka på någon derhän, att-han afstår ifrån en elak eller skadlig föresats.

449. Hinna. Hå. Upphinna. Påhinna. Uppnå. — Hinna, småningom närma sig någon, som fördas förut, och slutligen komma ända intill honom; äfv. komma fram till ett mål, dit man ämnat sig. I denna sednare bemärkelsen är Nå liktydigt. Upphinna, Påhinna, äro förstärkningsord. af Hinna, och Uppnå, af Nå.hjelp. 129

450. Historia. Häfder. Annaler. Årsböcker. Tideböcker. Krönika. — Historia, sann berättelse om menniskoslägtets, om ett folks, ett större eller mindre samhälles öden; äfv. om vetenskapers och konsters, handelns, näringarnes, o. s. v. utveckling. Häfder, Tideböcker, ett lands historia. Annaler, Årsböcker, årliga anteckningar af historiska händelser; äfv. kortfattade historiska anteckningar, upptagande blott märkligare händelser och personer. Krönika, kortfattad historisk berättelse om en stats märkligare öden under någon viss tid.

451. Historieskrifvare. Historikns. Häfdatecknare. Annalist. Kr önikeskrifvar e. — Historieskrifvare, författare af ett eller flera historiska arbeten. Historikus, person, som är väl hemmastadd i historien; äfv. historisk författare. Häfdatecknare, ett den högre stilen förbehållet uttryck for Historieskrifvare. Anna-list, författare af tideböcker. Krönikeskrifvare, författare af en krönika.

452. Hjelp. Bistånd. Biträde. Tjenst. Bidrag. Understöd. Undsättning. Välgerning. Handräckning. Tillhjelp. Hjelpreda. Hjelpmedel. Hjelpkälla. — Hjelp, det som göres, gifves, lemnas, till att förbättra en persons ställning, som är stadd i fara, nöd, behof, eller på det han ma vinna sitt syfte. Bistånd, hjelp i nöd eller i och för utförandet af ett företag. Biträde, hjelp vid förrättandet af tjenst, vid foretag eller göromål. Tjenst, tillfälligt, kostnadsfritt

bistånd eller biträde. Bidrag, något, som utgifves, lemnas, för att i sin mån befrämja ett visst ändamål. Understöd, hjelp at någon, som är stadd i nöd, behof. Undsättning, d. s. s. Hjelp, Understöd; särskilt: trupper, som tillföras en belägrad fästning, stad o. s. v., till dess försvar. Välgerning, hjelp, understöd åt någon, som är stadd i nöd eller behof. Handräckning, tillfällig hjelp åt någon, *om deraf råkat i behof. Tillhjelp, hjelp, hvarmedelst man lyckas utföra något. Hjelpreda, hvad som tjenar till hjelp att reda sig ur en svårighet. Hjelpmedel,

medel, hvarmed hjelp tillvägabringas. HjelpMlla, något, hvarifrån man hämtar hjelp.

453. Hjelpa. Bistå. Bispringa. Undsätta. Biträda. Tillhandagå. Bidraga. Understödja. Gynna. Hylla. Eorthjelpa. Framhjelpa. Förhjelpa. Undarhjelpa. Upphjelpa. Underlätta. Framdraga. — Hjelpa, förbättra ens tillstand, antingen genom att skaffa honom något åstundadt godt eller genom att ifrån honom aflägsna något ondt. Bistå, hjelpa i nöd eller i och för utförandet af något företag. Bispringa, hjelpa någon, som tillfälligt är stadd i fara, nöd, behof. Biträda. hjelpa vid förrättandet af tjenst, vid företag eller göromål. Bidraga, i någon män befrämja ett visst ändamål, genom att gifva eller göra något, som länder dertill. Understödja, hjelpa någon, som är stadd i nöd, behof, eller vid ett företag, förehafvande. Undsätta, hjelpa någon, som är stadd i fara eller betryck. Brukas mest i fråga om penninghjelp eller hjelptrupper. Tillhandagå, biträda med något tillfälligt, mindre vä-sendtligt. Forthjelpa, bidraga till ens fortkomst. Framhjelpa, hjelpa någon att komma fram i verlden, hjelpa till försörjning, befordran, lycka. Förhjelpa (till), hjelpa en person att vinna, erhålla något. Underhjelpa, Underlätta, bidraga till att något lättare kan verkställas. Upphjelpa, egentl, hjelpa upp pä fötter; fig. återställa

i godt skick. Framdraga, bildligt: hjelpa fram i verlden. Gynna, af välvilja för någon söka att befordra dess bästa. Hylla, stegradt uttryck för Gynna. Jfr 64.

454. Hjelpare. Medhjelpare. Biträde. Handtlangare. — Hjelpare, den, som hjelper en annan. Medhjelpare, den, som hjelper till med något. Biträde, person, som biträder i förrättande af tjenst, vid foretag eller göromål. Handtlangare, person, som biträder en handtverkare i det gröfre af dess arbete.

455. Hora. Sköka. Frilla. Kofsa. — Hora, (i allmänhet) qvinna, som bedrifver otukt; (i lagstil) äk-tenskapsbryterska. Sköka, allmän hora. Frilla, ogift qvinna, hvilken lefver tillsammans med en man, såsomhus.

om hon vore hans laggifta hustru.. Kofsa, i folkspråket: liderlig qvinna.

456. Hud. Skinn. Hinna. Bark. Näfver. —

Hud, den yttre betäckning, som naturen gifvit menniskors och vissa djurs kroppar; äfv. denna betäckning, afdragen af ett djur, för a-tt beredas till läder. Skinn, är på det hela liktydigt med Hud, brukas ömsom med detta ord i fråga om menniskor, men inskränker sig, i fråga om djur, till vissa djurarter, t. ex. kalfskinn, bockskinn, räfskinn, björnskinn m. m. I allmänhet brukas Hud med afseende på större djur, Skinn i fråga oni mindre. Hinna, ytterst tunn hudbetäckning; äfv. tunt öfverdrag pä ytan af flytande ämnen eller pä sår. Bark, yttersta betäckningen kringom trädens ved. Näfver, yttre barken på björk. v

457. Hufvud. Skalle. Panna. Flint. Kaluf. — Hufvud, den kroppsdel, hos menniskan och de fullkomligare djuren, som är säte för hjernan och de förnämsta sinnes verktygen. Skalle, egentl, hufvudskål, har i det lägre språket samma betydelse som Hufvud. Panna, öfre delen af en menniskas ansigte, ofvan ögonen. Flint, tillhörande folkspråket, betyder dels panna, dels äfven skalle, hufvud. Kaluf, är äfven ett det lägre folkets uttryck för Hufvud.

458. Hungra. Svälta. Fasta. — Hungra, lida hunger. Brukas i talspråket mindre än Svälta, som har samma betydelse. Fasta, afhålla sig ifrån mat, antingen helt och hållet, eller blott ifrån kraftig spis, i synnerhet kött.

459. Hungrig. Svang. — Hungrig, som känner behof af och begär efter föda. Sväng, har i folkspråket samma betydelse.

460. Hus. Byggnad. Boning. Stuga. Koja. Hydda. Kåk. Kyffe. Hybble. Kofve., Buckle. — Hus, plats ofvan jord, omgifven af upptimrade eller uppmurade väggar ,ined tak öfver. Byggning, större hus, i synnerhet boningshus af trä eller mindre stenhus. Brukas icke gerna om uthus, icke heller om större stenhus eller mycket små och dåliga boningshus. Byggnad,132

hvila.

större hus, i synnerhet sådant, som gör anspråk på prydlighet. Stuga, simpelt, mindre boningshus. Koja, helt litet, enkelt boningshus. Hydda, boning af allra enklaste slag, afsedd blott att tjena till skydd emot sol, väder och vind. Kåk, dåligt, förfallet, större boningshus. Kofve, uselt hus. Kyffe, litet eländigt boningshus eller rum. Hybble, eländig koja, uselt näste. Buckle, uselt, förfallet boningshus.

461. Hvila. Rast. Stillhet. — Hvila. en kropps bibehållande af sitt läge; frånvaro eller upphörande af rörelse eller arbete. Bast, kort hvila under tåg, marsch, vandring.

462. Hvila. Rasta. — Hvila, i allmänhet: bibehålla samma läge, ej vara i rörelse; äfv. gifva kroppen eller själen ro efter arbete. Rasta, göra halt under tåg, marsch, vandring, för en kortare hvila.

463. Hvit. Blek. Black. — Hvit, benämning pa den ljusaste af alla färger. Blek, af matt, hvitaktig färg. Black, blekt brun eller grå; äfv. urblekt.

464. Hysa. Herbergera. Inqvartera. — Hysa, lata någon vistas i sitt hus, i sin gård eller bostad. Herbergera, hysa vägfarande. Inqvartera, anvisa (trupper, manskap) qvarter i hus, gård, stad o. s. v.; äfv. (i hvardagsspråket) gifva någon herberge hos en person, i ett hus o. s. v.

465. Håla. Kula. Grotta. — Håla, tomt rum i berg eller under jorden. Grotta, af naturen eller med konst bildad håla, öfver eller under jord. Kula, jord-eller bergshåla, der vilda djur eller röfvare hafva sitt tillhåll.

466. Hår. Fjun. Skägg. Mustascher. Murrhår. Luf. Lugg. Man. Borst. Tagel. Ull. Ragg. Rugg. Dun. Enu^g. Ludd. — Hår, fint, ihåligt rör, som utväxer ifrån menniskors och vissa djurs kroppar. Fjun, Fnugg. kort, fint och mjukt hår. Skägg, håret på en mans haka och kinder. Mustascher, skägg på öfverläppen. Murrliår, de långa hår, som kattor m. fi. djur hafva på ömse sidor om munnen. Luf, framhåret pa en menniskas hufvud. Lugg, håret på kläde, på enhända.

hatt m. 111. Man, det langa har, som på vissa djur , nedhänger å ömse sidor om halsen. Borst, groft, styft hår på vissa djur, i synnerhet på ryggen af svin. Ull, krusigt, mjukt och fint här, i synnerhet på far. Ragg, långt, groft och sträft har, såsom på getter. Tagel, håret i hästens man och svans. Rugg, de ruggiga håren på skinn eller ylletyg. Dun, ett slags ganska fin fjäder, som pä fåglarna fyller de egentliga fjädrarne* mellanrum. Ludd, långa, mjuka och täta här pä växtdelar.

467. Hälla. Gjuta. Ösa. Slå. Uthålla. Utgjuta. Utösa. Utslå. Spilla. Sqvätta. — Gjuta, Utgjuta. låta ett flytande ämne i någon myckenhet flyta ur ett kärl. Hälla, Uthålla, sakta utgjuta en vätska ur ett kärl. Slå, brukas allmänt i talspråket för Gjuta. Utslå, helt och hållet utgjuta. Ösa, med sked, slef, skopa o. s. v. upphämta något af en vätska och åter uthälla det. Utösa, ösa hela innehållet ur ett kärl. Brukas bildligt i vissa talesätt. Spilla, genom oaktsamhet råka att utgjuta något litet af ett flytande ämne. Sqvätta. utslå, utspilla, gifva ifrån sig sqvättar af något flytande ämne.

468. Hända. Ske. Tima. Inträffa. Tilldraga sig. Begifva sig. Förefalla. Föregå. Försiggå. Förekomma. Foga sig. Påkomma. Tillstöta. Vederfaras. —

Ske, säges om alla förändringar, vare sig omedelbara verkningar af fria handlingar eller blott naturverkningar. Hända, uttrycker en förändring, som väcker Synnerlig uppmärksamhet och ofta har till följd en kedja af flera med hvarandra sammanhängande förändringar. Inträffa, Förefalla, säges om det, som tillfälligtvis och oförmodadt händer. Tima, har nästan samma betydelse, men brukas sällan och nästan endast i skriftspråket. Begifva sig, liktydigt med Hända, är föråldradt och inskränkt till bibel- och kyrkspråket. Tilldraga sig, säges om tillfälliga, oförutsedda händelser af mera betydande följder. Föregå, liktydigt med Hända, brukas mindre ofta, då helst om

något obekant. Förekomma, säges om det, som blott sällan134

händelse.

inträffar. Försiggå, förrättas (i fråga om offentliga handlingar, ceremonier, operationer 111. ni.). Foga sig, antyder ett tillfälligt eller for något visst ändamål af-vaktadt sammanträffande af omständigheter. Påkomma, oförmodadt inträffa. Säges mest i fråga om något farligt eller obehagligt, t. ex. om en sjukdom påkommer. Tillstöta, plötsligt inträffa, under det något annat föregår; tillkomma och öka verkningen af något. Vederfaras, säges om godt eller ondt, som tillfogas, händer någon.

469. Händelse. Tilldragelse. Företeelse. Scen. Uppträde. — Händelse, betecknar allt hvad som händer, icke allenast i den moraliska, utan ock i den fysiska verlden, dock hufvudsakligen det, som väcker någon större uppmärksamhet. Tilldragelse, är ett nytt, mindre vanligt ord, som betyder: en händelse af någon vigt i den moraliska verlden. Företeelse, någonting mindre vanligt, som företer sig för ens syn (fenomen); äfv. något för menskligheten, för ett samhälle eller en enskilt vigtigt, betecknande, som inträffar. Uppträde, händelse, som väcker uppseende, i synnerhet då den är af bedröflig, löjlig eller förarglig beskaffenhet. Scen, ett främmande ord, som betyder: hvarje särskilt afdelning af en akt i ett skådespel; äfv. liktydigt med Uppträde.

470. Hänga. Dingla. Dangla. Slinka. Sloka. Falla. — Hänga, vara upptill fästad vid något föremål, utan stöd nedtill; äfv. vara allt för långt nedfallande. Falla, brukas för Hänga ned, i fråga om klär der, draperier o. d., t. ex. klädningen, draperiet faller i vackra veck. Slinka, hänga lös och fara hit och dit utan stadga. Sloka, hänga slapp och nedböjd. Dingla, Dangla, hänga löst och slänga hit och dit. Båda dessa liktydiga ord tillhöra folk- och hvardagsspråket.

471. Hänryckning. Hänförelse.— Hänförelse, det sinnestillstånd, då man till följe af något lifvande intryck är försatt i så stark passion, att man glömmer allt annat. Hänryckning, en högre grad af Hänförelse, utmärker ett sinnestillstånd, då menniskan, genomhärma.

135

inverkan af något ytterst lifvande intryck, är alldeles utom sig sjelf och med själen liksom förflyttad till en annan verld.

472. Hänseende. Hänsigt. Hänsyn. Afseende. Anseende. Betraktande. — Afseende, tankens riktning, företrädesvis eller uteslutande, på något visst föremål, ämne, förhållande; det förhållande, att man faster särskilt vigt vid någon person eller sak. Brukas adverbialt i uttrycket : i afseende på. Anseende, nästan liktydigt, brukas för här ifrågavarande bemärkelse mest i det adverbiala uttrycket: i anseende till, hvilket antyder ett orsakligt förhållande. Betraktande, den omständighet, att man fäster ett visst afseende vid någon sak eller något förhållande, särdeles i jemförelse med andra. Nyttjas adverbialt i uttrycket: i betraktande af. Hänseende, konstrueras med prep. till och är liktydigt med Afseende, t. ex.: en i alla hänseenden aktningsvärd man. Det adverbiala uttrycket: i hänseende till, innebär samma mening som de motsvarande: i anseende till, i betraktande af. Hänsyn, endast brukligt i singular och på sednare tid lånadt ifrån danskan, får ofta företräda ordet Hänseende, helst i de adverbiala uttrycken: med hänsyn af, i hänsyn till. Hänsigt, är äfven liktydigt med Hänseende, men brukas icke i plural, icke heller gerna adverbialt.

473. Härma. Efterhärma. Efterapa. Eftergöra. Efterforma. Efterbilda. Efterlikna. Efterfölja. — Härma, Efterhärma, säga eller göra efter, såsom en annan förut sagt eller gjort, oftast till förlöjligande. Eftergöra, med afsigt göra något på samma sätt, som en annan förut gjort; äfv. göra, förfärdiga något till full likhet med något annat. Har aldrig person till objekt. Efterlikna, i handlingssätt, uppförande, konst, yrkesfärdighet, snilleöfning söka att likna någon, som man tagit till mönster. Efterapa, tanklöst, dåraktigt eller i brottslig afsigt härma en person eller efteVgöra något. Efterforma, forma något till likhet med ett annat. Efterbilda, bilda något till ^likhet med något torut varande. Brukas mest i fråga om litteratur och136

härstamma.

skön konst. Efterfölja, handla i öfverensstämmelse med en annan 'persons föredöme.

474. Härstamma. Härleda sig. Härröra. Här-flyta. — Härstamma, leda sin upprinnelse, härkomst ifrån någon. Äfven liktydigt ined Härleda sig, hafva sin upprinnelse ifrån, komma, följa af något, såsom •verkan af orsak. I samma begrepp instämma äfven Härröra, Härftyta (af ell. ifrån).

475. Häst. Hors. Kamp. Gångare. Passgangare. Springare. Hingst. Sto. Märr. Krake. Skinkmärr. Kratta. — Häst, ett allmänt bekant husdjur. Hors, har i vissa munarter och det äldre språket enahanda betydelse. Kamp, urspr, stridshäst, brukas ofta i folk-och hvardagsspråket för Häst. Gångare, i äldre språket d. s. s. som Passgångare, häst, dresserad till passgång. Springare, snällfot ad häst. Hingst, outskuren häst af hankön. Sto, häst af honkön. Märr, i folkspråket d. s. s. Sto. Krake, eländig häst. Skinkmärr, mager, dålig märr. Kratta, liten dålig märr. De tre sednare orden tillhöra folk- och hvardagsspråket.

476. Hög. Lån^. Reslig. — Hög, säges om foremål, som resa sig långt uppåt i jemförelse med andra af samma slag. Lång, har samma bemärkelse endast i fråga om menniskor. Beslig, ovanligt lång, hög (om menniskor, träd o. s. v.).

477. Hög. Hop. Kummel. Eöse. Bråte. Dråse. Stapel. Trafve. Binge. Dös. Stack. Vålm. Sate. Skyl. Kast. Bugge. Ruka. — Hop, uppstaplad, oordnad samling af föremål. Hög, en upphopad, högre samling af föremål, i synnerhet likartade; äfv. uppkastad jord i form af en kulle. Bose, Stenröse, hög af stenar på marken. Kummel, grafhög, uppkastad stenhop, stenröse. Bråte, stor sammanförd hög af fällda träd, grenar, rötter o. d. Br åse, stor hög, i synnerhet af säd. Binge, i hvardagsspråket: hög, hop. Stack, stor, kägelformig eller fyrkantig hög, stapel, af halm, hö, ved, dynga o. s. v. Bås, uppstaplad hög af otröskad säd eller af halm. Vålm, hopräfsad, kägelrund hög af hö. Såte, hopräfsad hög af hö, större än en vålm.högmodig. 137

Skyl, på åker till torkning upprest hög af sädeskärfvar. Stapel, hög af »något i viss ordning upplagdt. Trafve, upplagd stapel, i synnerhet af ved. Kast, uppkastad stapel eller hög. Bugge, tät samling eller hop af vissa växter, t. ex. gräs, vass, säf. Ruka, liten hög af något blött, tjockt ämne.

478. Högmpd. Öfvermod. Högfärd. Högdragenhet. Stolthet. Förnämhet. — Stolthet, ett medvetande om eget värde, som nog mycket träder i dagen; äfv. (i god mening) ett sådant medvetande, förenadt med undflyende af allt i sedlig mening dåligt. Högmod, stolthet (i förra bemärkelsen), parad med förakt för andra och anspråk på andras ödmjukhet. Öfvermod, öfverdrifven tillit till egna krafter, egen förmåga, makt, rikedom o. s. v., jemte deraf följande böjelse att iniss-akta andra. Högdragenhet, i det yttre röjd känsla af öfverlägsenhet. Högfärd, högmod, som yttrar sig genom begär att lysa. Förnämhet, högmod, som visar sig i begäret att gerna vilja anses som förnäm.

479. Högmodas. Högfärdas. Stoltsera. Förhäfva sig. Brösta sig. Yfva sig ell. Yfvas. Kroma sig. Storas. — Högmodas, vara högmodig, visa högmod. Högfärdas, gerna vilja lysa med tomt prål; äfv. visa högmod öfver något. Tillhör hvardagsspråket. Stoltsera, visa sig stor och stolt. Förhäfva sig, pä ett för andra högst kränkande sätt låta känslan af egen öfverlägsenhet framskina. Brösta sig, gifva sig en min af storhet och betydenhet. Yfva sig, liktydigt; egentl, göra sig stor, bred och vid som en kalkon. Kronia sig, kröka halsen med ett utseende af stolthet; fig. visa sig stolt. Storas, i folkspråket: vara stor pä sig. Jfr 900.

480. Högmodig. Öfvermodig. Stolt. Högfärdig. Hög. Högdragen. Uppblåst. Förnäm. Dryg. Spotsk. Trotsig. Grötmyndig. Kräfstinn. Storgod. Stormo-dig. Anspråksfull. Bonddryg. Bondhögfärdig. Dum-dryg. Dumhögfärdig. Kavat. — Stolt, som har medvetande af eget värde och nog mycket lägger det i dagen; äfv. (i god mening) lifvad af en ädel sjelfkänsla.138

högtid.

Högmodig, Hög, Stormod ig, som med stolthet parar förakt för andra^ och ansprak på deras ödmjukhet. Öfver-modig, intagen af öfvermod (jfr 478). Högfärdig, intagen af högfärd (jfr 478). Högdragen, som i det yttre röjer öfvertygelse om egen öfverlägsenhet. Förnäm, som gerna vill gifva sig anseende af att tillhöra den högre samhällsklassen. Anspråksfull, som, af öfvertygelse om eget värde, fordrar af andra mycken vördnad, aktning,

uppmärksamhet ellèr stora förmåner. Uppblåst, bildligt uttryck: intagen af högmod öfver lycka, framgång, rikedom eller makt. Trotsig, är den, so in öppet och utmanande visar, att han ej fruktar en person. Spotsk, stolt och trotsig eller hånande. Följande ord tillhöra hvardagsspråket: Dryg, d. s. s. högmodig, dum och okunnig. Grötmyndig, säges om en dum och uppblåst person, som gerna vill visa sig myndig och befallande. Kräfstinn, pösande af högmod. Storgod, som håller sig för god till något, dryg. Bond-dryg, dryg som en rå bonde. Dumdryg, duin, rå och högmodig. B ondhögfärdig, som visar det slags dum-dryghet, hvilken ofta framträder hos bondfolk. Dumhögfärdig, dum och högfärdig. Kavat, i folk- och hvardagsspråket: stor och dryg af sig.

481. Högtid. Högtidlighet. Fest. Festivitet. — Högtid, tid af en eller flera dagar, då minnet af någon händelse firas med gudstjenst eller med offentliga, utomordentliga ceremonier och lustbarheter. Fest, har samma betydelse, men är äfven liktydigt med Festivitet, stor offentlig eller enskilt lustbarhet, till firande af någon viss utomordentlig händelse eller till någon viss persons ära. Högtidlighet, offentliga ceremonier, ståt och lustbarheter, hvarmed någon utomordentlig händelse eller något stort minne firas.

482. Högtidlig. Festlig. Ceremoniös. Gravitetisk. — Högtidlig, som angår en högtid, eller förrättas med iakttagande af vissa formaliteter. Festlig, som har egenskap af fest, vanlig vid fester, passande för en fest Har icke sa vidsträckt bemärkelse som Högtidlig. Ceremoniös, som sker med ceremoni; (om person) falleniakttaga. 139

for krus, kruserlig. Gravitetisk, öfverdrifvet allvarsam och värdig i sitt skick.

483. Höja. Upphöja. Förhöja. Lyfta. Upplyfta. Hafva. Hissa. Upphissa. Upphäfva. Upphala. —

Höja, göra hög eller högre. Upphöja, är deraf ett förstärkt uttryck. Förhöja, göra högre, föröka. Nyttjas icke gerna i fysisk mening. Lyfta, med armkraft eller medelst redskap, maskiner, bringa något upp ifrån mareken eller ifrån något underlag. Upplyfta, stegringsord af Lyfta. Betyder äfven: föra uppåt, högre upp, rikta uppåt. I denna mening säges äfven Höja, t. ex.: höja handen, armen; höja ögonen emot himmelen. Häfva> lyfta upp någonting stort och tungt. I denna ordets egentliga betydelse mindre brukligt. Upphäfva, våldsamt häfva, vräka upp. Upphala, medelst tåg uppdraga. Hissa, Upphissa, medelst blocktyg upphala.

484. Höjd. Topp. Spets. Klint. — Höjd, det högsta af ett föremål. Topp, öfversta ändan af vissa höga föremål, såsom af berg, träd, master, stänger pä fartyg ni. m. Spets, öfversta ändan af någonting upptill afsmalnande till en udd. Klint, öfversta ytan af ett berg, när den är brant och spetsig.

485. Höra. Afhöra. Åhöra. Lyssna. — Höray med hörseln uppfatta ljudet af något; äfv. gifva akt på hvad som säges, talas. Afhöra, uppmärksamt höra på en muntlig framställning eller ett tonstycke, särdeles ända till slut. Åhöra, med uppmärksamhet höra på (tal, predikan). Lyssna, uppspärra öronen och med andlös tystnad noga gifva akt, tor att kunna uppfånga ljudet af något.

I.

486. Iakttaga. Uppfylla. Fullgöra. — Iakttagay efterlefva, hvad som genom lag, stadga, förordning, toreskrift, sed eller bruk är anbefaldt eller vedertaget. Uppfylla och Fullgöra, äro i några talesätt dermed140

ifra.

liktydiga, t. ex.: uppfylla lagen, fullgöra sin pligt, skyldighet.

487. Ifra. Nitälska. — Ifra, med ifver tala, skrifva, verka, arbeta för eller emot något. Nitälska, med brinnande nit ifra för något.

488. Ifrig. Nitisk. — Ifrig, som med ifver verkar för ett ändamål, hyllar en tro, lära o. s. v. Nitisk, som ådagalägger en brinnande ifver.

489. Ifver. Nit. Nitälskan. Drift. Fart. Fram-färd. Besked. Hänförelse. Entusiasm. — Ifver, stor andlig liflighet och kraftansträngning i och för något visst mål. Nit, brinnande ifver för framgången, befordrandet af en sak. Nitälskan, nitiskt ifrande. Drift ifrigt bemödande att raskt utföra, hvad man har för händer. Fart, skyndsamhet, hvarmed något utföres. Framfärd, säges ofta i hvardagsspråket för Drift, Fart; likaså, i vissa talesätt, Besked.

Hänförelse, är en högt stegrad ifver, och Entusiasm, är en till högsta'höjd drifven hänförelse.

490. Ihärdig. Ihållande. Ihållig. Framhärdig. Ihängsen. Trägen. Ifrig. Enträgen. Envis. Inbiten. Inrotad. — Ihärdig, Trägen, kallas den, som oaflåtligt håller i med, hvad han påbörjat; (om sak) som oaflåtligt fortsättes, fortfar. Framhärdig, fållen för att framhärda i hvad man en gång företagit, beslutat. Ifrig, ihärdig och lifvad af ifver; (om sak) ganska trägen. Ihållande, Ihållig, oafbrutet fortfarande. Endast om sak. Ihängsen, ganska ihållig. Enträgen, Envis, utmärka en hög grad af trägenhet. Brukas både om sak och person. * Inrotad, Inbiten, sägas om något ondt, som tagit så öfverhand, att det icke lätteligen kan utrotas.

491. Inbilla. Intala. — Intala, genom sitt tal ingifva en person något i själen. Inbilla, intala någon att tro, hvad som är falskt, saknar grund.

492. Inbringa. Afkasta. Afränta. — Inbringa, gifva i inkomst. Afkasta, liktydigt, brukas mest om fast egendom, helst jord. Afränta, gifva i ränta. Föga brukligt.inkomst.

493. Inbrott. Infall. Hemgång. — Inbrott, inträngande med våld i annans hus eller förvaringsställe,. tor att stjäla. Infall, inbrytande med härsmakt i ett land. Hemgång, hemfridsbrott, då man ingår i annans hus eller tomt, för att göra honom skada.

494. Inbunden. Eörbehållsam. Dolsk. Sluten. — Förbehållsam, är den, som af öfverdrifven försigtighet håller inne med något, det han vet eller tänker. Dolßk, som hemligen inom sig närer onda afsigter, anslag. Inbunden, dolsk och listig. Sluten, ej böjd att yppa sitta tankar för andra.

495. Infall. Grill. Hugskott. Nyck. Påfund. Upptåg. — Infall, plötsligt påkommen tanke, håg, lust att göra något. Hugskott, sällsamt, underligt infall. Grill, underlig föreställning, sällsam tanke, som alltjemt ligger en i hågen, utan att hafva någon grund i verkligheten eller kunna leda till någon påföljd. Nyck, orimligt, utan allt skäl påkommet infall. Påfund, Upptåg, sägas ofta i hvardagsspråket för Infall, Hugskott.

496. Ingrepp. Intrång. — Ingrepp, orättmätigt begagnande af andras rättigheter. Intrång, skada eller olägenhet, som man tillfogar någon, genom att tränga sig in i hans hus, i hans handtverk, yrke, näringsfång eller olofligtvis begagna hans rättigheter.

497. Inhägnad. Gärde. Lycka. Vret. Täppa. Gård. — Inhägnad, med hägnad, stängsel omgifven jordrymd. Gärde, inhägnadt sädesfält. Lycka, inhägnad åker- eller ängsmark af mindre vidd. Vret, liten, inhägnad åker- eller ängsjord. Täppa, litet kringtäppt åker- eller kryddland. Gård, kringstängd öppen plats,, i synnerhet framför ett boningshus.

498. Inkomst. Ingäld. Afkomst. Afkastning. Intägt. Ränta. Uppbörd. Intrader. — Inkomst, hvad som årligen inflyter i offentlig eller enskilt kassa. Afkastningårlig inkomst af fast egendom, i synnerhet af jord, eller ock af penningar. Intägt, hvad som uppbäres i skatt, afgift o. s. v., eller fås in genom biljettförsäljning, o. d. Uppbörd, i egenskap af skatt, tull»

afgifter, uppburna medel, för hvilka man är skyldig att redovisa. Banta, afkastningen af en utlånt penningsumma pä viss gifven tid, efter visst för hundradet. Ingäld, d. s. s. Inkomst. Föråldradt. Afkomst, föga brukligt ord, liktydigt med Inkomst, Afkastning. Intrader, främmande ord, som brukas om en stats inkomster.

499. Inkräkta. Bemäktiga sig. Bemästra sig. Intaga. Eröfra. Underkufva. Underlägga sig. —

Bemäktiga sig, sätta sig i besittning af, underkasta sin makt och välde. Bemästra sig, med våld bemäktiga sig något, lägga under sitt välde. Intaga, med vapenmakt bemäktiga sig. Eröfra, intaga och varaktigt underlägga sitt välde. Inkräkta, med våld och orätt bemäktiga sig (land, rättigheter o. s. v.). Underlägga sig, lägga under sitt välde, göra sig underdånig. Underkufva, med härsmakt bekämpa och underlägga sig. De tvenne sednare orden brukas endast i fråga om länder eller landområden.

500. Inmäte. Inkrom. Malle. — Inmäte, det inre af något, i synnerhet i fråga om djur, som användas till föda (helst fisk och fågel), samt om det köttiga, saftiga af frukt. Inkrom, det inre och mjukare af vissa födoämnen, såsom af bröd, bakverk, frukt; äfv. inmäte i fågel och fisk. Malle, in kromet i mjukt bröd.

501. Innebyggare. Innevånare. Bebyggare. — Innebyggare, person, som bor i ett land, en ort, en by o. s. v. För städer säges helst Innevånare. Bebyggare, den som tager sin bostad i ett förut obebodt eller föga bebodt land och börjar att uppodla det. Äfven d. s. s. Innebyggare.

502. Innehåll. Halt. Inbegrepp. — Innehåll det som inrymmes, finnes inom omfånget af ett ting. Halt den myckenhet af något visst ämne, som en sammansatt kropp innehåller. Inbegrepp, allt det som något uti sig inbegriper. Jfr 1176.

503. Innehålla. Hålla. Innesluta. Omfatta. Innefatta. Inbegripa. Innebära. Bymma. Inrymma. Innesluta, sluta inom sig, hafva inom sitt omfång, utisitt sköte. Brukas både egentligt och bildligt, både om hela innehållet och om större eller mindre del deraf. *Innehålla,* har samma betydelse, men brukas mest i fråga om bok, skrift. *Hålla,* äfven till begreppet liktydigt, inskränker sig till mått, mål och vigt samt beståndsdelar af en sammansatt kropp. *Innefatta,* säges om samteliga delarna, hela innehållet, som något uti sig innesluter, samt brukas både egentligt och bildligt. Likaså *Inbegripa,* uti sig begripa, innefatta. *Innebära,* i sitt begrepp innefatta. *Omfatta,* uti sig innesluta, innefatta. Säges om hela innehållet af något, men ej gerna om särskilta delar. *Rymma,* lemna rum uti sig för något visst antal, någon viss myckenhet. Säges om hus, boningsrum, kärl o. d. *Inrymma,* lemna rum uti sig för ett visst antal. Brukas om hus, boningsrum m. m., men icke om kärl.

504. Inplanta. Inskärpa. Bibringa. Ingifva. Intala. Inpränta. Inprägla. Inplugga. Inviga. — *Ingifva,* gifva en person något i sinnet, som bestämmer hans handlings- eller tänkesätt. *Intala,* genom sitt tal ingifva en något i själen. *Bibringa,* på lämpligt sätt, ofta oförmärkt, meddela någon en kunskap, färdighet, åsigt, känsla. *Inplanta,* med trägen möda ingifva, liksom plantera något i ens själ, sinne. Brukas i synnerhet om känslor, dygder o. s. v. *Inprägla, Inpränta,* liksom genom prägling eller präntning intrycka, fästa uti ens själ, sinne, minne något, som noga bör ihågkommas, obrottsligt utöfvas o. s. v. *Inskärpa,* djupt och eftertryckligt i själen, i minnet fästa, inprägla något. *Inplugga,* i hvardagsspråket: med mycken möda lära en annan eller sjelf lära sig något. *Inviga* (uti), bibringa grundlig och full kunskap i en sak, i vetenskap, konst, yrke o. s. v. Bildligt uttryck.

505. Inveckla. Trassla. Intrassla. Inkrångla. Hoptrassla. Tilltrassla. Tillkrångla. Snärja. Insnärja. — *Inveckla,* egentl. innesluta en sak uti något, som man vecklar deromkring; fig. göra någonting svårt att utreda. *Snärja,* egentl. inveckla någon i band, tåg o. s. v., så att han ej slipper lös; fig. listeligen bedraga, förleda,144

invända.

liksom locka någon i en snara. Insnärja, stegringsord af Snärja. Trassla, göra delarna af något så insnärjda .uti hvarandra, att de endast med svårighet kunna redas ut. Intrassla, göra att någonting blir mycket trassligt (både i egentlig och bildlig mening). Hoptrassla, göra, att något intrasslas uti ett annat; tig. hopblanda èn sak med en annan, så att man har svårt att reda dem ifrån hvarandra. Tilltrassla, Tillkrångla, göra någonting mycket trassligt, krångligt. Inkrångla, göra, att något blir mycket inveckladt och ytterst svårt att utreda.

506. Invända. Anmärka. Erinra. Påminna. —

Invända, framställa motskäl emot fiågot, som en annan påstår; äfv. yttra tvifvel om lämpligheten af befallning, tillsägelse, åtgärd. Anmärka, framställa en invändning, ett ogillande, ett klander, i afseende på person eller sak. Erinra, Påminna, lindrigare uttryck för Anmärka.

507. Invändning. Motsägelse. Inkast. Anmärkning. Erinran. Påminnelse. Jaf. — Invändning, framställning af motskäl; yttrande af tvifvel om lämpligheten af något. Motsägelse, yttrande, som innebär motsatsen af livad en annan yttrat; äfv. liktydigt med Invändning, i sednare bemärkelsen. Inkast, allvarsam, vigtig invändning emot riktigheten af en sats, ett påstående. Anmärkning, Erinran, Påminnelse, jfr 506. Jäf, förklaring, att man anser en

person ej kunna gälla som opartisk i något visst förevarande mål; äfv. i allmänhet d. s. s. bestridande, invändning.

508. Irra. Famla. Trefva. — Irra, vilsen stryka af och an; äfv. stryka omkring utan stadigt hemvist. Famla, breda ut armarna, för att leta sig fram. Säges, liksom följande ord, om blinda eller om dem, som gå i mörkret. Trefva. känna för sig med händerna, för att fa tag i något, som man söker. Samteliga dessa ord nyttjas äfven bildligt. #jorda.

J.

509. Jemföra. Förlikna. — Jemföra, pröfvande sammanhålla något med ett annat, för att finna, om och huruvida likhet eller olikhet dem emellan förefinnes; äfv. liktydigt med Förlikna, ställa lika högt, lika högt värdera.

510. Jemn. Slät. Kal. Flat. Platt. Flack. —

Jemn, säges om en yta, som helt och hållet eller i det närmaste ligger i samma plan. Slät, säges om en yta, som är mer eller- mindre fri från uppstående föremål. Flat, jemn och slät på ytan, samt jemförelsevis föga upphöjd eller fördjupad. Brukas blott om några få föremål. Platt, slät, vid och nedtryckt. Flack, jemn och slät, utan skog och höjder. Kal, utan träd, buskar eller hår.

511. Jemna. Jemka.— Jemna, göra jemn. Jemka, afpassa det ena efter det andra, så att ett riktigt ömsesidigt förhållande uppkommer.

512. Jord. Mark. Botten. Grund. Land. Jordmån. Jordart. — Jord, ytan af den planet, menniskorna bebo; äfv. mull eller söndersmulade mineralier, hvaraf denna yta till stor del utgöres; äfv. liktydigt med ägomark, jordmån, jordart. Mark, jordens yta i allmänhet; äfv. d. s. s. jordområde, jordmån. Land, den torra delen af jordklotet, i motsats titi haf, sjö; äfv. en stats, ett rikes område; äfv. särskilt, naturligt begränsad del af jordklotet. Botten, Grund, mark, tillhörande något särskilt lands eller samhälles område. Jordart, kallas i allmänt tal någcyi viss blandning af de söndergrusade mineralier och organiska qvarlefvor, som betäcka jordytan. Jordmån, inbegreppet af de särskilta jordarter, hvaraf odlingsbar mark på något visst ställe utgöres.

513. Jorda. Begrafva. Jordfasta. Bisätta. — Jorda, nedgräfva i jorden; äfv. d. s. s. Begrafva, hög-

tidligt nedsätta ett lik i jorden. Jordfasta, begrafva i vigd jord. Bisätta, uti ett bårhus eller ock i sjelfva grafven nedsätta ett lik, några dagar före den egentliga begrafningen.

514. Jordbäfning. Jordskalf. Jordstöt. — Jordbäfning, naturföreteelse, bestående i jordytans mer eller mindre våldsamma, vågformiga rörelse. Jordskalf, plötsligt inträffande, men hastigt öfvergående, ganska våldsam jordens skakning på någon viss trakt. Jordstöt, ögonblicklig, häftig jordens skakning, liknande en stöt.

515. Jordfall. Jordras. Fjällskred. Isskred. Snöras. — Jordfall, den naturföreteelse, då jordlager, sora hafva sitt läge uppöfver underjordiska grottor, falla ned. Jordras, jordmassors nedrasande från bergshöjder. Fjällskred, en på sluttningen af ett fjäll lägrad jordmassas lossnande och nedskridande. Isskred, ett på sluttningen af ett fjäll hvilande isfälts långsamma nedskridande. Grletsch. Snöras, från höjden af ett fjäll på en gång, med blixtens fart och åskans dån, nedrasande massor af snö. Lavin.

516. Jordisk. Timlig. Verldslig. — Jordisk, som tillhör, har afseende på menniskans lif här på jorden. Timlig, har samma betydelse, men inskränktare användning, och tillhör förnämligast kyrkospråket. Verldslig, som har afseende på detta lifvet (i motsats till det tillkommande); (om person) som uteslutande tänker pä och sysselsätter sig med hvad som tjenar till timliga ändamål; som älskar verlden och dess lustar.

K.

517. Kall. Kylig. Sval. Frisk. Frostig. Kulen. Ruskig. Kuslig. — Kall, som har ingen eller en mycket låg grad af

värme. Frostig, säges om luften, då den är så kall, att frost inträffar; äfv. (om mark) utsatt för frost. Kylig, något kall. Sval, föga varm.kant.

Frisk, kylig och lifvande. Kulen, töcknig och kall. Buskig, Kuslig, kall, mulen och regnig.

518. Kalla. Eopa. Båda. Stämma. Inkalla. Förekalla. Instämma. Uppbåda. Uppropa. Utropa.

— Kalla, muntligen, skriftligen eller genom bud anmoda, uppmana eller befalla uågon att komma till sig eller till något visst uppgifvet ställe. Ropa, med hög röst kalla. Båda, kalla genom bud. Stämma, kalla till viss tid och ort, helst i något offentligt ärende. Inkalla, kalla till inställelse. Förekalla, kalla någon att på utsatt tid infinna sig inför laga myndighet. Instämma, kalla någon att inställa sig vid domstol. Uppbåda, genom bud sammankalla. Uppropa, med hög röst upp- eller framkalla någon vid namn. Utropa, högljudt och med sinnesrörelse utsäga något; äfv. med hög röst förkunna, tillkännagifva.

519. Kammare. Kabinett. Kajuta. Koj. Hytt.

— Kammare, mindre boningsrum. Kabinett, litet afskildt boningsrum för skrifning, studier eller samtal. Kajuta, hvarje i aktern af ett fartyg varande boningsrum för befälet. Hytt, ett pä halfdäck å somliga far-tyg bygdt rum eller kajuta. Koj, ett med bräder afstängdt sängställe i ett fartyg.

520. Kant. Brädd. Strand. Kust. Band. La gg. Ken. Bryn. List. Bräm. Brätte. Bård. Skyfve.

— Kant, yttersta randen af ett föremål; äfv. smal eller skarp, hvass sida af ett ting; äfv. smal remsa längs gränsen af en yta. Brädd, kanten af en yta, i synnerhet af till vatten gränsande land; äfv. öfversta randen af ett kärl. Strand, kant af haf, sjö, flod o. s. v. Kust, landremsa, som gränsar intill hafvet och sträcker sig ett stycke derifrån inåt. Rand, smal ytterkant på vissa föremål. Bryn, framstickande rand, kant; äfv. öfversta ytan af något. Brukligt endast i några få uttryck. Ren, gräsbeväxt kant af en åker. List, vidsydd eller vidfästad kant, remsa på band eller tyg; äfv. smal, upphöjd kant på byggnader eller snickeriarbeten. Bräm, bred, med pelsverk eller dyrbart tyg beprydd148 kasta.

kant på kläder. Brätte, Skyfve, ut- eller uppviken kant nedomkring en hatt. Bård, kant, list på vissa klädespersedlar, äfv. på hattar. Lagg, kant på laggkärl.

521. Kasta. Slunga. Vräka. Slänga. Satta. Stjelpa. Hvälfva. Skotta. Stänka. — Kasta, ined handen gifva ett ting hastig fart genom luften. Slunga, egentl, kasta med slunga; äfv. i allmänhet: kasta raéd stark fart och långt bort. Vräka, med mycken ansträngning kasta någonting stort och tungt. Slänga, häftigt och vårdslöst, föraktligt eller likgiltigt, kasta något bort ifrån sig, egentligen genom en horisontel rörelse med armen. Sutta, säges i folk- och hvardagsspråket för Kasta. Stjelpa, kasta omkull, öfver ända. Hvälfva, bringa något stort och tungt att falla ned i bågform. Skotta, kasta med skofvel. Stänka, kasta någon vätska i spridda droppar.

522. Klaga. Jemra sig. Qvida. Skräna. Gnälla. Voja sig. Beklaga sig. Besvära sig. Beskärma sig. Kära. Knota. Knorra. Kinka. Pjnnka. Brumma. Grumsa. Fnurra. — Klaga, genom ord eller oartikulerade ljud gifva uttryck åt obehagliga känslor eller åt något lidande; äfv. hos vederbörande myndighet begära rättelse af missbruk, orättvisa o. s. v. Beklaga sig, yttra missnöje med person eller sak. Jemra sig, klaga i oartikulerade ljud; äfv. bittert beklaga sig öfver något. Qvida, jemra sig med svaga, klagande läten. Skräna, tjuta och jemra sig. Gnälla, högljudt jemra eller beklaga sig. Voja sig, skämtvis i hvardagsspråket: öfverljudt beklaga sig. Kinka, beklaga sig öfver småsaker; vara öfverdrifvet grannlaga, ömtålig. Pjunkay klaga öfver småsaker eller något inbilladt ondt. Knota, öppet yttra missnöje öfver något. Knorra, förstärkt uttryck af Knota, brukas numera sällan. Brumma, knota argt och vresigt. Grumsa, halfhögt knota eller hota. Fnurra, vara missnöjd ellér vresig. Besvära sig, i lindrigare ordalag yttra missnöje med något; äfv. anföra klagan hos högre rätt eller embetsmyndighet öfver någon lägres förfarande; äfv. hos vederbörandeklok.

myndighet anföra klagan öfver orättvisa, last och tunga o. s. v. Kära, genom stämning eller angifvelse öfverlemna en sak under domstols pröfning. Beskärma sig, utfara i häftig klagan öfver person eller sak. Af föregående ord tillhöra Kinka, Pjunka, Brumma, Grumsa, Gnälla, Fnurra, Beskärma sig hvardagsspråket.

523. Klagan. Klagolåt. Klagovisa. Veklagan. Jemmer. Klagomål. ^ Besvär. Käran. Käromål. — Klagan, uttryck af svår smärta, i synnerhet genom ord; äfv. besvärs anförande hos vederbörande rätt eller myndighet. Klagolåt, klagan genom oartikulerade ljud. Klagovisa, bitter klagan, uttryckt genom ord. Veklagan, en starkare, mera gripande klagan, medelst utrop af smärta. Jemmer, högsta uttryck af klagan. Klagomål, muntlig eller skriftlig klagan öfver något förhållande, antingen enskilt eller offentligt inför domstol eller embetsinyndighet. Besvär, klagan hos domstol eller embetsmyndighet. Käran, Käromål, innehållet af hvad kärande part anför och yrkar emot sin vederpart.

524. Klema. Kela. Förkela. Förklema. — Klema, Kela (med), behandla någon med öfverdrifven ömhet och omsorg. Förkela, Förklema, bortskämma genom klemande.

525. Klok. Förståndig. Förnuftig. Vettig. Slug. Vis. Klarsynt. Förnumstig. Öfverklok. Knipslug. — Förnuftig, begåfvad med förnuft; äfv. som rätt brukar sitt förnuft. Förståndig, som handlar med ledning af eftertanka och erfarenhet. Vettig, som har vett, odladt förstånd, insigter. Klok, som förstår att för sina ändamål välja de tjenligaste medel. Vis, som för de bästa ändamål Nalltid vet att välja de bästa medel. Slug, som klyftigt utfinner tjenliga medel för sina ändamål, och icke lätt låter lura sig af andra. Knipslug, ganska slug. Tillhör hvardagsspråket. Klarsynt, som klart inser sakers förhållande och sammanhang. Förnumstig, småförståndig, småklok. Skämtsamt uttryck. Öfverklok, som inbillar sig vara ogement klok, mera klok än andra.150

klokhet.

526. Klokhet. Slughet. Vishet. Visdom. Förstånd. Förnuft. Klokskap. — Klokhet, genom öfning vunnen färdighet att for afsedda ändamål välja de tjen-ligaste medel. Vishet, egenskapen att för de bästa ändamål alltid välja de bästa medel. Visdom, vidsträckt vetande, vidt omfattande kunskap, ett i hög grad utbildadt förstånd. Slughet, jfr. Slug. Förnuft, Förstånd, genom öfning vunnen färdighet att handla med ledning af eftertanka och erfarenhet. Se f. ö. 366. Klokskap, spetsfundig öfverklokhet.

527. Kläda. Ikläda. Påkläda. Påtaga. Bekläda. Förkläda. Uppkläda. Utkläda. Utspöka. Öfverkläda. — Kläda, vara en person behjelplig, så att han blir högtidsklädd; äfv. förse någon med kläder till nyttjande. Påkläda, sätta kläder på någon. Bekläda, iföra en person någon viss drägt; äfv. förse manskap o. s. v. med nödiga kläder; äfv. liktydigt med' Öfverkläda. Ikläda, bekläda med någon viss drägt. Påtaga, ikläda sig. Öfverkläda, öfverdraga ett föremål med något, till skydd och förvaring. Uppkläda, förse med nya kläder; äfv. förse med snygga, fina kläder. Utkläda, kläda någon så, att han föreställer en annan person. Förkläda, kläda någon så, att han blir oigenkännelig och liknar till klädseln en person af någon viss samhällsklass. Utspöka, kläda någon löjligt, narraktigt eller underligt.

528. Klädnad/ Klädning. Klädsel. Drägt. Klädedrägt. Skrud. Mundering. Plagg. — Klädnad, sain-teliga klädespersedlar, som en person är iförd. Klädning, fruntimmers hufvudsakliga klädesplagg; (för manspersoner) sammanhörande röck eller frack och benkläder. Klädsel, sättet, huru någon är klädd; äfv. liktydigt med Klädnad. Drägt, Klädedrägt, menniskors klädsel i afseende på dess olikhet till ämne, form och^ snitt, till folk, stånd, samhällsklass o. s. v. Skrud, praktfull drägt, som nyttjas vid högtidliga ceremonier. Mundering, soldatbeklädnad. Plagg, större klädespersedel, såsom: röck, byxor, kappa.kort. 151

529. Knif. Dart. Dolk. Stilett. — Knif, skärande verktyg, bestående af en å ena sidan uddhvass klinga, vid ena ändan fästad uti ett skaft. Dolk, blankt stickvapen med helt kort och rak klinga. Dart, ett slags fordom bruklig dolk. Stilett, ett slags dolk med fin, vanligen treeggad klinga.

530. Koka. Sjuda. Brygga. — Koka, upphetta ett flytande ämne till den grad, att det småningom öfvergår till luftform; (i vanlig mening) i vatten eller annan vätska, med tillhjelp af eld, bereda födoämnen till mat. Sjuda, gammalt ord för Koka, numera obrukligt, utom i vissa uttryck, t. ex. sjuda salpeter, såpa. Brygga, genom kokning bereda något slags dryck. Jfr. 949.

531. Komma. Infinna sig. Inställa sig. —

Komma, närma sig till ett ställe och der inträffa. Infinna sig, komma till person eller ort, efter föregången kallelse, anmodan eller bjudning, i och för någon viss angelägenhet, och vanligen på viss uppgifven tid. Inställa sig, efter kallelse infinna sig på ort och ställe som vederbör.

532. Konstig. Konstgjord. Konstfull. Konstrik. Konsterfaren. Konstförfaren. Konstfärdig. Konst-messig. — Konstgjord, med konst gjord, tillverkad, frambragt (i motsats till Naturlig). Konstig, gjord med mycken konst. Konstfull, Konstrik, som vittnar om hög grad af konstfärdighet. Konstmessigt som göres eller blifvit gjord efter konstens reglor. Konstfärdig, som besitter mycken färdighet i en konst. Konsterfaren ell. Konstförfaren, erfaren, skicklig i ett handtverksyrke.

533. Kort. Stubbig. Stackig. Stumpig. Stab-big. Knapp. Knapphändig. Kortfattad. Gen. Vig. — Kort, som har ringa utsträckning på längden; äfv. jemförelsevis mindre lång än något annat # af samma slag; äfv. (om tid) som icke varar länge. Stubbig, allt för mycket, oformligt kort. Stackig, allt för kort. Tillhör hvardagsspråket. Stumpig, i hvardagsspråket: mycket kort. Stabbig, i hvardagsspråket: helt kort,152

men tjock. Knapp, ej fullt tillräcklig. Knapphändig, ej nog omfattande, ej nog utvecklad eller fullständig. Kortfattad, i korthet affattad. Gen, säges om en väg, hvilken gå* rakt fram och är kortare än en annan, som förer till samma mål; fig. som lätt leder till målet I ordets sednare bemärkelse brukas äfven Vig.

534. Kosta. Gälla. Maza. — Gälla, hafva visst värde. Brukas i vidsträckt mening, icke endast om penningar. Kosta, hafva visst penningvärde, gälla i pris. Maxa, i folkspråket, d. s. s. Kosta.

535. Kostsam. Dyr. — Dyr, som kostar mycket. Har vidsträcktare bemärkelse än det för öfrigt liktydiga Kostsam, hvilket icke säges om hvad som köpes eller säljes.

536. Kraft. Styrka. Makt. Myndighet. Våld. Eftertryck. Förmåga. Förmögenhet. — Förmåga, egenskapen att förmå, vara i stånd till något. Förmögenhet, (i singular) liktydigt, brukas mest i plural och betyder då: goda egenskaper, hvarmed en menniska af naturen blifvit utrustad. Kraft, förmåga att verka. Styrka, grad af kraft; (äfv. i fråga om ting) förmåga att emotstå yttre inverkningar. Makt, förmågan att sätta sin vilja i verket; äfv. betydande, öfverlägsen kraft att handla. Myndighet, den makt, som tillkommer någon i kraft af innehafvande embete eller tjenst. Våld, lagstridig utöfning af makt; äfv. liktydigt med Makt. Eftertryck, kraftig verkan. Jfr. 638.

537. Krigståg. Härtåg. Härfärd. Härnad. Fälttåg. — Krigståg, tåg af en krigshär eller flotta till ett främmande land och i fiendtlig afsigt. Härtåg, krigståg till lands. Härfärd, krigståg till sjös. Ordet inskränker sig till forntidens historia, hvilket äfven är händelsen med Härnad, krigståg till sjös, för att göra byte. Fälttåg, den tid af året, som en här, under krig, äi: i fält, med bibegrepp af allt det, som derunder af den samma utföres.

538. Krok. Hake. Halling. Krycka. — Krok, någonting krumböjdt, i synnerhet ett dylikt redskap,krypa. 153

ämnadt att derpå hänga något, o. s. v. Hake, redskap af metall, krumböjdt eller vinkelformigt, att hänga något på, draga till sig föremål o. s. v. Hulling, liten utböjd, spetsig hake på pil eller krok. Krycka, krokigt eller rakt tvärträ, upptill på en käpp.

539. Krokig. Krökt. Bugtig. Krum. Krumpen. Hopkrumpen. Kutig ell. Kutryggig. — Krokig, som går i krok. Krum, liktydigt, brukas föga. Krökt, krokig till följe af yttre inverkan. Bugtig, något krokig eller krökt. Krumpen, (om menniskor) krokig till följe af nervernas sammandragning. Hopkrumpen, krökt och hopsjunken af ålder. Kutig, Kutryggig, som har i båge krökt rygg.

540. Kropp. Bål. Lif. Lekamen. Stomme. Skrof. Materia. — Kropp, byggnaden for en menniskas eller ett djurs sinliga verktyg; äfv. den del deraf, som återstår, när hufvud och lemmar tänkas afsöndrade. I denna sednare bemärkelse nyttjas äfven Bål, Stomme, hvilka ord äfven betyda sjelfva resningen, inre ställningen eller den hufvudsakliga delen af vissa föremål. Skrof, stommen af en djurkropp eller af ett fartyg. Lif, betyder: dels en

menniskas kropp, dels sjelfva bålen eller stommen deraf; i förra bemärkelsen endast brukligt i några få talesätt; men i den sednare vanligare än Bål eller Stomme. Lekamen, en menniskas kropp. I det kyrkliga språket. Materia, en kropps innehåll, hvarmed den fyller rummet.

541. Kroppslig. Lekamlig. Materiel. Sinlig. — Kroppslig, som har en kropp, eller tillhör, har afseende på kroppen. Lekamlig, som har afseende på menniskans kropp. I kyrklig stil. Materiel, som har egenskap af eller tillhör, har afseende på materia. Sinlig, som har afseende på sinnena.

542. Krypa. Krafla. Kräla. Slingra. Klänga. Klättra. — Krypa, långsamt röra sig framåt på det sätt, att kroppen antingen helt och hållet eller till större delen berör marken. Krafla, krypa med mycken möda, långsamt förflytta sig på händer och fötter.154

krångla.

I hvardagsspråket. Kräla, långsanit röra sig framåt, utan tillhjelp af fötter eller med ganska korta sådana. Säges om maskdjur och amfibier. Slingra, framskrida i bugter. Om ormar och maskà-r. Klättra, Klänga, med händer och fötter sträfva uppför något brant föremål.

543. Krångla. Konstla. — Krångla, af elakhet göra svårigheter, lägga hinder i vägen för någon; äfv. smida ränker, söka undflykter, bruka advokatknep, vränga lagens mening. Konstla, bruka list, ränker, hafva konster för sig.

544. Krökning. Krok. Bugt. Buk. Krumbugt. — Krökning, linie, som småningom allt mer afviker ifrån den räta linien. Krok, betydlig krökning. Bugt, lindrig krökning. Buk, vid, bugtig del på vissa toremål, t. ex. på en tunna. Bildligt uttryck. Krumbugt, bugt, som hundar och andra djur göra under språng.

545. Kudde. Dyna. Puta. Hyende. Bolster. Madrass. — Kudde, med fjäder, dun o. s. v. fylld, igensydd säck eller påse, vanligen af bolstervar. Bolster, långkudde, som utgör sjelfva bädden i eo säng. Madrass, med hår, tägel o. s. v. stoppad underbädd i en säng. Dyna, en med fjäder, hår, tagel o. s. v. stoppad påse att sitta, ligga eller stödja sig på. Puta, liten dyna, som, till förekommande af skafning, fastes på eller under något. Hyende, liten dyna att lägga något på.

546. Kula. Klot. Boll. Piller. Droppe. —

Klot, fast, rund kropp, på hvars yta hvarje punkt är lika långt ifrån medelpunkten. Kula, mindre, klotrund kropp af något hårdt ämne. Boll, klotformig kropp af mindre storlek, hård eller mjuk. Droppe, liten, i klot-form samlad del af något flytande ämne. Piller, läkemedel i form af en liten kula.

547. Kunna. Orka. Förmå. Mäkta. — Kunna, betecknar möjlighet öfver hufvud, Förmå deremot styrka att göra något, kraft att handla eller verka. Kunna är till begreppet vidsträcktare och kan sägas både onikysk.

155

lefvande varelser och liflösa ting, Förmå deremot endast om de förra. I allmänt språkbruk' förvexlas dock ofta begge dessa verber med hvarandra. Orka är ett ord, som sällan förekommer utom i dagligt tal, och är liktydigt med Förmå. Mäkta, hafva tillräcklig makt, styrka, förmåga att göra något. Brukas endast i nekande satser.

548. Kunnig. Insigtsfull. Erfaren. Förfaren. Sakkunnig. Konsterfaren. Konstförfaren. Hemmastadd. Bevandrad. Försigkommen. — Kunnig, som grundligt förstår något och äger deruti god öfning; äfv. liktydigt med Insigtsfull, som har många kunskaper, insigter. Erfaren, som genom eget eftertänkande, eller genem vunnen lärdom af hvad man upplefvat, kommit till ett bestämdt och säkert vetande. Förfaren, kallas den, som äger kännedom, färdighet, insigt i konst, yrke o. s. v., förvärfvad genom vana och öfning. Konsterfaren eller Konstförfaren, erfaren, skicklig i något handtverksyrke. Sakkunnig, som äger en genom erfarenhet vunnen kännedom i någon viss konst, något visst yrke. Hemmastadd, Bevandrad, väl kunnig, erfaren i någon viss vetenskap, konst o. s. v. Försigkommen, som gjort goda framsteg i någon kunskapsgren.

549. Kyla. Svala. Svalka. Förkyla. Afkyla. Afsvala. Afsvalka. Kylslå. — Kyla, göra kall eller kallare. Svala, göra sval. Svalka, göra svalare. Afkyla, småningom beröfva ett föremål dess innehafvande värme. Afsvala, Afsvalka,

småningom göra sval, svalare. Kylslå, låta en het vätska stå, tills den afsvalnat. Förkyla, genom.blottställande för stark köld eller hastigt ombyte af luft ådraga en kroppsdel något sjukligt tillstånd.

550. Kysk. Tuktig. Blygsam. — Kysk, som strängt afhåller sig ifrån oloflig kärleksnjutning. Tuktig, som af sedlighetskänsla i tal och handling undviker-allt, hvad som sårar anständigheten. Blygsam, som känner blygsel och rodnar vid allt hvad som tyder på orena begär.156

551. Kälke. Släde. Släpa. Drög. — Kälke, enkelt redskap till körning eller dragning, uppburet på tvenne genom tvärträn sammanhållna medar. Släde, med medar försedt vinterkördon. Släpa, Drög, ett slags grof kälke, hvarpå svära tyngder släpas.

552. Källa. Brunn. Springkälla. Springbrunn. Vattenkonst. Källsprång. — Källa, mindre samling af vatten, som på något ställe genom så kallade källådror väller upp ur jorden. Brunn, ett i jordytan gräfdt eller borradt, djupt hål, för vattens uppsamlande och förvaring. Springkälla, källa, hvarur vatten sprutar upp i luften. Springbrunn, Vattenkonst, brunn med springvatten. Källsprång, ur jorden häftigt uppspringande källåder.

553. Känna. Igenkänna. — Känna, hafva medvetande af en persons eller ett tings utmärkande kännetecken. Igenkänna, vid återseendet af en person eller sak erinra sig, att man förut sett eller haft erfarenhet af densamma.

£54. Kännedom. Vetskap. Vetande. Vett. Kunskap. Insigt. Vetenskap. Lära. Beläsenhet. Bok-synthet. Bokvett. Lärdom. Erfarenhet. Förfaren-het. — Kännedom, hvad man vet om något eller har erfarenhet af. I denna bemärkelse äro Vetande, Vetskap, Kunskap liktydiga, men hafva en inskränktare användning. Vetskap, kännedom om någon viss ifrågavarande sak eller händelse. Kunskap, betyder äfven: inbegreppet af allt hvad man inhämtat, lärt och vet i ett visst ämne, i vetenskap, konst o. s. v. Brukas ofta i plural, med afseende på särskilta kunskapsgrenar. Insigt, grundlig kunskap i vetenskap, konst eller yrke. Nyttjas äfvenledes ofta i plural. Vetande, hela inbegreppet af kunskaper, som en person äger. Vett, egentl, vetande, vetskap; äfv. godt förstånd i förening med kunskap om det rätta, skickliga och passande. Vetenskap, inbegrepp af systematiskt ordnade kunskaper. *Lära, inbegreppet af alla de sanningar eller föreskrifter, som tillhöra en vetenskap eller konst. Beläsenhet, ^egen-känslolös.

skapen att vara beläst. Boksynthet, kännedom af litteraturen, inhämtad genom läsning. Bokvett, ur böcker hämtadt vetande. Lårdom, genom studier förvärfvad insigt i de lärda, d. v. s. de filosofiska, filologiska och historiska kunskapsarterna. Erfarenhet, insigt eller färdighet, förvärfvad genom vana; äfv. kännedom af verlden och menniskorna, förvärfvad genom långvarig beröring och umgänge med folk af alla klasser. För-farenhet, färdighet i konst, yrke, vunnen genom vana och öfning.

555. Känsla. Känning. — Känsla, förnimmelse af ens eget tillstånd såsom antingen angenämt eller oangenämt. Känning, någon viss verkning, som låter känna sig.

556. Känslig. Ömtålig. — Känslig, lätt tillgänglig för intryck på känseln eller känslan. Ömtålig, öfverdrifvet känslig.

557. Känslighet. Känsla. — Känslighet, egenskapen att vara känslig. Känsla, moralisk känslighet, förmåga att känna medlidande, ömhet.

. 558. Känslofull. Känslig. Känsloöm. Känslosam. Patetisk. — Känslig, som har känsla, deltagande, sinne för något visst, t. ex.: känslig för andras lidanden, för vänskap; äfv. ömtålig, t. ex. känslig för köld. Känslofull, som har mycken känsla. Känsloöm, som hyser ömma känslor, ömsint. Känslosam, tillgjordt känslofull. Patetisk, som uttrycker eller väcker starka sinnesrörelser. v

559. Känslolös. Kärlekslös. Obeveklig. Oblidkelig. Oförsonlig. Hårdhjertad. Hård. Hjertlös. Skoningslös. Omild. Omensklig. Obarmhertig. Grym. Blodgirig. Blodlysten. Blodtörstig. Mordisk. — Känslolös, Kärlek slös, som ej

hyser deltagande känslor för andra. Hjertlös, i hög grad känslolös. Hårdhjertad, Hård, föga tillgänglig för deltagande, medlidande eller försonlighet. Obeveklig, Oblidkelig, som ej låter sig bevekas, blidkas. Oförsonlig, som ej låter beveka sig till försoning. Omensklig, Omild, Obarmhertig, utan känsla af barmhertighet , öfverdrifvet hård. Skonings-158

kärlig.

lös, utan all skonsamhet. Grym, som finner nöje i att misshandla andra. Blodgirig, Blodlysten, Blodtörstig, som älskar blodsutgjutelse. Mordisk, som drifves af begär att taga lifvet af menniskor.

560. Kärlig. Kär. Eldfängd. — Kärlig, Kär, af naturen böjd för kärlek. Eldfängd, som lätt blir förälskad. Bildligt uttryck.

561. Kättja. Brunst. Brånad. — Kättja, begär efter könsdriftens tillfredsställande. Brånad, häftigt sådant begär. ^Brunst, begäret till parning hos vissa fyrfotade djurslägten.

562. Köld. Kyla. Svalka. Frost. Bim. Bim-frost. Käle. — Köld. frånvaro af värme från och med den temperaturgrad, då vattnet fryser, äftda upp till den, då qvicksilfret fryser och derutöfver. Kyla, lin-* drigare grad af köld. Svalka, lindrig, uppfriskande kyla. Frost, lägre köldgrad, dock så stark, att vattnet fryser eller att det rimmar, jRim, Rimfrost, frusen dagg eller dimma. Käle, kyla i marken, hvarigenom der befintligt vatten hålles fruset.

563. Köpa. Köpslå. Handla. Inköpa. XJppköpa. Upphandla. Afnäma. Kursa. Tillhandla sig. Schackra. — Köpa, förvärfva något genom betalning med penningar. Köpslå, underhandla om ett köp. Handla, köpa något efter förutgången köpslagan; äfv. (reciprokt) begära och bjuda vid köp. Inköpa, köpa förnödenheter, varor, för att hafva förråd deraf. Uppköpa, Upphandla, köpa stora partier af en vara, for att hafva i förråd eller åter afyttra. Tillhandla sig, d. s. s. Köpa, säges endast i fråga om. fastigheter. Afnäma, brukas någon gång i affärsstil för Köpa. Kursa, uppgöra köpslut i liten skala. Tillhör hvardagsspråket. Schackra, drifva handel i smått, genom utbjudande pä torg och gator, i hus och gårdar, åt kommande och gående.

564. Köpman. Handlande. Handelsidkare. Handelsman. Krämare. Kramhandlare. Grosshandlare. Grossör. Minuthandlare. Schackrare. — Handlande, person, som idkar handel, vare sig i gross eller minut.lager.

159

Säges dock icke om gatkrämare och gårdfarihandlande. Handelsidkare, Handelsman, mindre handlande, äfven gårdfarihandlande. Grosshandlare, Grossör, person, som drifver handel i stort. Minuthandlare, person, som i öppen salubod idkar handel i smått. Köpman, borgare, som idkar köpenskap, handel. Säges både om gross-och minuthandlare, men i synnerhet om de förra. Krämare, Kramhandlare, minuthandlare, som idkar handel med hvarjehanda kram varor. Schackrare, person, som drifver handel i smått, genom utbjudandè i hus och gårdar, åt kommande och gående.

565. Kött. Hull. — Kött, de betäckande mjuka delarne på en mennisko- eller djurkropp, med undantag af hud, brosk och fett, i synnerhet det ätbara af lorenämda delar. Hull, kött pa en lefvande kropp, i synnerhet med afseende på fetma eller magerhet. Säges både i fråga om menniskor och kreatur.

L.

566. Laga, v. n. Låta. Besörja. Anstalta. Föranstalta. Tillse. — Laga, Låta, draga försorg om att något sker. Anstalta, vidtaga nödiga åtgärder i och för något visst ändamål. Ar neutralt, hvaremot det för öfrigt liktydiga Föranstalta är både aktivt och neutralt. Besörja, föranstalta om, att någonting sker, verkställes eller anordnas, vanligen för annans eller andras räkning, till följe af anmodan, uppdrag eller tjenstepligt. Tillse, se efter eller draga försorg om, att något sker, t. ex. man måste tillse, att arbetet blir väl gjordt.

567. Lager. Lag. Hvarf. Bädd. — Lag, samling af horisontelt utmed hvarandra lagda, likartade föremål. Hvarf, brukas ofta i enahanda bemärkelse. Lager, lag, hvarf i jorden, af någon viss jordart; äfv. samling af en mängd

varor, som höra till någon viss160

lagfästa.

handel. Bädd, nyttjas i geologien liktydigt med Lag eller Hvarf.

568. Lagfästa. Domfästa. Lagfara. — Lagfästa, genom behörig domstols åtgärd gifva laga stadfästelse åt något. Domfästa, bekräfta genom laga dom. Brukas mest om skuldfordringar. Lagfara, besörja, att laga stånd å inköpt fast egendom vid behörig domstol erhålles.

569. Laglig. Laga. Laggill. Laggiltig. Laghunden. Lagenlig. Laglikmätig. Lagtima. Bättmä-tig. Vederbörlig. Tillbörlig. Behörig. Passande. Tillständig. — Laglig, med lag öfverensstämmande. Laga, dermed liktydigt, tillhör lag- och rättegångsspråket. Lagbunden, genom lag inskränkt inom vissa gränser. Laggill, Laggiltig, enligt lag giltig. Lagenlig, Laglikmätig, hafva samma betydelse som Laglig, men förekomma sällan utom i skriftspråket. Lagtima, som sker, förrättas på af lag föreskrifven tid. Rättmätig, öfverensstämmande med lag oeh rätt, d. v. s. både med den borgerliga lagen och den naturliga rätten. Vederbörlig, af lag, stadga, reglemente o. s. v. föreskrifven eller anbefalld. Tillbörlig, som med rätta och såsom pligt fordras. Behörig, öfverensstämmande med lag, rätt eller sedvana. Passande, som väl passar, höfves, anstår. Tillständig, som är ens rättighet eller hvartill man är befogad.

570. Landa. Landstiga. Hamna. Anlöpa. — Ijanda, lägga till vid strand med fartyg eller mindre farkost. Landstiga, gå i land ifrån fartyg, efter sjöresa. Hamna, inlöpa i hamn. Anlöpa, se 35.

571. Landsflykt. Förvisning. — Förvisning, det slags straff eller tecken till onåd, då en person af regent eller regering förvises ifrån en ort, eller då någon viss, vanligen aflägsen, bostad anvisas honom. Landsflykt, det slags straff, då någon förvises ur det land, der han är boende; äfv. frivillig flykt ur landet.

572. Landsflyktig. Biltog. Fridlös. Fågelfri. — Landsflyktig, den, som till straff blifvit förvist ifrånleda.

161

sitt land och derföre måste uppehålla sig i ett främmande. Fridlös, Biltog eller Fågelfri, kallas den, som till straff för någon svår förbrytelse blifvit ställd utom lagens och samhällets beskydd.

573. Landskap. Provins. — Landskap, särskilt område af ett land, med naturliga eller af gammalt antagna gränser, och som vanligtvis fordom haft egen styrelse. Provins, nyttjas ofta liktydigt med Landskap, ehuru det ursprungligen betyder: en genom krig eröfrad landsdel.

574. Last. Lass. Laddning. — Last, det som af lastdjur drages på kördon eller bäres på ryggen; äfv. liktydigt med Laddning, det gods, hvarmed ett fartyg är lastadt. Lass, last på kördon.

575. Lasta. Ladda. Belasta. Belamra. Pålasta. Öfverlästa. Öfverhopa. — Lasta, sätta, ställa eller lägga något tyngande uppå ett föremål; lägga last pa kördon eller lastdragare; äfv. låta föra ombord last pa fartyg. Ladda, säges stundom för Lasta, när frågan är om fartyg. Belasta, lägga tyngd eller börda pa person, djur eller sak; äfv. (fig.) pålägga last och tunga. Pålasta, föra lastvaror om bord på fartyg. Belamra, hopställa pä en plats, i ett rum, äfv. pålasta, varor eller saker i mängd, sä att de äro i vägen eller till hinders. Öfverlästa, pålasta för mycket. Brukas mest bildligt. Öfverhopa, bildligt för: öfverdrifvet belasta, besvära; i öfvermätt tilldela, tillfoga.

576. Led. Fog. Fogning. Såt. Ledfogning. Ledgång. Knä. — Fog, Fogning, stället, der tva stycken af ett timmermans- eller snickararbete äro hopfogade. Såt, fog i byggnadsverk. Led, Ledfogning, Ledgång, stället, der en rörlig lem är fogad vid en annan. Led, betyder äfven: knutigt ställe på strå, stjelk, rör, liknande en ledfogning; äfv. del af strå, stjelk, rör, emellan tvenne sådana ställen. Knä, den led pä menniskor och vissa djur, som förenar låret ined skenbenet; äfv. led på vissa växter.

577. Leda. Vägföra. Vägleda. — Leda, styra en persons gång, i det man förer honom vid handen,

11162

vid ledband o. d. Väg/öra, Vägleda, följa med någon och visa honom vägen.

578. Ledsam. Tråkig. Enformig. Entonig. Långdragen. Långtråkig. Långrandig. — Ledsam, som förorsakar ledsnad. Tråkig, i hög grad ledsam. Enformig, Entonig, ledsam genom brist på omvexling. Långtråkig, Långdragen, Långrandig, för mycket ut-dragen på längden och derigenom tråkig.

579. Ledsamhet. Obehag. Förtret. Förtretlighet. Förargelse. — Ledsamhet, ledsam händelse, omständighet. Obehag, händelse, förhållande, omständighet, som gör ett obehagligt intryck. Förtret, Förtretlighet, Förargelse, förtretlig, förarglig händelse.

580. Lefva. Framlefva. Genomlefda. Upplefva. Öfverlefva. — Lefva, hafva lif, vara till, såsom ett organiseradt väsende. Framlefva, tillbringa sina dagar i något visst tillstånd. Genomlefva, lefva under en viss tidrymd ifrån början till slut; äfv. under sin lefnad få erfara, röna något, vare sig godt eller ondt, t. ex. han har genomlefvat inånga bittra sorger. I denna sednare bemärkelse är Upplefva liktydigt, men betyder äfven: lefva ända till någon viss tid eller händelse. Öfverlefva, lefva qvar efter någon; äfv. lefva utöfver någon viss tid eller händelse.

581. Lega. Hyra. Besolda. Städja. Städsla. Fästa. — Lega, emot öfverenskommen betalning betinga sig en persons tjenst eller arbetsbiträde, nyttjandet af ett lastdragande djur, o. s. v. Hyra, för viss tid och emot viss betalning betinga sig eller innehafva nyttjande rätteD till något eller en persons biträde for något särskilt ändamål. Besolda, emot viss betalning betinga sig en persons biträde i och för något klandervärdt eller straff-värdt ändamål. Fästa, Städja, Städsla, genom legoaftal och fästepenning betinga sig nyttjande rätten till en persons arbetsförmåga eller till jord, för en viss längre tid och emot viss öfverenskommen lön eller afgift.

582. Lek. Ras. Skämt. Gamman. — Lek, tidsfördrif, hvarmed barn, eller äldre roa sig, i synnerhet <iå kroppsrörelse eller kroppsöfning kommer i fråga.lemna.

Mas, yr och stojande lek. Skämt, hvad som säges eller göres, för att muntra eller väcka löje. Gamman, skämt och tidsfördrif.

583. Leka, Rasa. Stimma. Skämta. Gantas. Tokas. Galnas. Hångla. — Leka, roa sig såsom barn. Stimma, d. s. s. Leka. Egentl, om fisk, men äfven om skolgossars obehöriga lek under lärotimmarna. Rasa, leka och skalkas såsom yra barn. Hångla, rasa på ett oanständigt sätt med en flicka. I folkspråket. Skämta, yttra något lustigt, för att väcka löje. Tokas, prata tok, hafva lustiga upptåg för sig. Galnas, är derutaf ett stegradt uttryck. Båda dessa ord tillhöra hvardagsspråket. Gantas, hångla, tokas, är ett landskapsord.

584. Lemna. Eäcka. Langa. Aflemna. Fram-lemna. Inlemna. Öfverlemna. Aflåta. Öfverlåta. Upplåta. Anförtro. Antvarda. Öfverantvarda. Leverera. Afleverera. Tillställa. Meddela. Inrymma. — Lemna, gifva en person något i handom. Räcka, utsträcka armen och lemna en person något. Langa, fatta något och räcka det ifrån sig åt en annan. Aflemna, lemna ifrån sig personer eller saker, särdeles på grund af åliggande. Framlemna, lemna nägot till person eller på ort, dit det blifvit adresseradt. Inlemna. lemna något till en person, som befinner sig inne uti ett rum o. s. v. Öfverlemna, lemna en person något i handom, i vård eller besittning. Tillställa, öfverlemna något till en person på en annans vägnar. Leverera, aflemna något betingadt, beställdt, eller något som man är skyldig att lemna. Afleverera, lemna ifrån sig något, som man är skyldig att lemna. I de flesta fall liktydigt med Leverera. Aflåta, afsända någon einbetsskrifvelse. Upplåta, öfverlemna åt någon nyttjandet af en sak. Öfverlåta, öfverlemna åt någon ägande- eller nyttjande rätten till en sak. Meddela, gifva en person del af, göra delaktig af något. Anförtro, ined full tillit öfverlemna at en person något att varda eller förvara. Antvarda, öfverlemna en person eller sak i någons vård eller förvar. Öfverantvarda, öfverlemna en person i någons förvar. De båda sed-164

nare orden äro föråldrade. Inrymma, förekommer bildligt i skriftspråket liktydigt med Öfverlåta.

585. Lemning. Rest Återstod. Qvarlefva. Af-lefva. Öfverlefva. Behållning. Slump. Sqvätt.o Slunk.

— Lemning, hvad som blifvit lemnadt öfrigt. Återstod, Rest, något återstående, något som rester, fattas. Återstod är äfven liktydigt med Lemning. Aflefva, Qvarlefva, Öfverlefva, lemning efter en lefvande kropp. Qvarlefva, Öfverlefva, nyttjas äfven i enahanda betydelse som Lemning. Behållning, hvad som befinnes qvar i kassa, förvar, o. s. v. Slump, liten återstod af en vara, af en dryck. Slunk, liten återstod af våtvaror. Sqvätt, något helt litet af ett flytande ämne.

586. Lida. Plågas. Pinas. Våndas. Marteras.

— Lida, erfara verkningarna af något svårt ondt, vare sig fysiskt eller moraliskt. Plågas, Pinas, lida svårt. Våndas, lida de svåraste plågor. Marteras, plågas till det yttersta.

587. Lif. Lefnad. Lifstid. Lefnadslopp. Lefnadsbana. Lefverne. — Lif, en andlig varelses eller organiserad kropps förmåga af verksamhet förmedelst en inneboende, af naturen gifven kraft; äfv. (i inskränkt mening) förmåga att fortfarande bibehålla sig lefvande. Lifstid, tiden för en menniskas lif här i tiden. Lefnad, loppet af en menniskas lif ifrån början till slut, med alla dess öden och skiftningar. Lefnadslopp, Lefnadsbana, bildliga uttryck, af enahanda betydelse som Lefnad. Lefverne, en menniskas lefnadslopp med afseende på dess sedliga beskaffenhet,

588. Liflig. Lefvande. Lifaktig. Eldig. Qvick. Pigg. Bask. Kry. Katig. Yr. Yster. Easig. Bas-vill. — Liflig, full af lif, rörlighet, verksamhet. Lifaktig, förekommer någon gång i skriftspråket, i fråga om något, som har ett friskt, kraftigt lif. Lefvande, nyttjas bildligt för Lifaktig i vissa uttryck, t. ex.: lefvande hopp, tro, förtröstan. Eldig, i hög grad liflig. Yr, Yster, liflig till öfverdrift. Qvick, som rörer sig med mycken lätthet. Säges både om person och sak, t. ex.: vara qvick i sina rörelser, qvicka ögon. Rask,likgiltig.

säges ofta om person för Liflig, Kry, i dagligt tal, oin åldriga och tillfrisknande personer, Katig, äfvenledes om person, i folkspråket. Rasig, fallen för att rasa. Rasvill, ytterst yr i sitt ras. Pigg, ganska lifaktig, kry.

589. Lik. Snarlik. Jemnlik. Likadan. Samme. Enahanda. Likartad. Likformig. — Lik, som har nästan samma beskaffenhet, egenskaper eller utseende som en annan person eller sak. Snarlik, ganska lik. Jemnlik, af lika värde, anseende, makt, betydenhet. Kan endast brukas om menniskor. Likadan, af lika beskaffenhet. Säges både om sak och person. Samme, utmärker person eller sak, som icke är någon annan, än just den ifrågavarande. Enahanda, af samma slag, art, af lika beskaffenhet. Nyttjas endast om sak; likaså det härmed liktydiga Likartad, Likformig, till formen lika.

590. Like. Gelike. Jemnlike. Vederlike. Med-menniska. Nästa. Kamrat. Stallbroder. — Like, den, som liknar en annan i egenskaper eller samhällsställning, som kan mäta sig med en annan i börd, förmögenhet eller förtjenster; äfv. liktydigt med Medmen-niska, Nästa, hvilka båda ord tillhöra det bibliska och kyrkliga språket, samt betyda: hvarje menniska betraktad i förhållande till andra menniskor, med hvilka hon lefver tillsammans. Jemnlike, den, som är fullt lika god med en annan i afseende på samhällsställning, rang, värde och förtjenster. Vederlike, jemnlike i rang och värdighet. Gelike, d. s. s. Jemnlike, brukas vanligen i föraktlig mening. Kamrat, den, som tillsammans med en annan deltar i strid, arbete, bor i samma rum, tillhör samma klass o. s. v. Stallbroder, kamrat i strid, äfventyr o. s. v. Brukas vanligen i mindre god bemärkelse.

591. Likgiltig. Liknöjd. Kallsinnig. — Likgiltig, som icke har mera böjelse för det ena än det andra, icke känner håg och lust eller deltagande för något; (i fråga om sak) af ingen vigt, af ingen betydelse. Liknöjd, kallas den, som icke bryr sig om, huru det går med en sak, om något sker eller icke. Kallsinnig,166

likhet.

är den, som saknar deltagande for person, sak eller forhållande.

592. Likhet. Anstrykning. Bismak. — Likhet egenskapen att vara lika. Anstrykning, aflägsen likhet, tycke eller sken af något. Bildligt uttryck liksom Bismak, hvilket i konst och vitterhet betyder något främmande, som

åtföljer det egentliga skaplynnet hos en konstnär, författare o. s. v.

593. Likna. Efterlikna. — Likna, vara lik. Efterlikna, söka att likna. Jfr. 473.

594. Linie. Rad. Led.» Haj. — Linie, i matematisk mening: en längd utan bredd; äfv. rak sträcka af likartade föremål, samlade sida vid sida utmed hvarandra. Bad, flera likartade föremål, samlade tätt utmed eller bakom hvarandra i en sträcka. Led, rad af personer, uppställda eller gående jemns på samma linie. Haj, en eller tvenne rader af personer, uppställda på en plats i och för någon ceremoni.

595. Linka. Halta. Hinka. — Halta, vid gåendet, for hvart annat steg luta åt sidan. Linka, Hinka, halta smått. Dessa tvenne ord tillhöra hvardagsspråket.

596. List. Svek. Bedrägeri. Otrohet. Förräderi. Högförräderi. Knep. Försåt. Förställning. — List, färdighet att på lönnligt och bedrägligt vis, genom ett falskt handlingssätt, uppnå sina syften; äfv. medel, som dertill användes. Bedrägeri, skada, som någon till sin egen fördel genom list tillfogar en annan. Otrohet, brott emot den trohet, som man är någon skyldig. Förräderi, det brott, dä inan söker att skada eller förderfva någon, som man är trohet skyldig, genom stämplingar emot honom eller förbindelse med hans fiender. Högförräderi, förräderi mot staten, dess regent eller regering. Svek, bedrägeri i handel och vandel. Knep, bedrägligt streck. Försåt, bildligt för: list, hvarigenom man söker att snärja någon. Förställning, det slags falskhet, då man i det yttre visar sig annorlunda, än man i verkligheten är.

597. Listig. Slipad. Bäfaktig. Illistig. Illslug. Illpliktig. Illfundig. Illparig. Illmarig. Arglistig.liten.

Bakslug. Lömsk. Bänkfull. Förslagen. Klipsk. Fiffig. Slängd. — Listig, fallen för och van att bruka list. lipad, i hög grad listig, Räfaktig, har i hvardagsspråket samma betydelse. Illistig, Illslug, som begagnar sig af list, för att, till andras skada, uppnå sina ändamål. Arglistig, på en gång listig och ondskefull. Hlfundig, i hög grad illistig. Illmarig, Illparig, d. s. s. Illistig. Begge dessa ord tillhöra hvardagsspråket och nyttjas ofta skämtvis för Skälmaktig. Ill-pliktig, sammanfaller med Arglistig, dock med någon förmildring i begreppet. Bakslug, som genom listiga och dolska anslag söker sin fördel på andras bekostnad. Lömsk, som på ett bakslugt och försåtligt sätt söker andras skada. Bänkfull, som genom ränker söker uppnå sina ändamål. Förslagen, fintlig, slug och listig. Klipsk, mycket listig, ganska förslagen. Brukas ofta blott på skämt för Skälmaktig. Fiffig, i hvardagsspråket liktydigt med Förslagen. Slängd, som förstår begagna sig af tillfallet , för att Äntligt slingra sig undan.

598. Lit. Tillit. Tro. Förtroende. Förtröstan. Förlitande. Tillförsigt. — Förtroende, god tanke om en persons trohet, pålitlighet, eller vilja och förmåga att hjelpa, skydda. Lit, Tillit, Förtröstan, förtroende till en persons vilja och förmåga att hjelpa eller skydda. Förlitande, fast tro på uppnåendet af ett eftersträfvadt mål eller på andra personers löften, försäkringar, deras kännedom af en sak, insigter, karakter m. m. Brukas adverbialt i uttrycket: i förlitande på. Tillförsigt, fullkomlig tillit, fast förtröstan. Brukas vanligen absolut. Tro, tillit till en persons sannfärdighet. Endast i några talesätt, t. ex. sätta tro till någon.

599. Liten. Klen. Binga. Fåtalig. Knapp. Obetydlig. Oansenlig. Små. — Liten, icke stor. Binga, utan synnerligt värde, föga betydande. Små, liten, kort; äfv. ringa, ej betydlig. Klen, liten, ringa. I vissa talesätt. Knapp, ej tillräcklig. Fåtalig, som innehåller blott ett ringa antal. Obetydlig, ej betydlig, ej betydande. Oansenlig, icke mycket stor, nästan liten.

600. Ljud. Ton. Klang. Läte. Skall. Genljud. Återljud. Eko. Återskall. Missljud. Oljud. Olåt. Buller. Dunder. Dån. Dön. Brak. Gny. Xny. Knall. Skräll. Smäll. Sorl. Stoj. Larm. Allann. Tumult. Väsen. Oväsen. Bumor. — Ljud, dallring i luften, som gör intryck på hörselsinnet. Ton. ljud, hvars höjd eller djup kan af örat uppfattas. Klang, klingande ljud. Läte, oartikuleradt ljud, helst då det utgår ifrån ett djur. Skall, starkt och gällt ljud. Återljud, Genljud, Eko, Återskall, àterstudsande lj-ud eller skall. Missljud, obehagligt ljud. Oljud, skrål, rop och hojtande, hvarigenom lugnet och ordningen stores. Olåt, allt hvad som låter illa, såsom dålig musik, gräl, knot o.

s. v. Buller, ganska starkt och groft ljud. Dunder, starkt, skakande buller, såsom af åskan. Dån, Dön, ihållande, mycket hårdt och skakande buller. Knall, plötsligt ocli ögonblickligt, ganska starkt buller. Skräll, skakande, förfärlig knall af något längre uthållighet. Smäll, plötsligt, ganska häftigt, ögonblickligt ljud. Brak, starkt buller af något, som brister, lossnar, krossas. Gny, ihållande, starkt och olikartadt buller. Kny, svagt ljud. Sorl, uthålligt, susande eller rasslande ljud, likt det af en forsande bäck. Väsen, Oväsen, starkt oljud. Stoj, oväsen af lekande barn eller af äldre personer. Larm, Allarm, plötsligt gifvet tecken vid hastigt påkommen fara genom öfverraskning; äfv. liktydigt ined Stoj, Oväsen. Humor, i hvardagsspråket: buller, larm, stoj. Tumult, vildt oväsen.

601. Ljuda. Låta. Ska Ila. Klinga. Förklinga. Pingla. Brusa. Mullra. Susa. Porla. Fräsa. Hvina. Hvissla. Tjuta. Hyla. Gnälla. Gnissla. Gallra. Gråna. Skallra. Skramla. Slamra. Klappra. Smattra. Spraka. Knarka. Knarra. Knastra. Knäppa. Kurra. Surra. Prassla. Frasa. — Ljuda, åstadkomma en dallring i luften, hvarigenom verkas det intryck på hörselsinnet, som kallas Ljud. Låta, se 620. Klinga, säges om det slags ljud, som höres, då luftens dallringar äro regelbundna, d. v. s. af samma hastighet. Pingla, ljuda som en pingla. Förklinga, säges om ettljuda.

169

klingande ljud, som långsamt försvagas och slutligen bortdör. Skalla, gifva ett starkt och klangfullt åter-Ijud. Mullra, säges om åskan, dä hon höres bullra på långt håll. Brusa, ljuda såsom vågorna på ett af stormen upprördt haf. Susa, ljuda soin träd, skog, i stark blåst. Porla, ljuda som kokande vatten. Fräsa, säges om ett ljud, liknande det, som höres, då något stekes i smör. Hvissla, frambringa ett fint, gällt och skärande ljud. Hvina, säges om det gälla, hvisslande ljud, som höres, då vissa föremål drifvas med stor hastighet genom luften. Tjuta, gifva ett vidrigt, skärande, starkt och uthållet, hvinande ljud. Hyla, säges om orgelpipor, som låta illa af för stark torka. Gnälla, (om liflösa föremal) låta illa, liksom när en hund låter höra ett sådant läte. Gnissla, gifva ett hvasst, skärande ljud, såsom då tvenne harda och glatta ytor våldsamt gnidas emot hvarandra. Gallra, Gråna, i folkspråket: gifva ett starkt genljud.* Klappra, säges om bullret af ett ganska tätt upprepadt, hårdt klappande. Knarra, gifva ett sakta brakande ljud. Knarka, förstärkningsord af Knarra. Skallra, gifva ett ljud, likt det af en ristad skallra. Skramla, göra ett starkt, skrällande och ihållande buller. Slamra, frambringa ett uthålligt gällt buller-, bestående af flera på hvarandra följande, skarpa, metalliska ljud. Smattra, gifva ett skarpt, darrande och skakande ljud, likt det af en trumpet; säges äfven om ljudet af små hårda, trinda föremål, dä de tätt slå emot något. Spraka, med ett smällande ljud utkasta gnistor. Knastra, säges om en följd af oregelbundet, dock i allmänhet tätt på hvarandra följande, korta och härda ljud. Knäppa, gifva ett kort och nägot hårdt ljud, likt det af ett ur. Kurra, gifva ett sakta bullrande, liksom porlande ljud. Surra, gifva ett skarpt susande, uthålligt ljud.' Prassla, gifva ett sakta, susande eller knarrande ljud, uppkommet genom lätta, rörliga föremåls strykning eller gnidning vemot hvarandra. Fr asa, ljuda såsom siden, då särskilta stycken deraf råka att gnida sig emot hvarandra. Betydelsen af Tona, Genljuda, Återljuda, Aterskalla,170

ljudelig.

Missljuda, Bullra, Dundra, Dåna, Döna, Knalla, Skrälla, Smälla, Braka, Gny, Sorla, Stoja, Larma, inses lätt af motsvarande substantiver: Ton, Skall, Genljud ra. fl. Jfr. 600.

602. Ijudelig. Högljudd. Öfverljudd. Klar. Skarp. Gäll. Pipig. — Högljudd, starkt ljudande. Brukas endast i fråga om menniskorösten; likaså Lju-delig, ett förstärkt uttryck af Högljudd. Öfverljudd, så högljudd, att inga andra ljud höras. Klar, (om ljud och toner) ren, hög och klingande. Gäll, som har ett klart och genomträngande ljud. Sharp, stark och genomträngande. Pipig, fin, gäll och klagande.

603. Ljus. Sken. Glans. Irrsken. Dag. Dager. Dagsljus. — Ljus, det enkla ämne, som gör föremålen synliga (enligt nyare föreställningssätt: etervågor, som, satta i rörelse af en lysande kropp, träffa ögat); äfv. belysning, upplysning. Sken, det ljus, som utgår ifrån en lysande kropp: Glans, glänsande sken. Bag, Bagsljus, det i luften ifrån solen utströmmade ljus, under den tid, då hon för hvarje gång är uppom synkretsen. Dager, det samma; äfv. belysning genom dagsljuset. Irrsken, villande, bedrägligt sken. ;

604. Ljus. Bloss. Fackla. Dank. Irrbloss. I Lyktgubbe. — Ljus, konstgjord, af vissa brännbara ämnen bestående kropp, som medelst förbränning frambringar belysning. Dank, mycket smalt sådant ljus af sämre beskaffenhet. Bloss, stycke af torrved eller annat brännbart ämne, som brinner med stark låga och nyttjas af bondfolk, i synnerhet inomhus. Fackla, bloss af beck, vax o. d., som brinner med stor låga och är ämnadt till belysning i fria luften. Irrbloss, Lyktgubbe benämning på små, liksom hoppande lågor, hvilka stundom i nattens mörker ses sväfva omkring öfver j kärraktig mark och ställen, der djurlemningar förruttna.

605. Ljus. Klar. Skär. Bjert. Genomskinlig. Kristallisk. — Ljus, som i sig sjelf har mycket ljus-ämne, t. ex. en ljus himlakropp; äfv. som återkastar j mycket ljus, t. ex. en ljus färg; äfv. väl upplyst, be- j lyst, t. ex. ett ljust rum. Klar, som utströmmar ellerlycka.

återkastar så mycket ljus, att man med största lätthet kan se tydligt; äfv. liktydigt med Genomskinlig, som genomsläpper ljusstrålarna. Kristallisk, klar" som kristall. Skär, ljus, klar och ren. Bjert, kallas en färg, som är mycket lysande, i ögonen fallande.

606. Ljusna. Dagas. Gry. — Ljusna, blifva ljus, ljusare. Dagas, blifva dag. Gry, säges om dagsljusets första anbrott.

607. Locka. Förleda. Förföra. Tubba. — Locka, med fagra ord, smicker, öfvertalelse, löften, förespeglingar v o. s. v. förmå någon att begå en dårskap eller dålig handling. Förleda, genom skenbara skäl öfvertala en person att göra något, som är skadligt eller ända-raålsvidrigt. Förföra, förleda till något orätt. Tubba, förleda till otrohet, till öfverträdelse af pligt.

608. Lugn. Stillhet. Vindstilla. Stiltje. — Stillhet, frånvaro af rörelse och frihet ifrån allt störande. Lugn, det tillstånd, då ingen rörelse, kraftansträngning eller verksamhet äger rum. Se vidare 272. Vindstilla, Stiltje, lugnt väder. Sjömansord.

609. Luta. Hälla. Slutta. Stupa. Kränga. — Luta, icke stå lodrätt. Hälla, icke ligga horisontela hafva ett sluttande läge. Kränga, säges om fartyg, då de luta mycket åt ena sidan. Slutta, säges om en yta, som icke ligger horisontelt, utan åt ena sidan småningom sänker sig. Stupa, hafva ganska brant sluttning. '

610. Lutande. Sluttande. Brant. Stupande. Tvärbrant. — Lutande, Sluttande, som lutar, sluttar; jfr. 609. Brant, som har en ifrån den lodräta linien ej mycket afvikande sluttning. Tvärbrant, som med ens, utan öfvergång, blir brant; äfv. liktydigt med Stupande, ganska brant, nästan lodrät.

611. Lycka. Väl. Välfärd. Välgång. Välmakt. Välstånd. Framgång. Medgång. Fortkomst. Tur. — Framgång, goda framsteg i hvad man förehafver. Medgång-, förhållandet, att man gynnas af framgång i det man företager. Lycka, det förhållande, då menniskan, äfven utan sin försky lian, alltid eller för längre

tid pröfvar idel gynsamma skiften. Jfr. 1309. Fortkomst, fra ingång i verlden till förvärfvande af förmögenhet, rikedom, anseende, makt eller ära. Välgång. lyckligt lif i timligt hänseende. Välfärd, Väl, lyckligt tillstånd, sa i andligt som timligt afseende. Välmakt, tillstand, da man i rikt mått är i åtnjutande af lyckans håfvor. Välstånd, goda förmögenhets vilkor och derpå grundadt lyckligt tillstånd. Tur, framgång i foretag, i befordringsväg, i spel o. s. v. Nyttjas ofta liktydigt med Lycka i detta ords här upptagna bemärkelse.

612. Lycklig. Öfverlycklig. Säll. Salig. Lycksalig. Lyckosam. — Lycklig, som liar lycka, framgång, är i åtnjutande af lycka, sällhet. Har i allmänhet endast afseende på verldslig Lycka. Öfverlycklig, i högsta måtto lycklig. Säll, betecknar en högre grad af lycka, bestående mera uti en inre glädje och tillfredsställelse än yttre förmaner. Salig, utmärker den högre sällhet, som härrör af andliga skatter, vishet, dygd o. s. v.; äfv. liktydigt med Lycksalig, hvilket har afseende på de rättfärdiges eviga glädje efter döden. lyckosam, som har framgång, tur; äfv. lyckobringande.

613. Lyda. Följa. Höra. Hörsamma. Efterkomma. Efterfölja. Efterlefva. Åtlyda. — Lyda, rätta sig efter en annans uttryckta vilja, befallning; verkställa något, som befalles, föreskrifves eller till— styrkes. Följa, göra såsom en annan önskar eller gör, emedan det behagar oss eller synes oss nyttigt. Efterfölja, handla i öfverensstämmelse med en annans vilja eller efterdöme. Efterkomma, af fri vilja göra såsom någon befallt, önskat, bedt eller uppmanat. Hörsamma, Höra, nyttjas ofta i skriftspråket för Lyda. Efterlefva, Åtlyda, i lefnad och handlingssätt iakttaga något, som blifvit befaldt, förordnadt, föreskrifver

614. Lymmel. Bängel. Slyngel. Räkel. Snyffel. Gök. Krabat. Kältring. Murfvel. Slök. Slusk. Hundsvott. Rackare. Bof. Skurk. Niding. Kanalje. Skälm. Skalk. Lufver. Lurifax. Klippare. Dansmästare. Siker. Spjufver. Filur. Galgfagel. — Lymmel, Bängel, Slyngel, Snyffel, Krabat, dålig, för-massa.

aktlig karl, yngling eller pojke. Räkel, oduglig karl, tölp. Gök, oordentlig, utsväfvande, sedeslös, oförskämd karl, yngling eller pojke. Kältring, dålig, småaktig, aggfull och grälig "karl. Murfv el, i hvardagsspråket: karl utan karakter och duglighet. Slök, lösdrifvare.

sluskig karl. Hundsfott, Rackare, nedrig karl. Bof, en inan, som finner nöje uti att skada andra, helst på ett lömskt sätt. Skurk, den, som utan betänkande är färdig till hvad brott som helst, då han tror sig säker för lagens hämd. Niding, den, som begått någon i högsta grad nedrig gerning. Kanalje, i högsta måtto nedrig menniska. Säges dock ofta skämtvis. Skälm, illistig bedragare. Skalk, Luf v er, Lurifax, .FWwr, hafva samma betydelse, och alla dessa ord brukas ofta i hvardagsspråket skämtvis. Siker, Spjufver, en arg skälm af värsta slag. Galgfågel, person, som gjort sig förtjent af att hängas, erkeskälm, stor rackare. Klippare, d. s. s. Skälm, säges oftast i skämtsam mening. Dansmästare, lättsinnig, oordentlig, utsväfvande och slösande ung man, som blindt tillfredsställer sina begär, utan att tänka på lag, heder eller samvete. Jfr. 1129.

615. Lysa. Belysa. Upplysa. Skina. Blänka. Stråla. Glänsa. Glimma. Glimra. Glindra. Glimta. Glittra. Skimra. Gnistra. Tindra. Spritsa. — Lysa, gifva ljus ifrån sig, sprida ljus. Belysa, lysa pa, öfver något. Upplysa, klart och öfverallt belysa. Skina, lysa med stark och klar glans, t. ex. såsom solen. Blänka, en lägre grad af Skina, säges om blanka ytor, t. ex. poleradt silfver. Glänsa, lysa med ett bländande sken. Skina, Blänka, Glänsa, sammanfalla nära i betydelsen och utbytas ofta det ena mot det andra. Stråla, åt alla håll ifrån sig utsända strålar. Glimra, glänsa såsom glimmer. Glimma, glänsa med ett darrande sken. Glindra, glänsa såsom glinder (ett slags blänkande metkrok i form af en liten fisk). Glittra, blänka med ett tätt skiftande, rörligt, liksom gnistrande sken. Glimta, hastigt framlysa och åter försvinna. Skimra, glänsa med ett darrande sken; äfv.174

lysa dunkelt och ostadigt. Tindra, lysa som stjernorna» med ett än klart, än matt, fargskiftande, ögonblickligt försvinnande och återkommande sken. Gnistra, kasta gnistor ifrån sig. Spritsa, (om viSsa smälta kroppar) kasta klara, hvita eldgnistor.

616. Låg. Djup. Grund. — Låg, af ringa höjd. Djup, som sträcker sig långt nedåt eller inåt. GrundT föga djup. Säges 0111 vattnet i haf, sjö, flod o. s. v.

617. Lån. Försträckning. Förskott. Förlag. — Lån, handlingen att låna af eller åt någon. Försträckning, penningars utgifvande på förhand, i afbetalning på arbete o. s. v.; äfv. liktydigt med Lån (i bem. utlåning). Förskott, penningar, som på förhand lemnas någon i afbetalning på ett arbete. Förlag, bekostandet af ett arbetes utförande på aftalade vilkor.

618. Låna. Låntaga. Långifva. Belåna. Upp-låna. Utlåna. Försträcka. Förskjuta. Förlägga. — Låna, emottaga någonting annan person tillhörigt, antingen till begagnande för någon tid, med vilkor att återlemna det samma, eller till förbrukning, med vilkor att gifva något annat af samma slag och värde tillbaka (.Låntaga); äfv. gifva en annan något att bruka och begagna på sådana vilkor (Långifva, Utlåna). Belåna, upptaga lån emot säkerhet af något, som Jemnas i pant. Upplåna, förskaffa sig penningar genom lån. Säges helst om större summor. Försträcka, Förskjuta, lemna penningar i förskott. Försträcka betyder äfven: lemna penningar till låns. Förlägga, på vissa vilkor bekosta ett arbetes utförande.

619. Lång. Aflång. Långrund. Långlagd. — Lång, angifver en kropps, en ytas, en linies största utsträckning; uttrycker äfven en jemförelsevis betydlig utsträckning. Aflång, mycket mera lång än bred. Långrund, aflångt rund (oval). Långlagd, säges om ett aflångt ansigte och om en person, som har ett sådant.

620. Låta. Tjuta. Skräna. Gnälla. Skälla. Bjebba. Gläfsa. Morra. Ryta. Mumla. Böla. Rårna. Vråla. Skria. Bräka. Gnägga. Grymta. Gala. Kackla. Klucka. Skrocka. Kuttra. Fräsa. Jama.lägga.

175

Hväsa. Kraxa. Pipa. Qvillra. Qväka. Sqväka. Sqvattra. — Låta, egentligen det samma som Ljuda, säges om alla slags oartikulerade ljud (läten), företrädesvis om sådana, som pä ett egendomligt och utmärkande sätt tillhöra menniskan och vissa djurslag. Af menskliga Täten märkas: Hosta, Harkla eller Harskla, Hicka, Qvida, Tjuta, Hvissla, Hväsa, Gnälla, Pipa, Jemra, Stöna, m. fi. Djurläten betecknas genom orden: Tjuta, ett hundars och vargars egendomliga läte; Skälla, hundens och räfvens; Ryta, lejonets, tigerns, panterns och några andra större rofdjurs; Böla, tjurens och oxens; Vråla, en ilsken och retad tjurs; Råma, kors och kalfvars; Skria, åsnans; Bräka, fårens och getens; Gnägga, hästens; Grymta. svinets; Gala, tuppens; Kackla, hönans och gåsens; Skrocka, hönans, när hon värpt ut och vill ligga; Klucka, kalkonens; Kuttra, dufvans; Jama, kattens; Hväsa, ormens; Kraxa, korpens och kråkans; Qväka, Sqväka, grodans; Sqvattra, ankans eller skatans. Gnälla, säges oin hunden, då han utstöter korta, gälla och klagande läten. Gläfsa, skälla som små hundar. Bjébba, skälla tätt och fint, såsom knähundar. Morra, kallas det döfva, mumlande lätet som hundar låta höra, då de blifva retade, hota att bitas o. s. v. Mumla, såges om björnen och vissa andra djur, då de låta höra ett doft, oredigt, uthållande ljud emellan tänderna. Skräna, gifva ett gällt, skärande och ohyggligt läte, såsom vissa fåglar. Fräsa, är kattens egendomliga läte, då han retas. Pipa, låta som små fågelungar. Qvillra, pipa smått.

621. Låtsa. Förställa sig. — Låtsa, gifva sig utseende, sken af något. Förställa sig, i det yttre, i ord, gerning, miner eller åtbörder, visa sig annorlunda, än man i sjelfva verket är. Jfr. 898.

622. Läcker. Kräslig. — Läcker, ganska väl-smaklig. Kräslig, i hög grad läcker.

623. Lägga. Sätta. Ställa. Belägga. Pålägga. — Lägga, bringa något i liggande läge, t. ex.: lägga ^n bok pä bordet. Sätta, egentl, bringa i sittande läge. Har i allmänhet sam nia betydelse som Ställa, förflytta176

längta.

något till en viss plats och der bringa det i stående ställning, t. ex. sätta grytan pä elden; ställa boken pä hyllan; sätta, ställa fatet på bordet. Pålägga, lägga något pa, öfver ett annat. Belägga, öfverdraga ytan af ett föremal med något, till skydd, förvaring, o. s. v.

624. Längta. Trängta. Tråna. — Längta, känna en med saknad blandad åtrå efter något frånvarande eller efter att något skall ske. Trängta, häftigt längta. Tråna, täras af längtan, af sorg o. s. v.

625. Lära. Inhämta. — Lära, gifva eller emottaga undervisning i vetenskap, konst, yrke. Jfr. 1145. Inhämta, genom eget bemödande eller andras undervisning förvärfva kunskaper.

626. Lärd. Höglärd. Spränglärd. Beläst. Studerad. Vitter. Boksynt. — Beläst, som läst mycket. Studerad, som genom studier inhämtat kunskaper. Boksynt, kallas den, som äger vidsträckt kännedom af litteraturen, förvärfvad genom läsning. Lärd, den, som besitter genom studier förvärfvad insigt i de lärda, d. v. s. de filosofiska, filologiska och historiska kunskapsarterna. Höglärd, mycket lärd. Spränglärd, i hvardagsspråket: öfvermåttan lärd. Vitter, som idkar diktkonst eller vältalighet.

627. Lärjunge. Lärling. Lärgosse. Nyläring. — Lärjunge, den, som af någon inhämtar undervisning i lära, vetenskap eller konst. Lärling, Lär gosse, yngling, som är i lära hos en handtverksmästare. Nyläring, som nyligen Jbörjat lära något.

628. Lättrogen. Godtrogen. — Lättrogen, som lätt sätter tro till livad som säges, äfven om det är orimligt. Godtrogen, som allt för mycket tror andra om godt.

629. Lättsinnig. Lättfärdig. Lättlynt. — Lättsinnig, kallas den, som handlar, utan att tänka sig för, ocli är obekymrad om följderna. Lättfärdig, lättsinnig och begifven på otukt. Lättlynt, som tar verlden lätt, ej lägger förtret, motgång, olycka på sinnet.

630. Löfte. Lofven. Tillsägelse. Ord. Hederslöfte. Hedersord. Handfästning. Kungsord. — Löfte,massa.

muntlig eller skriftlig försäkran, hvarigenom man förbinder sig till något. Lofven, liktydigt, brukas numera foga, utom i vissa talesätt. Tillsägelse, äfven liktydigt med Löfte, är likaledes föråldradt. Ord, också en liktyding med Löfte, förekommer mera allmänt i vissa talesätt. Hedersord, Hederslöfte, löfte, som man vid sin heder lofvar att hålla. Handfästning, handslag, hvarmed ett löfte befästas; äfv. fordom: den muntliga konungaförsäkran, som Sveriges regenter vid anträdet till regeringen afgåfvo. Kungsord, fullt tillförlitligt tal, löfte. Bildligt uttryck.

631. Lön. Belöning. Vedergällning. Vederlag. Arfvode. Sportel. Aflöning. Sold. — Vedergällning, ersättning, som gifves åt någon för lemnad hjelp, biträde, bevisade tjenster o. s. v.; äfv. återgäldande af godt eller ondt. Vederlag, ersättning genom något, som har motsvarande värde. Lön, vederlag, betalning for arbete, tjenst, syssla, embete. Sportel, laglig biinkomst för embets- Qch tjenstemän. Arfvode, vedergällning för något särskilt, tillfälligt uppdrag, göromål eller besvär, som icke hör till någon viss tjenstebefatt-ning. Belöning, vedergällning för bevisad tjenst, välvilja o. s. v.; äfv. utmärkelse eller hedersbetygelse, tilldelad en person för någon berömlig handling, ådagalagd skicklighet o. s. v. Aflöning, betalning, som gifves någon för af honom fullgjordt arbete. Sold, aflöning, som värfvad krigsman åtnjuter.

632. Lös. Loss. Slak. Slapp. Sladdrig. Slan-kig. Slokig. Sliddrig. Fladdrig. — Lös, fri från jdlt, som fäster, binder, fängslar. Loss, lös, lossad. f&agHgt-tal och sjömansspråket. Slak, ej styf, ej spänd. Slapp^ef tillräckligt spänd eller fast. Sliddrig, som hänger lös och slapp. Fladdrig, löst fästad och fladdrande. Sladdrig, titan fasthet, fyllning eller spänning. Slankig, som sitter löst och oordentligt, far hit och dit utan all hållning. Slokig, som hänger slapp och nedböjd.

633. Lösa. Lossa. Aflösa. TJpplösa. — Lösa, göra lös; befria sfrån fångsel. Lossa, göra lös, lösare.

Har inskränktare användning än Lösa, hvilket äfven brukas oegentligt. Aflösa, lossa och borttaga något, som är bundet om ett föremål. Upplösa, lösa något knutet, bundet; (i kemien) förena en fast kropp med en vätska, som gör honom flytande. I begge dessa bemärkelser säges äfven Lösa.

M.

634. Mager. Affallen. Infallen. Insjunken. Tärd. Aftärd. Afmerglad. TJtmerglad. Besen. Aftacklad.

— Mager, som ej har mycket kött på kroppen. Affallen, som förlorat hull och blifvit mager. Tärd, småningom försvagad och mycket afmagrad. Aftärd, Afmerglad, som i hög grad förlorat hull och krafter. Aftacklad, i hvardagstal: som har ett i hög grad forfallet och afmergladt utseende. Utmerglad, ytterst afmerglad. Infallen, Insjunken, som genom afmagring sjunkit in, blifvit mindre utstående. Brukas blott i några få uttryck, t. ex.: infallna, insjunkna kinder, infallet ansigte, insjunkna ögon/ Resen, utmerglad, utsvulten. Säges om hästar.

635. o Maka. Jemka. — Maka, helt litet förflytta ett föremål ifrån stället, medelst att sakta skjuta eller draga det samma. Jemka, som egentligen betyder: göra jemn, afpassa, brukas äfven liktydigt med Maka, men antager äfven den bildliga bemärkelsen: mildra, göra lindrigare.

636. Makalös. Ojemförlig. Oförliknelig. Oöfverträfflig. — Makalös, som icke har sin make. Ojemförlig, Oförliknelig, hvarmed ingenting annat kan jemföras, förliknas. Oöfverträfflig, som af ingen eller intet kan öfverträffas.

637. Maklig. Beqväm. Beqvämlig. — Beqväm, väl passande och tjenlig till något visst bruk eller ändamål; äfv.

fri från besvär, möda eller obehag; (om person) som älskar beqvämlighet. Maklig, som ejmassa.

medför mycken möda eller brådska; (om person) skygg för möda och långsam i hvad man förehafver. Beqvämlig, sammanstämmer med Beqväm i detta ords första bemärkelse.

638. Makt. Våld. Välde. Herravälde. Öfverherrskap. Öfvermakt. Öfvervälde. Öfverhöghet. — Makt, kraft, som gör sig gällande genom sin öfverlägsenhet. Våld, liktydigt, nyttjas för denna bemärkelse allenast i vissa talesätt. Öfvermakt, öfverlägsen makt i fråga om krig eller strid. Välde, fullkomligt öfverlägsen och betvingande, herrskande makt. Herravälde, en herrskares makt. Öfvervälde, Öfverherrskap, Öfverhöghet, ett främmande välde, som ett folk, innebyggarne i ett land äro underkastade. Jfr 536.

639. Mala. Gröpa. — Mala, emellan tvenne hårda kroppar, af hvilka den ena kringvrides, sönderkrossa något till pulver eller till små korn. Gröpa, groft söndermala.

640. Man. Earl. Gosse. Buss. — Man, person af mankön, ifrån ynglingaålderns utgång till ålderdomens början. Karl, liktydigt, brukas nästan endast i talspråket. Gosse, nyttjas i plural af befäl såsom ett förtroligt tilltalsord till underlydande manskap. Buss, käck och dugtig karl.

641. Mantel. Kappa. Kapprock. Kåpa. — Kappa, ytterplagg utan ärmar, hvilket betäcker hela kroppen. Mantel, det samma, brukas endast i fråga om furstliga personer och vissa främmande folkslag. Kapprock, kappa med ärmar. Kåpa, gammal benämning på Kappa, ännu bibehållen i vissa sammansättningar t. ex.: Korkåpa, Munkkåpa.

642. Massa. Kropp. Amne. Materia. — Materia, allt hvad som är sinligen förnimbart och fyller rummet, utan att äga bestämd form. Kropp, i vidsträcktaste bemärkelse: något sinligen förnimbart, som fyller rummet inom vissa gifna gränser, har en gifven form, bildar ett för sig afslutet helt, och kan bestämmas till mått och vigt. Massa, den myckenhet af materia, som en kropp innehåller. Ämne, för sig180

medborgare.

bestående, sjelfständigt ting; äfven det, hvaraf något består.

643. Medborgare. Landsman. Borgare. — Landsman, person, hvilken tillhör samma land som en annan. Medborgare, medlem af ett fritt borgerligt samhälle. Borgare, person, som har burskap i en stad.

644. Medel. Utväg. Hjelpmedel. — Medel, det, hvarigenom ett ändamål uppnås. Utväg, medel att komma ur en svårighet, förlägenhet, fara; äfv. liktydigt med Medel i allmänhet. Hjelpmedel, medel, hvarigenom ett bemödande underhjelpes.

645. Medkänsla. Deltagande. Medlidande. Medömkan. — Deltagande, Medkänsla, sinnelaget hos den, som ömmar vid andras lidande och glädes vid deras glädje. Medlidande, känsla af smärta vid anblicken af eller tanken på andras lidande. Medömkan, innerligt medlidande.

646. Medvetande. Medvetenhet. Besinning. —

Medvetande, Medvetenhet, själens förnimmande af sig sjelf såsom verkande* eller lidande. Besinning, förmågan att kunna med tanken klart reda saker och förhållanden. Jfr 862.

647. Menniska. Person. Hjon. Personlighet. — Menniska, med förnuft och fri vilja begåfvad jordisk varelse, bestående af kropp och själ. Person, en menniska betraktad i och för sig såsom ett tänkande och viljande väsende, med naturliga rättigheter och pligter, och såsom tillräknelig för sina handlingar. Hjon, någon af de till familjen hörande personer; äfv. tjenare, arbetare. Personlighet, inbegreppet af alla en persons egenskaper.

648. Midt. Medelpunkt. Medel. — Midt, mellersta delen af en kropp, linie, yta eller rymd. Medelpunkt, den punkt på en linie, som är lika långt ifrån begge ändarna; äfv. den punkt i en plan eller solid figur, som skär midt i tu alla de genom honom dragna räta linier, hvilka sammanbinda tvenne punkter på figurens omkrets. Medel,

brukas, i fråga om tid, att utmärka midten af en viss tidrymd.minska.

181

649. Mildring. Lindring. Lisa. — Mildring, förhållandet att något mildras. Lindring, minskning i smärta, i straff o. s. v. Lisa, lindring i plåga; tröst, hugsvalelse.

650. Minnas. Påminna sig. Ihågkomma. Erinra

sig. — Minnas, bevara, bibehålla i minnet. Påminna sig, Ihågkomma, Erinra sig, återkalla i minnet genom eftertänkande.

651. Minne. Hågkomst. Erinran Erinring. Åminnelse. Åtanka. — Minne, själens förmåga att bibehålla de föreställningar, hon en gång haft, samt att återkalla dem i klart medvetande; äfv. liktydigt med Hågkomst, förhållandet att man minnes något. Erinran, Erinring, den verkning af minnesförmågan, hvarigenom hon i själen återkallar en förut häfd föreställning. Åminnelse, kågkomst af en afliden person eller af en märklig händelse. Åtanka, hågkomst af person eller sak, förenad med tänkande derpå.

652. Minnesgod. Långsint. — Minnesgod, som har godt minne. Långsint, som icke lätt glömmer oförrätter, länge bär agg, hat.

653. Minska. Afminska. Förminska. Afkorta. Förkorta. Afknappa. Förknappa. Förringa. Afdraga. Fråndraga. Afräkna. Frånräkna. Stubba. Afstubba. Stäcka. Sänka. Inskränka. Försvaga. — Minska, göra mindre. Afminska, liktydigt, är mindre brukligt. Förminska, är ett stegradt uttryck af Minska. Afkorta, förminska något, på längden, göra kortare; äfv. i allmänhet: förminska. Förkorta, är ett förstärk-ningsord för Afkorta. Afknappa, göra knappare, mindre tillräcklig. Förknappa, göra allt för knapp, otillräcklig. Förringa, minska i värde, göra ringare. För-svaga, göra svag, svagare, beröfva kraft, styrka. Afräkna, Frånräkna, vid beräkning, minska en summa, ett belopp, ett antal, med någon del deraf; äfven i tanken afsöndra något. Afdraga, Fråndraga, frånräkna en del af en summa, ett belopp. Stubba, Afstubba, förkorta genom af huggning. Brukas i fråga om svansen på vissa husdjur. Stäcka, göra stackig, afkorta. Nyttjasmest bildligt. *Inskränka*, egentl. föra inom vissa skrankor, gifva trängre gränser, brukas mest bildligt i den allmänna betydelsen: minska, förminska. *Sänka*, bildligt: göra lägre, t. ex. torkan har sänkt sjöns vattenhöjd.

654. Minskas. Förminskas. Aftaga. Förlora sig. Falla. Sjunka. Kallna. — *Minskas, Förminskas*, blifva mindre. *Aftaga*, småningom förminskas, småningom blifva ringare, sämre. *Förlora sig*, småningom minskas och slutligen försvinna. *Falla, Sjunka, Kallna*, äro bildliga uttryck för minskas, blifva lägre, t. ex.: vattnet faller i sjön; qvicksilfret i barometern har sjunkit; deras vänskap börjar kallna.

655. Misstaga sig. Fela. Irra sig. Förirra sig. Vilsefara. Missräkna sig. Förse sig. Förfela. — *Fela*, begå fel. *Misstaga sig*, ofrivilligt taga person eller sak för en annan; fig. ofrivilligt fela i handling, uppfattning, omdöme. *Irra sig*, misstaga sig i föreställning, omdöme, uppfattning, åsigt. Brukas nästan endast i skriftspråket. *Förirra sig*, råka vilse; taga vilse. Förekommer sällan i dagligt tal. *Vilsefara*, fig. fara vilse, sväfva i villfarelse. *Missräkna sig*, egentl. begå fel i räkning; fig. misstaga sig i sina beräkningar, blifva sviken i sitt hopp. *Förse sig*, fela i sedligt hänseende. *Förfela*, taga fel om, gå miste om något.

656. Misströsta. Förtvifla. — *Misströsta*, tvifla om framgången af en sak, om välgång, räddning o. s. v. *Förtvifla*, uppgifva allt hopp, gifva sig förlorad.

657. Misstycka. Förtycka. Förtryta. — *Misstycka, Förtycka*, illa upptaga. *Förtryta*, harmas öfver något.

658. Misstyda. Förtyda. Förvända. — *Misstyda*, oriktigt uttyda eller uppfatta. *Förtyda*, med afsigt illa uttyda. *Förvända*, med afsigt gifva någons tal, yttrande, ett annat innehåll, syfte, än det verkliga.

659. Misstänka. Misstro. — *Misstro*, icke sätta tro, lit, förtroende till person eller sak. *Misstänka*, hysa förmodan om en annans olofliga, brottsliga eller fiendtliga afsigter, förehafvanden, handlingar; äfv. förmoda, att

något icke är, såsom det bör vara eller hvad det utgifves för.mun.

660. Mjuk. Vek. Blöt. Mör. Kram. Boken. —

Mjuk, motsatsen af Hård, kallas en kropp, hvars delar kunna utan synnerlig möda åtskiljas, och som lätt ändrar form samt behåller mottagna intryck. Vek, som lätt kan vikas eller böjas. Blöt, ganska mjuk och lös. Mör, säges om vissa födoämnen, som genom tillredning fått ett löst sammanhang, så att de med lätthet kunna tuggas. Kram, våt och mjuk (om snö). Boken, blöt och till hälften skämd (om frukt).

661. Moln. Sky. — Moln, tät samling af vattenångor i den högre luftkretsen. Sky, litet tunt, ljust moln.

662. Mord. Dråp. Lönnmord. Vådadråp. — Dråp, lagbrott, då en menniska utan berådt mod dödar en annan. Mord, lagbrott, då någon med berådt mod bringar en af staten skyddad person om lifvet. Lönnmord, mord, som föröfvas i löndom. Vådadråp, dråp, som sker af våda.

663. Motsats. Afbrott. Vederspel. — Motsats, motsatt förhållande; äfv. person eller sak, som har helt och hållet motsatta egenskaper i förhållande till en annan. Afbrott, skiljaktigt, olika förhållande; äfv. synnerligen märkbar olikhet. Vederspel, motsatt förhållande. Mindre brukligt ord och af inskränktare användning än Motsats.

664. Motsäga. Muoka. Knysta. Bjebba emot. — Motsäga, säga motsatsen af hvad en annan sagt.^ Bjebba, ifrigt och munvigt motsäga eller träta på nå-% gon. Knysta, Mucka, öppna sin mun till motsägelse; göra skygga invändningar. De tre sista orden tillhöra hvardagsspråket.

665. Mun. Trut. Flabb. Käft. Mule. Näbb. Baf. — Mun, den öppning i hufvudet på menniskor och djur, hvarigenom födan intages. Trut, i folkspråket: mun och näsa tillsammans. Flabb, i folkspråket: stor mun. Käft, i folkspråket: stor, grof mun. Mule, den del af hufvudet på nötkreatur, som innefattar munnen och näsborrarna. Näbb, den hornartade, spetsiga del af fåglars*hufvuden, som svarar emot munnen på andra djur. Näf stor och lång näbb.184

musikus.

666. Musikus. Tonkonstnär. Musikant. Spelman. Birfilare. — Musikus, Tonkonstnär, personr hvilken idkar musik såsom konst. Musikant, Spelmanr den, som idkar musik blott såsom handtverk. Birfilare, dålig fiolspelare.

667. Muta. Besticka. — Besticka, genom penningar, skänker, löften, fagra ord eller artigheter o. s. v. förleda till pligtöfverträdelse. Muta, besticka genom penningar eller skänker. Brukas i synnerhet i fråga om embets- och tjenstemän.

668. Mutor. Bestiokning. Handtryckning. — Bestickning, en persons förledande till pligtöfverträdelse genom penningar, skänker, löften o. s. v. Mutor, gåfva, som gifves åt någon, för att muta honom. Handtryckning, penningar, som oförmärkt tryckas någon i handen, för att muta honom.

669. Måla. Färga. — Färga, genom doppning eller kokning i dertill beredd vätska gifva tyg, silke, ull o. s. v. någon viss färg; äfv. med fargborste eller pefnsel, doppad i någon färgvätska, öfverstryka ytan af ett föremål. Brukas för denna sednare bemärkelse mest om hus, plank o. d. I fråga om boningsrum, möbler o. d. säges Måla, hvilket äfven betyder: medelst färger på en yta afbilda något.

670. Måltid. Mål. Risp. Anrättning. Bord. Taffel. — Måltid, förtärande af mat och dryck på någon viss sedvanlig tid af dagen; äfv. mat och dryck, som dervid förtäres. Mål, liktydigt; brukas i vissa talesätt och i sammansättningar. Risp, för tillfället framsatt, lätt måltid. Anrättning, samtliga för en måltid tillagade maträtter; äfv. någon särskilt afdelning deraf. Bord, bildligt: en framställd matanrättning, fullständigt anordnad måltid. Taffel, spisning i furstliga eller förnäma hus, vid stort bord.

671. Mån. FörhåUande. Mått. — Förhållande, en storhets omedelbara bestämning af en annan likartad; äfv. väl afpassadt mått emellan delarna utaf ett helt; äfv. sammanhang, samband, förbindelse mellan personer eller ting. I ordets sist anförda bemärkelsemöda.

liktydiga äro Mått och Mån, båda endast i förbindelse med prep. i, t. ex.: i större, mindre mått; i mån af mina krafter; i lika mån.

672. Mången. Mycken. — Mången, betecknar ett större antal (mängd). Mycken, stor till antal, mått, värde o. s. v. Till begreppet vidsträcktare än Mången, hvilket endast afser antal. Jfr. 960.

673. Mått. Mål. Vigt. Måttstock. — Mått, i vidsträckt betydelse: det, hvarmed eller hvarefter myckenheten eller storleken af något bestämmes; i inskränkt bemärkelse: längdmått. Mål, rymdmått; äfv. (i allmänhet, och föga brukligt) mått. Vigt, mått för aen tryckning, en kropp utöfvar på en annan, som fullkomligt understöder honom (tyngdmått). Måttstock, mått för underafdelningarna utaf aln eller fot.

674. Måtta. Mått. Hof. Hofva. Lämpa. Medelmåtta. Medelväg. Hejd. Återhåll. Återhållsamhet. Måttlighet. — Måtta, Mått, hvad som är väl och riktigt afmätt, afpassadt; lagom. Hof, Höfva, hvad som är passande och tillbörligt. Medelmåtta, egenskapen att vara hvarken stor eller liten, hvarken god eller dålig, utan midt emellan. Medelväg, utväg, åtgärd, metod, som utgör en förmedling emellan tvenne eller flere andra. Lämpa, fogligt och passande sätt att gå till väga. Återhåll, Hejd, Återhållsamhet, Måttlighet, iakttagande af måtta.

675. Måttlig. Medelmåttig. Lagom. Lindrig. Skälig. Billig. Hofsam. — Måttlig, hvarken stor eller "liten; äfv. som iakttager måtta eller sker med måtta. Lagom, just tillräcklig, hvarken för stor, för mycken eller för liten. Medelmåttig, hvarken stor eller liten, hvarken god eller dålig. Lindrig, icke mycket svår, smärtsam eller häftig. Skälig, Billig, ej öfverdrifven. Hofsam, som iakttager hof, måtta.

676. Mängd. Myckenhet. — Mängd, obestämdt större antal. Myckenhet, det större eller mindre af ett ting, som kan mätas eller vägas, ökas eller minskas.

677. Möda. Arbete. Ansträngning. Besvär. Besvärlighet. Olägenhet. Bråk. Tråk. Omak. Huf-186 möjlig

vndbry. — Arbete, användande af själens eller kroppens krafter på att åstadkomma, frambringa något. Möda, strängt användande af krafter, vare sig själens eller kroppens. Ansträngning, en till yttersta grad stegrad kraftyttring. Besvär, möda, omsorg eller svårighet, som åtföljer någon viss förrättning, något visst göromål. Besvärlighet, Olägenhet, någonting svårt, besvärligt, tryckande. Omak, hvad som vållar obeqvämlighet. I allmänhet liktydigt med Besvär, och brukligt endast i vissa talesätt. Hufvudbry, tankeförmågans ansträngande till följd af något, som förorsakar bekymmer, oro, villrådighet o. s. v. Bråk, en mångfald af bestyr, som medföra mycken möda och hufvudbry. Tråk, tråkigt, mödosamt, släpigt arbete; tråkigt lif.

678. Möjlig. Görlig. Verkställbar. TJtförbar. Tänkbar. — Möjlig, som kan vara till eller ske, icke för tanken innebär någon motsägelse. Görlig, som låter sig göra, kan göras. Verkställbar, TJtförbar, som kan verkställas, utföras. Tänkbar, som låter tänka sig.

679. Mörk. Dunkel. Skum. Dyster. — Mörk, icke upplyst. Dunkel, något mörk, halfmörk. Skumt mera mörk än ljus, närmande sig till mörker. Dyster, föga upplyst. Jfr. 725.

N.

680—1. Naken. Bar. Blott. Blottad. Öppen. Ohöljd. Afslöjad. Kal. Skallig. Flintskallig. —

Naken, som har inga kläder på kroppen; äfv. hårlös. Blottad, aftäckt. Blott, Bar, Ohöljd, obetäckt. Öppen, i vissa uttryck liktydigt med Blott, Bar, t. ex. med öppet bröst. Afslöjad, ej längre höljd af slöja eller täckelse. ÄaZ, utan träd, buskar eller hår. Skallig, utan hår på hufvudet. Flintskallig, skallig uppomkring hjessan.

682. Nalkas. Närma sig. Stunda. Instunda. Tillstunda. Förestå. — Närma sig, Nalkas, komma

\nederlag.

187

närmare. Äfven om tid, i synnerhet Nalkas. Stunda, Instunda, Tillstunda, säges om tid, som nalkas, icke är långt

till. Förestå, utmärker det, som man med visshet vet snart skola inträffa, eller äfven något hotande ondt.

683. Namn. Benämning. Förnamn. Dopnamn. Kristningsnamn. Tillnamn. Binamn. Vedernamn. Öknamn. — Namn, ord, hvarmed person eller sak betecknas, till skilnad ifrån andra. Benämning, dermed liktydigt, nyttjas icke gerna för egennamn. Tillnamn, namn, som utmärker, hvilken slägt en person tillhör; äfv. liktydigt med Binamn eller Vedernamn, särskilt namn, som tillägges en person i anledning af någon dess utmärkande egenskap. Binamn kan äfven sägas om sak. Öknamn, skymfligt vedernamn. Förnamn, namn, som en person bär före sitt tillnamn eller slägtnamn. Dopnamn, Kristningsnamn, förnamn, hvarmed en person blifvit uppkallad i döpelsen.

684. Namnkunnig. Ryktbar. Beryktad. Fräjdad. Berömd. Prisad. — Namnkunnig, som gjort sitt namn allmänt kändt genom bedrifter, stora förtjenster, snille-prof o. s. v. Byktbar, mycket namnkunnig. Beryktad, allmänt omtalad, vare sig för något berömligt eller last-värdt. Berömd, omtalad med beröm. Prisad, högt berömd. Fräjdad, ganska ryktbar, vidt berömd.

685. Nederbörd. Regn. Dngg. Dusk. Dagg. Hagel. Snö. Trindsnö. Isbark. — Nederbörd, fällning ur luften af der. varande vattenångor. Begn, vattenångors fällning ur luften i droppform. Dugg, fint regn. Dusk, regnaktig väderlek. Dagg, fuktighet i luften, som vid jordytans afsvalning om nätterna afsätter sig i droppform på växter och andra föremål. Hagel, nederbörd i formf af frusna regndroppar. Snö, nederbörd, bestående af i luften frusna, nål- eller stjern-formigt kristalliserade vattendunster. Trindsnö, hård snö, som faller i trinda korn. Isbark, regn, som frusit i luften närmare intill marken.

686. Nederlag. Blodbad. Blodsutgjutelse. Blod-spillan. Manspillan. — Blodsutgjutelse, utgjutelse af188 nedslå.

menniskoblod i öppen strid eller genom en tyrannisk regering. Blodspillan, stor eller onödig uppoffring af menniskolif. Manspillan, förlust af manskap i strid. Blodbad, stor blodsutgjutelse. Nederlag, truppers fullkomliga besegrande i strid, åtföljdt af ovanligt stor manspillan.

687. Nedslå. Fälla. Störta. Nedlägga. Kullkasta. Öfverändakasta. — Nedslå, slå till marken; äfv. fig. för Döda. Kullkasta, Öfverändakasta, kasta omkull, öfver ända; äfv. fig. upphäfva, tillintetgöra. Fälla, bringa något att falla; nedslå, nedhugga; äfv. fig. döda i strid eller på jagt. Nedlägga, fålla till marken; äfv. fig. döda i strid eller på jagt. Störta, häftigt kullkasta; äfv. fig. orsaka någons förderf, undergång.

688. Neka. Förneka. Bestrida. Frångå. —

Neka, säga, svara, påstå, att något icke är sant, icke är till. Förneka, är ett stegradt uttryck af Neka, vanligen åtföljdt af objekt, hvaremot Neka företrädesvis brukas neutralt. Frångå, förneka något, nyttjas endast i nekande satser. Bestrida, förneka sanningen, nyttan eller rättmätigheten af något.

689. Noggrann. Noga. Ordentlig. Punktlig' Regelbunden. Sträng. Sorgfällig. Nogräknad. Grann-laga. Granntyokt. Tyckmycken. Kinkig. Laggrann. Finkänslig. Samvetsgrann. — Noggrann, som iakttager eller af andra fordrar sträng riktighet och ordning. Noga, har samma betydelse, men inskränker sig till talspråket. Ordentlig, som iakttager ordning, sker med ordning. Punktlig, på punkten noggrann att fullgöra något, ytterst ordentlig. Begelbunden, underkastad vissa reglor. Sorgfällig, som iakttager eller vittnar om mycken omsorg. Sträng, ytterst noggrann; äfv. obeveklig, hård. Nogräknad, som af andra fordrar strängt iakttagande af pligt, största uppmärksamhet. Samvetsgrann , som alltid i sitt handlingssätt rådfrågar sitt samvete och rättar sig derefter. Grannlaga, Laggrann, mycket noggrann, samvetsgrann, i sitt handlingssätt; äfv. som fordrar mycken uppmärksamhet af andra.näfve. 189

Finkänslig, som har en fin, grannlaga känsla. Granntyckt, Tycicmycken, som illa upptager minsta tecken till brist på uppmärksamhet eller aktning. Kinkig, öfver-drifvet noggrann, svår att göra till lags.

690. Ny. Ung. Frisk. Färsk. Nymodig. — Ny, som för kort tid sedan begynt att vara till, för kort tid sedan gjord, skedd; ej länge känd. Brukas mest om sak. Ung, som ej lefvat länge, ej ännu hunnit sin fulla utbildning, mognad, styrka. Säges om menniskor, djur och äfven om växter. Nymodig, som nyligen kommit på modet, öfverensstämmer med nyaste mod. Färsk, nyligen tillagad,- bakad, bryggd; äfv. ej saltad, ej rökt eller inlagd.

Brukas äfven i vissa fall liktydigt med Ny, t. ex.: färska spår, färskt sår. Frisk, icke gammal eller skämd; som har sin fulla saft,"smak, styrka eller glans.

691. Nyck. Besynnerlighet. Egenhet. Infall. Hugskott. — Egenhet, något egendomligt, ifrån det vanliga afvikande. Besynnerlighet, sällsam, besynnerlig egenhet. Infall, Hugskott, plötsligt påkommen tanka, håg, lust att göra något. Nyck, orimligt infall.

692. Nykter. Fastande'. — Fastande, som ännu ingenting förtärt på dagen. Nykter, ej rusig; äfv. som aldrig eller högst sällan berusar sig. Har ursprungligen samma betydelse som förra ordet.

693. Nyttig. Gagnande. Gagnelig. Båtande. Fördelaktig. Förmånlig. Tjenlig. Bådlig. Lämplig. Läglig. Helsosam. — Nyttig, som medför nytta. Gagnande, Gagnelig, som gör gagn, tjenar till nytta. I allmänhet liktydiga med Nyttig. Fördelaktig, Båtan de, Förmånlig, som bringar fördel. Helsosam, för helsan nyttig. Tjenlig, som väl tjenar till ändamålet. Lämplig, afpassad efter behof och omständigheter. Läglig, tjenlig i afseende på tillfälle, lagenhet, tid. Bådlig, lämplig att tillråda. /

694. Näfve. Göpen. Nypa. — Näfve, en hand full. Göpen, så mycket som kan hållas i håliga handen. Nypa, så mycket af pulverformiga ämnen, som man kan fatta mellan tummen och de närmaste fingerändarna.

695. Nämna. Kalla. Benämna. Namngifna. Uppkalla. — Kalla, Benämna, med något visst namn utmärka, beteckna. Nämna, till namnet uppgifva. Namngifva, gifva namn åt person eller sak, som förut varit namnlösaj äfv. liktydigt med Nämna. Uppkalla, uppropa vid namn; äfv. namngifva person eller sak efter någon annan.

696. Kära. Föda. Fodra. Stilla. Mata. Lifnära. Försöija. Underhålla. Uppehålla. — Nära, genom nya ämnen ersätta dem, som i en mennisko-eller djurkropp, eller hos en växt, gått förlorade; äfv. liktydigt med Föda, gifva, förskaffa, bereda uppehälle, näring. Sednare ordet kan till fpremål hafva både menniskor och djur, men icke växter. Mata, sticka mat i munnen på menniska eller djur. Fodra, Stilla, gifva foder åt kreatur. Lifnära, underhålla lifvet genom närande ämnen. Endast i fråga om menniskor och boskap. Försörja, draga försorg om en persons uppehälle och öfriga behof. Uppehålla, anskaffa eller gifva medel till en persons nödvändigaste lefnadsbehof. Underhålla, bekosta en persons uppehälle och öfriga behof.

697. Kärhet. Grannskap. Grannhälle. Nejd.

— Närhet, nära läge. Grannskap, närmast kringliggande trakt; äfv. d. s. s. Grannhälle, kringboende grannar. Nejd, närliggande trakt.

698. Käring. Käringsmedel. Käringsämne. Föda. Foder. Kost. Mat. Spis. Förtäring. Sofvel. Tillkost. Uppehälle. Lifsuppehälle. Underhåll. Bergning. Utkomst. Lifsfornödenhet. Lifsmedel. Matsäck.

— Näring, hvad som tjenar till ett organiskt väsendes (menniskors, djurs, växters) närande. Föda, näring för menniskor och djur. Foder, föda för kreatur. Mat, Spis, för spisning tillagad föda. Förtäring, mat och dryck, som förtäres eller är dertill ämnad. Kost, inbegreppet af de näringsmedel, som menniskan behöfver för sitt uppehälle; äfv. mat och dryck, som en person af någon bekommer, emot öfverenskommen betalning för viss tid. Tillkost, allt slags mat, som förtäres tillnödig.

brödet. Sofvel, fast föda, som förtäres till brödet, i synnerhet köttmat. Matsäck, på färd, resa, dagsverke o. s. v. medförd kost. Lifsmedel, Näringsmedel, Näringsämne, Lifsför nödenhet, ämne, som tjenar till lifvets uppehållande. Uppehälle, Lifsuppehälle, inbegreppet af allt hvad till lifvets uppehållande behöfves. Underhåll, hvad till en persons lifsuppehälle och öfriga behof åtgår samt af någon annan bekostas. Utkomst, förhållandet, att man har de nödvändiga lefnadsbehofven uppfyllda. Bergning, fullt tillräcklig utkomst.

699. Näringsflit. Konstflit. Yrkesflit. Slöjdflit.

— Näringsflit, Yrkesflit, idkande af de närande yrkena i allmänhet (Industri). Konstflit, idkande af handt-

verkskonst. Slöjdflit, idkande af mekaniska och kemiska yrken, som hafva till föremål förarbetningen af råa naturalster utan tillhjelp af maskinerier. Nyttjas äfven ofta i samma mening som Konstflit.

700. Näsa. Nos. Tryne. Snnt. Snyte. Snabel.

— Näsa, den utstående del af menniskans ansigte, som är redskap för luktsinnet. Nos, nedersta delen af hufvudet på vissa däggdjur och fiskar. Tryne, nos på svin m. fl. Snut, nos på vissa djur; äfv. i hvardagsspråket för Mun. Snyte, lång, smal och spetsig nos. Snabel, mycket långt, smalt snyte.

701. Nöd. Betryck. Trångmål. Knipa. Klämma. Beknip. Nödfall. Elände. Uselhet. — Nöd, tillstånd af fara eller lidande, då man har högsta behof af hjelp. Betryck, Trångmål, svår belägenhet. I hvardagsspråket brukas äfv. dermed liktydigt: Knipa, Klämma, Beknip. — Elände, Uselhet, tillstånd af yttersta nöd och brist. Nödfall, sådant fall, då svår nöd är för handen.

702. Nödig. Nödvändig. Behöflig. Erforderlig. Oumbärlig. Nödtorftig. — Behöflig, ^ som behöfves i allmänhet eller för något visst ändamål. Erforderlig, som erfordras for något visst ändamål. Nödig, som är af nöden, ej kan undvaras. Nödvändig, innebär en stegring i begreppet af Nödig. Oumbärlig, som ej kan umbäras, högst nödvändig. Nödtorftig, som ej gerna192

kan umbäras, något när tillräcklig. Brukas i synnerhet om föda, utkomst, bergning.

703. Nödlidande. Nödställd. Nödstadd. Betryckt. — Nödlidande, som lider nöd, saknar det nödvändigaste för lifvets uppehälle. Nödställd, Nödstadd, stadd i ytterst svår belägenhet eller i fara. Betryckt, stadd i betryck.

704. Nöja sig. Nöjas. Benöja sig. Åtnöja sig. Åtnöjas. Finna sig. Foga sig. Beqväma sig. — Nöja sig, Nöjas, vara nöjd, tillfreds. Benöja sig, liktydigt, är föga brukligt. Åtnöja sig, Åtnöjas, äfven af

, enahanda betydelse som Nöja sig, nyttjas mest i skriftspråket. Finna sig, Foga sig, nöja sig, ehuru ogerna; tåligt fördraga något. Beqväma sig, ovilligt låta förmå sig till något.

705. Nöjd. Förnöjd. Belåten. Tillfredsställd. Tillfreds. Förnöjsam. — Nöjd, som finner och erkänner sig hafva nog af något, eller att man fått sin önskan uppfylld. Förnöjd, fullkomligt nöjd. Belåten, innebär en lägre grad af Nöjd. Tillfredsställd, Tillfreds, som ej finner skäl att klaga, låter sig nöja. Förnöjsam, nöjd med sin lott, med sitt läge, tillstånd.

706. Nöje. Förströelse. Tidsfördrif. Lustbarhet. Förlustelse. — Förströelse, Tidsfördrif, hvad som tjenar att förströ sinnet, fördrifva tiden. Nöje, tillställning för att roa. Lustbarhet, större enskilt eller offentlig tillställning för att roa. Förlustelse, säges hufvudsakligen om enskilta lustbarheter.

707. Nöta. Slita. Utnöta. Utslita. — Nöta, genom fortfarande gnidning småningom borttaga små partiklar ifrån ytan af ett föremål; äfv. genom långvarigt nyttjande småningom försämra något. Slita, rifva i tu; äfv. nöta kläder genonr begagnande, så att de blifva tunna eller söndriga. Utnöta, Utslita, genom nötning, slitning, göra någonting obrukbart, odugligt.obotfärdig.

O.

708. Obehaglig. Misshaglig. Oangenäm. Otref-lig. Ruskig. Motbjudande. Frånstötande. Förhatlig. Förtretlig. Förarglig. Ledsam. Stygg. Försmädlig.

— Obehaglig, Misshaglig, som gör ett elakt intryck, vare sig på yttre eller inre sinnet. Oangenäm, innebär en stegring i begreppet af Obehaglig. Förtretlig, Förarglig, Ledsam, som gör förtret, förargelse, mycket obehag. Stygg, Försmädlig, hafva ofta i hvardagsspråket samma betydelse som nyssnämde ord. Otreflig, som ger en motsatt känsla af trefnad. Buskig, ganska obehaglig. Tillhör hvardagsspråket. Motbjudande, som väcker motvilja. Frånstötande, i hög grad motbjudande. Förhatlig, motbjudande ända till att väcka afsky. Jfr. 291.

709. Oblyg. Oförskämd. Oförsynt. Skamlös. Hutlös. Fräck. Otidig. Närgången. Näsvis. På-flngen. Tilltagsen. Trotsig. — Oblyg, Oförskämd, som utan blygsel tillåter sig ord eller handlingar, hvilka innefatta missaktning emot andra. Oförsynt, som utan allt slags afseende gör sig skyldig till lagstridiga handlingar eller ett oskickligt beteende. Skamlös, Hutlös, i högsta måtto oförskämd. Fräck, som i tal och åtbörder visar en oförskämd djerfhet, ett trots både mot lag och seder. Otidig, oförskämd i tilltal, ovettig. Tillhör folk- och hvardagsspråket. Närgånget, säges den vara, som tar sig allt för stora friheter emot en person. Näsvis, oförskämdt fri i sitt uppförande mot andra. Påflugen, som oblygt tilltalar hvem som helst, oförsynt framställer önskningar o. s. v. Tilltagsen, djerf i uppförande och handlingssätt gent emot andra. Trotsig, den, som öppet och utmanande låter en annan förstå, att han ej fruktar honom, anser sig lika god som han, lika stark, mäktig, kunnig, skicklig o. s. v.

710. Obotfärdig. Förhärdad. Förstockad. — Öbotfärdig, som ej vill göra bot och bättring. För-

härdad, som förhärdat sitt hjerta. Förstockad, alldeles förhärdad, otillgänglig för nådens verkningar.

711. Odelad. Hel. Hel och hållen. Oafkortad. Full. Fullständig. All. Samtlig. — Odelad, ej delad. Hel, som har alla sina delar i behåll, ej beröfvad någon af sina delar. Hel och hållen, som ej till minsta del lidit minskning. Full, säges om det, som innehåller allt, hvad det kan rymma, upptaga, innefatta; äfv. liktydigt med Hel och hållen. Fullständig, som icke saknar någon af sina behöriga delar. Oafkortaå, som ej genom afkortning lidit minskning. All, betecknar det hela af något, har för denna bem. icke plural, kan i allmänhet utbytas emot Hel, t. ex.: hela verlden, hela folket ell. all verlden, allt folket; men användes äfven i många fall, när detta ord ej är lämpligt, t. ex.: all säden, allt hvetet. Samtlig, som inbegriper alla.

712. Odla. Uppbruka. Uppodla. Plantera. Utbilda. Förädla. — Odla, uppbryta fftrut ej upptagen jord och förvandla den till bärande; äfv. fig. upparbeta, göra fullkomligare, t. ex. odla ett språk o. s. v. Uppodla, Uppbruka, hafva enahanda bemärkelse med förstärkt uttryck. Plantera, sätta en växt i jorden, för att den må slå rot och växa; äfv. lägga eller nedsticka frön ell. kärnor i jorden, för att deraf uppdraga växter. Utbilda, utveckla något till den grad af fulländning, som det kan emottaga. Förädla, göra ädlare, bättre; äfv. fig. genom förarbetning gifva råämnen ett högre värde.

713. Offra. Blota. — Offra, med vissa ceremonier hembära åt en gudomlighet något såsom gåfva. Blota, åt afgudar offra djur eller menniskor och dervid med offerbloden bestryka afgudabilderna och templets väggar.

714. Oformlig. Oskaplig. Formlps. Missbildad. Vanskaplig. Vidunderlig. — Formlös, utan form. Oformlig, utan bestämd eller regelbunden form. Missbildad, illa bildad, illa danad * illa skapad. Oskaplig» i hög grad missbildad. Vanskaplig, i högsta måtto missbildad, ytterst ful. Vidunderlig, vederstygglig som ett vidunder.ogilla.

7l5.o Ofta. Flitigt. Träget. Tätt. — Ofta, många gånger. Flitigt, med all flit, rätt ofta. Träget, med trägenhet, ganska ofta. Tätt, gång på gäng och nära efter hvart annat.

716. Ofullkomlig. Bristfällig. Ofullständig. — Ofullkomlig, som saknar fullkomlighet, ej i allo god. Säges både om sak och person.» Ofullständig, saknande någon af de delar, hvilka erfordras, for att utgöra ett helt. Bristfällig, som har brister. Nyttjas blott om sak. Jfr. 247.

717. Ofärdig. Menför. Vanför. Lytt. Lam. Borttagen. — Lytt, som har något kroppslyte. Men-för, Vanför, genom kroppslyte eller på annat sätt oförmögen till arbete. Ofärdig, behäftad med något svårare kroppslyte, hvilket är till men vid arbete. Lam, som förlorat känsel och rörelseförmåga i hela kroppen eller i någon del deraf. Borttagen, förlamad till följd af slaganfall.

718. Oförnöjd. Missnöjd. Obelåten. Oförnöjsam. Spnrken. — Oförnöjd, ej förnöjd, ej tillfredsställd. Obelåten,

icke rätt nöjd. Missnöjd, ganska missbelåten. Offörnöjsam, som ej är nöjd med sin lott. Spurken, i hvardagsspråket: säges om den, hvars yttre förråder missnöje.

719. Oförrätt. Förolämpning. — Oförrätt, handling, hvarigenom en annans personlighet eller ära krän-kes. Förolämpning, för hederskänslan sårande oförrätt. Jfr. 353.

720. Ogilla. Förkasta. Missbilliga. Förskjuta. Kassera. Bata. Utdöma. Utmönstra. Vräka. Fördöma. Förneka. Jäfva. — Ogilla, förklara, att något icke är sådant det bör vara. Förkasta, förklara något för oantagligt, odugligt, ofullkomligt, skadligt. Innebär en stegring i uttrycket af Ogilla. Förskjuta, förklara, att man ej mer erkänner slägtskaps-, vänskaps- eller kärleksförbindelse med en person. Missbilliga, d. s. s. Ogilla, brukas mindre ofta. Kassera, förklara oduglig eller ogiltig. Bata, förkasta något såsom osmakligt eller odugligt. Utdöma, genom laga dom förklara oduglig.196

ogiltig.

Utmönstra, förkasta ett eller flera föremål ibland många. Vräka, förkasta något såsom odugligt, jäfva domare, vittnen. Fördöma, anse eller förklara person eller sak högst straffvärd, alldeles förkasta. Förneka, icke erkänna person eller sak. Jäfva, förklara, att en person ej kan anses såsom opartisk; äfv. i allmänhet: förklara ogiltig, bestrida, förkasta.

721. Ogiltig. Oantaglig. Jäfvig. — Oantaglig, som ej kan antagas. Ogiltig, som ej kan gillas, godkännas. Jäfvig, säges om den, som anses obehörig att vittna eller döma, emedan han ej erkännes såsom opartisk.

722. Ogudaktig. Gudlös. — Ogudaktig, som ej lefver efter Guds bud, hyser ringa aktning för det gudomliga. Gudlös, som icke har någon religion eller föraktar den; äfv. som i sitt lefverne visar förakt för alla både menskliga och gudomliga lagar.

723. Ojemn. Skroflig. Knagglig. Knottrig. Knölig. — Ojemn, ej jemn, ej slät, ej plan. Knölig, full med knölar på ytan. Skroflig, ojemn, med skarpa, knöliga eller kantiga upphöjningar. Knagglig, full med skarpa, kantiga, små upphöjningar. Knottrig, full med helt små, knutlika upphöjningar.

724. Oklanderlig. Oförvitlig. Ostrafflig. -Oklanderlig, ej klandervärd. Oförvitlig, den man ingenting kan förevita. Ostrafflig, ej straffvärd.

725. Oklar. Grumsig. Glåmig. — Oklar, halfmörk. Grumlig, oklar till följe af grummel. Glåmig, som har blygrå eller gulblek ansigtsfarg och matta, insjunkna ögon. Jfr. 679.

726. Oklok. Ovis. Oförståndig. Oförnuftig. Få-vitsk. — Oklok, Ovis, den som ej har tillräckligt öfvad omdömesförmåga att finna den regel, efter hvilken han bör handla. Fåvitsk, i hög grad ovis. Oförståndig, som ej rätt brukar sitt förstånd. Oförnuftig, i hög grad oförståndig.

727. Okunnig. Fåkunnig. — Okunnig, som saknar kunskap, insigt, erfarenhet, färdighet. Fåkunnig, som föga vet eller förstår.olycklig. 197

728. Okysk. Osedlig. Otuktig. Lättfärdig. Lösaktig. Liderlig. — Okysk, som gör sig skyldig till oloflig kärleksnjutning eller har böjelse derför. Osedlig, som ej iakttager sedelagens bud, i synnerhet hvad tukt och ärbarhet beträffar. Otuktig, som b ed rifver otukt, lefver i otukt. Lättfärdig, Lösaktig, fallen för ett osedligt, okyskt lefnadssätt. Liderlig, i hög grad lösaktig.

729. Olaglig. Orättmätig. Laglös. — Olaglig, stridande mot lag. Orättmätig, har samma betydelse, men brukas blott i fråga om äganderätt, innehafvande, besittning. Laglös, som icke aktar, icke efterlefver gällande lagar. Säges både om sak och person.

730. Olik. Olika. Skiljaktig. Olikartad. Särskilt. Åtskillig. Annan. — Olik, Olika, som ej har samma utseende, beskaffenhet, egenskaper, som något annat. Skiljaktig, som i ett eller annat afseende skiljer sig ifrån något annat. Olikartad, af olika art. Särskilt, afskild för sig; äfv. i allmänhet liktydigt med Skiljaktig. Åtskillig, säges om en flerfald af skiljaktig beskaffenhet. Brukas endast i neutrum singularis och i plural. Annan, icke den samme som

någon viss ifrågavarande person eller sak; olika, skiljaktig.

731. Olycka. Motgång. Vedermöda. Vedervärdighet. Otur. Ofall. Missöde. Ofärd. Elände. XTsel-het. Osällhet. Osalighet.— Olycka, olycklig händelse; äfv. bristande lycka i hvad man företager; äfv. olyckligt tillstånd. Motgång, något som går emot, vidrig, ogynnsam händelse; äfv. brist på framgång. Otur, dålig tur. Ofall, olycklig- händelse. Mindre brukligt ord. Missöde, vidrig, obehaglig, ledsam händelse. Vedermöda, tryckande möda, stor besvärlighet, svår motgång. Vedervärdighet, besvärlighet, missöde, motgång. Ofärd, händelsen, förhållandet, att det går någon illa; olyckligt tillstånd. Elände, Uselhet, eländigt, uselt, bekla-gansvärdt tillstånd. Osällhet, Osalighet, osällt, osaligt tillstånd. Jfr 1138.

732. Olycklig. Osäll. Arm. Osalig. Olycksalig. Usel. Eländig. — Olycklig, som har motgång i sina företag eller befinner sig i ett tillstånd af olycka. Arm,198 olydig.

i hög grad olycklig. Usel, Eländig, i högsta måtto olycklig, ytterst beklagansvärd. Osäll, som befinner sig i ett olyckligt tillstånd. Osalig, Olycksalig, ej salig (i teologisk och kyrklig mening). Begge orden brukas dock äfven i samma betydelse som Olycklig.

733. Olydig. Ohörsam. — Olydig, som ej lyder. Ohörsam, af samma betydelse, nyttjas mest i skriftspråket.

734. Omgifva. Omringa. Omsluta. Omfatta. Innesluta. Omgärda. Kringgärda. Omhvärfva. Kring-ränna. Kringskansa. Hägna. Gärda. Holma. Binga. Vänga. Hvärfva. — Omgifva, rundt omkring på alla sidor sätta, ställa, lägga, uppfora något. Omsluta, på alla sidor tätt omgifva, så att ingen Öppning lemnas. Innesluta, instänga, införa, inlägga uti något omslutande. Omringa, Kringränna, innesluta liksom uti en ring. Omfatta, egentl, taga om med händerna; fig. d. s. s. Omgifva; äfv. uti sig innesluta, inbegripa. Kringskansa, omgifva med skansar. Hägna, omgifva (mark) med stängsel. Gärda, Omgärda, Kringgärda, kring-stänga med gärdsgård eller rishag o. s. v. Binga, i jägarspråket: gå omkring en trakt, för att tillse, om några utspår finnas. Holma, Vänga, Hvärfva, i jägarspråket: gå omkring ett djur, så att det förblifver inom kretsen. Omhvärfva, d. s. s. Omgifva, Omringa. Jfr 983.

735. Omsorg. Omtanka. Omtänksamhet. Omhug-san. Vaksamhet. Försorg. Anstaltande. Föranstaltande. — Omsorg, den uppmärksamhet, man egnar åt utförandet af något. Omtanka, Omtänksamhet, tankarnes riktning på allt hvad som är nödigt, för att vinna sina syften. Omhugsan, gammalt ord för Omtanka. Vaksamhet, uppmärksamt aktgifvande på hvarje tillfälle, då skada kan ske, och ifrigt bemödande att förekomma all sådan. Anstaltande, Föranstaltande, nödiga åtgärders vidtagande för något ändamål. Försorg, besörjande af något för annans räkning.

736. Omtala. Omorda. Omnämna. Omformäla. Omröra. Beröra. — Omtala, tala om något; förtälja.ond.

Omorda, omständligt tala om något. Omnämna, i korthet omtala. Omförmäla, d. s. s. Omtala. Brukas mest i skriftspråket. Omröra, helt flygtigt, lösligen omtala. Beröra, i förbigående omnämna. Jfr 93.

737. Omväg. Omsvep. Krokväg. Slingerbult. — Omväg, egentl, väg, som till samma ställe går längre omkring än en annan kortare; äfv. i bildlig mening liktydigt med Omsvep. vidlyftigt ordande, hvarigenom man söker oförmärkt komma fram med något, som ligger en om hjertat, eller hvarigenom man söker undvika ett bestämdt svar. Krokväg, bildligt uttryck: omväg, hvarigenom inan behändigt söker uppnå ett mål. Slingerbult, slingrande undflykt. Skämtvis i hvardagsspråket.

738. Ond. Elak. Ondskefull. Samvetslös. Arg. Stygg. Vrång. Vrångsint. Orättrådig. Orättvis. Vrång-vis. Förvänd. Vanartad. Vanartig. Syndig. Orättfärdig. Odygdig. Obeskedlig. Illasinnad. Illatänkande. Illvillig. Ilsken. Ilskefull. Hatfull. Hätsk. Helvetisk. Djefvulsk. — Ond, icke god. Elak, böjd för att skada andra, äfven om ingen egen nytta deraf kan härflyta. Ondskefull, full af ondska, i grunden elak. Arg, som har en stark böjelse att göra ondt. För denna bem. brukligt endast i vissa ordasätt. Stygg, mycket elak. Vrång, Vrångsint, motvillig att göra det rätt är. Samvetslös, som icke frågar efter pligt och samvete. Förvänd, obenägen för det goda. Vanartad, i sedligt

afseende urartad. Vanartig, som har elaka böjelser och dåliga vanor. Syndig, benägen till det onda; som lefver i synd. Orättfärdig, som handlar i strid emot det rätta, emot gudomlig lag. Brukas mest i det kyrkliga språket. Orättrådig, som i råd, öfverläggning och beslut hyllar hvad orätt är. Orättvis, stridande mot rättvisan; äfv. som ej öfvar rättvisa. VrångviSj mindre brukligt ord, har en skärpt betydelse af Orättvis. Odygdig, benägen att göra skada, förtret, vid lek, genom skälmstycken o. s. v. Säges om barn och någon gång äfven om husdjur. Obeskedlig, säges i talspråket om den, som gör något illa, eller icke vill göra hvad godt eller rätt är. Ett lindrigare uttryck200

ondska.

för Elak. Illasinnad, som har ondt i sinnet. Hlatän-kande, som har ondskefulla tankar. Illvillig, som vill andra illa. Ilsken, Ilskefull, i högsta måtto ondskefull. Hatfull, Hätsk, full af hat. Helvetisk, Djefvulsk, i yttersta grad ond," elak. Jfr 211.

739. Ondska. Elakhet. Illvilja. Vanart. Okynne. — Ondska, böjelse för det som ondt är. Elakhet, benägenhet att skada göra. Illvilja, högre grad af elakhet. 7anar£, elak böjelse eller vana. Okynne, benägenhet att skada göra, att göra elaka streck, mer af öfverdåd och lättsinne, än af verklig ondska.

740. Onyttig. Gagnlös. Ogagnelig. Oduglig. Otjenlig. Olämplig. Fruktlös. Fåfäng. Lönlös. Tacklös. Otacksam. Onödig. Obehöflig. Opåkallad. — Onyttig, Gagnlos, Ogagnelig, som är utan nytta, gagn. Onödig, Obehöflig, ej nödig, till intet tjenande, Opå-kallad, ej af behofvet påkallad, ej behöflig. Oduglig, som ej duger. Otjenlig, Olämplig, ej tjenlig för ändamålet, ej lämplig. Fruktlös, Fåfäng, som saknar framgång, misslyckas, ej tjenar till något. Lönlös, TacÅ-Jøs, Otacksam, säges om det, för hvilket man ingen lön, ingen tack har.

741. Oordning. Oreda. Olag. Oskick. Förvirring. Villervalla. Förbistring. — Oordning, brist på ordning, ordningslöst tillstånd. Förvirring, Oreda, hög grad af oordning. Oføø, Oskick, det tillstånd, då något icke är i skick och lag, såsom det bör vara; äfv. dålig vana, felaktigt bruk. Villervalla, hög grad af förvirring. Förbistring, yttersta oreda.

742. Opålitlig. Otillförlitlig. Ogrundad. Löslig. Ytlig. Flygtig. — Opålitlig, är den, som man ej kan sätta lit till. Otillförlitlig, den, som man ej kan sätta tro till, hvars uppgifter icke äro säkra. Ogrundad, som saknar grund, orsak, skäl, anledning. Säges endast om sak. Löslig, 17%, ej grundlig; icke att rätta sig efter. Flygtig, obeständig i sina tycken.

743. Ord. Uttryck. Glosa. Ordalag. Ordasätt. Talesätt. Ordställning. Ordvändning. — Ord, artikuleradt, enkelt eller sammansatt ljud, hvarmedelst ettordningstal.

201

begrepp betecknas. Ordasätt, Talesätt, en af språkbruket stadgad, för allo gifven sammanställning af några få ord, hvilka tillsammans uttrycka något visst begrepp, någon tanke eller mening. Ordställning, Ordvändning, vilkorlig sammanställning af ord, hvarmed någon viss mening uttryckes. Uttryck, i vidsträckt mening: hvarje tecken, som uttrycker någon föreställning, känsla eller tanke, vare sig hörbart, synbart eller kännbart; i inskränkt betydelse: ord eller talesätt, hvarmedelst ett begrepp, en tanke uttryckes. Glosa, ord eller talesätt, tillhörigt ett främmande språk, helst latinet, och antecknadt för minnes skull eller inprägladt i minnet. Ordalag, d. s. s. ord, uttryck, brukas mest i plural.

744. Ordna. Anordna. Gruppera. — Ordna, bringa i. ordning, i visst regelbundet skick. Anordna, i viss ordning och efter en viss plan sammanställa delarna utaf något helt. Gruppera, ordna flera särskilta föremål eller flera grupper.

745: Ordning. Reda. Redighet. Lag. Skick. — Ordning, viss bestämd följd, hvari flera föremål komma efter eller äro sammanställda vid sidan af hvarandra. Beda, Bedighet, utredt, ordnadt tillstånd. Lag, Skick, ordentligt, riktigt, behörigt tillstånd, såsom det bör vara. I vissa talesätt.

746. Ordning. Tur. Börd. Hvarf. Bang. — Tur, Ordning, stadgad eller vedertagen följd, i hvilken flere personer

vexelvis förrätta något. I samma bemärkelse nyttjas äfven stundom Hvarf; likaledes, dock mera sällan, det föråldrade Börd. Bang, den grad af värdighet, som på grund af börd eller embete tillkommer någon i det borgerliga lifvet.

747. Ordningstal. Räknetal. Tal. Antal. Nummer. Siffra. — Tal, Bäknetal, storhet, som utgör någon .viss bestämning för enheter. Räknetal betyder äfven: aritmetisk uppgift. Antal, räknetalet, tillämpadt på vissa gifna föremål. Ordningstal, räknetal, som angifver någon viss bestämning i ordningsföljden. Num-202

oregelbunden.

mer, liktydigt med Antal; äfven med Siffra, tecken, hvarmed en enkel talstorhet utmärkes.

748. Oregelbunden. Oregelmessig. Oordentlig. Sjelfsvåldig. Tygellös. Vild. — Oordentlig, som saknar, ej iakttager ordning. Oregelbunden, Oregelmessig, ej bunden af, ej ordnad efter vissa reglor. Sjelfsvåldig, som blott följer sitt eget tycke, utan att rätta sig efter lag, föreskrift eller förmaning. Tygellös, i hög grad sjelfsvåldig och oordentlig. Vild, har stundom samma betydelse som Tygellös, t. ex. föra ett vildt lif.

749. Oren. Orenlig. Smutsig. Lortig. Solkig. Osnygg. Snuskig. Sluskig. Oterig. — Oren, ej ren. Orenlig, ej fallen för att iakttaga renlighet. Smutsig, full med smuts, besudlad med smuts. Lortig, ett lägre uttryck för Smutsig. Solkig, smutsad genom handtering med händer. Oterig, säges i folkspråket för Smutsig. Osnygg, ej snygg. Snuskig, illaluktande af snusk. Sluskig, osnygg och vårdslös i klädsel.

750. Orena. Smutsa. Nedsmutsa. Söla. Solka. Sudda. Sudla. Besudla. Nedsöla. — Orena, göra oren. Smutsa, göra smutsig. Nedsmutsa, smutsa i hög grad. Sudla, Besudla, nedsmutsa med något vätskigt, smörjigt eller klibbigt ämne. Solka, smutsa genom handtering med händerna. Sudda, smutsa med bläck, färg o. s. v., vid skrifning, målning, tryckning m. m. Söla, i hög grad besudla. Nedsöla, söla något öfver allt, söla full.

751. Orenlighet. Smuts. Lort. Träck. Skarn. Solk. Snusk. Går. Var. Dynt. — Orenlighet, hvad som är orent. Smuts, vätskig, smörjig eller klibbig orenlighet, äfven sopor, dam o. d. Träck, spillning af menniskor eller djur. IjOrt, liktydigt med Träck och Smuts. Tillhör hvardagsspråket. Skarn, föråldradt: orenlighet, smuts. Solk, smuts efter handtering med händer. Séusk, illaluktande orenlighet på kläder eller möbler. Går, orenlighet i kreaturs inelfvor; äfv. liktydigt med Var, tjock, svårflytande, hvit eller gul vätska, som bildar sig i sår eller vid bulnader. BynUostyrig.

203

orenlighet i fettet hos, svin, bestående egentligen i en art af blåsmask.

752. Orsak. Skäl. Grand. Anledning. Fog. Skuld. Bevekelsegrund. Driffjäder. — Orsak, det, hvarigenom något sker, verkas eller frambringas. Grund, det första och väsendtliga, hvarpå vetande, kunskap stöder sig; äfv. liktydigt med Skäl: det, hvarpå man stöder en sats, en mening, ett påstående o. s. v. Orsak har afseende på verkligheten, Skäl och Grund mera på blotta tanken. Anledning, tillfällig, närmast verkande orsak; äfv. liktydigt med Skäl. Fog, grundadt, giltigt skäl för tanke eller handling, i något visst gifvet fall. Skuld, orsak till skada, olycka o. s. v., eller till något orätt, brottsligt. Bevekelsegrund, skäl, som förmår någon till en viss handling, ett visst handlingssätt. I samma betydelse nyttjas äfven ofta det bildliga uttrycket Driffjäder.

753. Osanning. Lögn. Narri. — Osanning, hvad som i tal eller, skrift ej öfverensstämmer med sanningen. Lögn, uppsåtlig osanning i ändamål att bibringa någon ett falskt begrepp om en sak. Narri, osanning, som säges endast på skämt.

754. Oskuld. Skuldlöshet. Skuldfrihet. Oskyldighet. Menlöshet. Barnasinne. — Oskuld, frihet ifrån skuld eller brott, i något visst fall; äfv. liktydigt med Oskyldighet, en menniskas tillstånd, då hon ej ännu kommit till medvetande af skilnaden emellan godt och ondt. Skuldlöshet, Skuldfrihet, frihet ifrån syndaskuld. Menlöshet, oerfarenhet af verlden och det onda. Barnasinne, fromt och menlöst sinne, såsom hos ett godt barn.

755. Ostridig. Obestridlig. Oemotsäglig. Ovedersäglig. Oneklig. Oförneklig. Otvifvelaktig. Oom-kullstötlig.

Ovederläggliga — Ostridig, Obestridlig, som ej kan bestridas. Oemotsäglig, Ovedersäglig, som ej kan motsägas. Oneklig, Oförneklig, som ej kan förnekas. Otvifvelaktig, ej tvifvel underkastad. Ovederläggliga Oomkullstötlig, som ej kan vederläggas.

756. Ostyrig. Oregerlig. Bångstyrig. Obändig. Ohandterlig. — Ostyrig, svår att hålla i styr; som ej204 otro.

vill iakttaga lag, ordning och skick. Oregerlig, Ohand-terlig, af enahanda betydelse, brukas endast i hvardagsspråket. Bångstyrig, ett stegradt uttryck for Ostyrig. Obändig, svår att böja, tygla, betvinga. Jfr. 1160.

757. Otro. Klentrogenhet. Misstro. Misstroende. Vantro. Öfvertro. Vidskepelse. Skrock. — Otro, bristande tro, så väl i allmänhet som i synnerhet med afseende på religionens sanningar. Klentrogenhet, svag, vacklande tro. Misstro, Misstroende, brist på förtroende till person eller sak. Vantro, villfarande, förvänd tro (i religiöst hänseende). Öfvertro, Vidskepelse, tron att öfversinliga väsenden inblanda sig i tingens vanliga lopp och framkalla verkningar, stridande mot naturlagarna. Skrock, vidskeplig sägen, tro eller föreställning.

758. Otrogen. Klentrogen. Misstrogen. Vantrogen. Vidskeplig. Irrlärig. Kättersk. — Otrogen, som ej tror på hvad som säges eller uppgifves; äfven och i synnerhet: som ej tror på någon viss religions läror. Klentrogen, som har en svag, vacklande tro. Misstrogen, fallen för att misstro. Vantrogen, fängslad af en villfarande, förvänd tro. Vidskeplig, intagen af vidskepelse. Irrlärig, som hyllar irrläror. » Kättersk, som afviker ifrån någon af kyrkans gründläror.

759. Otukt. Okyskhet. Lösaktighet. Liderlighet. Hor. Hordom. Lönskaläge. Skörlefnad. — Okyskhet, begifvenhet på oloflig kärleksnjutning. Otukt, brott emot kyskheten; äfv. okyskt lefnadssätt. Lösaktighet, benägenhet för ett okyskt lefnadssätt. Liderlighet, i hög grad otuktigt lefnadssätt. Hor, äktenskapsbrott: äfv. i allmänt tal liktydigt med Lönskaläge, olofligt samlag emellan ogifta. Hordom, d. s. s. Hor; äfv. liktydigt med Skörlefnad, horaktig lefnad.

760. Otät. Gles. Gisten. Läck. — Otät, ej tät. Gles, (om en mängd af likartade föremål) ej tätt sam-manstående; (om sammanhängande kroppar) tätt uppfylld af små håligheter, t. ex.: gles väf. Gisten, (om laggkärl) som af torka blifvit otät. Läck, säges om farkoster eller laggkärl, som blifvit otäta.ovilkorlig.

205

761. Ovana. Oskick. Olag. Osed. Oart. Last.

— Ovana, bristande vana; äfv. elak, förderflig vana. Oskick, Olag, betyda äfven: elak vana, t. ex.: ett oskick, som inritat sig i förvaltningen; hästen har det olaget att slå bakut. Osed, dålig sed, dålig vana. Oart, är äfven i vissa fall liktydigt med Osed, t. ex.: gossen har många oarter. Last, vana att med fri vilja bryta mot sedelagen.

762. Ovanlig. Sällsynt. Bar. Sällspord. Sällsam. Utomordentlig. — Ovanlig, icke vanlig. Sällsynt, Bar, som man sällan får se, sällan anträffar. Sällspord, som man sällan får höra talats om. Sällsam, som sällan inträffar, yppar sig. Utomordentlig, högst ovanlig. Jfr. 1138.

763. Ovilja. Olust. Leda. Vedervilja. Motvilja. Afsky. Vämjelse. Äckel. Misshag. Misstycke. Illvilja. Hat. Agg. Groll. Hätskhet. — Ovilja, bristande benägenhet eller böjelse; äfv. afvig, ogen sinnesstämning; äfv. känsla af förtrytelse, väckt af någon ovärdig handling eller ett ovärdigt uppförande. Olust, bristande håg, lust. Motvilja, Leda, känsla af obehag, som person eller sak ingifver. Vedervilja, stark motvilja. Afsky, ytterlig vedervilja. Vämjelse, egentl, känsla af högsta afsmak, så stark, att den retar till kräkning; fig. högsta afsmak, afsky för en sak. Äckel, egentl, den obehagliga känsla, som åtföljer retning till att kräkas; fig. stark vedervilja, afsky. Misshag, Misstycke, lindrigare känsla af ovilja, af förtrytelse. Illvilja, vilja, som söker andras skada. Hat, fortfarande känsla af illvilja mot en person. Agg, gammalt och inrotadt hat. Groll, hemligt agg. Hätskhet, hatfull sinnesstämning. Jfr. 767.

764. Ovilkorlig. Ofrivillig. Obetingad. Oinskränkt. Obegränsad. — Ovilkorlig, Obetingad, ej inskränkt af vilkor eller förbehåll. Ovilkorlig är äfven liktydigt med Ofrivillig: som icke beror af ens fria vilja. Oinskränkt, ej bunden af vissa vilkor; fullkomligt fri att göra och låta, utan att bero af lag eller206

ovillig.

andras vilja. Obegränsad, som ej har gifna, bestämda gränser. Brukas ofta bildligt för Oinskränkt.

765. Ovillig. Ohågud. Motvillig. Afvig. Ögen.

— Ovillig, Ohågad, ej hågad, ej benägen att göra något, hvarom fråga är. Motvillig, som hyser motvilja. Ögen, ovillig att vara till tjenst, att hjelpa. Afvig, ovänligt stämd emot person eller sak. Ovillig, brukas äfven ofta i en lindrigare skiftning af Ogen och Afvig. Jfr. 1160.

766. Ovän. Motståndare. Vedersakare. Motpart. Vederpart. Fiende. — Motståndare, den, som gör motstånd i strid, tvist, eller motverkar någons planer, afsigter. Vedersakare, d. s. s. motståndare. Brukas icke i fråga om krig, fejd, strid. Motpart, Vederpart, person, med hvilken man tvistar, ligger i delo, i process. Ovän, person, som vill en annan illa, gerna ser hans ofärd. Fiende, den, som hatar någon viss person och på allt sätt söker hans skada och förderf.

767. Ovänskap. Fiendskap. Fiendtlighet. — Ovänskap, hatfull sinnesstämning hos en person i afseende på en annan. Fiendskap, sträfvande, af hat eller hämd, efter en annans förderf. Fiendtlighet, fiendtlig sinnesstämning eller handling. Jfr. 763.

768. Oändlig. Gränslös. Omätlig. Oberäknelig. Bottenlös. — Oändlig, utan ända. Gränslös, utan gräns. Omätlig, som ej kan mätas, beräknas. Bottenlös, utan botten; äfv. fig. oändlig. Oberäknelig, som ej kan beräknas.

P.

769. Pansar. Vapenrustning. Harnesk. Kyrass. Pansarskjorta. Brynja. — Vapenrustning, fordom brukligt skydds vapen af starkt jernbleck, som betäckte nästan hela kroppen. Harnesk, har samma betydelse, men är ofta äfven liktydigt med Pansar, den del af en vapenrustning, som betäckte sjelfva bålen. Kyrass, bröstharnesk. Pansarskjorta eller Brynja, pansar, sompassa.

bestod af sammanlänkade metallringar eller flätad ståltråd, eller ock af små plåtar, fästade vid hvarandra som fjäll.

770. Pant. Underpant. Vårdtecken. — Pant, hvad som lemnas åt en annan till säkerhet för betalningen af en skuld eller för uppfyllelsen af en förbindelse. I sednare hänseendet brukas äfven Underpant, helst bildligt. Vårdtecken, tecken, som medskickas ett sändebud att förevisa till säkerhet för, att det kommer ifrån rätt person.

771. Faradis. Edén. Elysé. Lustgård. Lustpark. — Edén, Paradis, enligt bibeln, det första men-niskoparets boningsort. Paradiset, betyder äfven: -de saliges hemvist efter döden. Elysé, enligt grekiska och romerska mytologien, hjeltarnes och de dygdiges boningsort efter döden. Bildligt betyda dessa tvenne ord: en utmärkt skön ort. Lustgård, Lustpark, inhägnad, trädbeväxt plats för promenader och nöjen i det gröna.

772. Partikel. Korn. Grand. Fnngg. Smula. Smolk. Atom. Molekul. — Partikel, hvarje minsta tänkbar del af materien. Korn, egentl, frö af något sädesslag; äfv. helt liten del af vissa ämnen, t. ex. ett sandkorn. Grand, ganska liten del af materien, t. ex.: ett stoftkorn, ett damkorn. Smolk, något helt litet, soiu orenar, aggar, besvärar. Fnugg, kringflygande stoft- eller damkorn. Smula, helt liten del af något hårdt, torrt och mört ämne; i allmänhet: något helt litet. Vetenskapliga uttryck äro de främmande orden: Atom, benämning på de minsta, odelbara och oföränderliga delar, hvaraf materien antages bestå. Molekul, benämning på de minsta delar af kropparna, hvilka icke mer genom mekaniska och optiska medel kunna urskiljas, betraktade såsom sammansättningar eller primitiva systemer af de icke i verkligheten framställbara atomerna.

773. Partisk. Ensidig. — Partisk, som gynnar ena parten på den andras bekostnad. Ensidig, som ser eller bedömer en sak blott ifrån en sida.

774. Passa, v. a. Jemka. Lämpa. Afpassa. Afmäta. Ratta. — Jemka, minska, af korta eller tillöka smått

om smått till lagom. Passa, jemka något efter ett annat, så att de blifva lagom för hvarandra. Afpassa, passa något efter ett annat, så att det blir möjligt, lämpligt eller skäligen kan verkställas. Rätta (efter), afpassa något efter ett annat, så att det förra kommer i riktigt, behörigt förhållande till det sednare. Lämpa, har samma betydelse, men brukas ej i fysisk mening. Liktydigt och bildligt nyttjas äfven Af mäta.

775. Passa, v. n. Anstå. Egna. Höfvas. Tillkomma. — Passa, vara tillständig för någon viss person, med afseende på hans samhällsställning, ålder, kön o. s. v. Nyttjas i talspråket mera än Anstå och Egna, hvilka för öfrigt äro dermed nästan liktydiga. Hof v as, vara passande, tillständig för en person, i fråga om lefnads-vettets fordringar. Tillkomma, vara enom tillständigt eller behörigt att göra något.

776. Pelare. Kolonn. Pilaster. — Kolonn, fristående rundt stöd för hvalf eller hvalfbåge. Pelare, fristående, fyrkantigt eller mångkantigt, stöd för hvalf eller hvalfbåge. Pilaster, fyrkantig pelare, som sluter sig intill muren.

777. Penning. Mynt. Medalj. Slant. — Mynt, prägladt stycke metall med åsätt värde. Penning, har samma betydelse, men är äfven liktydigt med Medalj, stycke metall, prägladt till minne af någon märklig person eller händelse. Slant, skiljemynt.

778. Persedel. Artikel. Post. — Persedel, särskilt stycke af varor, kläder o. s. v. Artikel, särskilt för sig afsluten del af bok, tidning o. s. v.; äfv. en handelsvara, betraktad särskilt för sig. Post, hvarje i räkning särskilt upptagen vara, arbete o. s. v., jemte derför utsatt penningbelopp.

779. Pil. Kolf. — Pil, ett med udd försedt och vanligtvis i den trubbiga ändan fjädradt vapen, som skjutes med båge eller pilbössa. Kolf, stor och tung pil, som sköts med armborst.

780. Pingla. Klocka. Bjellra. Skälla. — Klocka, ihåligt, rundt, nedtill öppet redskap af metall, hvarmedelst genom en inuti fästad kläpp klingande ljudplåga.

frambringas. Bjellra, liten klocka, inuti försedd med flera små kläppar. Pingla, helt liten Bjellra. Skälla, liten klocka, som fästes under halsen på kor eller får.

781. Piska. Gissel. Knut. Knutpiska. Katt. Itarla. Karbas. Ris. — Piska, redskap att pådrifva dragare med, bestående af flätade läderremmar eller tagelsnoddar med en snärt eller tamp i ändan, och fästade vid ett skaft. Gissel, piska med ett stycke bly eller jern i snärten. Knutpiska, piska med knutar. Knut, kort, rysk läderpiska till afstraffning. Katt, ett slags straffredskap om bord på fartyg. Ferla, ett slags fordom brukligt straffredskap af trä eller läder. Kar-bas, piska af flätade läderremmar med ett skaft, öfver-draget med läder. Bis, straffredskap af sammanbundna, fårska björkqvistar, för barn och qvinnor.

782. Pligt. Skyldighet. Förbindelse. Förpligtelse. Åliggande. — Förbindelse, på lag grundadt tvång, hvarigenom menniskan ålägges något visst handlingssätt. Pligt, förbindelse, grundad på sedelagens bud. Skyldighet, förbindelse, grundad på borgerlig lag. Förpligtelse, förbindelse, stödd både på sedliga grunder och lagens tvång. Åliggande, hvad soin är ens pligt eller skyldighet, vare sig frivilligt åtagen eller pålagd.

783. Plikt. Böter. — Plikt, egentl, i lag stadgadt straff (hvaraf Kroppsplikt); äfv. liktydigt med Böter, i lag stadgadt penningstraff.

784. Plump. Fläck. Plätt. Klick. Smocka. — Fläck, litet olikfärgadt ställe på en yta. Klick, något litet af ett klibbigt ämne. Plump, bläckfläck pä papper, uppkommen vid skrifning. Plätt, liten bar, hàrlös fläck. Smocka, stor klick eller utbredd liten hög af stänkt, slängd eller fallen orenlighet, träck, smuts, slem o. d.

785. Plåga. Smärta. Pina. Utpina, Qvälja. Agga. Martera. Anfäkta. Beängsta. Jägta. Ansätta. Beklämma. Fräta. Bry. Besvära. Förtrycka. — Smärta, förorsaka lidande, vare sig i kroppsligt eller andligt afseende. Brukas dock mest för det sednare. Plåga, förorsaka svårt lidande, kroppsligt eller andligt. Pina, Martera, egentl, plåga med egna dertill

inrättade plågoredskap, antingen till straff, eller for att aftvinga bekännelse. Båda dessa vfcrber brukas äfven bildligt, för att utmärka högsta grad af kropps-eller själslidande. Utpina, plåga till det yttersta. Qvälja, förorsaka qväljningar i magen; fig. förorsaka själsqval. Agga, egentl, åstadkomma någon stickande kroppssmärta; fig. förorsaka ett städse oroande själsqval. Ansätta, gå någon våldsamt in på lifvet; fig. häftigt oroa, förfölja, plåga. Anfäkta, svårt ansätta. Beängsta, betaga med ångest. Beklämma, svårt trycka med bekymmer, sorg, ängslan o. s. v. Jäg t a, häftigt och utan uppehåll oroa, icke gifva någon ro. Besvära, orsaka besvär, omak, möda, olägenhet o. s. v. Förtrycka, belasta med för stora skatter, arbeten, tjenst-skyldigheter o. s. v. Bry, oroa och besvära; äfv. sätta i förlägenhet. Fräta, egentl, (om syror o. d.) upplösa och förstöra; fig. svårt plåga och långsamt tillintetgöra.

786. Plåga. Smärta. Värk. Pina. Marter. Vånda. Agg. Qval. Lidande. — Lidande, det tillstånd, då man lider, vare sig i kroppsligt eller andligt hänseende. Smärta, lindrigare, Plåga. svårt, Pina, ganska svårt, Marter, Vånda, ytterligt lidande. Värk, svår och ihållande kroppslig smärta. Qval, svår plåga, i synn. själslidande. Agg, egentl, något aggande; fig. städse oroande själsqval.

787. Pläga. Bruka. — Pläga, hafva för vana att göra något; äfv. vanligtvis förete något visst förhållande. Bruka, har samma betydelse, men nyttjas företrädesvis i talspråket.

788. Pläga. Förpläga. Undfägna. Välfägna. Välpläga. Spendera. Traktera. Eegalera. — Pläga, gifva en person mat och dryck till bästa. Förpläga, rikeligen pläga; äfv. sörja för, att manskap erhåller de till dess underhåll bestämda näringsmedel och dryckesvaror. Undfägna, Välfägna, Välpläga, Traktera, fägna med god mat och dryck. Begalera, på ett ståtligt sätt undfägna. Spendera, bekosta undfägnad, helst i anledning af någon särskilt tillfällighet, t. ex. fö-pryda. 211

delsedag, namnsdag o. s. v. Traktera, Regalera och Spendera äro allesamman främmande ord.

789. Prakt. Prål. Pomp. Ståt. Herrlighet. — Herrlighet, alla de lysande yttre företräden, som anses tillhöra en furste eller hög herre. Prakt, utvertes, kostbar glans och prydlighet. Prål, skrytsam grannlåt. Ståt, offentliga, praktfulla ceremonier och högtidligheter. Har ofta samma betydelse som Prakt, Prål. Pomp, egentl, ett främmande ord, är liktydigt med Ståt.

790. Prest. Prestman. Predikant. Andlig. Pastor. Kyrkoherde. Prost. Biskop. Prelat. — Prest, religionstjenare, som förrättar gudstjensten. Prestman, i allmänhet person, tillhörande prestståndet. Predikant, person, som håller andliga föredrag vid den offentliga gudstjensten; äfv. benämning på innehafvarne af vissa presterliga befattningar. Andlig, person, tillhörig det andliga ståndet (prester och, hos katolikerna ra. fl., munkar, nunnor samt eremiter). Pastor, Kyrkoherde, andlig styresman för en kyrkoförsamling. Prost, pastor, som har öfverinseende öfver ett kontrakt eller prosteri. Biskop, högste andelige styresman i ett kyrkostift. Prelat, prest af hög värdighet.

791. Pryda. Bepryda. Smycka. Besmycka. Sira. Utsira. Pynta. Utpynta. Tillpynta. Försköna. Putsa. Upputsa. Hyfsa. Städa. Snygga. Utsmycka. Ut-pråla. Utstoffera. — Försköna, göra skönare, vackrare, prydligare. Pryda, Bepryda, försköna med prydnader. Smycka, pryda på ett praktfullt, dyrbart sätt. Besmycka, rikligen smycka. Utsmycka, ett ännu starkare uttryck för Smycka, mest brukadt i bildlig mening. Utpråla, på ett pråligt sätt utsmycka. Sira, <1. s. s. Pryda. Säges icke gerna om klädsel eller möbler. Utsira, rikeligen, öfverflödigt sira. Pynta, gifva ett sirligt, prydligt utseende. Mindre brukligt än Utpynta, Tillpynta, kläda mycket grann. Utstoffera, liktydigt med Utpynta, nyttjas ofta bildligt. Snygga, göra snygg. Putsa, göra snygg och fin. Upputsa, putsa något, så att det åter blir fullkomligt snyggt. Hyfsa, gifva ett sådant utseende, som sällskapslifvet fordrar;212 prydnad.

äfv. fig. bibringa sällskapsvett och goda umgängesseder. Städa, göra ren och ställa i ordentligt skick.

792. Prydnad. Smycke. Klenod. Grannlåt. Bjefs. Glitter. Nipper. Lullull. Sirat. Ornament. Floskel. — Prydnad, något som pryder eller tjenar till att pryda. Smycke, liten dyrbar prydnad för klädseln. Klenod, smycke af ganska högt värde. Grannlåt, lysande, prålande prydnad eller prydnader. Sirat, prydnad på bildhuggeriarbeten o. d. Främmande ord, likasom Ornament, prydnad, i synnerhet uti rum och på byggnader; Floskel, prydnad i tal eller skrift. Bjefs, småprydnader i ett fruntimmers klädsel, såsom band, spetsar o. d. Glitter, små blänkande grannlåter

af guld-, silfver- eller messingßbleck; äfv. i allmänhet: grannlåter. Nipper, småprydnader for fruntimmersklädseln. Lullull, egentl, barnleksak, som lyser i ögonen; äfv. fig. grannlåt; verldsliga fördelar, såsom makt, ära, rikedom.

793. Puts. Streck. Spratt. Knep. Grepp. Konst. Konstgrepp. Påfund. Upptåg. Skälmstycke. Skalkstycke. Odygd. Inpass. Fukter. Funder. Fuf-fens. — Puts, Spratt, svek af lindrigare art, antingen med afsigt att på allvar bedraga eller blott på skämt. Streck, svek, bedrägeri af svår beskaffenhet. Knep, illfun-digt streck. Grepp, Konst, Konstgrepp, svikligt, illfundigt medel att uppnå något mål. Skälmstycke, Skalkstycke, puts, spratt; äfv. fult spratt, bedrägeri. Påfund, något genom eftertänkande påfunnet. Säges vanligtvis i elak mening och innebär ofta begreppet af list. Upptåg, skalkaktigt puts af ungdomsyra eller obetänksamhet. Odygd, skada, förtret, skälmstycke, som föröfvas af barn. Inpass, ett streck i räkningen; otjenst, som göres någon. I hvardagsspråket brukas stundom i st. f. Konstgrepp: Fukter; i st. f. Skälmstycken: Fuffens. Funder, knep, list och konster.

794. Påföljd. Följd. Efterkänning. Eftersläng. — Följd, hvad som följer af något föregående såsom verkan af orsak. Påföljd, liktydigt, säges i synnerhet om svåra, olyckliga följder eller om straff för begångenqvinna. 213

öfverträdelse. Efterkänning, lindrigare känning efteråt af något öfverståndet ondt. Eftersläng, svår följd; något ondt, hvaraf man lider efter och i sammanhang med något foregående.

795. Påhäng. Last. Börda. Tunga. — Börda, tyngd, som menniska eller lastdjur på en gång bär; äfv. fig. något tryckande, besvärande. Last, hvad soin af lastdjur drages eller bäres på ryggen; äfv. fartygs laddning. Har samma bildliga betydelse som Börda. Tunga, något tyngande, tryckande, besvärande. Brukas endast bildligt. Påhäng, säges bildligt om en person, som är till last, till börda.

796. Pöbel. Mobb. Pack. Slödder. Byke. Tross. Följe. Patrask. — Pöbel (fr. peuple), lägsta, obildade klassen af ett samhälles medlemmar. Mobb (eng. mob), uttrycker samma begrepp. Båda orden brukas i föraktlig mening. Pack, Slödder, Följe, Tross, menniskor utan hyfsning och sedlighet, dåligt folk. Byke, sämsta pack. Patrask, folk af ringa stånd och bildning.

Q.

797. Qväf. Qvalmig. Dof. — Bof, kallas luften, då han är så het, att man deraf försmäktat Qväf, qväfvande het. Säges likaledes om luften. Qvalmig, het, qväfvande och osund. Jfr. 1202.

798. Qvarter. Herberge. Högqvarter. — Herberge, ställe, der man på resor tar in och hvilar öfver. Qvarter, herberge, i synnerhet för soldater. Högqvarter, den ort, der högste befälhafvaren öfver en krigshär, i falt eller vid kantoneringar, befinner sig jemte sin stab.

799. Qvickhet. Infall. Infälle. Bångmål. — Infall, Infälle, kort, oförberedt och fyndigt yttrande. Qvickhet, qvickt infall. Bångmål (fr. bon mot), platt infall.

800. Qvinna. Qvinnfolk. Kona. Kulla. — Qvinna, person af qvinnkön, särdeles den, som uppnått214 regeringssätt.

manlig ålder. Qvinnfolk, fullväxt qvinsperson- Brukas mest i fråga om det lägre folket. Kona, ursprungligen d. s. s. Qvinna, numera ett högst föraktligt uttryck. Kulla, i folkspråket: bondqvinna.

K.

801. Regeringssätt. Regeringsform. Statsförfattning. Grundlag. — Statsförfattning, inbegreppet af alla de lagar, som bestämma grunderna för statsmaktens utöfning, fördelning och organisation. Regerings-sätt, det olika sätt, hvarpå i allmänhet styrelsen i borgerliga samhällen utöfvas. Grundlag, lag, som bestämmer de allmännaste grunderna för statsmaktens utöfning, fördelning och anordning. Regeringsform, grundlag, som fastställer regerings och undersäters ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, jemte sättet för regeringsmaktens utöfning.

802. Ren. Oblandad. Obemängd. Skär. Skir. Pur. Silar. Fin. — Oblandad, Obemängd, ej blandad, fri från tillblandning af främmande ämnen. Ren, har ursprungligen samma betydelse, t. ex. rent guld, rent vatten, men

betyder särskilt: fri från smuts, grummel, o. s. v. Klar, ej grumlig, t. ex.: klart vatten, en klar källa; äfv. fri från fläckar, moln o. d., t. ex. ett klart spegelglas, en klar himmel. Skir, klar, renad (om honung). Skär, ljus och klar. ,1 vissa uttryck, t. ex.: skär farg, hy. Pur, ren, oförfalskad, äkta, t. ex. purt guld. Äfven bildligt för: idel, lutter, bara. Fin, utmärkt väl renad, luttrad, sofrad, t. ex. fint guld, silfver, socker.

803. Rena. Rengöra. Rensa. Luttra. Sofra. Skira. Mocka. Kratsa. — Rengöra, göra ren till det yttre, t. ex.: rengöra ett rum. Rena, frånskilja från en kropp, ett ämn.e, allt hvad som orenar, t. ex.: rena socker, metaller. Rensa, borttaga från en yta, från ett föremål, det som'är orent, odugligt, skadligt, hin-resa.

derligt, t. ex.: rensa öron, tänder, grönsaker, en brunn, o. s. v. Sof ra, rena malmer, metaller. Luttra, rena vissa metalliska och andra ämnen, såsom guld, silfver, salpeter, svafvel. Skira, rena, klara genom smältning, t. ex. honung, vax, talg. Mocka, rengöra fähus eller stall ifrån fallen spillning. Kratsa, rengöra med krats eller kratsborste.

804. Eep. Tåg. Lina. Tross. Kabel. Snöre. Streck. Garn. Segelgarn. Sträng. Tåt. Snodd. — Snodd, något, som blifvit hopsnodt. Garn, en af lin, hampa, bomull eller fårull o. d. spunnen tråd af betydligare längd. Segelgarn, garn, som nyttjas af segelsöm mare eller till ombindning. Sträng, part i gröfre snodder, t. ex. i rep, tåg. Rep, en temmeligen tjock snodd af hampa o. d. Tåt, sträng i rep. Streck, smalt rep. Snöre, ett af flera trådar hopsnodt eller flätadt band eller smalt rep. Tåg, en hopsnodd samling af minst 24 garn eller två tums omkrets. Lina, smäckert tåg. Tross, tåg, som består af tre parter och är slaget medsols. Kabel, skeppståg, hopsnodt af trenne trossar.

805. Eesa. Uppresa. Upprätta. Uppföra. —

Resa, lyfta upp och ställa rak. Kan till föremål hafva både person och sak. Uppresa, har samma bemärkelse som Resa, men är äfven liktydigt med Uppföra, bygga upp. Upprätta, d. s. s. Uppresa, har i denna mening en blott inskränkt användning, men nyttjas ofta bildligt för: inrätta, stifta.

' 806. Eesa. Färd. Tåg. Tur. Vandring. Marsch. Eutsch. Utfärd. Utflygt. Vallfart. Pilgrimsfärd.— Färd, handlingen att begifva sig ifrån ett ställe till ett annat, mer eller mindre aflägset. Brukas mest i dagligt tal, både om land- och sjöfärder, men sällan i fråga om vandring eller ridning. Resa, färd till aflägsen ort, medelst åkning, ridning, eller sjöledes, på seglande fartyg eller ångbåt. Tur, säges i hvardags-tal ofta för Färd, Resa. Vandring, gång, som göres i något ärende eller endast för nöjes skull; äfv. resa till fots. Utfärd, kortare resa ut ifrån hemmet. Utflygt,

liten kort färd, vanligen för nöjes skull. Rutsch, har i folk- och hvardagsspråket samma betydelse. Vallfart, Pilgrimsfärd, resa, som i religiöst ändamål företages till någen helig ort. Tåg, vandring eller färd till sjös, som af ett större antal menniskor sam falt företages till en ort, i och för något gemensamt ändamål. Marsch, en trupps gående i takt och i viss bestämd ordning.

807. Reta. Egga. Sporra. Hetsa. Tussa. Harma. Uppreta. Förarga. Förbittra. Förtreta. Förtöma. Uppegga. Uppsporra. Uppelda. Upphetsa. Uppvigla. — Egga, ingifva brinnande håg, lust, mod, stark ifver; äfv. genom kraftigt verkande medel eller bevekelsegrunder söka förmå en person till något. Bildligt brukas i samma betydelse Sporra. Reta, egga till vrede, försätta i ökad lifsverksamhet, i passion. Hetsa. egga hundar att förfölja, angripa, bita. Liktydigt säges i hvardagsspråket Tussa. Hetsa nyttjas äfven bildligt i samma betydelse som Egga, Reta! Uppreta, i hög grad egga till vrede. Förarga, Förtreta, väcka högsta misshag hos någon. Förtöma, väcka ens vrede. Förbittra, göra bitter till sinnes, i högsta grad förtreta. Harma, väcka ens harm. Uppegga, förstärkningsord af Egga. Uppelda, bildligt uttryck: i hög grad lifva, uppmuntra, uppegga. Upphetsa, bildligt uttryck för Uppreta. Uppsporra, liktydigt med Uppegga. Uppvigla, reta, egga till uppstudsighet, till uppror.

808. Rettig. Retsam. Kittslig. — Retlig, som lätt blir uppretad. Retsam, fallen för att retas. Kittslig, fallen för att genom gäckeri vilja reta andra.

809. Rifva. Repa. Ritsa. Kittla. Klå. Krafsa. Skrubba. — Rifva, skrapa med någonting skarpt, udd-hvasst (naglar,

klor o. s. v.). Repa, med någonting spetsigt göra ett fint streck på ytan af ett föremål. Ritsa, med en fin spets göra ett lätt streck på någon yta. Kittla, genom sakta rifning på en menniskas kropp framkalla en på samma gång behaglig och smärtsam nervretning. Klå, rifva hårdt med naglarna. Krafsa, rifva med klor eller fingrar uti eller på något. Skruè-RINGA.

ba, hårdt rifva eller skrapa ytan af en kropp, så att något litet deraf borttages. Jfr. 968.

810. Rik. Förmögen. Bemedlad. Välmående. Bergad. Bnrgen. Behållen. Välbehållen. Välber-gad. — Rik, som har mycket penningar, stora ägodelar. Förmögen, kallas den, som besitter sä stor egendom, att han kan tillbringa ett sorgfritt, beqvämt och njutningsrikt lif. Välmående, som befinner sig i goda formögenhetsvilkor. Bemedlad, som äger tillräckliga medel att kunna lefva utan tryckande näringsomsorger. Bergad, som har sin nödtorftiga utkomst. Behållen, väl bergad. Burgen, som har sitt goda uppehälle. Välbehållen, Välbergade ganska väl bergad.

811. Riktning. Kosa. Kurs. — Riktning, den åt ett visst bestämdt håll löpande linie, i hvilken en kropp rörer sig; äfv. det läge, som en hvilande kropp har i förhållande till någon viss trakt, något visst väderstreck. Kosa, viss bestämd riktning för rörelse, i synnerhet för segling. Kurs, den kosa, ett fartyg har att följa.

812. Ring. Krets. Cirkel. Rund. Rundel. Kingel. Lock. Buckla. Slinga. Länk. Malja. —

Girkel, en plan figur, begränsad af en kroklinie, hvars alla punkter äro lika långt ifrån medelpunkten; äfv. kroklinie, som omsluter en sådan figur; äfv. cirkelrund bana. Krets, cirkelrund linie, bana eller sträckning. Rund, rund plats; äfv. liktydigt med Krets. Rundel, liten rund plan; äfv. rundt fästnings- eller slottstorn. Ring, egentl, d. s. s. Krets; äfv. cirkelrund figur eller prydnad. Ringel, cirkelrund linie, t. ex. på vattenytan, då man ikastar en liten sten; äfv. kretsformig bugt, krökning, t. ex. ringlarne af en orm. Lock, ringel af hår. Buckla, stor, vid och yfvig ringel af växande hår; äfv. stor, rund upphöjning, till prydnad o. s. v. Slinga, kretsformigt hopböjd snodd, band o. s. v., hvars ändar blifvit inflätade i hvarandra. Länk, ring eller led i en kedja. Malja, ring, hvaruti något löper, t. ex. på förhängen.

813. Ringa. Klämta. Kimma. — Ringa, slå på eller svänga en klocka, så att hon gifver ljud.

Klämta, Kimma, ringa en tornklocka på det sätt, att kläppen endast slår emot ena sidan.

814. Ringa. Låg. Gemen. Menig. Simpel. —

Ringa, Låg, brukas, för att beteckna den torftiga, råa och okunniga folkmassan i ett land. Menig, som har afseende på det lägre folket. Allenast i några få uttryck, t. ex.: menige inan, menige allmogen. Gemen, liktydigt med Ringa, är likaledes föga brukligt, utom i vissa uttryck, t. ex.: gemene inan, gemen soldat. Simpel, ringa, menig, af lägsta klassen, t. ex.: simpel bonde, soldat, simpel adelsman.

815. Ringlad. Lockig. Krusig. Knorlig. Lurfvig. Ruggig. — Ringlad, lagd, liggande i ring, i krets. Lockig, som har lockar, faller i lockar. Krusig, säges om det, hvars yta bildar många små, vågrunda krökningar. Knorlig, säges om hår, då det af naturen bildar små ringlar. Lurfvig, säges om långt, tätt ock oordentligt ringladt hår. Ruggig, som har långa, borstiga, halfkröktа och hoptofvade här.

816. Rinna. Flyta. Strömma. . Flöda. Svämma. Forsa. Frusa. Svalla. Sqvala. Porla, Qvälla. Välla. Uppvalla. Laka. Lacka. Sippra. Läcka. — Flyta, (om våta ämnen) röra sig framåt. Säges äfven om kroppar, som genom sin lätthet uppbäras på ytan af ett flytande ämne. Rinna, betecknar i allmänhet ett sakta flytande och brukas i synnerhet om smärre massor. Strömma, flyta i stor massa och med snabbt lopp. Forsa, strömma ganska häftigt. Flöda, flyta ymnigt. Svämma, säges om vatten, som stiger upp och flödar ut öfver en trakt. Svalla, flöda, strömma i brusande vågor. Sqvala, forsa häftigt och med buller. Porla, rinna eller sjuda ined ett sorlande ljud. Välla, Uppvälla, brusande flöda upp; sjuda upp. Om källvatten, kokande vatten o. d. Frusa, häftigt välla fram. Qvälla, säges med samma betydelse om källvatten, men brukas föga utom i poesi. Laka, rinna smått, droppvis.

Föråldradt. Lacka, rinna droppvis. Om svett. Läcka, säges om kärl, som rinna eller drypa till följe af otäthet. Sippra, uttränga droppvis genom porerna af en kropp-hund.

219

817. Rita. Teckna. — Rita, med någonting spetsigt (ritstift, blyertspenna o. s. v), afbilda något på ytan af ett föremål. Teckna, till utlinierna afbilda ett föremål, sådant det visar sig för ögat.

818. Rolig. Eosam. Nöjsam. Munter. Löjlig. Lustig. Putslustig. Tokrolig. Torrolig. — Nöjsam, som förnöjer sinnet, ger nöje. Rolig. mycket nöjsam. Eosam, liktydigt, tillhör folkspråket. Tokrolig, på ett narraktigt sätt rolig. Torrolig, som med helt allvarsam min säger roliga saker. Löjlig, som väcker löje. Munter, som muntrar, lifvar sinnet. Lustig, i hög grad roande. Putslustig, narraktigt lustig.

819. Rop. Skri. Skrik. Anskri. — Rop, högt och starkt ljud, frambragt genom ansträngning af menniskorösten. Skri, ganska högt, men kort rop. Skrik, högt, ljudeligt rop af smärta, förskräckelse o. s. v. Anskri, plötsligt och gällt, skallande skri.

820. Ropa. Skria. Skrika. Hojta. Tuta. — Ropa, genom röstens ansträngande frambringa ett högt och starkt ljud. Skria, Skrika, ropa så högt man förmår. Eojta, ropa högt och stojande. Tuta, i hvardagsspråket, skämtvis: ropa mycket högt.

821. Rum. Rymd. Utrymme. — Rymd, den oändliga utsträckning i alla riktningar, inom hvilken de skapade tingen bestå tillsammans och jemte hvarandra; äfv. viss, bestämd, begränsad del deraf, t. ex.: en tunnas rymd. Rum, den del af rymden, som en kropp intager; äfv. viss del af rymden,, t. ex.: ett tomt rum; äfv. liktydigt med Utrymme, fri, ledig, tom rymd eller plats, der något kan inrymmas.

822. Rum. Boningsrum. Gemak. Lägenhet. — Boningsrum ell. blott Rum, särskilt genom väggar afskild del af ett boningshus. Gemak, egentl, tyskt ord, har samma betydelse, men brukas endast i poesi och den högre stilen. Lägenhet, inbegreppet af de särskilta boningsrum och uthus, som tillhöra en boning.

823. Rund. Cirkelformig. Trind. Kupig. Kullrig. Skålig. Kullig. — Cirkelformig, som har formen af en cirkel. Rund, har samma betydelse, men är220

ru5ig.

äfven liktydigt med Trind, till formen liknande ett klot eller en vals, en stock. Kupig, upphöjdt rund, i form af en kupa, ett halfklot. Kullrig, upphöjdt rund, bildande någon mindre del af en cirkelperiferi. Skålig, rundt urhålkad som en skål. Kullig, som har formen af en kulle.

824. Rusig. Berusad. Drucken. Ankommen. Full. Plakat. — Drucken, Rusig,. förvirrad i hufvudet genom förtärandet af en eller flera hetsiga drycker. Berusad, i hög grad rusig. Ankommen, något rusig. Full, berusad, i synnerhet af brännvin. Tillhör hvardagsspråket. Plakat, i högsta grad öfveriastad af starka drycker.

825. Rutten. Rött. Ankommen. Anskämd. Multnad. Murken. — Bott, angripen af röta. Rutten, upplöst i sina beståndsdelar, förskämd af röta. Ankommen, Anskämd, något skämd (om kött och andra matvaror). Multnad, genom förruttnelse förvandlad till stoft. Murken, lös eller sönderfallande af röta (om trä, ben o. s. v.).

826. Rycka. Rifva. Slita. Knycka. Rappa. Rafsa. — Bycka, häftigt draga åt sig. Rifva, har i vissa talesätt samma betydelse. Slita, med jemn kraft-ansträckning, men med all makt, draga åt sig något, t. ex. slita något ur händerna på en person. Knycka, rycka till mycket kort och häftigt. Rappa, i hvardags-tal: snappa åt sig. Rafsa, hastigt rifva åt sig.

827. Rykte. Itynöi. Fräjd. — Rykte, det allmänna omdömet om en person. Namn, är i vissa talesätt liktydigt, t. ex.: hafva godt, dåligt namn om sig. Fräjd, allmänna omdömet om en persons sedliga värde.

828. Rå. Obildad. Ohyfsad. Ostädad. Oborstad. Råbarkad. Grof. Plump. Grofkornig. Fääktig. Bestaktig. — Obildad, som saknar själsbildning. Ohyf-sad, som saknar hyfsning i skick och seder. Ostädad, vårdslösad i det yttre. Oborstad, på en gång både ohyfsad och ostädad. Rå, okunnig och ohyfsad. Råbarkad, i hvardagsspråket:

mycket rå. Grof, rå och oanständig i tal, skick och uppforande. Plump, mycketkädd. 221

grof i sitt tal. Grofkornig, nästan plump. Fäaktig, i hög grad rå. Bestaktig, rå och ondskefull.

829. Båd. Inrådan. Tillrådan. Tillstyrkan. Intalan. Ingifvelse. — Båd, yttrande, hvarigenom man tillkännagifver, huru man anser att någon i ett visst förevarande fall bör förhålla sig. Inrådan, Tillrådan, Tillstyrkan, yttrande, hvarigenom man uttryckligt och bestämdt råder en person till något visst handlingssätt. Intalan, Ingifvelse, tal, hvarigenom man ingifver en person något i själen. Ingifvelse, betyder äfven: omedelbar, öfversinlig inverkan på en menniskas själ, hvarigenom en tanke, en idé, ett beslut o. s. v. deruti uppstår.

830. Badrum. Andrum. Betänketid. Besinningstid. — Rådrum, nödig tid att fråga sig till råds, att öfverlägga. Andrum, tillfälle att samla sina tankar. Betänketid, Besinningstid, nödig tid att betänka sig.

831. Räcka. Vara. Förslå. — Räcka, vara tillräcklig för någon viss tid. Vara, brukas stundom i enahanda betydelse. Förslå, är äfven liktydigt, men har ej så omfattande användningskrets, och kan icke väl brukas vid tidsbestämningar; man kan t., ex. icke gerna säga: provianten förslår till våren, veden förslår öfver jul.

832. Bädd. Skygg. Bang. Försagd. Klenmo-dig. Modlös. Feg. Mesig. Mesaktig. Grufsam. Ifrig. Folkskygg. Buskrädd. Haj. Förfärad. Förskräckt.

— Rädd, betagen af fruktan; äfy. af naturen fruktande. Bang, liktydigt, nyttjas endast skämtvis. Skygg, som skyr, undviker, andra personer eller vissa ting. Försagd, rädd eller bestört, så att man ej vet, hvad man skall säga. Klenmodig, föga modig. Modlös, som förlorat modet, saknar mod. Feg, rädd för hvarje fara; som af fruktan för fara sviker sin pligt. Mesig, Mesaktig, i hvardagsspråket: rädd af sig. Grufsam, fallen för att grufva sig för allt, som skall göras, äfven det obetydligaste. Ifrig, antager i hvardagsspråket ofta samma betydelse som Rädd. Buskrädd, bildligt uttryck i hvardagsspråket för: mycket rädd. Folkskygg,222 räkna.

som gerna undviker menniskors sällskap. Förskräckt, plötsligt betagen af stor fruktan. Haj, i hvardagsspråket, liktydigt. Förfärad, ytterst förskräckt.

833. Bäkna. Beräkna. Efterräkna. Genomräkna. Inberäkna. Uppräkna. Uträkna. Öfverräkna. Öfverslå. — Räkna, undersöka, huru många enheter någon viss mängd af föremål utgör; äfven af gifna, bekanta tal söka andra obekanta. Beräkna, göra ett öfverslag på förhand, till hvad belopp inkomster, utgifter o. s. v. ungefärligen skola komma att sammanlagdt uppgå. Öfverslå, ungefärligen beräkna kostnaden af något eller det till ett arbete, företag behöfliga. Efterräkna, söka att genom räkning utfinna något. Genomräkna, räkna alltsammans af något visst gifvet antal, ett och ett i sender. Inberäkna, upptaga något med i räkningen. Uppräkna, uppnämna hvar för sig, i ordning efter hvarandra, alla enheterna utaf ett visst antal. Uträkna, genom räknande utfinna svaret på en aritmetisk uppgift. Öfverräkna, genom efterräknande söka att finna beloppet af flera summor, poster o. s. v.; äfv. liktydigt med Beräkna.

834. Bänta. Intresse. Procent. — Ränta, den årliga afkastningen af en utlånt penningsumma, efter visst för hundrade på året. Intresse, beloppet af räntan för en penningsumma på viss gifven tid. Procent, visst, för hundrade, som betalas för lånta penningar.

835. Bät. Bak. Snörrät. — Rät, som fortgår oafbrutet i samma riktning, utan att vika af hvarken åt höger eller venster. Rak, rätt uppstående; äfv. liktydigt med Rät. Snörrät. liksom dragen efter spändt snöre, alldeles rät.

836. Bätt. Rättvis. Bättmätig. Billig Befogad. — Rätt, öfverensstämmande med naturlig rätt (jfr. 63), lag och religion; äfv. liktydigt med Rättvis, öfverensstämmande med rättvisans fordringar (jfr. 839). Billig, som öfverensstämmer med billighetens fordringar (jfr. 839). Rättmätig, öfverensstämmande med lag och rätt. Befogad, som har skäl för sig, grundad på lag, fog, billighet.RöiiA. 223

837. Rättighet. Rätt. Befogenhet. Frihet. Makt. — Rättighet, på lag, borgerlig eller naturlig, grundad behörighet att äga, åtnjuta eller bruka något, med andras uteslutande. Rätt, har samma betydelse, men nyttjas endast i singular. Befogenhet, på borgerlig lag eller sed grundad rättighet. Frihet, befriande undantag i åligganden, skyldigheter, skatters utgörande in. m. Brukas mest i plural. Makt, har i vissa talesätt samma betydelse som

Rättighet, Rätt, t. ex.: hafva makt att göra och låta efter behag.

838. Rättvis. Rättfärdig. Rättrådig. — Rättvis, som öfvar rättvisa. Rättfärdig, som älskar att göra det goda och undfly det onda. Brukas mest i det bibliska och kyrkliga språket. Rättrådig, som råder, tillstyrker, anbefaller det rätta.

839. Rättvisa. Rätt.e Billighet. — Rätt, Rättvisa, det rätta, grundadt på lag, borgerlig eller naturlig. Rättvisa, betyder derjemte: ett noggrant afvägande af rättighet och pligt samt ett strängt iakttagande deraf i handlingssätt eller i domaremaktens utöfning; äfven lagskipning, domaremakt. Billighet, det rätta enligt sedelagens fordringar.

840. Röfva. Roffa. Råna. Plundra. Sköfla. Preja. Skinna. Eröfra. Inkräkta. — Röfva, med våldsam hand fråntaga en person något. Roffa, pä olagligt sätt, dock utan användande af handgripligt våld, fråntaga en person något. Råna, med våld eller hot beröfva en person något. Plundra, frånröfva en besegrad fiende de dyrbarheter, han bär på sig; äfv. liktydigt med Sköfla, i krig, med fiendehand frånröfva innebyggarne i land eller stad alla deras dyrbarheter. Preja, Skinna, taga mer af någon i betalning, än lagligt eller billigt är. Eröfra, genom vapenmakt underlägga land eller stad sitt välde. Inkräkta, ined våld och orätt bemäktiga sig ett främmande land. Säges äfven om rättigheter.

841. Röra. Beröra. Vidröra. Snudda. Nåkas. Känna. — Röra, taga på något med hand eller finger. Beröra, Tidröra, komma lindrigt vid något föremål224 höra.

med kroppen eller någon kroppsdel. Snudda, helt obetydligt beröra ytan af ett föremål. Nålcas, konima ett föremål tillräckligt nära, för att vidröra det. Föråldradt. Känna (på), taga på något med fingret eller handen, för att undersöka det.

842. Röra. Rubba. Rucka. Runka. Vagga. Vippa. — Böra, bringa ett föremål ur hvila i ett motsatt tillstånd. Bubba, röra något ifrån dess rätta ställe, bringa i oordning. Bucka, röra något helt obetydligt ifrån dess plats. Bunka, helt litet röra något af och an. Vagga, gifva något en svängningsrörelse upp och ned, ifrån ena sidan till den andra. Vippa, sätta något i hastig rörelse upp och ned.

843. Röra. Arbeta. Bruka. Knåda. Älta. — Böra, oafbrutet föca handen, eller något som man deruti håller, af och an eller rundt omkring uti en vätska. Arbeta, låta något ämne undergå en flitig omröring, i och för dess beredning till något visst ändamål. Bruka, Älta, bearbeta ler, murbruk, gips, o. s. v. Knåda, bearbeta deg.

844—5. Röra. Sörja. Möija. Smörja. Modd. — Böra, hoprörd blandning. Sörja, blöt massa, lik en välling. Marja, grus, blandadt med vatten till en röra. Modd, djup snö, genom tramp blandad med sand och väg- eller gatsmuts. Smörja, fett ämne; äfv, dålig blandning.

846. Röst. Stämma. — Böst, det ljud, som menniskor äga förmåga att genom luftröret frambringa, och som kan på mångfaldiga sätt förändras till toner, bok-stafsljud och ord. Stämma, liktydigt, brukas för denna bemärkelse mindre ofta i talspråket, hvaremot det uteslutande betecknar: hvarje särskilt parti vid sång eller musik af flera personer.

S.

847. Sagga. Käxa. Kälta. — Sagga, alltjemt tala eller påminna om ett och samma. Kälta, tidt ocbsamfund.

225

ofta begära eller påminna om ett och samma. Käxa, ideligen smågräla om ett och samma. Dessa ord tillhöra hvardagsspråket.

848. Sak. Ting. Mål. Föremål. Tingest. — Föremål, allt hvad som är eller kan vara mål för synen eller de öfriga sinnena, för själsförmögenheterna, eller för handling, verksamhet. Sak, föremål, verkligt eller blott tänkt; äfv. liktydigt med Mål i begge bemärkelserna af: rättegångsmål; angelägenhet, värf, ut-rättning. fing, hvarje tillvarande, verkligt eller möjligt föremål. År i allmänhet liktydigt med Sak, men icke med Mål. Tingest, i hvardagstal: sak, som icke har någon viss benämning, eller som pa något sätt utmärker sig för besynnerligt

utseende, oformlighet, underlighet, ovanlig storlek, fulhet o. s. v.

849. Sakta. Stilla. Lindrig. Mild. Len. Dus. — Sakta, föga märkbar, t. ex. en sakta rörelse; äfv. ej häftig, t. ex. en sakta fläkt; äfv. (om ljud) lag. Stilla, som är utan rörelse eller har blott en ringa grad deraf, t. ex.: stilla luft, väder; äfv. lugn, tyst, fredlig, t. ex. en stilla lefnad, död. Lindrig, icke svår, icke häftig, icke sträng. Mild, ej hård, ej sträng, t. ex.: mild regering, mildt straff; äfv. (oin väderleken o. s. v.) ej kall, ej skarp. Len, ganska sakta, lindrig, mild. Endast i vissa uttryck, t. ex.: lent vidrörande, len röst. Bus, (oni ljud) len.

850. Sakta. Stilla. Lugna. Lindra. Mildra. Lisa. Dämpa. Döfva. Sofva. Förtaga. — Sakta, göra sak-tare, t. ex.: sakta sin gång; äfv. d. s. s. Stilla, göra att någQt upphör, t. ex.: stilla värken. Lugna, göra lugn. Äfven bildligt. Lindra, Mildra, göra mindre svår, mindre plågsam. Lisa, gifva lindring, tröst, hugsvalelse. Dämpa, göra att något upphör, afstannar; äfv. (om rösten) göra saktare, lägre. Förtaga, hindra något att låta sig förnimmas, märkas eller att verka; äfv. komma något att upphöra. Döfva, Sofva, säges bildligt för: Stilla, Dämpa.

851. Samfund. Sällskap. Samhälle. Samhällig-het. Stat. Rike. Förening. Menighet. Gille. Skra.226

sam fält.

Brödraskap. Församling. Socken. Kyrka. Orden. Klubb. — Förening, flere personer, som slutit sig tillsammans i och för något gemensamt ändamål. Samfund, förening af personer för något bestämdt ändamål, med egen styrelse och gemensamma lagar, stadgar eller reglementen. Sällskap, i vissa fall liktydigt med Samfund, t. ex.: ett lärdt sällskap. Se f. ö. 855 och 1017. Samhälle, Borgerligt samhälle, Stat, förening af menniskor, som lefva tillsammans under en regering och kungjorda lagar. Samhälle, betyder äfven: stad, köping, socken eller annat landområde, som utgör ett helt för sig inom staten, med egen, statsmakten underordnad styrelse. I denna mening brukas äfven Menighet, någon gång också Samhällighet. Rike, stat, styrd af kejsare eller konung. Församling, ett inom något visst område boende antal af menniskor, som hafva gemensamma andaktsöfningar. Socken, landtförsamling. Kyrka, bildligt: samfund af kristna lärans bekännare. Brödraskap, se 153. Gille, brödraskap (under medeltiden), hvars inedlemmar sammankommo till gemensamma andaktsöfningar, nöjen och dryckeslag. Orden, förening af personer, hvilka förbundit sig att lefva efter vissa reglor eller ordensstadgar, och som genom något antaget yttre tecken skilja sig ifrån andra. Skrå, handtverksgille. Klubb, slutet sällskap, som samlas till inbördes tidsfördrif, och äfven ett sådant sällskaps samlingsställe.

852. Samfält. Gemensam. — Gemensam, som tillhör på en gång alla eller flere, eller kan på lika sätt sägas om flere. I vissa fall kan liktydigt brukas Samfält, t. ex.: samfält besittning, ägande rätt.

853. Samla. Hopsamla. Samka. Hopa. Skocka. Berga. Insamla. Församla. Inberga. Sammanbringa. Sammanföra. Sammanhopa. Sammanhämta. Sammanfatta. XJpphopa. Uppstapla. Upphämta. Åsamka. — Samla, Hopsamla, föra, bringa, skaffa tillsammans. Samka, af enahanda betydelse, brukas föga. Sammanbringa, Sammanföra, Sammanhämta, uttrycka likaledes begreppet af Samla, med den skiftning, som stamverbetsamtycka. 227

angifver. Skocka, hopsamla i skockar, i stort antal. Hopa, Sammanhopa, saminanbringa i stor mängd. Uppköpa, egentl, saminanbringa till en hop, har samma bemärkelse; likaså Uppstapla, egentl, lägga upp i stapel. Insamla, samla och införa; äfven samla ihop. Upphämta, egentl, taga upp, plocka upp, har bildligt samma bemärkelse som Insamla. Församla, bringa, kalla tillsammans flera personer på ett ställe. Berga, Inberga, upphämta och införa skördad gröda. Sammanfatta, i sammandrag framställa, anföra. Åsamka, ådraga något hopsamkadt ondt.

854. Sammankomst. Sammanträde. Möte. — Sammankomst, Sammanträde, på förhand öfverenskom-men eller föranstaltad församling af flera personer, som kommit tiillsammans i och för något gemensamt ändamål. Möte, aftalad sammankomst emellan personer, i och för något enskilt ändamål; äfv. offentlig sammankomst af ombud ifrån flera orter, för att öfverlägga om en eller flera vigtiga, allmänna angelägenheter.

855. Samqväm. Sällskap. Gästabud. Kalas. Gille. — Samqväm, Sällskap, samling af personer för sällskapligt tidsfördrif och umgänge. Gästabud, större måltid, hvartill flere personer äro inbjudne som gäster. Föråldradt ord, i hvars ställe numera Kalas brukas. Gille, samqväm, dryckeslag, dansnöje.

856. Samråd. Sammansväijning. Sammangadd-ning. Maskopi. — Samråd, gemensamt råd, gemensam öfverläggning. Sammangaddning, förening af flera personer till uppror, myteri, uppstudsighet eller till någon persons skada. Sammansvärjning, förening af flera personer, som med ed förpligtat sig till gemensamt utförande af något hemligt förehafvande. Maskopi, hemlig förbindelse i och för något olofligt ändamål. Jfr. 37.

857. Samtycka. Bifalla. Bevilja. Villiga. Vill-fara. Biträda. — Bifalla, förklara, att man gillar någon handling, åsigt o. s. v.; äfv. förklara, att man tillåter något, som blifvit begärdt eller ifrågasteldt. I denna bemärkelse äro Bevilja och Samtycka (till)228

liktydiga. Villiga, d. s. s. Bevilja, Villfara, men sällan brukligt. Villfara, göra en person till viljes i något. Biträda, deltaga i na^on öfverenskommelse, något aftal, beslut; äfv. liktydigt med Bifalla, i den förra bemärkelsen. Jfr. 1071.

858. Samvete. Medvetande. Heder. Rättskänsla. Sjelfkänsla. Sjelfaktning. — Medvetande, själens förnimmelse af sig sjelf såsom verkande eller lidande. Samvete, menniskans sedliga medvetande eller förnuftets omdöme om det rätta eller orätta i våra handlingar. Rättskänsla, den hos menniskan inneboende känslan at' det rätta. Sjelfaktning, aktning, som man hyser för sig sjelf i medvetandet af uppfyllda pligter. Sjelfkänsla, liflig känsla af sin värdighet som menniska. Heder, den känsla af rätt och sanning, soin förmår en menniska att sà handla, att hon kan vara nöjd med sig sjelf och äga ansprak på aktning af andra.

859. Sand. Grus. Ör. — Sand, samling af gröfre eller finare korn af kisel, qvarts ni. m., tillkommen genom bergarters söndersmulning. Grus, grof-kornig sand, blandad med små kiselstenar. Ör, grof sand, blandad med små klappersten.

860. Sann. Sanningsenlig. Sannskyldig. Verklig. Riktig. Rätt. Rättskaffens. Sannfärdig. Äkta. Verklig, som i sjelfva verket finnes till eller tilldragit sig. Innebär motsatsen af det blott tänkta eller diktade. Sann, med verkligheten, med verkliga förhållandet eller förloppet öfverensstämmande. Riktig, enlig med rätta, verkliga förhållandet, t. ex.: en riktig beskrifning; äfv. öfverensstämmande med regel, föreskrift, stadgande, t. ex. riktig uträkning, riktigt mål. Rätt, som har alla erforderliga egenskaper, för att fullkomligt motsvara sitt begrepp, t. ex. en rätt ånger öfver synden. I enahanda bemärkelse nyttjas äfven Sann, Verklig, Sannskyldig, Äkta, t. ex.: en sann, verklig, sannskyldig, äkta vän, äkta guld, äkta perlor; likaså Rättskaffens, t. ex. en rättskaffens kristen. Sannfärdig, Sanningsenlig, enlig med sanningen, t. ex. en sannfärdig, sanningsenlig berättelse. Sannfärdig, säges äfven om den,se.

som noga håller sig vid sanningen, t. ex:. ett sannfärdigt vittne.

861. Sannolik. Trolig. Liklig. Förmodlig. Antaglig. Rimlig. — Sannolik, som synes vara sann. Trolig, Liklig, Antaglig, som har tillräckliga skäl för sig att kunna antagas för sann. Förmodlig, som innebär endast en förmodan. tiimlir/, som innehåller intet, hvilket strider emot en tänkt möjlighet.

862. Sans. Sansning. Fattning. Sinnesnä,rvaro. Själsnärvaro. — Sansning, medvetande af sin tillvaro. Sans, betyder det samma, men derjemte äfven: klok eftertanka. Fattning, sinnestillstånd, hvarunder själen verkar fritt och obehindradt af yttre intryck. Sinnesnärvaro, Själsnärvaro, det själstillstånd, då man i en fara, i ett svårt eller brydsamt läge, har tankarna samlade och med rådighet förstår att reda sig derur. Jfr. 646.

863. Sats. Mening. Period. Punkt. — Sats, ett genom ord uttryckt omdöme. Mening, en eller flere enkla satser, förenade till ett sammanhängande och för sig afslutet helt. Period, mening, som består af många, med hvarandra sammanhängande och till ett,helt förenade satser. Punkt, sats, mening, period, som slutas med det skiljetecken, man kallar punkt.

864. Se. Blicka. Titta. Stirra. Skela. Snegla. Bliga. Plira. Glutta. Blänga. Koxa. Kika. Gapa. Glo. Kisa. Ögna. Skåda. Betrakta. Märka. Varseblifva. Skönja. Urskilja. Varsna. Bese. Åse. Öfverse. Åskåda. Beskåda.

Öfverskåda. Bemärka. Förmärka. Bekika. Begapa. Påse. Påögna. — Se, medelst synsinnet uppfatta bilder af yttre föremal. Blicka, rikta ögat på något visst föremal. Skåda, med uppmärksamhet se pa något. Brukas mindre i talspråket, utan helst i den högre stilen för Se. Betrakta, uppmärksamt se pä något och sysselsätta tanken dermed. Ögna, flyktigt blicka på något. Stirra, blicka med spända, orörliga ögon. Skela, se med hvartdera ögat at olika håll; äfv. se snedt, åt sidan. Snegla, se åt sidan med förstulna blickar. Varseblifva, Varsna,230

seg.

komma att få se något. Uttrycker en tillfällighet. Skönja, tydligt blifva varse: med ögonen urskilja. Mar-ka, varseblifva något och fästa uppmärksamhet dervid. Urskilja, med ögat särskilja föremål ifrån andra. Bese, taga något väl i ögnasigte. Beskåda, noga och uppmärksamt bese. Åse, se på något, som tilldrager sig. Åskåda, uppmärksamt betrakta något anmärkningsvärdt, något som tilldrager sig, utföres eller förevisas. Påse, se på något, för att granska det. Påögna, i samma afsigt ögna på något. Öfverse, Öfverskåda, skåda utöfver en rymd eller en mängd af föremål; äfv. bese det hela af något. Bemärka, fästa särskilt uppmärksamhet vid någon person, någon sak eller något förhållande. Förmärka, blifva uppmärksam på något. Af förestående verber nyttjas Se, Blicka, Skåda, Betrakta, Skönja, Märka, Förmärka, ofta i bildlig mening. Efterföljande tillhöra folk- och hvardagsspråket : Titta, blicka, se. Koxa, blicka mycket uppmärksamt, undrande eller spejande. Bliga, se undersamt och med uppspärrade ögon på någonting. Gapa, med vidöppen mun och stirrande ögon, uppmärksamt se på något. Plira, se med halföppnade ögon, men ganska uppmärksamt. Glutta, titta oförmärkt och hastigt, liksom spejande, genom en öppning. Blänga, blicka på någon med uppspärrade ögon, enfaldigt eller hotande och argt. Glo, se stint, med stirrande ögon, på något. Kisa, blicka kärligt, med halft tillslutna ögon. Kika, ined spända blickar se på ett föremål. Bekika, beskåda med kikare; äfv. noga eller undersanit betrakta. Begapa, nyfiket och med dum förundran betrakta.

865. Seg. Simmig. Klibbig. — Seg, som icke lätt kan sönderslitas eller brytas; äfv. (om vätskor) som låter utdraga sig i trådar. Simmig, säges om vätskor, som hafva en viss tjocklek och seghet. Klibbig. säges om sega, våtaktiga, smörjiga kroppar, som gerna fästa sig vid allt, hvarmed de komma i beröring.

866. Sida. Kant. Flank. Flygel. — Sida, gränsyta af en kropp, då hon hvarken är fram- eller baktill, utan deremellan. 1 sammansättningar betydersinnessvag.

231

dock Sida i allmänhet hvarje gränsyta af en kropp; man säger således: Framsida, Baksida, m. m. Kant, yttersta randen af ett föremål (jfr. 520). Flank, d. s. s. Sida, brukas mest i militärisk stil. Flygel, hvardera sidan af en i linie uppställd här, flotta eller truppaf-delning; äfv. mindre sidobyggnad.

867. Sinlig. Köttslig. Verldslig. — Sinlig. som tillhör, har afseende på verlden; äfv. (om person) som älskar verlden och sinnenas njutningar. Med denna sednare betydelsen liktydigt är Köttslig, som endast nyttjas i det kyrkliga språket. Verldslig, som angår det jordiska, det timliga; (om person) som sysselsätter sig uteslutande med hvad som tjenar till kroppsliga, sinliga och timliga ändamål, älskar verlden och dess lustar. Sammanfaller till en del med Sinlig, men har en vidsträcktare bemärkelse.

868. Sinne. Mod. Lynne. Sinnelag. Sinnesart. Hjertelag. Skaplynne. Sinnesstämning. Kynne- — Sinne, den egendomliga beskaffenheten af det inre, andliga hos menniskan, såsom källan för hennes handlingssätt. För denna bemärkelse äro Sinnesart, Hjertelag liktydiga. Sinne betyder äfven: själens tillfalliga tillstånd, såsom en följd af yttre och inre känslor. Lynne, naturlig sinnesbeskaffenhet; en menniskas tillfälliga känslotillstånd. Sinnelag, det vanliga tillståndet af en menniskas sinne, af hennes känslor och begär. Sinnesstämning, en menniskas tillfälliga känslotillstånd. Härmed instämmer äfven, i vissa uttryck, Mod, t. ex.: sorgset, gladt mod. Skaplynne, naturlig beskaffenhet; äfv. sinnelag. Kynne, egentl, beskaffenhet. Föråldradt ord, någon gång brukadt för: Sinne, Sinnesart.

869. Sinnessvag. Svagsint. Vurmig. Kollrig. Tokig. Vriden. Rubbad. Förryckt. Galen. Vansinnig. Vanvettig. Ursinnig. Besatt. Månadsrasande. Fånig. Fjoskig. — Sinnessvag, Svagsint, som icke har fulla bruket af sitt

förstånd. Vurmig, intagen af ett öfverdrifvet, dåraktigt tycke för någon viss sak. Kollrig, icke rätt klok. Tokig, Vriden, Rubbad, utmärka en mindre grad af Svagsinthet. Vansin-232

sinnrik.

nig, Förryckt, Galen, alldeles ifrån förståndet. Vanvettig, till någon del beröfvad bruket af sitt förstånd. Ursinnig, Besatt, vansinnig, derjemte ytterst våldsam till lynnes och menniskofiendtlig. Fånig, slö till förstånd, minne och känsla. Fjoskig, betecknar en lindrigare art af Fånighet. Månadsrasande, som vanligtvis en gång i månaden får anfall af raseri eller galenskap. Jfr. 212.

870. Sinnrik. Snillrik. Konstig. Artig. Behändig. — Sinnrik, som har mycken uppfinningsförmåga eller vittnar derom. Snillrik, som äger mycket snille; äfv. som röjer snille. Konstig, gjord med mycken konst. Artig, säges stundom i st. f. Sinnrik, men blott om sak. Behändig^, Äntligt uttänkt och med konstskicklighet utförd. Äfven om sak, men mindre brukligt.

871. Sitta. Huka. — Sitta, med öfra delen af kroppen upprätt, hvila på bakdelen. Huka, hålla kroppen i en nedböjd ställning, med benen hopvikta i knävecken.

872. Sjelf kär. Egenkär. Sjelfbehaglig. Sjelf-förnöjd. Sjelfbelåten. Sjelftillräcklig. Sjelf klok. Sjelfvis. Inbilsk. — Sjelfkär, Egenkär, Sjelfbehaglig, som öfverdrifvet tycker om sig sjelf, sina egna verk och handlingar. Sjelfförnöjd, Sjelfbelåten, af fåfänga mycket belåten med sig sjelf och sin egen ställning. Sjelftillräcklig, soin tycker sig vara sig sjelf nog, ej anser sig behöfva hjelp eller råd af andra. Sjelfklok, Sjelfvis, som har öfverdrifvet hög tanka om sin egen klokhet och derföre icke vill taga råd af andra. Inbilsk, kallas den, som tror sig äga förtjenster, dygder, fullkomligheter, dem han i verkligheten icke äger.

873. Sjelfrådig. Egenmäktig. Egenmyndig. Godtycklig. — Sjelfrådig, som tager rad endast af sig sjelf, utan att vilja lyssna till andras. Egenmäktig, Egenmyndig, som i allting vill göra sin egen myndighet gällande, utan att rådfråga hvarken lag, naturlig rättvisa eller andras önskningar. Godtycklig, som härrör eller beror af godtycke (jfr. 1225).sjunga.

233

874. Sjelfvisk. Egennyttig. — Sjelf risk, kallas den, som hänför allt blott till sig sjelf och betraktar allt annat endast såsom medel för egna ändamål. Egennyttig, är den, som i allt sitt görande och låtande tänker blott pä egen fördel, egen vinning, utan att göra afseende på andras.

875. Sjuk. Kränk. Dålig. Opasslig. Illamående. Skral. Kräslig. * Krallig. Usel. Eländig. Sjuklig. Hankig. Hänglig. Hängsjuk. — Sjuk, ej frisk. Säges i fråga om allvarsammare sjukdom. Dålig, Skral, Kräslig, Krallig, hvardagsuttryck, som beteckna en lindrigare sjukdom. Illamående, för tillfället icke rätt frisk, utan att dock vara sängliggande. Opasslig, lindrigt illamående. Kränk, föråldradt, betydde egentligen d. s. s. Sjuk, men brukas nu nästan skämtvis i st. f. Dälig. Usel, Eländig, illa sjuk. Sjuklig, som har svag helsa, ofta sjuk eller illamående. Hankig, Hänglig, än frisk, än sjuk. Hvardagsord, likasom Hängsjuk, som ej är rätt frisk, icke har sina fulla lifskrafter.

876. Sjukdom. Sjuka. Krankhet. Illamående. Opasslighet. Krämpa. Åkomma. Farsot. Smitta. Pest. Ohelsa. — Sjukdom, hämmad eller oregelbunden verksamhet i kroppens organiska förrättningar. Sjuka, liktydigt, brukas endast för några särskilta fall, t. ex. engelska sjukan, samt i vissa sammansättningar. Illamåendehelsotillstånd, då nian ej är fullkomligt frisk, utan att dock vara sängliggande. Opasslighet, lindrigt illamående. Krankhet, föråldradt, är liktydigt med Sjukdom. Krämpa, kroppsligt ondt af mindre farlig beskaffenhet, och som ofta låter känna sig. Åkomma, lindrigare kroppsligt ondt af tillfällig beskaffenhet. Farsot, allmänt gängse sjukdom. Smitta, smittsam sjukdom. Pest, hastigt dödande, smittsam sjukdom, bestående i feber med bölder och fläckar på huden. Ohelsa, dålig helsa.

877. Sjunga. Tralla. Gnola. Nunna. Skråla. Jodla. Lulla. ftvittra. Messa. — Sjunga, med rösten frambringa en följd af högre och lägre toner, hvilka i sin helhet uttrycka någon viss känsla, själsstämning234

o. s. v. Tralla, sjunga en melodi utan bifogade ord. Gnola, sjunga smått emellan tänderna. Nunna, gnola helt sakta. Skråla, sjunga öfverljudt och larmande. Jodla, benämning på ett hos Alpernas innebyggare egendomligt sätt att sjunga. Lulla, sofva ett barn med sång. Messa, sjunga messan vid den offentliga gudstjensten. Qvittra, gifva ett kort, afbrutet, fint läte, jsåsom vissa sångfaglar.

878. Själsstor. Hugstor. Storsint. Högsint. Högstämd. Högtänkt. — Själsstor, som har en mer än vanlig själskraft i förening med ädla och dygdiga tänke-jsätt. Hugstor, Storsint, högt sträfvande, äregirig; äfv. d. s. s. Själsstor. Högsint, Högstämd, hvars själ är upphöj.d öfver allt lågt, föraktligt, småaktigt. Hög-tänkt, som i tänkesätt höjer sig öfver menniskor i allmänhet.

879. Sjö. Haf. Träsk. Moras. Myr. Kärn. Kärr. Mosse. Sump. Pöl. Puss. — Haf, hela massan af det saltvatten, som omsluter alla jordens land; äfven någon viss större del deraf. Sjö, en af land omgifven vattensamling af betydligare vidd. Träsk, stor sjö ell. större vattensamling utan aflopp. Kärn, mindre sjö utan synligt aflopp. Mosse, mark, som utgöres af en tjock mossfäll, flytande på vatten. Kärr, mosse, öfver-svämmad af vatten. Myr, mosse, som sjunkit genom vattnets aflopp och hvilar på gyttja, vår och höst öfver-jsvämmad, men om sommaren torr. Sump, mindre samling af stillastående vatten på sänk mark. Moras, sumpig, obrukad mark af större vidd, hvars öfre lager är antingen dy, eller utgöres af torf uppöfver ett lager af lera, som ej genomsläpper vattnet. Pöl, djupt vattenhål med dybotten. Puss, liten vattensamling på marken.

880. Skabb. Utslag. Skorf. — Utslag, varblem-mor, som slå ut på huden. Skabb, ett'slags smittsamt utslag, förenadt med k låda. Skorf, ett slags elakartadt utslag på hufvudet.

881. Skada. Kränka. Skämma. Eörskämma. Förkränka. — Skada, tillfoga, vålla, förorsaka något ondt, hvarigenom förlust eller försämring uppkommer.skarp.

Skämma, göra oduglig eller mindre god, försämra. Förskämma, helt och hållet skämma. Kränka, förföra en qvinna. Se f. ö. 49, 1189 och 1324. Förkränka, kränka, skada ens heder, genom förtal.

882. Skada. Men. Förlust. Mistning. Afbräck. Hackdel. Knäck. Förfång. Ofog. — Skada, hvarje slags ondt, hvarigenom person eller sak försättes i ett sämre tillstånd. Men, dermed liktydigt, är mindre brukligt och endast i fråga om menniskor. Förlust, Mistning, händelsen, omständigheten, att något förloras. Afbräck, förlust eller skada, som person eller sak lider till följd af yttre inverkan. Nackdel (t. Nachtheil), liktydigt med Skada, Förlust, är mindre brukligt. Knäck, bildligt: svår skada. Förfång, skada, som tillfogas någon genom ingrepp i hans rättigheter. Ofog, skada, som af kittslighet eller ungdomsyra föröfvas.

883. Skaka. Ruska. Rista. — Skaka, häftigt röra något af och an, fram och tillbaka. Ruska, skaka mycket våldsamt, jRista, skaka med häftiga ryck.

884. Skam. Blygd. Blygsel. Försyn. — Blygsel, den nedslående känsla, som väckes genom medvetandet af någon ofullkomlighet, något fel eller brott, hvarigenom man känner sig nedsatt eller föraktlig inför sig sjelf eller andra. Blygd, har samma betydelse, men brukas mindre ofta, nästan endast i skriftspråket. Skam, liktydigt, tillhör företrädesvis talspråket. Försyn, känsla af blygsel, som afhåller ifrån handlingar, hvarigenom man fruktar att förlora andras aktning. Jfr. 1187.

885. Skapnad. Skepnad. Skepelse. Gestalt. Figur. Form. — Form, ett tings yttre begränsning. Skapnad, den form, som person eller sak af naturen äger, eller som ett föremål genom menniskohand erhållit. Gestalt, det samma, brukas blott i fråga om menniskor och djur. Skepnad, Skepelse, för tillfället antagen skapnad, t. ex. vid förvandlingar. Figur, en kropps form eller en ytas begränsning.

886. Skarp. Hvass. Uddhvass. Uddig. Spetsig. — Hvass, som har en fin, skärande kant eller spets.236

Skarp, mycket hvass. Uddig, Spetsig, som har udd, spets. Uddhvass, som har hvass udd.

887. Skarpsinnig. Djupsinnig. — Skarpsinnig, som har ett genomträngande torstånd. Djupsinnig, som tänker grundligt och djupt, icke nöjer sig med ytliga, oklara föreställningar.

888. Skatt. Afgift. Pålaga. Utlaga. Utskyld. Gärd. Bevillning. Ränta. Jordränta. Afrad. Afgäld. Tull. Hemmansränta. Jordboksränta. Landgille. Arrende. — Afgift, hvad som måste erläggas för åtnjutandet af någon förmån. Skatt, Utlaga, Utskyld, afgift, soin man är skyldig att årligen betala till staten eller till den kommun, der man är mantalsskrifven. Skatt betyder äfven den afgift, som en skattskyldig stat eller furste årligen måste betala till en annan, hvilken han är underlydig. Pålaga, afgift, som regering pålägger sina undersåter. Afgäld, årlig afgift tor begagnandet af annans egendom eller rättigheter. Jordränta eller blott liänta, årlig afgift af jordegendom, i penningar eller naturapersedlar. Hemmansränta, Landgille, ränta, som utgöres af ett hemman. Jordeboks-ränta ell. Ordinarie liänta, skatt till kronan af jord, bestående i en mängd persedlar af ortens produkter. Afrad, skatt eller ränta af jordegendom, bergsbruk o. s. v. ' Gärd, kallades fordom extraordinarie skatt, som erlades till kronan och utgjordes in natura. Bevillning, i allmänhet: frivilligt åtagen beskattning; i Sverige: det slags beskattning, som riket genom sina ombud vid hvarje riksdag åtager sig utöfver de ständiga skatterna, till statsbehofvens fyllande. Tull, afgift, som erlägges för varor, hvilka in- eller utföras. Arrende, årlig afgift, som för nyttjande rätten till egendom eller rättigheter erlägges till ägaren.

889. Skida. Slida. Balja. Hylsa. Hölster. — Slida, läderfodral för värja, knif, sax, o. s. v. Skida, läderfodral för värja, dolk, stilett. Balja, läderfodral för svärd, sabel. Hylsa, infattning, hvarinom vissa föremål inneslutas. Hölster, läderfodral, i synnerhet för skjutgevär. I botaniskt hänseende betyder Skida:skola.

tvåvalvigt frögömme med fröen fästade i tvenne motsatta rader; Balja: enruimnigt, tvåvalvigt frögömme, med fröen fästade endast vid öfra fogen.

890. Skilja. Söndra. Stycka. Klyfva. Spillra. Splittra. Spjelka. Fläka. Sprätta. Afskilja. Afsöndra. Frånskilja. Särskilja. Åtskilja. Skräda. Utgallra. — Skilja, bringa i sär något, som är förenadt, förbundet, samladt till ett belt. Söndra, göra att något, hvilket ingår såsom del af ett helt, skiljes derifrån. Stycka, söndra i stycken. Klyfva, skilja i sär på längden vissa hårda ämnen, t. ex. trä. Spillra, Splittra, skilja åt i spillror, splittror. Fläka, skilja åt i två lika stora, flata stycken. Spjelka, klyfva i tunna, smala, länga stycken. Sprätta, med knif söndra i sär något hopsydt. Afskilja, Frånskilja, skilja någon del ifrån ett helt. Afsöndra, lösgöra och frånskilja en mindre del ifrån något helt. Åtskilja, skilja något ifrån ett annat; äfv. 4 föreställningen göra skilnad emellan föremål. Särskilja, skilja i sär, ifrån hvartannat. Skräda, frånskilja det dåliga från det goda. Utgallra, afskilja det dåliga, odugliga frän en samling af föremål.

891. Skilsmessa. • Afsked. — Skilsmessa, förhållandet, att personer skiljas ifrån hvarandra eller lemna en ort. Afsked, välönskan till en person, då man skiljes ifrån honom; äfv. entledigande frän tjenst, syssla.

892. Skog. Hed. Mo. Hult. Lund. Dunge. Park. — Skog, vidsträckt mark, beväxt med träd. Mo, större, med tallskog beväxt sandfält. Hult, mindre jordrymd, beväxt med löfskog. Park, inhägnad skogsmark eller med allahanda träd planterad mark till jagt-eller promenadplats. Lund, liten skogspark. Bunge, liten enstaka samling af tätt stående träd. Hed, mark, som bär blott risiga buskart er och ljung, pä sin höjd inarskog af tall.

893. Skola. Böra. Måste. Vederböra. — Böra, uttrycker pligt, skyldighet, Måste, nödvändighet, Skola, befallning; dock företräder sistnämde verb ofta de tvenne förstnämda. Vederböra, åligga såsom pligt, skyldighet.

894. Skolka. Lättjas. Dröna. Slå dank. —

Lättjas, vara sysslolös af motvilja tor arbete. Slå dank, ga och drifva utan sysselsättning. Dröna, förnöta tiden i tanklös overksamhet. Skolka, hålla sig undan ifrån arbete.

895. Skratt. Löje. — Skratt, det slags läte, som höres, dä inan skrattar. Löje, leende. Jfr. 896.

896. Skratta. Grina. Le. Småle. Hånle. Smila. Mysa. Flina. Flissa. Fnettra. Fnissa. — Skratta, högljudt, med ett visst, kort, gällt och tätt upprepadt läte gifva luft at sin munterhet. Grina, i hvardagsspråket: skratta med vidt utspärrad mun. Le. draga på munnen med ett uttryck af munterhet, tillfredsställelse, välvilja, eller äfven af förakt eller hån. Småle, helt litet draga munnen till löje. Hånle, le med ett uttryck af han. Mysa, fryntligt småle. Smila, småle inställsamt eller falskt. Till folk- och hvardagsspråket höra: Flina, skratta smått och försmädligt med vidt utdragen mun. Flissa, idkeligen eller på ett opassande sätt småskratta. Fnettra, Fnissa, smäskratta under idkeliga försök att qväfva skrattet.

897. Skrifva. Författa. Affatta. Uppsätta. Sammanskrifva. Utskrifva. Utfärda. — Författa, skriftligt utarbeta en afhandling, en bok o. s. v. Om skrifvelser, bref o. d. säges Skrifva, hvilket for öfrigt äfven i allmänhet brukas i st. f. Författa. Affatta, gifva åt något visst ämne behörig, skriftlig form. Uppsätta, har i vissa fall samma betydelse, t. ex. uppsätta en skrift, uppsätta sitt testamente. Sammanskrifva, författa en bok, en skrift, hvars innehåll till större delen är hämtadt ifrån en mängd andra arbeten. Utskrifva, afskrifva något ur en bok o. s. v.; äfv. utdraga från flera håll och sammanskrifva; äfv. skrifva färdig. Utfärda, utskrifva och i vederbörlig form utgifva något, som länder till efterrättelse.

898. Skrymta. Hyckla. — Hyckla, låtsa att hysa någon känsla, någon god, lofvärd egenskap, som man icke äger, t. ex. hyckla vänskap, fromhet. Skrymta, gifva sig sken af dygd, gudsfruktan eller försakelse. Jfr. 621.skära.

899. Skrymtaktig. Skenhelig. Hycklande. —

Skrymtaktig, Hycklande, fallen för att skrymta, hyckla. Skenhelig, som söker gifva sig ett sken af helighet, men i hjertat är ond. Jfr. 898.

900. Skryta. Braska. Ståta. Stata. Hofvera, Prunka. Pråla. Skrodera. Skrälla. Svassa. — SkrytaT öfverdrifvet berömma sig sjelf, prisa sina egna, verkliga eller blott inbillade förtjenster. Ståta, Stata, skrytsanit föra stor stat. Hofvera, har i hvardagsspråket samma betydelse som Ståta. Pråla, Prunka, skryta med grannlåt, glitter, prål och flärd. Braska, af skryt och fåfänga lefva stort, slå stort på. Svassa, hafva en svulstig, högtrafvande stil. Skrodera, prata stort, ljuga på skryt, vara stortalig. Skräfla, tala stort och hredt, storskryta. Jfr. 479.

901. Skräp. Afskrap. Afskräde. Lappri. Strunt. Frat. Fnas. Krafs. Plotter. Plock. Småplock. Rask. Kramas. Krimskrams. — Skräp, Lappri, saker af intet värde. Strunt, liktydigt, tillhör det lägre språket. Hvardagsspråket har i samma betydelse: Krafs, Plock, Småplock, Plotter, Frat, Fnas, Bask, Kramas, Krimskrams. Afskrap, odugligt affall vid skrapning. Afskräden någonting odugligt, som blifvit afskrädt.

902. Skum. Fradga. Lödder. — Skum, mängd af tätt intill hvarandra samlade luftblåsor, simmande på ytan af en vätska. Fradga, skum, som bildar sig på ytan af vissa vätskor, när de häftigt uppröras, ösas eller komma i jäsning; äfven skummande sal-iv kring munnen på vissa djur eller på fallandesjuka. Löddery skummande svett (t. ex. på hästar) eller såpvatten.

903. Skymf. Förolämpning. Förnärmelse. Smälek. — Förolämpning, oförrätt i ord eller gerning, hvarigenom man bryter emot den aktning, hvar och en anses äga rätt att fordra. Förnärmelse, lindrigare förolämpning. Skymf, kränkande, uppsåtlig, grof förolämpning. Smälek, svår skymf, som tillfogas en person, bittra förolämpningar. Jfr. 1187.

904. Skära. Snida. Klippa. Såga. Tälja. Kåta. Karfva. Rista. — Skära, med knif eller annat hvasst240

skörd.

redskap stycka, sönderdela, frånskilja o. s. v. Snida, skära ut figurer i trä. Klippa, skära med sax. Såga, skära med såg. Tälja, tillskära med knif. Kåta, i folkspråket: tälja sniatt med knif. Kärf va, skära sku-ror i något; sönderskära smått (t. ex. tobak). Rista. med udden af något hvasst redskap göra en djup inskärning uti något föremål.

905. Skörd. Årsväxt. Äring. Gröda. — Skörd, inbergning af säd och andra jordens frukter; älv. hvad som blifvit inbergadt. Gröda, växande säd. Årsväxt, Äring, grödan för något visst år.

906. Skörda. Hösta. Berga. Meja. Afmeja. Inberga. Inhösta. — Meja, Afmeja, skära säd. Berga. Inberga, Inhösta, införa skuren och torkad säd under tak. Skörda, skära och inberga säd och andra jordens frukter. Hösta, liktydigt, är mindre brukligt.

907. Sköta. Ansa. Bykta. Häfda. Förestå. Förvalta. Handhafva. Bestrida. Bekläda. — Sköta, egna nödiga omsorger åt person eller sak, för dess bibehållande i godt skick, dess främjande, förbättring o. s. v. Ansa, egna nödig skötsel och omvårdnad åt barn och sjuka, åt husdjur, växter m. m. Rykta, ursprungligen lika med Sköta. Brukas numera nästan endast om hästar. Häfda, sköta odlad jord. Förestå, på grund af uppdrag eller förordnande sköta något, som fordrar ständig tillsyn. Handhafva, hafva vård om något; tillse att något rätt iakttages, sker i vederbörlig ordning. Förvalta, handhafva andras angelägenheter, offentliga eller enskilta. Bekläda, innehafva och sköta ett embete. Bestrida, förestå embete, tjenst eller befattning.

908. Slarfva. Fuska. Hafsa. Klåpa. Kludda. Sudda. Fubbla. Fumla. — Slarfva, vara vårdslös i hvad man förehafver. Fuska, göra dåligt arbete. Hafsa. af för mycken brådska slarfva i arbete, sysselsättning, förrättning. Klåpa, Kludda, liktydiga ined Fuska, tillhöra hvardagsspråket; likaså: Sudda. måla illa, Fubbla, Fumla, bära sig högst oskickligt åt, när man skall göra något.slägte.

241

909. Slita. Rifva. — Slita, genom stark och jemn dragning ändlångs upphäfva sammanhanget af en kropps fibrer, sä att han brister tvärs af. Rifva, genom stark dragning med begge händer åt motsatta håll göra, att något brister tvärs af.

910. Slå. Bulta. Klappa. Knacka. Knostra. Dunka. Dänga. Daska. Smiska. Smacka. Knöla. Prygla. Piska. Gissla. Basa. Bastonera. Spöa. Stupa. Risa. Plagga. Stuta. Rappa. Hudflänga. Hudstryka. Kåkstryka. — Slå, häftigt drifva handen eller någonting, soin dermed hålles, emot ett föremål; äfven med handen, med käpp eller annat tillhygge, drifva till en menniska eller ett djur. Bulta, slå på något hårdt föremål med hammare, klubba, knytnäfven o. s. v. Klappa, slå sakta med flata handen. Knacka, bulta helt sakta, dock hörbart. Knostra, slå med kno-ster. Till hvardagsspråket höra: Dunka, bulta, slå, så att ett starkt, men doft ljud uppkommer; Dänga, slå med alla krafter; Daska, Smiska, Smäcka, slå med flata handen; Knöla, slå med knölpåk; Plagga. gifva handplagg; Rappa, gifva käppslängar; Piska, slå med piska, Bastonera, Prygla, slå med käpp, påk; Gissla, piska med gissel, Spöa, Hudflänga, Hudstryka, afskaffa med slag af spö; Risa, Basa, tukta, aga med ris eller karbas, Stuta, gifva stut. Stupa med ris, afskaffa medelst piskning med ris; Kåkstryka, hudstryka en förbrytare vid kåken.

911. Slägt. Ätt. Stämma. Hus. Familj. — Slägt, samteliga personer, som härstamma från en gemensam stamfader. Adlig eller furstlig slägt kallas Ätt, regerande furstars, Hus. Stämma, slägtstam, ätt. Föga brukligt. Familj, samteliga under en husfaders styrelse lydande personer; äfv. d. s. s. Slägt, Att.

912. Slägte. Art. Slag. Sort. — Art, sammanfattning af individer, soin öfverensstämma i vissa gemensamma, väsendtliga kännetecken. Slägte, så beskaffad sammanfattning af arter. Slag, Sort, brukas i hvardagsspråket ömsom för Slag, Art, Artförändring. Jfr. 2.

16242

slägting.

913. Slägting. Sky Ideman. Blodsförvandt. Blodsfrände. Narskyld. Anhörig. Anförvandt. Frände.

— Slägting, Skyldeman, person, hvilken hör till samma slägt som en annan. Närskyld, Anhörig, nära beslägtad med någon viss person. Anförvandt, Blodsförvandt, Blodsfrände, den, som genom blodsband är närmare förenad med någon viss person. Frände, ur-sprungl. slägting; numera: person, genom äktenskapsförbindelse beslägtad med någon.

914. Slägtskap. Skyldskap. Anförvandtskap. Blodsband. Frändskap. — Slägtskap, Skyldskap, förhållandet att vara slägting till någon. Blodsband, det slägtskapsförhållande, som äger rum mellan nära anhöriga. Anförvandtskap, det slägtskapsförhållande, som äger rum mellan anförvandter. Frändskap, det ömsesidiga förhållande, hvari fränder såsom sådana stå till hvarandra.

915. Slätt. Plan. Fält. Högslätt. — Plan, jemn yta, jemn och slät plats. Slätt, slät, ej skogbe-växt mark. Högslätt, slättland, som har betydlig höjd öfver hafvet. Fält, slättmark af större vidd.

916. Slösa. Spilla. Sluddra. Forslösa. Förskingra. Förspilla. Försätta. — Slösa, utgifva, bekosta eller förbruka mer än nödigt är. Spilla, Förspilla, Försätta, utan nytta använda, bruka något. Sluddra, hushålla vårdslöst med penningar. Förslösa. genom slöseri göra ända på något. Förskingra, till egen nytta utgifva eller använda något, som man för andras räkning har oin händer eller i förvar.

917. Smaklös. Fadd. Skäll. — Smaklös, som saknar smak. Fadd, som har en obehagligt svag smak; som förlorat sin smak eller det retande deri. Skäll, vattenaktig, saftlös.

918. Smal. Tunn. Fin. Grann. Smärt. Smäcker. Spenslig. Spinkig. Gänglig. Ranglig. Skranglig. — Smal, som har ringa bredd. Tunn, föga tjock. Fin, mycket smal; äfv. mycket tunn, tät och slät. Grann, har i vissa uttryck samma betydelse som Fin, Små, t. ex.: ett nät med granna maskor. Smäcker,sned.

smal och fin. Smärt, smal oin lifvet. Spenslig, mycket smal och saknande fasthet i kroppen. Spinkig, mycket tunn och smal till växten. Gänglig, lång, smal och utan fasthet i kroppen. Ranglig, Skranglig, i hvardagsspråket: smal, mager och utan fasthet.

919. Smickra. Lisma. Fjäsa. Krusa. Fux-svansa. — Smickra, söka att ställa sig in hos någon genom falskt beröm. Lisma, söka att ställa sig in hos någon genom fagra ord, sqvaller och förtal. Fuxsvansa, af enahanda betydelse, tillhör hvardagsspråket. Fjäsa, visa en person öfverdrifna artigheter. Krusa, på ett tvunget och ceremoniöst sätt visa sig artig. Jfr. 97.

920. Smyga. Slinka. Smusla. Smugla. Lurendreja. — Smyga, gå helt sakta och under bemödande att vara obemärkt. Slinka, i hvardagsspråket: gå eller löpa i smyg. Smusla, göra något i smyg. Smugla, Lurendreja, insmyga förbjudna varor.

921. Småaktig. Lumpen. Futtig. Kältrin^akti^. — Småaktig, som lägger allt för mycken vigt pa sma-saker. Kältringaktig, småaktig, gnatig och grälig. Lumpen, Futtig, högst otfetydlig, föraktligt ringa.

922. Smädelse. Ovett. Nidskrift. Paskill. — Smädelse, ärekränkande tillmäle; beskyllning, som å heder och ära går. Ovett, skymfliga ord och utlåtelser, bittra och sårande förebråelser. Nidskrift, skrift, som innehåller obevista, äreröriga anklagelser. Paskill, satirisk smädeskrift.

923. Smädlig. Lastelig. Förklenlig. Ärerörig. Förgriplig. — Smädlig, som går ut på att smäda, innebär smädelse. Lastelig, som innebär ett ärekränkande klander. Förklenlig, nedsättande för en persons heder, goda namn och rykte. Ärerörig, som innebär något kränkande för en persons heder och ära. Förgriplig, som innefattar något förklenligt emot en fridlyst eller vördnadsvärd person.

924. Sned. Vind. Skef. — Sned, som viker af ifrån den vågräta eller lodräta linien, ej fullkomligt rak. Vind, vriden pä sned (om träd och bräder). Skef, är i vissa fall liktydigt med de föregående orden;

fig. ej fullt öfverensstämmande med det sanna, ej fyllest riktig.

925. Snille. Talang. — Snille, högsta grad af andlig förmåga, af andlig skapande kraft. Talang. utmärkt färdighet i någon skön konst, i förening ined förmågan att skapa nytt af det redan for handen varande.

926. Snäcka. Mussla. — Snäcka, enskaligt, Mussla, flerskaligt, hufvudlöst blötdjur.

927. Snöplig. Skamlig. Skymflig. Neslig. — Skamlig, som medför skam. Skymflig, som innebär en skymf. Neslig, i hög grad skamlig, vanärande. Snöplig, som bringar på en gång både skam och skada. Jfr. 1188.

928. Sofva. Slumra. Lura. Blunda. Sussa. —

Sofva, befinna sig i ett öfvergående tillstånd af medvetslös kroppshvila, hvarunder sinnena äro tillslutna för yttre intryck och själens verksamhet hämmad. Slumra, vara i ett tillstånd af halfsömn, hvarur man lätt uppvaknar. Lura, Blunda, sofva en liten stund. Sussa. i barnspråket, liktydigt med Sofva.

929. Somna. Domna. "— Somna, falla i sömn. Domna, (om kroppsdelar) förlora känseln.

930. Spara. Skona. Hushålla. Knoga. Snålas. Bespara. Hopspara. Inbespara. — Spara, gömma, förvara till framtida bruk, behof. Skona, genom varsamt eller obetydligt nyttjande bevara något för skada, slitning o. s. v. Hushålla, vara sparsam med penningar eller förråd, som man äger eller har om hand. Knoga, Snålas, i hvardagsspråket: vara öfverdrifvet sparsam. Bespara, spara på något, så att man har det öfver, i behåll till framtida behof. Hopspara, genom sparande samla ihop. Inbespara, genom sparsamhet åstadkomma, att man får behålla något, som varit beräknadt att utgifvas.

931. Sparsam. Hushållsaktig. Återhållsam. Noga. Snål. Nidsk. Njugg. Karg. Knapp. Knusslig. — Sparsam, kallas den, som söker att spara för framtida behof och derföre icke ger ut mer, än som nödvändigt behöfs. Återhållsam, som iakttager måtta. Hushålls-spjut.

245

aktig, som väl hushållar med det nian äger eller har om händer. Noga, mycket hushällsaktig. Karg, Knapp, Njugg, Nidsk, allt för sparsam. Snål, öfverdrifvet sparsam. Knusslig, småaktigt noga. Jfr. 74.

932. Spe. Spott. Begabberi. Gyckel. Gäckeri. Hån. Nojs. Spektakel. Bespottelse. Åtlöje. — Åtlöje, försmädligt löje i anledning af andras visade oförstånd, dumhet, okunnighet o. s. v. Gäckeri, Spe, Gyckel, Nojs, Spektakel, skämt, hvarigenom man söker att förlöjliga en annan. Begabberi, hånfullt gäckeri. Hån, lågsinnadt och ondskefullt uttryck af bittert särande förakt för en person. Spott, Bespottelse, ilskefullt begabberi.

933. Spel. Dobbel. — Spel, tidsfördrif, hvarvid brukas kort, tärningar o. s. v. Dobbel, förbjudna vågspel.

394. Spela. Klinka. Fila. ftvintilera. — Spela, medelst något tonverktyg frambringa ett sammanhängande helt af musikaliska toner. Klinka, spela dåligt och hackigt på klaver eller piano. Fila, spela illa på fiol. Qvintilera, egentl, spela på qvinten af en fiol; fig. spela eller sjunga i svaga, fina, pipiga toner.

935. Spets. Udd. Pigg. Tagg. Torn. Topp. Skate. Snibb. Tipp. — Udd, mycket smal, hvass ände af ett föremål. Spets, småningom till en udd afsmalnande ände af ett föremål. Pigg, kort och smal spets. Tagg, vid basen något tjockare, afsmalnande, spetsig kropp, som skjuter ut ifrån vissa föremål. Torn, metallspets i ett spänne; äfv. hård, stickande spets på vissa växter. Topp, det öfversta af vissa höga föremål. Skate, toppen af ett träd. Snibb, spetsig flik på en klädespersedel. Tipp, afsmalnande, spetsig ände.

936. Spjut. Lans. Pik. Spets. Glafven. Harpan. — Spjut, anfallsvapen, bestående af en jernspets i ändan af ett långt skaft. Lans, ett slags långt och tungt spjut, som fördes af riddare; äfv. ett slags kastspjut. Pik, ett slags kort spjut. Spets, i äldre språket d. s. s. Pik. Glafven, ett slags fordom brukligt stickvapen om 18—21 fots längd. Harpun, hvalfiskspjut.**937. Spricka. Springa. Klyfta. Klyft. Remna. Refva. Bräcka. Rispa.** — *Spricka*, längs gående, fin öppning i en hård kropp, uppkommen genom fibrernas söndring eller upphörande af delarnes sammanhang. *Springa*, spricka af något större bredd. *Remna*, längs gående, ganska bred spricka. *Refva*, remna af betydligare bredd. *Klyfta, Klyft*, mycket bred remna. *Bräcka*, öppning, hål, der något blifvit bräckt. *Rispa*, rispadt ställe (i tyg, på huden o. s. v.). Jfr. 1336.

938. Sprida. Breda. Skingra. Strö. Sprätta. Utsprida. Utbreda. Utströ. Förbreda. Förskingra. Förströ. Fortplanta. — *Breda, Utbreda*, utsträcka något på bredden. *Sprida, Utsprida*, skilja någonting samladt vidt ifrån hvartannat. *Strö*, sprida smådelar af något ämne utöfver en yta. *Sprätta*, kringströ med någonting spetsigt, uddigt

(t. ex. klor). *Utströ*, strö åt alla håll, i stor mängd. *Förbreda*, d. s. s. Utbreda. Mindre brukligt. *Förströ*, strö ät alla håll; äfv. liktydigt med *Skingra*, drifva i sär ett större antal, så att alla blifva åtskilda. *Förskingra*, helt och hållet skingra. *Fortplanta*, bildligt: utbreda, bereda framgång åt något.

939. Springa. Löpa. Hoppa. Galoppera. Ränna. Trafva. Skena. Durka. Lunka. Gno. Rusa. Störta. Ryka. Pila. Qvista. Skala. Raka. Dänga. Kila. Lacka. Ranta. Kojta. Skojta. Luffa. Kuta. Kytta. Gumpa. Skumpa. Guppa. Skutta. Spritta. Sprattla. — *Löpa, Springa*, med benens tillhjelp röra sig hastigt framåt. Springa, är äfven liktydigt med *Hoppa*, genom en ansats med kroppen lyfta sig upp i luften; äfv. med ett språng förflytta sig ifrån ett ställe till ett annat. *Ränna*, liktydigt med Löpa, är inskränkt till hvardagsspråket. *Lunka*, springa sakta; (om hästar) gå i half passgång. *Trafva*, springa något fortare än i lunk; (om hästar) springa så, att fotskiftet sker med diagonala fötter. *Galoppera*, (om hästar) springa i fyrsprång. *Skena*, (om skrämda hästar) blindvis ila framåt i vildaste språng. *Durka*, säges i enahanda betydelse om en häst, som rides. *Rusa, Störta, Ryka*, fara hastigt

och häftigt åstad. Spritta, plötsligt hoppa, springa, fara upp. Sprattla, med sprittande rörelser kasta si^ af och an eller hoppa upp. Till folk- och hvardagsspråket höra: Qvista, Skala, Kila, Baka, Dänga, Lacka, Gno, springa fort, häftigt; PiZa, ila snabbt som en pil; Banta, ränna omkring hit och dit i husen eller gårdarna; Skojta, löpa omkring hit och dit i hvarjehanda ärenden; Kojta, springa ifrigt och mödosamt; Luffa, springa tungt och klumpigt som en björn; Kuta, springa kutryggig; Gumpa, springa och vicka med bakändan; Skumpa, springa och småhoppa tungt; Kytta, springa och hoppa; Skutta, taga långa språng; springa, hoppa; Guppa, hoppa smått upp och ned.

940. Språk. Mål. Tungomål. Tunga. Landskapsmål. Munart. Dialekt. — Språk, Tungomål, inbegreppet af de artikulerade ljud, hvaraf menniskan betjenar sig, för att tala. Mål, Tunga, fordom i samma bemärkelse som Språk brukliga ord, hvilka ånyo börjat upptagas. Munart, ett ifrån ett lands allmänna tungomål afvikande språk, som talas af någon särskilt stam eller i någon viss landsdel. Liktydigt är det främmande Dialekt. Landskapsmål, munart, som är rådande i något visst landskap.

941. Spöke. Spökelse. Gengångare. Gast. Vålnad. Skugga. — Spöke, Spökelse, andesyn, andeuppenbarelse. Vålnad, enligt folktron, luftbilden af någon afliden eller frånvarande. Skugga, skugglik gestalt. Brukas stundom i samma betydelse som Vålnad. Gengångare, vålnad af någon afliden. Gast, gengångare af mördadt, odöpt barn.

942. Stackare. Prackare. Kraslare. Stympare. Lappare. Usling. — Stackare, arm, fattig person; beklagansvärd menniska; äfv. odugling. Prackare, Kraslare, Stympare, Lappare, person, som är i dåliga omständigheter och måste pracka sig fram, så godt han kan. Usling, menniska, stadd i nöd och elände.

943. Stad. By. Köping. Fläck. Ort. — Stael, större bebyggd plats, hvars innevånare hafva rättighet att idka borgerlig näring, och som lyder under en or-

dentlig kommunalstyrelse. Köping, större bebyggd plats, hvars innevånare drifva borgerlig näring, men som icke äger stadsprivilegier. Fläck, liten obetydlig stad eller köping. Ort, säges både om Stad, Köping och Fläck, men ej om By, en samling af hus och gårdar på landet, vanligtvis bebodd af bönder.

944. Staf. Käpp. Påk. Knölpåk. Kräkla. -

Käpp, stycke af en trädtelning, af ett rör o. s. v., som begagnas att stödja sig på, när man går. Påk, grof käpp. Knölpåk, knölig påk. Staf, lång och stadig käpp. Kräkla, biskopsstaf.

945. Stam. Stjelk. Stängel. Spira. Strå. Halm.

— Stam, nedre delen af ett träd ifrån roten till grenarna; äfv. hela den ifrån roten uppstigande delen af ett träd, med afräkning af grenarna; äfv. i örtkunskapen: nedre delen af växter i allmänhet. Stjelk, örtstam, som bär blad

och fröredning samt förgår årligen. Stängel, blomskaft, som utgår ifrån midten af rothalsen. Spira, lång, smal och rak stjelk, stängel eller stam. Strå, gräs-och sädesslagens stängel; äfv. örtstånd, som liknar denna. Halm, strået på en sädesväxt.

946. Stank. Lukt. Os. Doft. Vällukt. — Lukt, flygtiga delar, hvilka utdunsta från kropparna och göra intryck på luftorganerna. Os, i vissa uttryck och talesätt liktydigt med Lukt, t. ex. stekos, svafvelos, julos; hafva os af något. Vällukt, behaglig lukt. Doft, vällukt, som utgår ifrån blommor. Stank, ytterst vedervärdig, nästan qväfvande lukt.

947. Stark. Kraftig. Kraftfull. Väldig. Sen-full. Kärnfull. Handfast. Eftertrycklig. Bastant.

— Kraftig, som har mycken kraft (både om själs- och kroppskrafter); äfv. som ger krafter. Stark, som har stora kroppskrafter; äfv. som ger krafter, mycket närande. Kraftfull, som har mycken kraft. Säges isynnerhet med afseende på själens krafter. Väldig, ganska stark. SenfulU i kroppsligt hänseende mycket stark. Bastant, i hvardagstal: stark, kraftig. Handfast, som har god styrka i händer och armar. Kärnfull, bildligt:

full af kraft och anda. Eftertrycklig, som göres med kraft, eftertryck.

948. Steg. Fjät. Fotsteg. — Steg, Fotsteg, fotens lyftning och förflyttning för hvarje gång, under det man går. Fjät, spår af en fot; äfv. d. s. s. Steg.

949. Steka. Rosta. Bräcka. Brassa. Fräsa. Halstra. — Steka, bereda kött, fisk eller andra födoämnen till mat, genom att utsätta dem för inverkningen af eld eller stark hetta, utan kokning. Bräcka, steka i panna, öfver eld eller glöd. Halstra, Rosta, steka eller hårdt torka på halster eller rost. Fräsa, steka med smör, i stekpanna. Brassa, i hvardagsspråket: steka och koka mat i myckenhet. Jfr. 530.

950. Stel. Styf. Spänd. Stinn. Stram. Oböjlig. Valen. — Oböjlig, som ej kan böjas. Stel, som ej lätt låter böja sig. Styf, ej slapp, ej böjlig, ej vek. Spänd, som genom sträckning fått en styf stadighet eller hållning. Alla dessa ord brukas äfven bildligt. Stinn, starkt utspänd; uppblåst. Stram, allt för spänd. Valen, stel af köld.

951. Stelna. Frysa. Käla. Domna. — Stelna, blifva stel. Frysa, genom köld stelna till is. Käla, säges om fasta kroppar, genomträngda utaf någon vätska, hvilken genom köldens inverkan stelnar till is. Domna, (om kroppsdelar) förlora känseln.

952. Sten. Häll. — Sten, oorganiskt ämne, osmält-bart och oantändligt i eld samt olösligt i vatten; äfv. större eller mindre stycke af ett sådant ämne. Häll, flat, jemntjock skifva af sten eller jern.

953. Sticka. Stinga. Borra. Genomborra. — Sticka, stöta någonting spetsigt, uddigt in uti ett föremål. Stinga, numera mindre brukligt, har samma bemärkelse. Säges mest om ormar och bin. Borra, medelst kringvridning af en borr o. s. v. intränga uti ett föremål eller göra hål deruti. Genomborra, medelst borrning göra hål tvärs igenom ett föremål; äfv. sticka tvärs igenom.

954. Stiga. Träda. Tråda. Klifva. Trampa. Stampa. Uppträda. Bestiga. Beträda. — Stiga, lyfta

upp foten och taga ett steg. Träda, liktydigt, nyttjas i talspråket mindre ofta, men förekommer deremot i en mängd talesätt, för hvilka Stiga icke är användbart. Klifva, taga ett långt och högt steg. Trampa, träda med foten tungt pä något. Stampa, stöta foten häftigt emot marken eller golfvet. Tråda, liktydigt med Trampa, är numera föråldradt. Bestiga, Beträda, sätta foten in på, träda upp på någon plats. Uppträda, träda upp, t. ex. på predikstolen; äfv. träda fram inför en samling af åskadare eller åhörare.

955. Stilla. Lugn. Kallblodig. Fredlig. Fridsam. Fredfärdig. Säflig. From. Fromsint. Foglig. Saktmodig. — Stilla, som ej rörer sig, ej up pr öres af vinden; fig. som ej gör mycket väsen, älskar friden. Lugn, (om sjö och luft) stilla; fig. fri från strid, oro, sinnesrörelser. Kallblodig, lugn till sinnes. Fredlig-Fridsam, Fredfärdig, som älskar

fred, böjd för fred. Fredlig, säges äfven om land, orter, ställen, der fred och lugn äro rådande. Säflig, af ett stilla, varligt och något trögt lynne. From, Fromsint, af naturen stilla och fridsam till sinnes. Saktmodig. som älskar frid och lugn och har ett stilla väsende. Foglig, fridsam och böjd att foga sig efter andra. Jfr. 398.

956. Stjelpa. Kantra. — Stjelpa, hvälfvas omkull, öfver ända. Kantra, (om fartyg, båtar) omstjel-pas, så att kölen vändes i vädret.

957. Stjäla. Snatta. Knipa. Kapa. Nypa. Humla. Fnalla. Tillgripa. Åverka. Försnilla. Undansnilla. — Stjäla, hemligen och olofligen, utan användande af våld, beröfva en person egendom af något värde. Tillgripa, olofligen tillegna sig något. Snatta, stjäla något af ringa värde. Åverka, våldsamt eller olofligt nyttja annans jord, hus, skog, vatten och vattenverk, åker eller äng, eller derå skada göra. Försnilla, på oärligt sätt, genom svek och list, tillegna sig sjelf något af det, soin man har om händer eller som blifvit en anförtrodt. Undansnilla, hemligen taga undan och tillegna sig något af det, för hvilket man är redo skyldig. I hvardagsspråket brukliga äro: Knipa, Kapa, Nypa, stjäla, snatta;storma.

251

Fnalla, småsnatta, när man kan komma åt; It unda, har samma betydelse och säges i synnerhet om ved.

958. Stock. Påle. Stolpe. Syll. — Stock, den nedre, tjockare, afhuggna delen af en trädstam. Påle, i ena ändan tillspètsad stock, i allmänhet begagnad att nedslås i marken. Stolpe, rund eller fyrhuggen stock, upprest till stöd för något. Syll, understa stocken i en trähusvägg.

959. Stoft. Mull. — Mull, fint sönderdelad jord; äfv. vanlig matjord. Stoft, finaste, pulverformiga mull.

960. Stor. Grof. Svår. Dryg. Betydlig. Ansenlig. Betydande. Dugtig. Bra. Hederlig. Djup. Diger. Väldig. — Stor, som har mycken utsträckning, intager mycket rum; mycken till antal, vigt, värde o. s. v. Grof, i sitt slag mycket stor. Endast i vissa uttryck, t. ex. grof stil, grofva kanoner. Svår, stor, grof. I vissa uttryck, t. ex. svårt brott, svår synd, förbrytelse. Betydlig, Betydande, mycket stor till omfång, längd, antal eller myckenhet o. s. v. Ansenlig, ganska stor, ganska betydlig. Dryg, som öfverstiger det vanliga måttet. Djup, bildligt för Stor, t. ex.: djup sorg, smärta, djup vördnad. Diger, mycket stor och tjock. I hvardagsspråket: Dugtig, Bra, stor, Hederlig, Väldig, ganska stor, ansenlig, betydande, m. fl. Såsom superlativer af Stor kunna anses: Oändlig, Gränslös, Omätlig, Kolossal, Gigantisk, Utomordentlig, Bål, Otrolig, Obeskriflig, Omåttlig, Orimlig, Obäklig, Ofatt, Ogemen, Oerhörd, Ofantlig, Ogrundlig, Ohygglig, Oskälig, Förskräcklig, Faslig, Hisklig, Gräslig, Obarmhertig, Okristlig, Glupsk, Plump, Hundfatt, Hundsk, m. fl. Jfr. 672.

961. Storhet. Storlek. Myckenhet. Mängd. — Storhet, ett tings egenskap att kunna bestämmas genom tal eller mått. Storlek, utsträckning i omfång, vidd eller yta. Myckenhet, det större eller mindre af något, som kan mätas, vägas eller räknas. Mängd, det större eller mindre af något, som kan räknas. Jfr. 40.

962. Storma. Rasa. Väsnas. Rusta. Larma. Stoja. Fälas, Husera. Grassera. — Storma, egentl, blåsa våldsamt; fig. hålla ett förskräckligt oväsen. Rasa,252 straff.

vara ursinnig, ytterst våldsam. Väsnas, Rusta, hålla oväsen. Larma, göra larm. Stoja, göra oljud med höga rop, hojtningar och högljudt skratt. Fälas, i hvardags-tal liktydigt med Väsnas. Husera, hålla illa hus, fara illa fram, göra mycken skada, förstörelse. Grassera, härjande ströfva omkring; tig. ga i svang, härja, rasa.

963. Straff. Tuktan. Aga. Näpst. Bäfst. Hämd. Bestraffning. Upptuktelse. Pligt. Böter. Vite. — *Straff, ondt, som drabbar någon i och för en lag-eller pligtstridig handling, som han begått. Bestraffning, i lag stadgadt straff för någon lagöfverträdelse, tilldeladt en dertill dömd person. Tuktan, sträng bestraffning, som tilldelas någon i ändamål att rätta och förbättra honom. Aga, tuktan, tilldelad barn eller tjenstehjon. Näpst, liktydigt med Bestraffning, tillrättavisning, inskränker sig för det mesta till skriftspråket. Räfst, d. s. s. Bestraffning, tillhör äfvenledes skriftspråket. Upptuktelse, eftertrycklig tuktan, tillrättavisning, i tal eller skrift. Plikt, Böter, penningstraff. Vite, af domstol pà förhand bestämdt penningstraff för en person, i händelse han försummar att ställa sig nägon dess föreskrift till efterrättelse. Hämd, på enskilt väg och utan lagens mellankomst af en person

utkräfdt straff för liden oförrätt.

964. Straffa. Bestraffa. Afstraffa. Tukta. Aga. Näpsa. Gissla. Qväsa. Knäppa. Hämnas. — Straffa. låta någon undergå straff. Bestraffa, låta någon undergå af lag stadgadt straff; äfv. allvarsamt tillrättavisa, skarpt klandra. Afstraffa, låta någon till fullo undergå ådömdt straff. Tukta, straffa i ändamål att rätta och förbättra. Aga, i det enskilta lifvet, tilldela någon kroppslig bestraffning, i afsigt att verka dess torbättring. Ääpsa, liktydigt med Bestraffa, förekommer i talspråket sällan. Gissla, piska med gissel, nyttjas bildligt, för att uttrycka en ganska sträng bestraffning. Qväsa, i dagligt tal: tukta, förödmjuka. Knäppa, i dagligt tal: eftertryckligt tukta, tillrättavisa. Hämnas, på enskilt väg och utan lagens mellankomst utkräfva af någon straff för liden oförrätt.strida. 253

965. Strid. Kamp. Slagsmål. Envig. Tvekamp. Holmgång. Duell. Krakel. Tummel. Klammeri. Fejd. Krig. Ofred. Örlog. Vapenskifte. Handgemäng. Skär-mytsel. Fäktning. Träffning. Drabbning. Fältslag. Slagning. Batalj. Bardalek. — Strid, en till handgripliga våldsamheter eller fiendtligheter stegrad oenighet emellan två eller flera personer. Brukas äfven bildligt. Kamp, har samma betydelse, men är mindre gängse och kan endast nyttjas om strid, hvarvid vapen användas. Slagsmål, strid emellan personer, utan användande af vapen. Krakel, Klammeri, gräl och slagsmål. Båda dessa ord tillhöra hvardagsspråket. Tummel, kamp, strid, krig, slagsmål. Envig, Tvekamp, i forna tider, hos Skandinaverna bruklig strid med vapen emellan två personer, för att slita någon dem emellan uppkommen tvist. Kallas i nuvarande tid Duell. Holmgång, fordom: envig inom en hasslad krets. Krig, fiendtligt tillstånd emellan folk, stater, då de med vapenmakt strida mot hvarandra. Örlog, liktydigt, är numera föråldradt. Ofred, säges af allmogen för Krig. Fejd, krig emellan enskilta personer i en stat, t. ex. under medeltiden; äfv. krig af kort varaktighet emellan stater. Vapenskifte, bildligt uttryck för Krig, Fejd. Handgemäng, strid på nära håll, man emot man. Skärmytsel, liten strid emellan förtrupper. Fäktning, mindre strid i krig, med blanka vapen. Drabbning, mindre betydlig, tillfällig och på det hela ej afgörande strid i krig. Träffning, strid, hvarvid ett eller par tusen man stupa eller blifva sårade. Fältslag, Batalj, strid emellan tvenne krigshärar, i uppställd slagordning. Slagtning, fältslag, der ganska stor manspillan äger rum. Bardalek, forn-äl^rigt, poetiskt uttryck för kamp, strid, krig. Jfr. 1103.

966. Strida. Fäkta. Kämpa. Slåss. Brottas. Knifvas. Nappas. Kriga. Fejda. Drabba. — Strida, fiendtligt anfalla hvarandra, i synnerhet med vapen. Fäkta, strida med vapen, i synnerhet blanka vapen. Kämpa, d. v. s. Strida, är mindre brukligt än detta. Slåss, med vapen, tillhygge eller med användande af blotta armstyrkan strida med någon. Brottas, hålla254

strvk.

hvarandra om lifvet eller i kragen och anstränga sig att slà omkull hvarandra. Knifvas, slåss med knifvar. Nappas, i hvardagsspråket för Slåss, Strida. Kriga, föra krig. Fejda. vara i fejd med någon. Drabba, strida i krig. Föråldradt. Jfr. 1104.

967. Stryk. Prygel. Fuktel. Knut. Pisk. Bis. Bas. Handplagg. Stut. Bastonad. — Stryk, en mängd af slag, som tilldelas någon med käpp, påk, piska o. s. v. Prygel, bestraffning med slag af hasselkäppar; Bastonad, med käppslängar; Fuktel, med flata klingan af en sabel; Knut, med knutpiska; Bas, Bis, med björkris, på bakändan; Handplagg, med slag af björkris på insidan af handen; Stut, med slag af karbas på bakändan eller af ris på sätet; Pisk, stryk, som tilldelas någon med en piska. I hvardagsspråket liktydiga med Stryk äro: Klapp, Dask, Gass, Rainmel, Badstu, Påpackning, Påkolja m. fl.

968. Stryka. Gnida. Gno. Gnugga. Skrapa. Skafva. Skubba. Baspa. Smeta. Klena. Smöija. Peta. Pela. Pillra. Slicka. — Stryka, med blotta handen eller med något, som man håller deruti, öfver-fara ytan af ett föremål. Gnida, hårdt stryka nägot fram och åter på ytan af ett föremål. Gnugga, Gno. ined händerna hastigt och hårdt föra någon del af ett tunt och mjukt föremål fram och tillbaka mot andra delar deraf. Skrapa, med någonting skarpt, hvasst, öfverfara ytan af ett toremål. Skafva, på detta sätt afnöta smådelar af ett föremåls yta; äfv. (om sak) nöta emot nägot, sä att skada deraf uppkommer. Skubba, gnida rygg eller sida mot något. Baspa, skafva sönder med rasp. Smeta, Klena, Smörja, bestryka med något klibbigt, smetigt, smörjigt. Slicka, stryka med tungan. Peta, med fingret eller något annat spetsigt toremål hårdt stryka pä, rifva, sticka uti något. Pela, sakta stryka, fingra på

något. Pillra, sakta stryka eller rifva. De tre sednare orden tillhöra hvardagsspråket. Jfr. 809.

969. Sträcka. Tänja. Räcka. Spänna. Utsträcka. Uttänja. Uträcka. Utspänna. Utspärra. — Sträcka, Utsträcka, utvidga något till hela dess längd eller om-stycke.

fång; äfv. gifva större längd, vidd, utsträckning genom dragning, smidning o. s. v., i denna bemärkelse liktydigt med Tänja, Uttänja. Spänna, Utspänna, Utspärra, utsträcka någonting slappt, så att det får en styf sträckning eller hållning. Räcka, Uträcka, uttänja (jern) under hammare.

970. Sträf. Kärf. — kallas en yta, som kännes något skarp vid beröring. Kärf, mycket sträf.

971. Ström. Flod. Elf. Å. Bäck. Rännil. Fors. Svall. Flöde. — Ström, större, uti en varaktig bädd i jordytan, med snabbt lopp framflytande vattenmassa. Elf, stor och strid ström, i synnerhet dä den kommer ifrån tjäll. Flod, ganska betydlig, i allmänhet stilla flytande ström. Å, strömdrag, mindre än en ström. Bäck, litet strömdrag, mindre än en ä. Rännil, vatten, som rinner på marken, i en mycket smal och grund ränna. Fors, långsluttande, med stenar uppfyldt vattenfall. Svall, starkt svallande vatten. Flöd, Flöde, ymnigt flytande vatten eller annan vätska, t. ex. blod.

972. Stum. Tyst. Mållös. Tystlåten. Förtegen. Fåordig. Ordkarg. Ordnjugg. Enstafvig. — Tyst, som ej säger något, tigande. Tystlåten, ej fallen för att tala mycket. Fåordig, Enstafvig, som talar föga. Ordkarg, Ordnjugg, som ej gerna talar, ovillig att tala. Förtegen, som troget tiger med hvad som bör hållas tyst. Stum, som saknar talförmågan. Mållös, som mistat förmågan att tala. Stum, Mållös, kallas äfven den, som till följe af öfverraskning, förskräckelse, fruktan o. s. v. ej förmår att yttra något. Jfr. 1115.

973. Stuss. Säte. Gump. Svans. Stjert. — Stuss, Säte, bakändan på en menniska. Gump, betyder det samma, men äfven nedre ändan af ryggraden hos fåglar och fiskar. Svans, den utom sjelfva kroppen utskjutande långa och smala förlängning af ryggraden hos vissa djur. Stjert, utom kroppen utskjutande, bredare förlängning af ryggraden hos fåglar och fiskar; äfv. (i hvardagstal) sätet på en menniska.

974. Stycke. Stump. Bit. Stuf. Flik. Stubbe. Skärfva. Flisa. Smula. — Stycke, afsöndrad del af256

något helt. Stump, litet återstående stycke af något afskuret, afhugget, afslaget, afbrutet o. s. v. Bit, af-bitet stycke; äfv. något helt litet. Stuf, liten återstod af ett tygstycke eller något dylikt. Flik, litet stycke, hörn, snibb af en nedhängande klädnad. Stubbe, det på marken qvarstående af ett fäldt träd. Skärfva, afbrutet stycke af sten, af krukmakargods, porslin, glas, ben o. s. v. Flisa, tunn stenskärfva. Smula, någonting helt litet af ett ämne.

975. Styra. Regera. Råda. Herrska. Beherrska. Leda. Länka. Föra. Anföra. — Styra, gifva riktning ät en kropps rörelse, i synnerhet åt båtar, fartyg, vagnar o. d.; äfv. fig. bestämma menniskors handlingar, gången af ett företag o. s. v. Begera. styra ett borgerligt samhälle, en stat. Båda, äga makt och^ myndighet att bjuda och befalla. Herrska, utöfva en oinskränkt makt och myndighet. Beherrska, herrska öfver folk, land, område; äfv. utöfva ett öfvervägande inflytande på en person och hans handlingssätt. Leda, brukas bildligt i bemärkelsen: gifva viss riktning åt någon eller något. Likaså Länka, brukligt endast i skriftspråket. Föra, Anföra, ga i spetsen för en trupp såsom dess befälhafvare.

976. Styrelse. Bestyrelse. Regering. Regemente. Öfverhet. Förvaltning. — Styrelse, ordnande, ledning af offentliga angelägenheter (ett samhälles, en inrättnings o. s. v.); äfv. samteliga personer, som hafva eii sådan ledning sig anförtrodd. Bestyrelse, saniteliga personer, som hafva ledningen af någon viss samhällsangelägenhet sig anförtrodd. Begering, högsta makten i en stat; äfv. dess utöfning. I sednare bemärkelsen förekommer äfven Begemente. Öfverhet, den eller de personer, som enligt statsförfattningen äga rättighet att styra och leda en stat. Förvaltning, handhafvande af offentliga eller enskilta angelägenheter. Jfr. 66.

977. Styresman. Förstyre. Öfverhufvud. Ledare. Anförare. Hufvudman. Förman. Höfding. Befälhafvare.

Härförare. Fältherre. Regent. — Styresman, den, som har styrelsen i en stat, i en direktion,ställe.

257

vid ett större företag o. s. v. 1 samma betydelse brukas äfven i dagligt tal Förstyre. Ledare, den, som leder offentliga eller enskilta ärender. Hufvudman, den, som ibland flere har mest att säga och befaller öfver de andra. Anförare, person, som går i spetsen för ett antal personer, såsom deras hufvudman och ledare; äfv. d. s. s. Befälhafvare, person, som utöfvar befallande myndighet öfver manskap, trupper. Förman, den, som i embets- och tjensteutöfning äger att befalla öfver en eller flere andra. Öfverhufvud. högste ledare, anförare, styresman. Regent, högste styresman i en stat. Höfding, öfverhufvud, styresman, anförare. Fältherre, Härförare, högste befälhafvare öfver eri krigshär.

978. Styrka. Stärka. Lifva. Upplifva. Åter-lifva. Uppmuntra. Förfriska. Uppfriska. Vederqvicka. Läska. — Styrka, gifva styrka, ny styrka. Samma betydelse har Stärka, dock kunna icke dessa verber i alla förekommande fall utbytas med hvarandra. Lifva, gifva nytt lif, uppmuntra. Upplifva, är deraf ett förstärkningsord. Återlifra, åter upplifva, gifva nytt lif. Uppmuntra, lifva ens sinne, mod, hopp, förtröstan. Förfriska, Vederqvicka, gifva friskt mod och friska krafter, gifva ökad lifsverksamhet. Uppfriska, innebär en stegring i bemärkelsen af dessa ord. Läska, uppfriska en törstig, släcka törsten.

979. Stång. Rå. Spett. Stör. Häfstång. Stake. Spak. Vagel. — Stång, lång, smal, jemntjock kropp, af olika ämne och till olika behof. Rå, segelstång. Spett, spetsig stång. Stör, stäng af ett afhugget ungt träd, vanligen 4—5 alnar läng. Stake, lång, jemntjock, icke mycket grof stång. Vagel, i hönshus, stång för hönsen att sätta sig på. Häfstång, stång, hvarmed svåra tyngder bändas upp. Spak, häfstång, på fartyg.

980. Ställe. Rum. Plats. Tomt. Stad. Ort. Plack. — Rum, den del af rymden, som en kropp intager; äfv. viss mindre del af rymden eller jordytan. Ställe, rum, som en kropp intager eller kan intaga; äfv. rum, der en handling föregår eller föregått, eller der någon befinner sig. Plats, rum, som person eller258

ställning.

sak intager eller kan intaga. Tomt, plats, der boningshus är bygdt. Ort, trakt, distrikt, provins. Stad, ställe. Endast i vissa talesätt. Jfr. 943. Fläck, litet ställe.

981. Ställning. Hållning. — Ställning, det sätt, hvarpå en stående eller sittande håller kroppen. Hållning, sättet att hålla kroppen, i allmänhet taget, antingen man är stilla eller i rörelse; äfv. fig. fasthet i grundsatser och handlingssätt.

982. Stämpel. Stamp. Sigill. Signet. — Stamp, verktyg, hvarmed slås hål eller göres intryck uti metall-bleck eller plåtar. Stämpel, stamp med upphöjda eller fördjupade figurer eller bokstäfver, till aftryckning i en annan kropp medelst slag eller tryck; äfv. aftryck deraf. Sigill, namn- eller vapenstämpel till aftryckning i lack eller vax; äfv. sjelfva aftrycket. Signet, i äldre språket, d. s. s. Sigill, i förra bemärkelsen.

983. Stänga. Tillstänga. Sluta. Tillsluta. Lycka. Tillycka. Tillykta. Läsa. Spärra. Tillspärra. Täppa. Tilltäppa. Proppa. Stoppa. Tillstoppa. Bomma. Regla. Instänga. Inspärra. — Sluta, Tillsluta, göra, att något, som är öppet, icke längre förblifver det. Stänga, (egentl, med stänger omgifva) tillsluta med något, som hindrar att komma in eller ut. Tillstänga, stegringsord af Stänga. Lycka, gammalt ord för Stänga, brukas endast i part. pass., t. ex. inom lyckta dörrar. Tillycka, Tillykta, hafva samma betydelse som Tillsluta, inen förekomma sällan. Ijäsa, stänga något, som är försedt med lås, medelst nyckelns kringvridning i låset. Spärra, stänga med hvarjehanda hinder, så att ingen kommer fram. Tillspärra, förstärkt uttryck af Spärra. Bomma (för), stänga med bom. Regla, stänga genom regels förskjutande. Täppa, Tilltäppa, tillsluta ett hål, en öppning. Täppa, betyder äfven: kringstänga, spärra. Stoppa, Tillstoppa, tilltäppa ett hål, en öppning, springa o. s. v., med något mjukt ämne, som hårdt och tätt inskjutes. Proppa, tilltäppa med propp. Instänga, Inspärra, stänga oin någon, så att han ej slipper ut. Jfr. 734.svag.

984. Stängsel. Hägnad. — Stängsel, det, hvarmed något stänges. Hägnad, stängsel omkring åker, äng o. s. v.

985. Störa. Oroa. Ofreda. Rubba. — Oroa, förorsaka oro. Störa, förorsaka uppehåll, afbrott i en persons sysselsättning; äfv. liktydigt med Oroa. Ofreda, störa ens fred. Rubba, bringa något ur dess rätta läge, bringa i oordning.

986. Stöta. Knuffa. Puffa. Skuffa. Ränna. Stånga. — Stöta, häftigt drifva handen, armen eller någon annan kroppsdel, eller ock någonting hårdt och spetsigt eller smalt, emot ett föremål. Knuffa, stöta med knytnäfven, axeln, armbågen eller hela sidan af kroppen. Puffa, gifva en stöt med handen. Skuffa, stöta till någon med axeln eller armbågen. Ränna, häftigt stöta, t. ex. ränna värjan genom lifvet på någon. Stånga, (om hornkreatur) stöta med hornen.

987. Suga. Supa. Dia. Dägga. — Suga, sakta indraga uti sig en vätska. Insupa, genom mun eller näsa indraga. Dia, suga mjölk ur ett qvinnobröst eller en djurhonas spenar. Dägga, gifva di; äfv. d. s. s. Dia.

988. Summa. Belopp. — Summa, det tal, som flera sammanräknade smärre tal utgöra. Belopp, den sammanlagda summan af flera penningposter.

989. Svag. Klen. Dålig. Kraftlös. Maktlös. Vanmäktig. Oförmögen. Matt. Trött. Medtagen. Afmattad. Utmattad. Bräcklig. Skröplig. Fotfallen. Späd. Skör. Spröd. Fadd. — Svag, Klen, ej stark. Dålig, liktydigt, säges i fysisk mening endast om sak. Kraftlös, som saknar kraft, fysisk eller andlig. Maktlös, beröfvad all kroppskraft. Vanmäktig, egentl, fallen i vanmakt; i allmänhet: alldeles oförmögen, utan all kraft och förmåga. Oförmögen, saknande förmåga till något slags verksamhet. Matt, kraftlös till följd af sjukdom, ansträngning o. s. v. Trött, kallas den, som känner sina krafter uttömda genoni kropps- eller själsansträngning. Afmattad, som småningom blifvit matt i högre grad. Utmattad, hvars krafter blifvit uttömda genom arbete, ansträngning o. s. v. Medtagen, kallas den, som260

svar.

är mycket trött och försvagad, samt har ett lidande utseende. Bräcklig, (om sak) som lätt kan bräckas; (om person) som är bekajad med krämpor och lätt blir sjuk. Skröplig, svag och krämpig. Fotfallen, som har svårt att stå på benen. Späd, liten och klen eller ömtålig. Skör, som lätt brister. Spröd, kallas en kropp, som saknar smidbarhet och spänstighet. Fadd, egentl, utan smak; fig. utan kraft.

990. Svar. Återsvar. Gensvar. Genmäle. Besked. Svaromål. Upplysning. Förklaring. — Svar, hvad som svaras på tilltal eller fråga. Återsvar, svar tillbaka på något som säges. Genmäle, svar på beskyllning, anklagelse, klander o. s. v. Härmed liktydigt är Gensvar, som äfven betyder: sturskt, näsvist svar. Besked, bestämdt, till efterrättelse ländande svar, upplysning eller förklaring. Svaromål, hvad svarande part anför till sitt försvar inför domstol. Upplysning, upplysande svar på gjord förfrågan. Förklaring. svar, hvarigenom man förklarar sig angående någon viss framställd fråga, något ämne, förhållande, nägon omständighet o. s. v.

991. Svara. Genmäla. Besvara. o Bemöta. —

Svara, yttra sig i anledning af tilltal, fråga, spörsmål. Besvara, gifva svar på fråga, yttrande, framställning, bref; äfv. förhålla sig, uppföra sig, handla på något visst sätt i anledning af en annans handling eller beteende. Genmäla, svara på anförda skäl, på inkast, beskyllning o. s. v. Bemöta, besvara en annans anförda skäl, grunder eller handlingssätt.

992. Svimma. Dåna. — Dåna, falla i vanmakt. Svimma, plötsligen försättas i ett tillstånd af lindrigare vanmakt, med bibehållen sansning och oförändrad puls.

993. Svira. Buckla. Bumla. Busta. — Rusta, lefva slösaktigt och oordentligt. Svira, Buckla, lefva i svalg och dryckenskap, i sus och dus. Rumla, öfverlemna sig åt nöjen och "njutningar.

994. Svullnad. Svulst. Bulnad. Böld. Bolde. — Svullnad, en kroppsdels uppsvällda tillstånd i följd af sjukdomsorsak eller yttre våld. Svulst, mindre svulf-svälta.

nad. Bulnad, uppsvallning på något ställe af kroppen till följd af varbildning under huden. Böld, Bolde, rund och upphöjd svulst, som innehåller var, blod och osunda vätskor.

995. Svår. Mödosam. Tung. Tungsam. Besvärlig. Brydsam. Kinkig. Benig. Stretig. Knepig. Sträng. Styf. Kännbar. Betänklig. Eftertänklig. Vansklig. — Svår, ej lätt. Mödosam, som medför möda. Tung, har i vissa uttryck samma betydelse som Svår, Mödosam, t. ex. tungt arbete. Tungsam, mycket mödosam. Föga brukligt. Besvärlig, som föranleder, är förenad med besvär. Brydsam, som förorsakar bryderi. Sträng, ganska svår, hård, t. ex. sträng vinter. Styf, svår, mödosam, t. ex. styft arbete. Kännbar, som på ett smärtsamt sätt låter känna sig. Betänklig, Eftertänklig, som synes medföra svårighet, fara, och derföre bör noga betänkas. Vansklig, säges om något, hvars framgång eller utgång är tvifvelaktig. Till hvardagsspråket höra: Kinkig, svår, brydsam, Benig, svår att fatta, reda eller utföra, Stretig, ganska mödosam, Knepig, svär, besvärlig. Såsom superlativer till Svår kunna anses: Odräglig, Olidlig, Outhärdlig, Gruflig, Faslig, Ryslig, Befängd, Besatt, Otäck, Förtviflad m. fl.

996. Svälla. Svullna. Välla. Pösa. Jäsa. Sjuda. Koka. Uppsvälla. — Svälla, utvidgas i omfång, höja sig på ytan, genom en inifrån påträngande vätska, genom utveckling af luft o. s. v. Uppsvälla, svälla betydligt. Svullna, svälla upp till följd af sjukdomsorsak. Pösa, gifva sig upp, svälla. Säges endast om vissa ämnen, t. ex. en sort lera. Jäsa, säges om vissa ämnen, i synnerhet flytande, då de af någon orsak komma i stark inre rörelse och liksom svälla på ytan. Koka, Sjuda, säges om flytande ämnen, som upphettas till den grad, att de småningom öfvergå till luftform och dervid uppkasta bubblor och svalla på ytan. Välla, egentl, sjuda, säges om vatten, som springer upp ur jorden likt det kokande vattnet i en gryta.

997. Svälta. Hungra. Fasta. — Hungra, känna starkt behof af och begär efter föda. Svälta, lida svår262

svänga.

hunger. Fasta, frivilligt afhålla sig ifrån mat, antingen helt och hållet eller blott ifrån köttmat.

998. Svänga. Svinga. — Svänga, gifva något en bagrörelse, antingen uppåt eller åt sidan. Svinga, hastigt med handen föra något i bågform uppöfver hufvudet, genom luften.

999. Svära. Svälja. Banna. Förbanna. Festera.

— Svära, Svärja, med edgång bekräfta, försäkra, bevittna något; äfv. af lättsinnighet och en lastbar vana åberopa djefvulen eller onda andar, till bekräftelse af sitt tal, eller önska andra ondt genom deras tillskyn-delse. Pestera, i hvardagsspråket: storma och svärja. Banna, med hårda ord önska en annan någon ondt. Förbanna, nedkalla Guds straffdom öfver någon.

1000. Svärd. Slagsvärd. Pallasch. Pamp. Flit. Sabel. Välja. — Svärd, rakt, långt och bredt sidogevär, till huggning eller stickning, med fäste utan bygel. Slagsvärd, fordom brukligt långt svärd, som fördes med begge händer. Pallasch, tungt, bredt och långt svärd för ryttare. Sabel, krokigt huggsvärd. Värja, sidogevär, bestående af en rak, smal klinga med handtag eller fäste. Pamp, fordom: huggsvärd, lång värja. Plit, fordom brukligt kort, bredt sidogevär. Säges nu skämtvis för Värja.

1001. Svärmeri. Drömmeri. Fantasteri. Grill-fängeri. Fanatism. Inbillning. — Inbillning, falsk föreställning, alstrad af inbillningskraften. Svärmeri, Fantasteri, sjuklig hängifvelse åt inbillningsfoster, öfver-spända känslor, religionsgrubbel o. s. v. Drömmeri, Grillfängeri, hängifvelse åt inbillningskraftens spel i vakande tillståndet, utan att gifva akt på det närvarande och verkliga. Fanatism, religionssvärmeri, stegradt till omvändelse- och förföljelsenit.

1002. Sy. Sömma. Nästa. Nocka. Tråckla.

— Sy. med tillhjelp af synål och tråd sammanfösta, förfärdiga något. Sömma, hopsy. Säges i synnerhet om linnesöm och segel. Nästa, löst fästa ihop ined nål och tråd. Nocka, med nål och tråd hopfasta tvennesysselsätta sig.

öfver hvarandra lagda tyg. Tråckla, hopsy löst med långa styng.

1003. Syfta. Sigta. Måtta. — Syfta, Måtta, . hålla ögat på ett mål, som man vill träffa med kast o. s. v. Sigta, föra sigtet på ett gevär i linie mellan ögat och kornet samt målet.

1004. Syfte. Sigte. Mål. — Syfte, Sigte, ögats riktning på nägot, som man vill träffa med kast, skott o. s. v. Mål, det som man söker träffa med kast, skott o. s. v.

1005. Syn. Anblick. Företeelse. Åsyn. — Syn, förnimmelse af ett föremål genom synsinnet; äfv. något som man ser. Anblick, ett föremåls uppfattande med synsinnet genom en blick derpå; äfv. det som sålunda framställer sig för ögat. Företeelse, någonting mindre vanligt, som företer sig för enst syn; äfv. händelse af vigt. Åsyn, liktydigt med Anblick, brukas mest i förbindelse med preposition.

1006. Synas. Visa sig. Förete sig. Skymta. Hägra. — Visa sig, framställa sig för ögat. Förete sig, säges om något märkligt, som visar sig. Synas, liktydigt med Visa sig, betyder äfven: kunna uppfattas af synsinnet, kunna ses, t. ex. slottet synes ej härifrån. Skymta, plötsligt synas och strax åter försvinna; äfv. synas blott skumt, dunkelt. Hägra, säges om aflägsna föremål, som, afspeglande sig i luftens dunster, derigenom synas närmare, än de i verkligheten äro.

1007. Sysselsätta sig. Förehafva. Handlägga. Befatta sig. Syssla. Småsyssla. Pyssla. Stöka. Fnaska. Knåpa. — Sysselsätta sig (med), hafva något for händer att göra, att förrätta, att underhålla eller roa sig med, att tänka pä. Förehafva, sysselsätta sig med göromål, företag o. s. v., egna sin verksamhet ät något. Handlägga, lägga hand vid, företaga till afgörande, t. ex. handlägga ett mål. Befatta sig (med), sysselsätta sig med nägot tillfälligt, med något som icke egentligen tillhör ens yrke, tjenst, befattning. I nekande satser. Syssla, sysselsätta sig med något, göra,264

sysslolös.

förrätta. I vissa talesätt. Småsyssla. hafva att syssla med någonting af mindre vigt. Pyssla har i dagligt tal samma betydelse. Fnaska, i hvardagsspråket: sysselsätta sig med lappri. Knåpa, sysselsätta sig med något småarbete, som fordrar mera tid, möda och konstfärdighet; äfv. långsamt förrätta något. Stöka, syssla i ett hus med rengöring, skurning, tvättning, iordningställande o. s. v.

1008. Sysslolös. Overksam. Fåfäng. — Sysslolös, utan sysselsättning. Overksam, som ej är i verksamhet, ej ,van vid eller böjd för att vara verksam. Fåfäng, innefattar både Sysslolös och Overksam.

1009. Såll. Rissel. Sikt. Vanna. Sil. Filter. — Såll, med små hål genomborradt redskap, hvar-medelst gröfre delar af ett torrt ämne afsöndras ifrån de finare. Rissel, stort och groft såll. Sikt, redskap med genombruten botten, hvarmedelst vid målning skal, hylsor och gröfre delar afsöndras ifrån mjölet. Vanna, redskap, hvarmed säd rensas eller frön skiljas ifrån hinnor och skal. Sil, redskap med silduk till botten, hvarmedelst vissa flytande ämnen renas. Filter, porös kropp, vanligtvis sugpapper, som begagnas, for att göra en vätska fullkomligt klar.

1010. Sång. Qväde. Visa. — Sång, sångbar dikt. Qväde, det samma, brukas i poesi och högre stil. Visa, verldslig, kort sångdikt, lämpad i synnerhet for det sällskapliga och enskilta lifvets förhållanden.

1011. Sår. Sårnad. Skråma. Skårsa. Rispa. Fistel. Reform. — Sår, hvarje söndring af organiska delar, åstadkommen genom mekaniskt verkande våld och i början vanligtvis åtföljd af blödning. Sårnad, lindrigare sår. Skråma, lindrigt, pä längden löpande hudsår. Skårsa, djup inskärning i hullet, gjord med knif, sabel o. s. v. Rispa, rispadt ställe på huden. Fistel, pipigt sår under huden. Reform, utslagssår på huden, hvilket utbreder sig nästan ringformigt.

1012. Såra. Sarga. Klösa, ftväsa. — Såra, tillfoga sår. Sarga, med många små skåror eller hugg sönderslita köttet på menniskor eller djur. Klösa, sargasäga.

med naglar eller klor. Qväsa, gifva skrubbsår, blåvite, genom stöt, slag. Föråldradt.

1013. Säd. Korn. Spannmål. Kli. Sådor. —

Säd, benämning på de växter, af hvilkas frön bröd beredes; äfv. liktydigt med Spannmål, de urtröskade fröen eller kornen af sådana växter. Samma bemärkelse som Spannmål har äfven Korn, numera i denna betydelse föga brukligt utom i vissa sammansättningar. Kli, skalen af säd, som vid siktning afskiljas ifrån mjölet. Sådor, kli och orenlighet, som siktas bort ifrån mjöl.

1014. Säga. Tala. Yttra. Yttra sig. Utlåta sig. Uttala sig. Förklara sig. Nämna. Förmäla. Framsäga. Utsäga. Uttala». Uttrycka. Framställa. Framföra. Anföra. Andraga. Föredraga. Framkasta. Framdraga. Åberopa. Förebringa. Framlägga. Uppgifva. Påstå. — Säga, genom ord eller tal meddela åt andra något, som man tänker. Tala, se 1032. Yttra, Yttra sig, Utlåta sig, Uttala sig, muntligen eller skriftligen gifva sin mening tillkänna, redogöra för sin åsigt om något. Förklara sig, klart och bestämdt gifva sin mening tillkänna. Nämna, nyttjas ofta för Säga, Yttra. Förmäla, i skriftspråket liktydigt med Säga, meddela, gifva vid handen, omtala. Framsäga, Utsäga, Uttala, gifva uttryck åt tankar eller känslor genom ord. Uttala, betyder äfven det samma som Uttrycka: med vissa ord, ordasätt, återgifva sin tanka. Framställa, Framföra, uttala sina tankar, önskningar, förhoppningar o. s. v. Anföra, Förebringa, muntligen eller skriftligen framställa skäl, bevis, klagomål, uppgifter. o. s. v. Andraga, framställa, muntligen eller skriftligen, skäl, bevis o. s. v., särdeles i tjenste- eller rättegångsmål. Föredraga, i embetsväg redogöra för en sak, som skall afgöras. Framlägga, Framdraga, anföra (skäl, bevis, grunder). Framkasta, hastigt och oförberedt framställa (en fråga, invändning o. s. v.). Åberopa, anföra något såsom bevis, vittnesbörd, intyg, till stöd för sitt påstående, eller såsom ursäkt. Uppgifva, muntligen eller skriftligen meddela något till266

underrättelse, upplysning, förklaring. Påstå, med fullt anspråk på visshet uttala ett omdöme, framställa en sats, yttra något såsom säkert och tillförlitligt.

1015. Säker. Trygg. Fredad. — Säker, fri från fara; skyddande för fara. Trygg, lugn till sinnes i fråga om faror, ej fruktande eller orolig, skyddad för fara. Fredad, som åtnjuter fred, skyddad för öfvervåld, fiendtligheter o. s. v.

1016. Sälja. Prångla. Utminutera. Utprångla. Afsälja. Bortsälja. Försälja. Utsälja. Aflåta. Afyttra. Afsätta. Borthandla. Föryttra. — Sälja, emot betalning till annan person öfverlåta något. Prångla, bruka knep, .för att blifva af med en vara, som man vill sälja. Utminutera, försälja i smått. Utprångla, narra köpare att såsom äkta, fullgodt eller på ärligt sätt fånget, vid köp eller byte, emottaga något förfalskadt, underhaltigt eller olaga fånget. Försälja. i allmänhet liktydigt med Sälja. Föryttra, afhända sig något genom försäljning. Brukas mest i skriftspråket, om fast egendom eller lösören af värde. Liktydiga äro: Bortsälja och det mindre brukliga Borthandla. Aflåta, afstå en sak till annan person genom försäljning, gåfvobref, o. s. v. Afsälja, försälja i handel någon del af de varor, som man har till salu. Afyttra, Afsätta, försälja i handel. Utsälja. genom försäljning i smärre partier afyttra alltsammans af en vara, af ett lager.

1017. Sällskap. Umgänge. Följe. Beröring. Beblandelse. — Sällskap, tvenne eller flere personers sammankomst och samvaro eller följeslagande. Följe. sällskap af medföljande, beledsagande personer. Umgängeofta förnyad sammanvaro med en person, för att tillsammans med honom fördrifva tiden. Beröring, tillfällig förbindelse, blott löslig bekantskap med en person. Beblandelse, umgänge med dåliga menniskor; äfv. olofligt köttsligt umgänge.

1018. Sända. Skicka. Afsända. Afskicka. Bortsända. Bortskicka. Försända. Förpassa. Affärda. Afforsla. Aflåta. — Sända, låta föra något till ensöka.

person; äfv. låta någon- i ärende begifva sig till en person eller ort. Skicka, har samma betydelse, men brukas mera i dagligt tal, mindre väl om varor. Bortsända, Bortskicka, sända, skicka bort ifrån sig, ifrån en ort. Af sända, sända person, trupper, varor ifrån ett ställe till ett annat. Af skicka, skicka bud, bref o. s. v. från ett ställe

till ett annat. Försända, af-sända varor med formän eller på fartyg o. s. v. Förpassa, med pass förse person eller vara, som skall af-sändas till en ort; äfv. fig. liktydigt med Bortskicka. Afforsla, medelst körredskap bortföra person eller sak ifrån ett ställe. Ajfärda, skicka bud eller skrifvelse till en person eller ort, särdeles i något ärende af vigt. Aflåta, afsända någon embetsskrifvelse.

1019. Sänka. Nedsänka. Försänka. Doppa. — Sänka, låta något sjunka till bottnen, nedsläppa något till bottnen af ett flytande ämne. Nedsänka, är ett stegradt uttryck af Sänka. Försänka, nedsänka till bottnen af haf, sjö, flod någonting stort och tungt (t. ex. fartyg), i synnerhet för att stänga ett inlopp. Doppa, nedföra något i ett flytande ämne och genast åter upptaga det.

1020. Sätt. Vis. Maner. Skick. Väsende. — Sått, en handlings eller ett tings tillfälliga beskaffenhet; det förhållande, hvarunder något yttrar sig eller sker. Vis, liktydigt, brukas endast adverbialt i förbindelse med prepositionen på, samt i adverbiala sammansättningar. Likaså är förhållandet med Maner, hvilket är mindre gängse. Maner är äfven liktydigt med Skick, Väsende, sätt att vara, att skicka sig.

1021. Söka. Leta. Spana. Spåra. Speja. Spionera. Snoka. Stöfva. Gräfva. Gräfla. Forska. Eftersöka. Efterspana. Efterleta. Efterforska. Uppsöka. Uppleta. — Söka, bemöda sig att finna något, som man icke vet, hvar det är. Leta, har samma betydelse, men brukas företrädesvis i hvardagstal. Spana, fegt genom efterfrågningar söka efter person eller sak. Spåra, med tillhjelp af hund söka spåren efter något djur; äfv. med ledning af spår söka efter. Speja, Spio-268

nera, hemligen och i fiendtlig afsigt, gifva noga akt på en person eller bemöda sig att vinna noggrann kännedom om något. Snoka, i elak afsigt leta efter något. Gräfva, Gräfta, i hvardagsspråket: ifrigt leta efter något ibland en mängd af hoppackade saker. Stöfva, leta, snoka efter något. Säges egentligen om jagthun-dar. Eftersöka, Efterleta, söka, leta efter något. Efterspana, spana efter rymmare, förbrytare. Forska, söka att utgrunda något. Efterforska, genom forskning bemöda sig att vinna säker kännedom om något. Uppsöka, Uppleta, söka, leta efter något, tills man finner det. Jfr. 1144.

1022. Söka. Eftersöka. Eftersträva. Eftertrakta. Fika. Ilfänas. — Söka, bemöda sig att vinna, erhålla, ernå, t. ex. söka sitt eget bästa. I allmänhet nyttjas i denna mening: Eftersöka, Eftersträfvat Eftertrakta. Fika, ifrigt sträfva efter något. Ilfänas, i hvardagsspråket: med ängslig ifver fika efter något.

1023. Sömn. Slummer. Blund. Lur. Dvala. Domning. — Sömn, öfvergående tillstånd af medvetslös kroppshvila, hvarunder själens verksamhet är inskränkt till otydliga föreställningar eller drömmar. Slummer, halfsömn. Blund, helt kort och lätt sömn. Tillhör hvardagsspråket; likaså Lur, en kort stunds sömn. Dvala, tillstånd emellan sömn och vaka; äfven djup sömn, hvarunder lifvet tyckes hafva flytt. Domning, det tillstånd, då en kroppsdel törlorat all känsel.

1024. Sörja. Bedröfvas. Ängslas. Ängsla sig. Gräma sig. —^ Sörja, vara betagen af sorg; känna djup smärta öfver förlusten af någon älskad person. Bedröfvas, känna eller erfara svår sorg. Ängslas, Ängsla sig. q välj as af oro och fruktan for något förestående, obestämdt ondt. Gräma sig, vara djupt bedröfvad öfver något.

1025. Söt. Sliskig. — Söt, som har en mild och behaglig smak, liknande den af socker. Sliskig, öfverdrifven äckligt söt.taga.

T.

1026. Tacksam. Erkännsam. — Erkännsam, är den, som i sitt hjerta erkänner åtnjutna välgerningar eller bevisad godhet och lifligt önskar att äfven i handling kunna ådagalägga det. Tacksam, den, som icke allenast hyser erkänsla för åtnjutet godt, utan ock i ord och gerningar bevisar det.

1027. Tadla. Klandra. Lasta. Anmärka. Erinra. Påminna. Mästra. Häckla. Tala på. Hacka. — Tadla, yttra sitt

ogillande af person eller sak. Klandra, uttryckligt och allvarsamt ogilla; äfv. vid domstol yrka upphäfvande af något köpslut rörande fast egendom. Lasta, tillvita en person något såsom ett moraliskt fel. Anmärka, ogillande yttra sig om något såsom felaktigt eller bristfälligt. Innefattar ett lindrigare uttryck af Klandra eller Lasta, samt brukas äfven i fråga om tjenstefel. Erinra, Påminna, innebära en ytterligare mildrad begreppsskiftning af Anmärka. Tala på, illvilligt klandra. Hacka (på), alltjemt tadla någon för småsaker. Häckla, pä ett småaktigt och illvilligt sätt klandra. Mästra, af ett småaktigt begär att häckla, finna fel med hvad en annan gjort.

1028. Taga. Fatta. Gripa. Rama. Grabba. Nappa. Snappa. — Fatta, omsluta något med handen, för att hålla det. Taga, har ursprungligen samma betydelse, men nyttjas mera i hvardagsspråket och vidgar sitt begreppsomfäng till den allmänna bemärkelsen: bringa i sitt våld, tillegna sig, bemäktiga sig, hvaremot Fatta bildligt öfvergår till liktydighet med begripa, förstå. Gripa, ursprungligen: fatta uti med klorna såsom en grip; i utsträckt mening: fatta tag i något med händerna, häftigt och med kraft. Grabba, gripa med hela näfven, groft, lystet och häftigt. Tillhör, liksom de tre följande orden, hvardagsspråket. Rama, egentl, fatta med ramarna, har samma betydelse som Gripa. Likaså Nappa, med grundbetydelsen: fatta i med tänderna. Snappa, plötsligt och oförsedt gripa något.270 taga.

1029. Taga. Easttaga. Fånga. Uppfånga. Uppsnappa. Ertappa. Gripa. Knipa. — Fånga, bringa i sitt våld menniska eller djur genom förföljande, eftersättande, snaror, giller o. s. v. Fasttaga eller blott Taga, fånga en flyende, en rymmare, någon som söker undkomma o. s. v. Gripa är deraf blott ett stegradt uttryck. Likaså Knipa, allenast i dagligt tal gängse. Uppsnappa, plötsligt och oförsedt fasttaga. Uppfånga, uppsnappa och fånga. Ertappa, gripa någon på bar gerning, komma på någon med fel, öfverträdelse. Jfr. 31 och 249.

1030. Tal. Samtal Samspråk. Glam. Prat. Pjoller. Joller. Pladder. Sladder. Sliddersladder. Sqvaller. Snack. Snicksnack. Svammel. Drafvel.

— Tal, tankars och känslors uttryckande genom ord; äfv. hvad som talas. Samtal, tvenne eller flere personers utbyte af tankar genom ord. Samspråk, förtroligt samtal. Glam, muntert samspråk. Prat, talande hit och dit om hvarjehanda ämnen. Pladder, Sladder, Snack, i dagligt tal: tomt, löst, onyttigt prat. Slidder-sladder, Snicksnack, stegrade uttryck af Sladder, Snack. Pjoller, i dagligt tal: dåraktigt, barnsligt prat. Joller, barnsligt, enfaldigt tal, tokprat. Sqvaller, prat, som går ut på att nedsätta eller förtala frånvarande personer. Svammel, osammanhängande, meningslöst ordsvall. Brafvel, dumt, dåraktigt, onyttigt prat. Tillhör hvardagsspråket.

1031. Tala. Lalla. Stamma. Läspa. Skorra. Snöfla. Mumla. — Tala, medelst talorganen af enkla språkljud bilda sammansatta, d. v. s. stafvelser och ord. Lalla, tala oredigt, obegripligt, såsom små barn, när de först bjuda till att tala. Stamma, tala med mycken svårighet, liksom stötvis, i enstaka och ofta upprepade stafvelser. Läspa, tala otydligt genom att stöta tungan emot tänderna; äfv. tala helt sakta och smäktande. Skorra, på ett missljudande sätt uttala vissa konsonanter, i synnerhet r, med ett liksom snurrande darrljud. Snöfla, tala genom näsan med ett eget,tanke.

obehagligt ljud. Mumla, tala sakta och otydligt emellan tänderna, med halft tillslutna läppar.

1032. Tala. Orda. Samtala. Spraka. Sam-spraka. Prata. Glamma. Snacka. Sladdra. Slamra. Pladdra. Pallra. Jollra. Pjollra. Sqvallra. Prima. Kuttra. Glunka. Hviska. Tissla. Tassla. — Tala, förmedelst talorganen uttrycka sina tankar. Orda, framställa sina tankar omständligt ocli i ett sammanhängande tal, angående något visst ämne. Samtala, genom tal och svar utbyta sina tankar om hvarjehanda i det allmänna lifvet förekommande ämnen. Språka, Samspråka, förtroligt samtala. Prata, tala hit och dit om hvarjehanda ämnen. Glamma, muntert samspråka. Snacka, Pladdra, Pallra, Sladdra, prata mycket, utan mening och sammanhang, om hvarjehanda lapprisaker. Sqvallra, i ens frånvaro omtala något, som för honom är förklenligt eller tjenar att ådraga honom en annans ovilja eller vrede. Jollra, tala barnsligt och enfaldigt. Alla dessa ord, ifrån Glamma, tillhöra hvardagsspråket; likaså Slamra, prata högljudt och med starkt ordflöde; Pjollra, tala barnsligt, enfaldigt; Prima, prata utan eftertanka; Kuttra, samtala ömt och kärleksfullt; Glunka, i tysthet tala om något, man och man emellan. Hviska, tala helt sakta, utan tillhjelp af rösten. Tissla, i hvardagstal: hviska en något i örat; tissla och

tassla, hemligen angifva, lasta eller förklena andra.

1033. Talför. Talträngd. Språksam. Pratsam. Munvig. — Talför, som har lätt för att tala. Talträngd, mycket begärlig att tala. Språksam, Pratsam, som gerna språkar, pratar. Munvig, som har god talegåfva, godt munläder.

1034. Talorgan. Tal. Mål. Målföre. — Talorgan, det kroppsliga verktyget för talförmågan. Målföre, Mål, Tal, ljudet af en menniskas röst, då hon talar.

1035. Tam. Spak. — Tam, afvand ifrån vild^ hetens tillstånd. Spak, ej ostyrig.

1036. Tanke. Mening. Idé. Ideal. Begrepp. Föreställning. Omdöme. Åsigt. Inbillning. Betrak-272

telse. — Föreställning, bild, som genom sinnenas förmedling framställer sig för själen, utan bestämdt medvetande af det sålunda föreställda tingets kännemärken. Inbillning, falsk föreställning, alstrad af inbillningskraften. Begrepp, den bild, som framställer sig för själen genom uppfattning och förbindning af alla ett tings särskilta kännemärken. Tanke, fullt medveten, klar och tydlig föreställning, som man gör sig om ett ting. Mening, det man menar, antager för att vara sant, äga verklighet, hafva skäl för sig. Omdöme, tanke, hvarigenom tvä eller flera begrepps eller föreställningars förhål I ande till hvarandra bestämmes. Idé, föreställning om nägot föremål, som ligger utom sinneverldens område. Ideal, se 223. Åsigt, sätt att betrakta och bedöma något. Betraktelse, den själens verksamhet, då hon med uppmärksamhet pröfvar och begrundar något, som på henne gjort intryck.

1037. Tankfull. Fundersam. — Tankfull, fördjupad i tankar. Fundersam, i hvardagsspråket: eftersinnande, begrundande.

1038. Tanklös. Korttänkt. Kortsynt. Obetänksam. Besinningslös. — Tanklös, oförmögen att fasthålla föreställningar och bringa dem till klarhet. Kort-tänkt, som icke tänker långt för sig. Kortsynt\ föga förutseende. Obetänksam, som handlar utan eftertänka. Besinning slös, innebär fullkomlig brist på eftertänka.

1039. Tapper. Modig. Behjertad. Hurtig. Bask. Manlig. Manhaftig. Käck. Orädd. Oförsagd. Oförskräckt. Oförfärad. Hjeltemodig. Bold. Barsk. Morsk.

— Modig, Orädd, som utan fruktan möter faran. Oförfärad, Oförskräckt, Käck, Barsk, som ej af något låter sig förskräckas. Oförsagd, som ej lätt förlorar fattningen. Tapper^ som med lugnt mod och af pligtkänsla går faran till mötes. Liktydiga med Modig äro: Behjertad, Rask, Hurtig, Manlig, Manhaftig. Hjeltemodig, begåfvad med en hjeltes mod, i högsta grad oförfärad. Bold, föråldradt, är liktydigt med Tapper, och brukas numera endast i ballader, riddarromaner o. d.,tecken.

samt i skämtsam, ironisk och humoristisk stil. Morsk, liktydigt med Barsk, Oförfärad, tillhör hvardagsspråket.

1040. Tapperhet. Mod. Hjeltemod. Mannamod. Manlighet. Mandom. Manhaftighet. Hurtighet. Raskhet. Käckhet. — Mod, den själsstyrka, i kraft af hvilken menniskan lugn och utan fruktan möter kommande faror. Tapperhet, lugnt mod i faran, grundadt på pligtkänsla. Manlighet, Manhaftighet, Mannamod, mod, som höfves en man. Mandom, liktydigt med Tapperhet. Hurtighet, Raskhet, Käckhet, Hjeltemod, förstås lätt af motsvarande adjektiver. Jfr. 1039.

1041. Tecken. Kännetecken. Märke. Kännemärke. Råmärke. Minnesmärke. Minnestecken. Vårdtecken. Lösen. Signal. Spår. Fjät. Aftryck. Stämpel. Prägel. Liknelse. Förebud. Varsel. — Tecken, någonting synligt eller sinligt, som väcker en bestämd föreställning om något annat, hvilket dermed står i nära samband, eller som gifver något tillkänna. Kännetecken, Kännemärke, något, hvarpå man kan särskilja ett ting ifrån andra eller igenkänna ett föremål. Märke, synbart, varaktigt tecken, hvarmed ett /öremål blifvit försedt, för att kunna igenkänna det. Äfven: tecken, som åskådligt framvisar verkan af någon kraft. Minnesmärke, Minnestecken, märke, tecken, som tjenar till minne af en person eller af någon märklig händelse. Råmärke, märke, hvarmedelst ägoskilnad

utmärkes. Vårdtecken, se 770. Signal, visst aftaladt tecken, hvarigenom underrättelser, varningar, befallningar o. s. v. på afstånd meddelas. Lösen, igenkänningstecken för personer, i synnerhet det för militärer anbefallda igenkänningsord, som vid anrop gifves till svar på parolln. Förebud, förebådande tecken. Varsel, förment öfver-sinligt förebud. Liknelse, tecken, hvaraf man tror sig kunna sluta till något kommande, t. ex. det är ännu ingen liknelse till fred. Aftryck, märke, hvarigenom ett påtryckt föremål afbildas. Spår, Fjät, märke efter en mennisko- eller djurfot. Stämpel, aftryck af en stamp. Prägel, aftryck af myntstämpel på mynt,

1042. Tecken. Prof. Bevis. Vedermäle. —

Tecken, i bildlig bemärkelse: något, hvaraf kan slutas till befintligheten, verkligheten af någon egenskap, någon känsla, t. ex.: till ett tecken af sin ynnest förärade han mig sitt porträtt. Jfr. 1041. Liktydigt brakas: Bevis, egentl, något som bevisar tillvaron af någon egenskap, någon känsla, t. ex. gifva bevis på mandom; Pro/, t. ex. visa någon prof på vänskap; Vedermäle, i det finare språket, t. ex. denna klenod är ett vedermäle af konungens nåd.

1043. Tempel. Kyrka. Kapell. — Tempel, i allmänhet en till offentlig gudstjenst invigd större byggnad. Ursprungligen om hedniska gudahus. Kyrka, en till kristlig gudstjenst invigd byggnad eller ett större sådant ruin. Kapell, kyrka för någon liten församling, som är förenad med en annan större.

1044. Tid. Stund. Skof. Skede. Tidrymd. Tidehvarf. Tidskifte. — Tid, i filosofisk mening: formen för våra föreställningar om de ändeliga tingens följd efter hvarandra; i allmänt språkbruk: någon viss, nogare bestämd eller afmätt del af denna följd. Stund, helt kort tid. Skof, mellantid, hvarunder något sker. Skede, viss tid af ett tings fortgång, utveckling o. s. v. Tidrymd, Tidskifte, viss längre tidsföljd. Tidehvarf, historisk tidrymd, som har något egendomligt, hvarigenom den skiljer sig ifrån andra.

1045. Tiga. Tystna. Förstummas. — Tiga, icke tala. Tystna, i allmänhet: upphöra att ljuda, att låta höra sig; (särskilt) upphöra att tala. Förstummas, plötsligen afbryta sitt tal, blifva mållös till följe af förskräckelse, häpenhet, bestörtning, o. s. v.

1046. Tilldragelse. Händelse. Företeelse. Tillfälle. Fall. Tillfällighet. Tillstöt. Slump. Träff. — Händelse, säges om allt hvad som händer i verlden; Tilldragelse, endast om märkligare händelser. Företeelse, är någonting ovanligt och sällsamt, som visar sig för ens syn, t. ex. en naturföreteelse; äfv. ganska mäjklig händelse, som är af vigt för menskligheten

eller för ett samhälle. Tillfälle, Tillfällighet, oförutsedd, tillfällig händelse af mindre vigt. Fall, plötsligt inträffande händelse. Tillstöt, någonting plötsligt inträffande, som tillkommer och ökar verkningen af något förut varande ondt. Slump, Träff, tillfällig händelse, sora man föreställer sig skickad af ett blindt öde.

1047. Tillfalla. Hemfalla. — Tillfalla, säges om något, som faller på ens lott, kommer någon till del. Hemfalla, säges om egendom, som genom dödsfall eller förverkande äter tillfaller den, hvilken gifvit eller förlänat den samma.

1048. Tillfredsställelse. Belåtenhet. Förnöjelse. Förnöjsamhet. Nöje. Behag. Välbehag. Trefnad. — Tillfredsställelse, den sinnesstämning, som är en följd af uppfyllda önskningar och behof. Belåtenhet, den lägre grad af Tillfredsställelse, då man icke finner skäl till klagan. Nöje, den angenäma känsla, som man erfar, då man får ett behof uppfyldt eller då något plågande, besvärande, inskränkande aflägsnas. Uttrycker en högre grad af Tillfredsställelse. Förnöjelse, förnöjd sinnesstämning. Utgör en mellangrad emellan Nöje och Tillfredsställelse. Förnöjsamhet, belåtenhet med sin lott. Behag, känsla af nöje, af tillfredsställelse med afseende på person, sak eller förhållande, t. ex. finna behag i läsning. Välbehag, fullkomlig tillfredsställelse, lifligt nöje. Trefnad, välbefinnande och dermed förenad tillfredsställelse. Jfr. 394.

1049. Tillfälle. Lägenhet. Läglighet. — Tillfälle, tjenlig, passande tid att göra något, t. ex. bereda sig tillfälle att stjäla. Lägenhet, tillfälle, hvilket yppar sig för något som skall uträttas, eller för afresa, afsändning af varor o. s.

v. Läglighet, beqvämt, lägligt tillfälle att göra något.

1050. Tillgift. Förlåtelse. Nåd. Benådning. — Förlåtelse, förklaring, att man ej längre är förtörnad på någon viss person. Tillgift, liktydigt, brukas mindre i dagligt tal, mest i skriftspråket. Nåd, Benådning, eftergift af ådömdt straff.276

tillgifven.

1051. Tillgifven. Hängifven. — Tillgifven, välvilligt stämd emot en vän, herre eller husbonde. Hängifven, i hög grad tillgifven.

1052. Tillgjort Låtsad. Förställd. Konstlad. Sökt. Tvungen. Krystad. Cirklad. Afmätt. Sipp. Pen. — Låtsad, ej verklig, utan blott for sken skull visad, antagen, t. ex. låtsad vänskap. Förställd, säges om något, som man i afsigt att bedraga, vilseleda, förändrat, gifvit annat utseende, än det i verkligheten har, t. ex. forställd min, uppsyn, röst. Tillgjord, ej naturlig, ej från hjertat gående, utan blott efterhärmad, framtvingad. Konstlad, genom konst och bemödande framkallad, ej naturlig. Sökt, som röjer ett mödosamt sökande och saknar naturlig ingifvelse. Tvungen, som bär spår af tvång. Krystad, i hög grad sökt och tvungen. Afmätt, öfverdrifvet och konstladt noggrann. Cirklad, öfverdrifvet och med kall beräkning afmätt i skick, tal, uppförande. Sipp, Pen. tillgjordt sedesam. Tillhöra hvardagsspråket.

1053. Tillgång. Förråd. Råd. Upplag. Öfverflöd. Ymnighet. Rikedom. — Förråd, samlad och till framtida bruk förvarad myckenhet af någon förnödenhetsvara o. s. v. Upplag, större förråd af upplagda varor. Tillgång, möjlighet att kunna förskaffa sig någon viss förnödenhet; äfv. tillgänglig myckenhet af något. Ymnighet, Rikedom, ymnig, rik tillgång. Öfverflöd, ymnigt forråd, stor mängd eller myckenhet. Råd, är liktydigt med Tillgång, t. ex. på säd är god råd. Tillhör företrädesvis hvardagsspråket och brukas endast i vissa talesätt.

1054. Tillgänglig. Emottaglig. Öppen. — Tillgänglig, kallas en person, till hvilken man med lätthet får tillträde, som ej är svår att komma till tals med, eller med hvilken det är lätt att blifva bekant; äfv. liktydigt med Emottaglig, villig att emottaga, att tillegna sig, t. ex. tillgänglig, emottaglig för religionens sanningar. Ett stegradt uttryck deraf är Öppen, t. ex. öppen för allt godt och ädelt.tillkännagifva.

277

1055. Tillhörighet. Egendom. Besittning. Äga. Ägor. Gods. Ägodelar. Fastighet. Lösören. Förmögenhet. Bikedom. Håfvor. Båd. — Tillhörighet, något, som tillhör en person. Kan sägas äfven om det, som är af högre värde, men nyttjas företrädesvis om saker af mindre värde. Egendom, hvad som med andras uteslutande tillhör en person, så att han dertill har full ägande rätt. Brukas i synnerhet om det, som har något högre värde, t. ex. fastigheter. Besittning, en betydligare egendom; äfv. ett underlydande land, aflägset ifrån hufvudlandet, t. ex. en koloni. Äga, besittning, egendom. Föga brukligt utom i förbindelse med prep i, t. ex. hafva något i sin ägo. Ägor, den mark, som hör under en större eller mindre jordegendom. Gods. allt hvad en person äger, så väl löst som fast, t. ex. dömd att mista lif och gods; äfv. d. s. s. landt-gods, jordagods. Fastighet, fast egendom. Lösören, lös egendom. Ägodelar, allt hvad en person äger, i synnerhet när det är af någon större betydenhet. I talspråket föga brukligt. Förmögenhet, hela massan af de ägodelar, som tillhöra en person eller ett samhälle, med afseende på deras penningvärde. Råd, tillräcklig förmögenhet i något visst afseende, t. ex. ban har ej råd att lefva stort. Håfvor, d. s. s. egendom af värde. Föråldradt ord, brukligt endast i den högre stilen. Rikedom, stora ägodelar.

1056. Tillkännagifva. Underrätta. Förkunna. Bekantgöra. Offentliggöra. Kungöra. Anmäla. Varsko. Antyda. Förständiga. Yttra. Afkunnna. Afsäga. P&lysa. Utlysa. Aflysa. Båda. Bebåda. Förebåda. Angifva. Beteckna. Betyda. — Tillkännagifva. gifva kunskap om något, som är nödigt att veta. Underråtta, muntligen, skriftligen eller genom bud gifva en person något tillkänna, som kan vara nyttigt, nödigt eller nöjsamt för honom att veta. Brukas äfven om offentliga tillkännagifvanden, då de icke innefatta befallning, påbud, stadgande o. s. v. Förkunna, göra något kunnigt för en eller flera personer eller för allmänheten. Bekantgöra, Offentliggöra, bringa något till278 tillmäle.

allmänhetens kännedom. Kungöra, genom pålysning på predikstol, tillkännagifvande i tidningar o. s. v. göra

allmänt kunnigt någonting, som utgår ifrån regering, myndighet, m. m. Äfkunna, Afsäga, munteligen för tilltalad person eller parter och närvarande åhörare förkunna innehållet af dom eller utslag. Anmäla, för vederbörande myndighet tillkännagifva något, som den bör få kunskap om; äfv. för allmänheten tillkännagifva något, som för den samma kan vara nyttigt att veta. Varsko, säges i sjömansspràket om utkik, då ban underrättar om något, som han blifvit varse. Antyda, gifva något tillkänna på ett sätt, att det kan inses, utan att vara uttryckligen sagdt eller framstäldt. Yttra, genom yttre tecken (tal, skrift, min, åtbörd, handling o. s. v.) gifva något tillkänna, låta något förstå. För ständiga, gifva något tillkänna på ett befallande, föreskrifvande, tillrättavisande sätt, pä grund af embetsmyndighet, förmanskap o. s. v. Pålysa, Utlysa, genom lysning på predikstol o. s. v. offentligen förkunna, tillkännagifva något. A fly sa, offentligen förkunna afskaffandet eller upphörandet af något förut gällande. Båda, genombud tillkännagifva något; äfv. liktydigt med Bebåda, underrätta om något (egentl, såsom bud). Båda, Bebåda, betyda äfven, liksom Förebåda: på förhand gifva tillkänna, att något skall inträffa. Angifva, lemna uppgift eller upplysning om något; äfv. meddela vederbörande myndighet uppgift om person eller sak, anmäla något till laga rättelse eller beifran. Beteckna, i egenskap af eller medelst tecken angifva någon viss bemärkelse, något visst begrepp. Betyda, i egenskap af tecken angifva någon viss bemärkelse; äfv. liktydigt med Förebåda.

1057. Tillmäle. Beskyllning. Förebråelse. Tilltal. Tillrättavisning. Tillvitelse. Bannor. Skrapa. Snäsor. Snubbor. Näsbränna. — Beskyllning, yttrande, hvarigenom man ger en person skulden för något. Tillvitelse, beskyllning af svår beskaffenhet. Förebråelse, yttrande af tadel till någon för af honom begånget fel. Tillrättavisning, bestraffande tal. Tilltal, skarp tillrättavisning. Tillmäle, yttrande, som innefattar be-tillstå.

skyllning, förebråelse eller skymf. Bannor, allvarliga och stränga förebråelser. Till hvardagsspråket höra: Skrapa, skarp tillrättavisning, i synnerhet af förmän. Snäsor, Snubbor, hårda, arga, bitande ord och utlåtelser, hvassa förebråelser. Näsbränna, skarp tillrättavisning.

1058. Tillräcklig. Lagom. Hjelplig. — Tillräcklig. som räcker till för något visst ändamål. Lagom, säges om det, som är hvarken för stort, för mycket eller för litet. Hjelplig, någorlunda tillräcklig.

1059. Tillräkna. Tillskrifva. Tillägga. Tilldela. Tillegna. Tilldöma. Tillerkänna. — Tillräkna, förklara någon för upphofsman till en handling och till följd deraf förtjent af straff eller belöning, klander eller loford. Tillskrifva, förklara, att någon viss person har förtjensten af eller skulden för något. Ofta liktydigt med Tillräkna. Tillegna, Tillägga, Tilldela, Tilldöma, Tillerkänna, fälla det omdöme om en person, att någon dygd, förtjenst, någonting berömligt tillhör honom. Tillägga, Tilldela, kunna äfven brukas om något klander-värdt, t. ex. tillägga, tilldela en person skulden för något.

1060—1. Tillskansa sig. Tillegna sig. Tillvälla sig. Tillkräkta sig. — Tillegna sig, göra något till sin tillhörighet, i synnerhet då det sker emot lag och rätt eller billighet. Tillskansa sig, emot lag och rätt, dock utan uppenbart våld, tillegna sig annans egendom. Tillkräkta sig, olagligen och med våld tillegna sig något. Tillvälla sig, emot rätt och billighet tillegna sig något. Säges om makt, rättigheter o. d., men icke om egendom.

1062. Tillstå. Bekänna. Erkänna. Medgifva. Vidgå. Vidkännas. — Erkänna, förklara, att man anser något vara sant eller att något är enligt med rätta förhållandet. Medgifva, Bekänna, Tillstå, erkänna riktigheten, sanningen af något. Bekänna, betyder derjemte: erkänna sig vara skyldig till brott, fel, förseelse; äfv. öppet tillkännagifva sin öfvertygelse om sanningen af någon viss religionslära. Vidgå, bekänna sig skyldig280

till brott, fel, förseelse. Vidkännas, d. s. s. Vidgå; äfv. erkänna slägtskap, bekantskap o. s. v. med någon.

1063. Tillstånd. Skick. Lag. Stånd. Ställning. Läge. Belägenhet. Befinnande. Förhållande. Por-fattning. Omständighet. — Tillstånd, den tillfälliga, för någon viss tidpunkt rådande beskaffenheten af en menniskas eller ett tings varelsesätt. Skick, Lag, härmed liktydiga, nyttjas blott i fråga om ting, helst i vissa talesätt,'och betyda äfven: godt tillstånd. Stånd, är äfven liktydigt med Tillstånd, i synnerhet ordentligt, behörigt, vederbörligt, och har afseende på förmåga, duglighet, användbarhet, samt brukas ofta adverbialt. Förhållande, ett tings

tillvarelsesätt i jemförelse med och i afseende på ett annat tings. Omständighet, sak, händelse, förhållande, som står i något visst underord-nadt samband med person eller sak, och derpå utöfvar ett mer eller mindre märkbart inflytande. Befinnande, det tillstånd, hvaruti person eller sak vid något visst tillfälle sig befinner. Ställning, det allmänna tillstånd med afseende på fortvarande bestånd, välgång, framtidsutsigter, hvaruti en enskilt person, ett större eller mindre samhälle, en inrättning o. s. v., vid en viss gifven tidpunkt sig befinna. Läge, Belägenhet, någon viss ställning i lifvet, till följe af för handen varande omständigheter och förhållanden. Författning, inbegreppet af allt det, hvarigenom något bildar ett bestämdt helt och har såsom sådant bestånd. I allmänhet liktydigt med Tillstånd, men mindre brukligt.

1064. Tillstädesvara. Bivista. Öfvervara..— Tillstädesvar a, vara närvarande, pä stället. Bivista, vara närvarande vid, deltaga uti någon tillställning, handling eller förrättning. Öfvervara, såsom åskådare, åhörare eller vittne vara närvarande vid någon högtidlig eller juridisk akt.

1065. Tillställa. Anordna. Anställa. Föranstalta.

— Tillställa, göra nödiga förberedelser till något och laga att det utföres, verkställes, försiggår. Anordna, göra nödiga förberedelser för någon tillställning eller förrättning, för högtidligheter, lustbarheter o. d., samttillvinna.

bestämma, huru allt dervid skall tillgå. Anställa, göra nödiga anordningar för utförandet af en sak och bringa den till verkställighet, t. ex. anställa rättegång, åtal emot någon. Äfven i allmänhet liktydigt med Tillställa. Föranstalta, göra anstalt om att något sker.

1066. Tillsyn. Uppsigt. Uppsyn. Eftersyn. In» seende. Öfverinseende. — Tillsyn, Eftersyn, tillseende, att någon gör sin skyldighet, eller att något riktigt verkställes. Brukas i synnerhet i fråga om arbeten, arbetare och tjenstefolk. Uppsigt, Uppsyn, tillseende, att någon gör sin skyldighet, uppför sig väl, eller att ordning iakttages, lag och laga stadgar efterlefvas o. s. v. Inseende, tillsyn, som en person i egenskap af embets-eller tjensteman, tillförordnadt ombud o. s. v., utöfvar öfver underordnade eller i och för ledningen af ett större företag o. d. Öfverinseende, högsta inseende.

1067. Tillsäga. Lofva. Utfästa. Utlofva. — Lofva, gifva löfte om något. Tillsäga, liktydigt, är numera föråldradt och förekommer endast i några få talesätt, t. ex. tillsäga någon sin vänskap. Utlofva, bestämdt och uttryckligt lofva. Utfästa, högtidligt eller formligt utlofva något.

1068. Tilltag. Företag. — Företag, arbete, affär o. s. v., som sättes i verket och är af något större betydenhet, vidd och omfattning. Tilltag, något som en person tar sig till af sig sjelf och på försök; äfv. djerf, förmäten handling, som innebär ingrepp i annans rättigheter.

1069. Tillträda. Anträda. — Tillträda, inträda i besittningen, nyttjandet eller utöfvandet af något. Anträda, börja att utöfva makt och myndighet, att sköta embete eller tjenst.

1070. Tillvinna. Skaffa. Förskaffa. Anskaffa. Förvärfva. Tillskynda. Utverka. — Skaffa, laga att någonting fås, erhålles, finnes att tillgå. Ar i talspråket mera gängse än Förskaffa, hvilket för öfrigt är liktydigt. Anskaffa, laga så, att någonting för ett visst behof, ett visst ändamål, nödigt erhålles eller finnes att tillgå. Förvärfva, Tillvinna, Tillskynda, vara orsak till att

något vinnes, erhålles, t. ex. detta förvärfvade, tillvann honom många vänner; hvad tillskyndar mig äran af ert besök? Utverka, genom sin bemedling vinna, erhålla eller förskaffa.

1071. Tillåta. Tillstädja. Låta. Medgifva. Bifalla. Samtycka. Bevilja. — Tillåta, Tillstädja, förklara, det man ej är emot, att något visst ifrågavarande, önskadt eller begärdt, sker, göres eller verkställes; icke sätta sig emot att något sker.]Ata, mera allmänt brukligt både i tal och skrift, har enahanda betydelse, t. ex. låt honom göra som han vill. Bifalla, Samtycka, Bevilja, uttryckligt gifva tillåtelse till något, som begäres eller önskas. Medgifva, tveksamt, ogerna eller med vissa vilkor samtycka till något. Jfr. 857.

1072. Tillåtelse. Tillstädjelse. Tillstånd. Lof. Bifall. Samtycke. Medgifvande. Beviljande. Begifvande. Frihet. — Tillåtelse, Tillstädjelse, TiUstånd, förklaring, att man tillåter något ske. Lof, gängse företrädesvis i talspråket, har samma betydelse. Bifall, Samtycke, Beviljande, tillåtelse, att något erhålles eller får ske, som blifvit begärdt eller ifrågaställdt. Medgifvande, ett samtycke, som innebär eftergift. Begifvande, ett samtycke, som antyder en viss grad af obenägenhet eller likgiltighet, att man låter någonting passera, låter dervid bero. Frihet, tillstånd, som gifves någon att handla efter behag, t. ex.: jag ger dig frihet att välja.

1073. Tillägg. Bilaga. Bihang. — Tillägg, något, som tillägges eller blifvit tillagdt. Bilaga, bestyrkande eller upplysande tillägg till en bok, skrift eller skriftlig handling. Bihang, något, som åtföljer, är vidfästadt, bifogadt, tillagdt till ett hufvudföremàl, såsom en dermed sammanhängande, underordnad del.

1074. Tillägga. Tillfoga. Vidfoga. Bifoga. Bilägga. — Tillägga, tillöka ett helt med något, som blir deraf en ny del. Tillfoga, Vidfoga, egentl, foga något till ett annat, så att de blifva ett. Brukas bildligt i samma betydelse som Tillägga. Bifoga, anbringa något intill ett föremål, så att de båda utgöra etttjenare.

283

sammanhängande helt; äfv. förena någonting, såsom ett särskilt tillägg, med en sak. Bilägga, vidfoga en bestyrkande eller upplysande handling till någon hufvud-handling. Jfr. 1328.

1075. Tillökning. Tillväxt. Framsteg. Förkofran. — Tillökning, förhållandet, att nåfeot blir, göres större. Tillväxt, tillökning, som sker genom växande; äfv. bildligt d. s. s. Förkofran, tillökning i förmögenhet, välstånd, kunskaper, i det goda o. s. v. Framsteg, egentl, rörelse framåt, fortgång. Säges bildligt om hvarje slags fortskridande eller småningom fortgående tillökning, vare sig i godt eller ondt.

1076. Tina. Smälta. Töa upp. Lena. — Smälta, säges om en del fasta kroppar, i synnerhet metaller, som genom värmets inverkan öfvergå till flytande form. Tina, säges om något fruset, som smälter. Lena, blifva mjuk, kram (om snö). Töa bort, upp, (om snö) smälta bort genom tö.

1077. Tinga. Betinga. Beställa. Påtinga. — Beställa, gifva en person uppdrag att emot betalning förfärdiga eller anskaffa något; äfv. anmoda eller tillsäga en person att för något visst ändamål infinna sig på ett ställe. Tinga, har i allmänhet samma betydelse, dock säger man företrädesvis: tinga en vara, tinga arbetare. Betinga, träffa aftal om någon sak, något arbete, särdeles med visst förbehåll, pà vissa vilkor. Påtinga, betinga sig ens tjenst, biträde, eller att få köpa, låna, nyttja något.

1078. Tjena. Betjena. Uppassa. Uppvakta. — Tjena, vara i tjenst hos någon; äfv. göra någon en tjenst, ett tillfälligt biträde. Betjena, fullgöra åt någon en tjenares åligganden; äfv. vara en annan behjelplig såsom biträde vid något visst arbete, i någon viss sak. Uppassa, betjena vid spisning, vid klädsel, genom städning, borstning, uppassning o. d. Uppvakta, betjena, uppassa en hög person.

1079. Tjenare. Tjenarinna. Tjenstehjon. Lego-hjon. Dräng, Betjent. Lakej. Lifegen. Slaf. Träl. — Tjenare, Tjenarinna, person, som är i tjenst hos284 tjenst.

någon. Brukas icke allenast i fråga om enskilt, utan äfven om offentlig tjenst. Tjenstehjon, person, som är stadd i lägre hustjenst. Säges både om manliga och qvinliga tjenare. Legohjon, till tjenst eller arbete légd person. Dräng, manlig tjenare, som förrättar gröfre karlsysslor i ett hus. Betjent, en till uppassning i ett herrskapshus eller hos någon ståndsperson antagen manlig tjenare. Lakej, betjent i livré, vid hof eller i ett förnämt hus. Lif egen, menniska, som personligen är en annans tillhörighet, som väl får besitta egendom, men är derför skatt- och tjenstskyldig hos sin husbonde, och som icke utan dennes vilja får ombyta boningsort. Slaf, menniska, som med kropp, lif och gods tillhör en person och kan likt en vara köpas och säljas. Träl, är liktydigt både med Slaf och Lifegen.

1080. Tjenst. Syssla. Embete. Tjenstebefattning. Befattning. Beställning. Anställning. Lägenhet. Plats. Post. Kall. Kallelse. Värdighet. Äreställe. Hedersställe. Hederspost. — Tjenst, en persons ställning, då han är antagen att tjena staten eller någon enskilt, i förra -fallet utan att vara försedd med kunglig fullmakt. Syssla, offentlig tjenst

af lägre värdighet. Embete, högre offentlig tjenst, hvars innehafvare är försedd med kunglig fullmakt. Tjenstebefattning, Befattning, underordnad syssla. Beställning, lägre offentlig tjenst. Anställning, underordnad offentlig tjenstebefattning; äfv. tjensteplats vid ett hof eller hos en förnäm person. Plats, innefattar hvarje slags tjenst, så väl offentlig som enskilt. Post, säges blott om offentlig tjenst, helst af högre värdighet. Kall, Kallelse, värf, hvartill någon af försynen blifvit kallad: embete, tjenst, befattning, yrke. Kall, är äfven liktydigt med Pastorsembete. Lägenhet, presterlig syssla, i synnerhet pastorsembete. Värdighet, embete af högre vigt och anseende. Äreställe, Hedersställe, Hederspost, hög värdighet, förenad med ära och utmärkelse. Jfr. 422.

1081. Tjuf. Röfvare. Roffare. Rånare. Gårtjnf. — Tjuf, den, som hemligen och olofligen, utan användande af våld, beröfvar en person någonting honomtorka.

285

tillhörigt. Gårtjuf, den, som stjäl boskapsdjur. Röfvare, den, som med våldsam hand fråntager en person något. Rånare, den, som föröfvar rån. Jfr. 1082. Rof-fare, den, som på olagligt sätt, men utan handgripligt våld, afhänder en person, någonting honom tillhörigt.

1082. Tjufnad. Stöld. Tillgrepp. Hustjufnad. Bodrägt. Snatteri. Nidingsstöld. Eån. Rofferi. — Stöld, det brott, som begås, då någon stjäl. Tjufnad, stöld af mindre betydenhet. Nidingsstöld, stöld vid vådeld, vattunöd, skeppsbrott, våldsverkan, eller då fiende åkommer, o. s. v. Tillgrepp, det brott, då man olagligen tillegnar sig något, i synnerhet genom stöld, försnillning eller förskingring. Bodrägt, det slags lagöfverträdelse, då en äkta make lönnligen drager något undan den andra, eller barn ifrån föräldrar, eller de från hvarandra, som i bolag äro. Hustjufnad, det slags tjufnad, då tjenstehjon stjäl ifrån husbonde, matmoder eller någon medlem af familjen. Snatteri, tillgrepp af något, som har ringa värde. Rån, det brott, som begås, då någon med fullt våld tager ifrån annan, i hans hus, gård, skepp, å gata eller väg, någonting honom tillhörigt. Rofferi, förbrytelsen, då man på olagligt sätt, dock utan våld, afhänder en person någon dess tillhörighet.

1083. Tom. Läns. Ihålig. Ledig. Öppen. —

Tom,- icke uppfylld, utan innehall, utan last. Läns, i sjömansspråket: uttömd på vatten. Ihålig, urhålkad; inuti tom. Ledig, icke upptagen, icke besatt, t. ex. ledig plats, ledigt rum. Samma betydelse har i vissa fall Öppen, t. ex. platsen står öppen för hans räkning.

1084. Torka. Borttorka. Förtorka. Uttorka. Vissna. Förvissna. — Torka, blifva torr. Borttorka, till följe af stark torka bortdunsta eller förlora all näringskraft. Förtorka, om växter m. m.: helt och hållet torka, så att ingen näringssaft eller vätska finnes qvar. Uttorka, småningom blifva alldeles torr. Säges i synnerhet om mark. Vissna, aftyna genom brist på näringssaft. Säges i synnerhet om växter och växtdelar, men äfven om menniskokroppen och dess delar.286

trakt.

Förvissna, genom brist på näringssaft alldeles dö ut eller förlora all styrka.

1085. Trakt. Nejd. Bygd. Ängd. Ort. — Trakt, en icke noga begränsad sträcka eller del af någon vidsträckt yta eller rymd, af jordytan, af haf, sjö o. s. v. Nejd, närliggande trakt. Bygd, bebyggd trakt. Ängd, föråldradt, landstrakt. Ort, egentl, ställe; betyder äfven: landstrakt, landskap.

186. Trasa. Palta. Slarfva. Slimsa. — Trasa, afslitet eller sönderslitet stycke af ett klädesplagg, af linne o. s. v. Palta, gammalt slitet och trasigt klädesplagg. Slarfva, trasigt klädesplagg, klädestrasa. Slimsa, långt och tunt stycke af någonting lefradt eller ystadt, af kött, lefver o. d.

1087. Trifvas. Frodas. — Trifvas, erfara en känsla af välbefinnande, befinna sig väl på ett ställe, i någon ställning, något förhållande o. s. v.; äfv. (om djur och växter) vara i ett gynnsamt tillstånd för lif, helsa och utveckling. Frodas, växa yppigt; (om menniskor och djur) vara vid godt hull.

1088. Tro. Hålla före. Anse. Mena. Tänka. Tycka. Förmena. Förmoda. Inbilla sig. Vänta. Förvänta. Betrakta.

Beräkna. Misstänka. — Tro, hålla något för sant, vara öfvertygad om sanningen, verkligheten af nägot. Anse, Hålla före, vara af någon viss tanka, åsigt, hafva någon viss föreställning i en fråga, i ett ämne, en sak. Tycka, hafva om något en viss föreställning, som hvarken kan bevisas eller vederläggas, eller för hvilken man icke kan göra redo. Mena, hålla något för troligt, sannolikt. Förmena, utan grund hålla något för troligt eller sannolikt; äfv. liktydigt med Mena. Förmoda, yttra den tanken, att något är troligt, sannolikt. Tänka, har ofta samma betydelse som Mena, t. ex. ban tänkte, att han skulle få sysslan, men det slog fel. Inbilla sig, intala sig sjelf att tro något, som saknar grund. Vänta, Förvänta, med fruktan eller hopp hålla för troligt, att något kommer att ske. Misstänka, hysa förmodan om en persons olofliga, brottsliga eller fiendtliga afsigter, förehafvanden eller handlingar, eller atttrolla.

287

något icke är hvad det bör vara eller hvad det utgifves för. Betrakta, i förbindelse med adv. såsom, som, antager betydelsen: Hålla före, Anse, t. ex. jag betraktar som en lycka', att det ej blef af. Beräkna, brukas ofta för: hålla troligt, sannolikt, t. ex. jag beräknar att få arbetet färdigt till nyåret.

1089. Tro. Betro. Anförtro. Förtro. Tilltro. Ombetro. — Tro, sätta lit till någon, anse någon för pålitlig eller tillförlitlig. Betro, med full tillit öfverlemna åt någon utförandet af en sak eller vården om något. Anförtro, Ombetro, äro förhöjda uttryck af Betro. Förtro, under tysthetslöfte yppa något för en person; äfv. liktydigt med Betro. Tilltro, tro en person vara i stånd till något.

1090. Tro. Mening. Tycke. Öfvertygelse. Förmodan. Förmenande. Misstanke. Antagande. Förutsättning. — Tro, stadgad föreställning om sanningen eller verkligheten af något, som icke blifvit eller kunnat blifva föremål för vår erfarenhet. Öfvertygelse, på skäl, dem man anser fullt tillräckliga, grundad tro, ätt något icke förhåller sig annorlunda, än som man föreställer sig. Mening, en föreställning om person eller sak, då den icke hunnit stadga sig till fast tro. Tycke, har i vissa fall samma betydelse, t. ex. efter mitt tycke, har han orätt. Förmodan, yttrad mening, att något är troligt eller sannolikt. Förmenande, en anspråkslöst och med varsamhet yttrad mening. Misstanke, jfr. Misstänka (1088). Antagande, förhållandet, att man antager något för sant, till dess motsatsen blifvit bevisad. Förutsättning, den akt af själens verksamhet, hvarigenom hon antager för sant någonting ovisst, tvifvelaktigt, för att deraf draga en slutsats.

1091. Trogen. Trofast. — Trogen, kallas den, som samvetsgrant bemödar sig att obrottsligt uppfylla sina pligter emot en person, med hvilken han är förbunden genom kärlek, vänskap, lydnads- eller tjenste-förhållande o. s. v. Trofast, den, som är af bepröfvad trohet.

1092. Trolla. Hexa. Signa. — Trolla, kallas den föregifna konsten att genom andra än naturliga288 troslära.

och tillåtliga medel erhålla eller utföra, hvad maa åstundar. Hexa, har samma betydelse, men är mindre gängse. Signa, genom vissa ordformler, böner, korsningar m. m. d., söka att framkalla öfvernaturliga verkningar.

1093. Troslära. Qudalära. Religion. Religionsbekännelse. Trosbekännelse. Religionslära. Religionskunskap. Religionssystem. — Religion, tro på och dyrkande af en eller flera gudar. Gudalära, läran om Gud och hans dyrkan;. (i hednisk mening) läran om gudarna. Religionslära, sammanfattningen af alla till en särskilt religion hörande tros- och sedeläror. Troslära, lära om hvad som bör tros i religionsämnen, ifrån ståndpunkten af någon viss religion. Religions-bekännelse, offentlig förklaring, afgifven af ett religionsparti eller af enskilt person, rörande dess tro i religionsämnen. Liktydigt är Trosbekännelse, men kan äfven beteckna en offentlig förklaring, rörande åsigter i andra än religionsämnen. Religionskunskap, kunskap om en religions läror; äfv. liktydigt med Religionslära. Religionssystem, systematisk uppställning af de trosläror, som tillhöra någon viss religion.

1094. Trapp. Kår. Band. Parti. — Trupp, samlad skara af folk, som hafva samma yrke eller arbete, i synnerhet af krigsfolk; äfv. större flock af vilda djur. Kår, större afdelning af en krigshär. Band, förening af flera personer i och för något brottsligt ändamål. Parti, flere personers- förening emot andra, som hafva motsatta åsigter eller syften; äfv. i fält, för .något visst ändamål, utskickad trupp af krigsfolk.

1095. Trycka. Tränga. Tynga. Pressa. Krama. Klämma. Knipa. Nypa. Krysta. o— Trycka, mer eller mindre hårdt

bringa ett föremål tätt inpå eller intill ett annat. Tränga, genom påtryckning, med mer eller mindre styrka, skjuta, drifva undan, framför sig o. s. v.; äfv. hårdt trycka, t. ex. skon tränger. Tynga, trycka hårdt med sin tyngd. Pressa, medelst press hårdt trycka eller hoptrycka. Krama, trycka något med omsluten hand. Klämma, ganska hårdt tryckatvifla.

289

något emellan tvenne föremål. Knipa, klämma om ined tång eller annat dylikt. Nypa, klämma mellan fingerspetsarna, mellan tångändar o. s. v. Krysta, med yttersta ansträngning tränga på, klämma fram, ut.

1096. Tråd. Tåga. Fiber. — Tråd, fin, spunnen ända af lin o. s. v. Tåga, trådlik del i kött eller växter. Fiber, kött-tråd, tåga.

1097. Trång. Snäf. Stram. — Trång, icke nog bred, rymlig eller vid. Snäf, säges i synnerhet om kläder, som sitta trångt. Stram, allt för spänd.

1098. Trög. Långsam. Sen. Senfärdig. Tåglig. Lat. Loj. Lättjefull. Trögkörd. Dolsk. Beqväm. Sömnaktig. Dåsig. Drönig. Död. Orklös. — Långsam, som behöfver lång tid för rörelse, arbete, verkning o. s. v. Trög, svår att sätta i rörelse; långsam i hvad som förehafves; utan håg eller drift. Tåglig, långsam i gång och rörelser. Sen, som vanligen kommer sent', dröjer utöfver rätta tiden; äfv. d. s. s. Senfärdig, långsam, trög i göromål, sysslor, uträttningar o. s. v. Lat, skygg för eller trög i arbete. Lättjefull, mycket lat. Loj, trög, overksam och liknöjd. Dolsk, i hög grad trög, lat och sorglös. Beqväm, som framför allt älskar sin beqvämlighet och derföre gerna håller sig undan ifrån arbete. Trögkörd, i hvardagstal: mycket trög. Sömnaktig, ohågad, trög och overksam. Dåsig, tung i kroppen, sömnig, trög och olustig. Drönig, i folkspråket: ytterst trög och lat. Död, i folk- och hvardagsspråket: ytterst dåsig. Orklös, som ingenting vill taga sig för, ytterst lat.

1099. Tröst. Hugsvalelse. — Tröst, genom bibringade skäl verkadt lugn eller lugnare sinnesstämning i bedröfvelse; äfv. hvad som verkar lugnande i sorg, oro, bekymmer. Hugsvalelse, andlig tröst, vederqvickelse, för en ångerfull och bekymrad själ.

1100. Tvifla. Tveka. Betvifla. — Tvifla, vara oviss om sanningen eller verkligheten af något. Tveka, vara^oviss, huru man i något visst förevarande fall bör förhålla sig. Betvifla, tvifla på sanningen eller riktigheten af något, som säges, anföres, uppgifves, berättas,

19290 tvifvelaktig.

1101. Tvifvelaktig. Tvetydig. — Tvifvelaktigf benägen att tvifla; äfv. som inger tvifvel. Tvetydigy som kan tydas på två sätt; äfv. fig. opålitlig.

1102. Tvinga. Nödga. Nödsaka. Tillkallar Truga. Kufva. Betvinga. Tygla. Tämja. Späka. Påtvinga. Påtruga. — Tvinga, genom våld, makt, hot eller myndighet förmå en person till något. Nödga, utan användande af våld förmå en person till något, hvartill han ej är villig. Nödsaka, liktydigt, har vanligen sak till subjekt. Tillhållagenom flitig tillsyn nödga någon att göra sin skyldighet. Truga, genom enträgenhet nödga en person till något. Kufva, tvinga till undergifvenhet. Tygla, egentl, hålla i tygeln, TämjaT egentl, göra tam, Späka, egentl, göra spak, brukas allesamman bildligt för Kufva. Betvinga, genom inakt eller våld tvinga till lydnad eller underkastelse. På-tvinga, tvinga en person att emottaga något. Påtrugat genom trug nödga att emottaga.

1103. Tvist. Tvistighet. Träta. Gnabb. Gräl. Gorm. Käbbel. Oenighet. Söndring. Missämja. Tvedrägt. Osämja. Misshällighet. S[if. Split. Krångel Bråk. Delo. Stridighet. — Oenighet, brist på enighet, antingen i allmänhet eller i något visst förevarande fall. Osämja, Missämja, Misshällighet, det förhållande, då personer, som lefva tillsammans eller äro i samhällelig beröring med hvarandra, icke kunna förlikas. Tvedrägt, missämja, i synnerhet emellan partier i en stat, i ett samhälle. Söndring, skiljaktighet i åsigter, vilja och syften. Tvist, strid med ord eller i skrift Tvistighet, tvist angående skiljaktiga meningar, stridiga anspråk, påståenden eller intressen. Delo, gammalt ord, liktydigt med Tvist och numera brukligt endast i några få talesätt. Träta, häftig tvist med ord. Gnabb, liten obetydlig tvist emellan vänner eller älskande. Gräl, högljudd och allvarsam träta. Gorm, i

folkspråket liktydigt med Gräl. Kif, idkeligt tvistande. Käbbel, idkeligt tvistande om småsaker. Split, söndring i åsigter, syften och sträfvanden. Krångel,tvätta.

291

Bråk, hafva i hvardagsspråket ofta betydelsen af Gräl. Stridighet, häftig tvist. Jfr. 965.

1104. Tvista. Träta. Gnabbas. Gräla. Gorma. Käbbla. Käfsa. Käxa. Kerga. Keta. Bråka. Kif-vas. Ordvexla. Ordkastas. Munhuggas. Näbbas. Nappas. — Tvista, muntligen eller skriftligen emot en annan förfäkta meningar, åsigter, satser, fordringar, anspråk o. s. v., som af denne förnekas eller bestridas. Träta, tvista med ord, argt och häftigt. Gnabbas, småträta såsom vänner eller älskande. Ordvexla, Ord-kastas, Munhuggas, ge hvarandra stickord, pikar; säga hvarandra grof heter. Rifvas, tvista, träta. Gräla, träta högljudt och häftigt. Till hvardagsspråket höra: Nappas. tvista, träta; Näbbas, ordvexla näbbigt; Gorma, gräla för ingenting; Käbbla, utan uppehör träta om småsaker; Käfsa, på ett sturskt och näsvist sätt säga emot; Käxa, idkeligen smågräla om ett och samma; Kerga, Keta, ständigt och jemt smågräla; Bråka, trräla. Jfr. 966.

1105. Tvistig. Stridig. Omtvistad. — Tvistig, tvist underkastad, tvifvelaktig, oviss. Omtvistad, kallas en sak, fråga, sats, hvarom tvistas eller olika tankar äro rådande. Stridig, motsägande, motsatt; äfv. liktydigt med Tvistig.

1106. Tvång. Trug. Tvångsmål. Band. Nödtvång. Träldom. Slafveri. Ok. — Tvång, förhållandet att man tvingas eller tvingar sig till något; äfv. något som tvingar. Trug, det förhållande, dä man genom enträgenhet nödgar en person till något. Tvångsmål, fall, händelse, då tvång kommer i fråga. Nödtvång, tvång af nöd, oundvikligt tvång. Träldom, Slafveri, det tvångstillstånd, hvaruti trälar, slafvar befinna sig. Ok, bildligt uttryck för plågsamt tvång, träldom, ofrihet. Band, bildligt för Tvang, förbindelse, förpligtelse.

1107. Tvätta. Tvaga. Två. Byka. Bada. Skölja. Spola. Vaska. Gurgla. Diska. Aftvå. Af-tvaga. Aftvätta. — Tvätta, rengöra något med ett flytande ämne, helst vatten, och merendels med till-292

tyckas.

hjelp af såpa eller tvål. Två, Tvaga, d. s. s. Tvätta. Brukas i fråga om kroppens tvättning. Byka, tvätta orent linne, väf, garn o. s. v., genom kokning i litf. Bada, tvätta kroppen genom dess nedsänkning i vatten eller annan vätska, eller begjutning dermed. Skölja, öfvergjuta med eller neddoppa uti vatten något, för att rena det. Spola, öfverskölja med vatten. Säges mest i sjömansspraket. Vaska, tvätta, skölja. Brukas mest som konstterm. Gurgla sig, skölja sig i munnen med vatten,' som man låter komma ned i svalget, utan att svälja det. Diska, skölja och tvätta orena matkärl. Af tvätta, genom tvättning borttaga orenlighet ifrån ett föremåls yta. Af två, Aftraga, liktydiga, brukas mest bildligt.

1108. Tyckas. Synas. Förefalla. Förekomma.

— Tyckas, säges om det, som väcker blott en otydlig föreställning. Synas, är liktydigt, dock kunna ej i alla händelser båda orden utbytas inot hvarandra. Man kan således icke gerna säga: det synes vilja regna; ej heller: det tyckes mig godt, i st. f. det synes mig godt. Stundom användas liktydigt Förefalla, Förekomma, hvilka dock nästan alltid åtföljas af ett personelt pronomen. Oriktigt är således att säga: det förefaller af hans tal, som vore han Skåning, i st. f. det tyckes af hans tal etc.

1109. Tycke. Smak. — Tycke, föreställning, som hvarken kan bevisas eller vederläggas, eller för hvilken man ej kan angifva något skäl. Smak, bildligt: i allmänhet liktydigt med Tycke, böjelse; särskilt i estetisk mening: förmågan att uppfatta och bedöma det sköna och fula.

1110. Tyda. Uttyda. Förklara. Tolka. Uttolka. Utlägga. Förtydliga. Belysa. Utreda. Lämpa. Tillämpa. Häntyda. Hänföra. — Förklara, göra meningen af något klar och tydlig, så att den kan fattas och förstås. Tyda, tillägga något en viss mening, betydelse. Uttyda, är deraf ett förstärkningsord. Tolka. Uttolka, uttyda tal eller skrift på ett främmande språk. Utlägga, förklara något till alla dess särskilta delar,tyngd.

293

sa att den dolda meningen at* innehållet blir klar. Förtydliga, aflägsna allt, som gör meningen af ett uttryck, af en sats o. s. v. dunkel. Belysa. sprida ljus öfver en fråga, ett ämne. Utreda, bringa reda i något inveck ladt, sä att man derom kan bilda sig ett klart ocli bestämdt omdöme. Lämpa, Tillämpa, gifva nägot en sådan tydning, att det passar in på någon viss person eller sak. Häntyda, Hänföra, antyda, att något visst ifrågavarande står i samband med. eller beroende af något annat, eller deruti har sin förklaring.

1111. Tydlig. Klar. Uppenbar. Redig. Offörtäckt. Ohöljd. Påtaglig. Handgriplig. Skenbarlig. Ögonskenlig. Öppendaglig. Dagklar. Solklar. Påfallande. Framstående. Slående. — Klar, kallas i förnuftsläran en föreställning, da man väl ifrän andra kan skilja det föremål, som nian föreställer sig, men ej uppgifva några af dess kännemärken; Tydlig, då man icke allenast kan skilja det ifrån andra, utan ock angifva de kännemärken,'hvarigenom det skiljer sig ifrån andra ting. I dagligt tal göres i allmänhet ingen skilnad mellan Klar och Tydlig; båda dessa ord beteckna då det, som är lätt att uppfatta, begripa, hvars mening icke kan missförstås. Uppenbar, säges om det, som är så klart, att- meningen genast inses, eller att det af alla lätt begripes. Redig, väl ordnad och till följe deraf lätt att uppfatta. Offörtäckt, Ohöljd, i klara och uttryckliga ord framställd. Påtaglig, säges om det, som är så tydligt, att det omöjligen kan missförstås. Af enahanda betydelse äro äfven Handgriplig, Ögonskenlig, Skenbarlig, Påfallande, Framstående. Såsom superlativer af Klar kunna anses: Dagklar, Solklar, Öppendaglig. Slående, pä ett ovederläggligt sätt bevisande, öfvertygande, bindande.

1112. Tyna. Tvina. Vissna. Falna. — Tyna, Tvina, småningom förlora hull och krafter, utan att vara sängliggande sjuk. Vissna, förtorka af brist på näringssaft; äfv. bildligt för Tyna. Falna, förblekna.

1113. Tyngd. Last. Vigt. — Tyngd, alla kroppars dragning till jordens medelpunkt; äfv. någonting294

tyrann.

tungt, en tung kropp. Last, tyngd, soin hvilar uppå eller verkar till att neddraga eller nedtrycka något föremål. Vigt, måttet af den tryckning; en kropp utöfvar på en annan, som fullkomligt understöder honom.

1114. Tyrann. Despot. — Despot, regerande furste, som vid sina regeringsåtgärder allenast rådfrågar sin egen vilja. Tyrann, grym despot.

1115. Tyst. Ljudlös. — Tyst, som icke talar, icke låter något ljud höras. Ljudlös, som icke har, icke kan frambringa, icke åtföljes af något ljud. Jfr. 972.

1116. Tåla. Lida. Bära. Fördraga. Uthärda. Utstå. Undergå. Genomgå. Öfversta. Bestå. —

Jjida, erfara verkningarna af något ondt, vare sig i kroppsligt eller andligt afseende. Undergå, lida något svårare ondt, t. ex. undergå straff. Genomgå, undergå något långvarigt ondt, t. ex. han har genomgått mänga pröfningar. Fördraga, hafva tillräcklig styrka att utan kännbar skada vara underkastad verkningarna af något ondt. Tåla, ståndaktigt fördraga; äfv. i allmänhet liktydigt med Fördraga. Böra, nyttjas bildligt i bemärkelsen: vara underkastad något ondt, t. ex. bära sin olycka med tålamod. Uthärda, Utstå, Öfverstfi genomgå något långvarigt eller svårare lidande ända till slut, utan att duka under' eller förlora tålamodet. Alla dessa verber brukas äfven ofta liktydigt med Lida i allmänhet., Bestå, lyckligen genomgå någonting svårt eller farligt.

1117. Tålamod. Tålighet. Tålmodighet. Tål-samhet. Långmodighet. Fördrag. Fördragsamhet.

— Tålamod, förmåga eller vana att ståndaktigt bära lidanden; äfv. förmåga eller vana att kunna vänta, utan att tröttna. Tålighet, tåligt sinnelag. Tålmodighet, Tålsamhet, Fördragsamhet, egenskapen att hafva tålamod med andras fel och svagheter eller olika tänkesätt. Fördrag, utöfvande af fördragsainhetens dygd, t. ex. hafva fördrag med någon. Långmodighet, egenskapen att länge, utan att blifva otålig eller vredgas, hafva fördrag med någon.tända.

295

1118. Täcka. Hölja. Skyla. Betäcka. Öfver-täcka. Öfverhölja. Öfverskyla. Öfverskygga. Belägga. Beslöja. — Hölja, helt och hållet omsluta något, så att det icke mera kan ses. Täcka, egentl, lägga tak på ett hus; i allmänhet:

lägga, draga något öfver ett föremål till skydd. Skyla, egentl, bringa under skjul, delar bemärkelserna både af Hölja och Täcka. Öfverhölja, Öfvertäcka, Öfverskyla, innefatta ett stegradt uttryck af motsvarande stamverber. Betäcka, helt och hållet täcka. Öfverskygga, betäcka med sin skugga. Belägga, till skydd eller förstärkning lägga något öfver ett föremål. Beslöja, med slöja eller något dylikt ^öfverhölja ett föremål, i synnerhet ansigtet.

1119. Täcke. Täckelse. Betäckning. Hölje. Dok. Slöja. Larf. Mask. Täckmantel. — Betäckning, något, hvarmed ett föremål är öfverhöljdt, särdeles till skydd. Hölje, någonting öfverhöljande. Täckelse, betäckning, som afser att dölja. Täcke, tygstycke, som bredes öfver ett föremål till skydd och förvaring. Slöja, täckelse för ansigte och bröst. Bok, uunneslöja. Täckmantel, egentl, täckande mantel; brukas endast bildligt i betydelsen af något, som tjenar till att dölja någonting brottsligt eller dåligt. Larf, Mask, egentl, en ansigtslik betäckning för ansigtet; säges bildligt i samma betydelse som Täckmantel.

1120. Täfla. Kappas. — Täfla, anstränga sig att vinna något, som en eller flere andra äfven sökt. Kappas, täfla med någon i snabbhet, i skyndsamhet att fullborda något.

1121. Tält. Tjäll. Kåta. — Tält, flyttbar hydda af väf o. d. Tjäll, i äldre målet dermed liktydigt, förekommer numera endast i det bibliska språket. Kåta, benämning pä Lapparnes tält.

1122. Tända. Antända. Påtända. Upptända.' Tutta på. — Tända, göra att något börjar brinna. Antända, sätta eld pä, t. ex. antända ett hus; blixten antände tornet. Påtända, sätta eld på någonting dertill förut beredt eller bestämdt. Upptända, sätta något i full brand. Tutta på, i folkspråket: anlägga mordbrand.296

tänka.

1123. Tänka. Eöreställa sig. Grunda. Grubbla. Fundera. Vurma. Spekulera. — Tanka, genom förståndets verksamhet bilda begrepp och sammanbinda dem till omdömen och slutsatser. Tänka på, är att forskande rikta förståndets verksamhet pa något. Tänka, är äfven i det allmänna språkbruket liktydigt med Föreställa sig, göra sig föreställning om något, t. ex. tänk er min glädje vid denna underrättelse; föreställ er min sorg. Grunda, tänka djupt på något. Samma betydelse hafva i hvardagsspråket Fundera, Spekulera, egentligen främmande ord. Grubbla, ifrigt och oaflåtligt. grunda pa något. Vurma, grubbla på något med dåraktig lidelse. Jfr. 114.

1124. Tänkespråk. Ordspråk. Ordstäfve. — Tänkespråk, minnesvärdt- yttrande, ämnadt att i minnet bevara någon vigtig sanning. Ordspråk, tänkespråk, som i nagra fa sinnrika ord innehåller någon allmän lefnads-regel eller iakttagelse och är allmänt gängse bland ett folk. Ordstäfve, allmänt gängse, sinnrikt talesätt, hämtadt af någon särskilt, ofta historisk anledning.

1125. Tänkvärd. Märkvärdig. Anmärkningsvärd. Minnesvärd. Märklig. — Tänkvärd, som förtjenar att betänkas, att tagas i öfvervägande. Märkvärdig, som förtjenar mycken uppmärksamhet. Anmärkningsvärdr Märklig, som förtjenar att anmärkas, att fästas i minnet. Minnesvärd, som förtjenar att ihågkommas.

1126. Tära. Fräta. — Tära, småningom och omärkbart borttaga något af ett ämne, småningom minska, försvaga, medtaga krafterna. Fräta, säges om syror och dylika skarpa ämnen, som småningom utifrån inåt upplösa och förstöra andra kroppar. Båda dessa verber nyttjas äfven bildligt.

1127. Tät. Massiv. — Tät, kallas en fast kropp, hvars minsta delar, i förhållande till andra kroppar, äro mycket nära intill hvarandra, t. ex. jernet är en tät kropp, men sandstenen är icke tät. Massiv, kallas en fast kropp, som är tät ända genom hela sin massa, e j ihålig, ej fylld inuti med något ämne af ringare värde.ugn.

297

1128. Tät. Lummig. Yfvig. — Tät, säges 0111 det, hvars särskilta delar äro nära intill hvarandra, t. ex. tät skog, tät häck, tätt gräs, tät kam. Lummig, tätt beväxt med stora löf. Yfvig, tät och vidt utbreddy t. ex. vfvigt skägg.

1129. Tölp. Lurk. Grobian. Drummel. — Tölp, oborstad, ohyfsad, obelefvad karl. Lurk, ra och tölpig karl. Grobian, grof, oborstad menniska. Drummel, trög, lat och vårdslös odugling. Samteliga dessa ord tillhöra hvardagsspråket. Jfr. 614.

1130. Tölpig. Oskicklig. Omanerlig. Tafatt. Otymplig. Drumlig. Sjåpig. — Oskicklig, utan skick och vett i umgänge. Omanerlig, som ej vet att skicka sig ibland folk. Föga brukligt ord. Följande tillhöra hvardagsspråket: Tafatt, den som bär sig oskickligt, bakvändt at i hvad han förehafver. Tölpig, rä och oborstad. Otymplig, plump, grof. Drumlig, trög, lat och vårdslös. Sjåpig, om fruntimmer: barnslig, tafatt och peplig.

1131. Tömma. Länsa. Aftömma. Urtömma. Uttömma. Medtaga. — Tömma, göra tom. Länsa, i sjömansspraket: göra tom pä vatten. Aftömma, utslå någon del af ett kärls innehåll; äfv. helt och hållet tömma. Urtömma, göra ett kärl alldeles tomt. Uttömma, utgjuta, utslå, utbringa hela innehållet af ett kärl o. s. v. Medtaga, säses bildligt för: göra toiny t. ex. resan har medtagit hela min kassa.

U.

1132. Ugn. Härd. Ässja. Äril. Spisel. — Ugn,

eldfast, niuradt rum att deruti upptända och underhålla en stark eld. Härd, i allmänhet: eldstad; särskilt: stor eldstad vid smältverk, i smedjor o. s. v. Ässja, bläster-ugn, smideshärd. Äril, stället i en eldstad, der elden har sin plats. Spisel, murad eldstad i kök eller boningsrum, med större öppning, än en kakelugn har.298

l mbära.

1133. Umbära. Undvara. Sakna. Försaka. —

Undvara, vara något förutan, som man behöfver eller blifvit van vid. Umbära, hjelpa sig förutan något, som är eller anses såsom ett behof. Sakna, smärtsamt känna förlusten af något. Förorsaka, se 15.

1134. Undanbedja sig. Betacka sig. — Undanbedja sig, bedja att undslippa något. Betaeka sig, med förklaring af sin tacksamhet undanbedja sig något. Innebär oftast en ironisk mening.

1135. Undanröja. Hafva. Upphäfva. Utrota.

— Undanrödja, skaffa undan något, som är till hinders eller till skada. Häfva, nyttjas ofta bildligt i samma betydelse, t. ex. häfva ett hinder, en svårighet. Upphäfva, borttaga laga kraft och verkan af något. Utrota, i grund förstöra, helt och hållet afskaffa. Jfr. 9.

1136. Undantag. Afvikelse. Förbehåll. — Afvikelse, något som afviker fran i allmänhet rådande eller antagna förhållanden. Undantag, afvikelse frin regel. Förbehåll, vilkor, hvarigenom man till sin förmån undantager något ifrån den allmänna bestämmelsen.

1137. Under. Underverk. Järtecken. — Under, händelse, som synes oförklarlig efter naturens lagar ocb verldens vanliga lopp. Järtecken, underbar händelse» kvilken betraktas som ett förebud. I nderrerk, handling, som innebär ett under.

1138. Undergång. Förstöring. Förderf. Fall. Förfall. Obestånd. Bain. — Förstöring, händelsen att något förstöres (jfr. 367). Undergång, upphörande af lif, makt, välgång, anseende, lycka. Fall, egentl, d. s. s. fallande, är i bildlig mening liktydigt med Undergång. Förderf, förderfvadt tillstånd i sedligt hänseende; äfv. liktydigt med Undergång, olycka. Ruin, fullkomlig undergång. Förfall, fortskridande till undergång; i hög grad försämradt tillstånd. Obestånd, dåligt skick, tillstånd. Jfr. 731.

1139. Underhandla. Medla. Mäkla. Da^tinga.

— Underhandla, framställa förslag, vilkor, i fraga om afslutandet af köp, kontrakt, fred, fördrag o. s. v. Dagtinga, underhandla med fiende om uppgifvandet afunderrättelse.

299

någon befastad ort. Brukas numera mest bildligt. Medla, söka att tillvägabringa öfverenskommelse, förlikning. Mäkla, uppgöra aftal emellan köpare och säljare; äfv. bildligt lika med Medla.

1140. Underlig. Förunderlig. Undransvärd. Beundransvärd. Förundransvärd. Underbar. Besynnerlig. — Underlig, Förunderlig, som väcker förundran. Förundransvärdt egnad att väcka förundran. Beundransvärd, egnad

att väcka en känsla af beundran. Undransvärd, motsvarar båda dessa sednare ord. Underbar, som sker genom ett under, innebär eller liknar ett under; äfv. högst ovanlig och märkvärdig. Besynnerlig, säges om person eller sak, som genom vissa egenheter skiljer sig ifrån andra eller afviker ifrån det vanliga. Jfr. 762.

1141. Underlydande. Underordnad. Underhaf-vande. Undersåte. — Underlydande, som lyder under ^n annan. Undersåte, innebyggare i en monarkisk stat. Underhafvande, person, som lyder under en godsherre. Underordnad, person af lägre rang, betydenhet eller vigt.

1142. Underrättelse. Tillkännagifvande. Kungörelse. Anmälan. Tidning. Rykte. Nyhet. Glunk. Hys. Hum. — Tillkännagifvande, handlingen att gifva kännedom om något. Underrättelse, i särskilt afsigt meddelad kännedom om något. Kungörelse, offentligt tillkännagifvande, utgånget ifrån regering eller laga myndighet. Anmälan, tillkännagifvande, hvarigenom något aqmäles. Nyhet, underrättelse om något nytt, soin tilldragit sig. Tidning, d. s. s. Nyhet, betyder äfven: en på vissa bestämda tider utkommande skrift, innehållande berättelse om nyaste tilldragelser o. s. v. Bykte, nyhet, som allmänt omtalas. Glunk, dunkel kännedom om en sak. Endast i talesättet: få glunken om något. Nys, tal, yttrande, hvarigenom man får aning, misstanka om något förhållande. I talesättet: få nys af ell. om något. Hum, af någon tillfällig anledning väckt dunkel föreställning om något, som förehafves. I uttrycken: få, hafva hum om något.300

undkkslef.

1143. Underslef. Lnrendrejeri. Smugleri. Försnillning. — Försnillning, det slags tillgrepp, dà man genom svek och list tillegnar sig sjelf något af det, sojii man har om händer eller som blifvit en anförtrodt. Underslef, det slags otrohet, då den, som är satt till att bevaka kronans eller enskilt persons fördel, gör sig skyldig till svek och försnillning, hvarigenom deras rätt kränkes. Smugleri, förbjudna varors insmygande i landet. Lurendrejeri, olofiig in- eller utförsel af förbjudna varor, eller af sådana, som väl äro till införsel tillåtna, men för hvilka icke laglig tull betalas.

1144. Undersöka. Pröfva. Probera. Syna. Be-sigtiga. Pröfva. Granska. Skärskåda. Eansaka. Nagelfara. Vittja, Efterse. Bepröfva. Ompröfva. Genomse. Öfverse. Afsyna. Utsyna. — Undersöka, söka att förskaffa sig kännedom om ett tings väsende, beskaffenhet, sammanhang. Syna, Besigiiga, noga undersöka ett tings beskaffenhet, för att finna, om det är sådant, som det enligt lag, författning, föreskrift eller aftal bör vara. Afsyna, syna ett verkstäldt arbete, för att utröna, huruvida det kan godkännas. Utsyna, utse och stämpla träd, skog, till fällning. Vittja, nndersöka utlagd lisk-eller jagtredskap, för att se, om någon fångst erhållits. Pröfva, Probera, undersöka dugligheten, godheten, rätta halten af en sak, eller huruvida ett ting motsvarar ändamålet. Pröfva, anställa försök med person eller sak, i afseende på egenskaper, beskaffenhet, tillstånd, halt, värde, duglighet. Granska, mycket noga undersöka. Nagelfara, pä det strängaste granska. Skärskåda, moget pröfva och öfverväga. Ransaka, såsom domare undersöka de omständigheter, hvilka hänga tillsammans med ett brottmål; äfv. i allmänhet: noga undersöka beskaffenheten af något. Genomse, granska något ifrån början till slut. Efterse, påse eller genomse något, för att göra sig underrättad om något, som man vill veta. Öfverse, genomse något, för att anmärka, rätta eller förbättra. Bepröfva, noga pröfva. Ompröfva, pröfva en sak till beskaffenhet, torhållande, omständigheter. Mest i rättegångsstil. Jfr. 1021.undra.. 301

1145. Undervisa. Lara. Visa. Handleda. Inlära. Utlära. — Lära, bibringa kunskap eller färdighet i vetenskap, konst, yrke. Har en vidsträcktare begreppskrets än Undervisa, hvarmed i synnerhet menas att bibringa sådana kunskaper, genom hvilka förståndet uppodlas. Visa, på ett åskådligt sätt bibringa eri person kunskap om något. Handleda, bildligt: visa någon, huru han bör gå till väga (i afseende å undervisning, uppfostran och lifvets allmänna förhallanden). Inlära. lara en person något, så att ban fullkomligt väl kan det. Utlära, lära en annan något, som man ensam kan eller blott få kunna.

1146. Undflykt. Föregifvande. Förebärande. Förevändning. Undskyllan. Undskyllning. Ursäkt. Omsvep. Svepskäl. Omväg. Omgång. Krokväg. Krum-bugt. Slingerbult. Kryphål. — Föregifvande, Förebärande, Förevändning, tal, hvarigenom man falske-ligen uppger något såsom skäl, för att dölja rätta skälet. Undflykt, förevändning, hvarigenom man söker undslippa något. Undskyllan, Undskyllning, Ursäkt, brukas ofta liktydigt

ined Förevändning, Undflykt. Omsvep, afvikelse i tal eller skrift ifrån hufvudsaken, för att undvika ett bestämdt svar, en förklaring o. s. v. Svepskäl, diktadt skäl. Omväg, Omgång, Krokväg, tal eller handling, som icke går rakt på saken. Krumbugt, i hvardagsspråket: listig omväg. Slingerbult, i hvardagsspråket: slingrande undflykt. Kryphål, säges bildligt i hvardagsspråket för Undflykt, tillflykt.

1147. Undra. Beundra. Förundra sig. Förvånas ell. Förvåna sig. Häpna. Förbluffas. Förhäpna sig. Förhisna sig. Förfasa sig. Förkorsa sig. — Undra, erfara det slags lifliga känsla, som någonting ovanligt, öfverraskande, besynnerligt väcker hos själen. Beundra, erfara eller yttra en angenäm känsla af undran vid åsynen af eller tanken på någonting stort, utomordentligt, utmärkt, i högsta måtto förträffligt. Förundra sig. innebär ett stegradt uttryck af Undra. Förvånas ell. Förvåna sig, högeligen förundra sig. Häpna, blifva ytterst bestört. Förhäpna sig, är ett stegringsord af:m

ini) vik a.

Häpna. Förhisna sig, Förfasa sig, Förkorsa sig, sägas i hvardagsspråket, tör att beteckna högsta möjliga grad af förundran. Förbluffas, blifva alldeles försagd af förvåning, häpenhet.

1148. Undvika. Väja. Undfly. Sky. Kringgå. Undgå. Undslippa. Undkomma. — Undvika, vika undan, för att ej möta, träffa tillsammans med någon; halla sig undan ifrån person eller sak; äfv. söka att förekomma något. Väja, ga eller åka så, att man undviker något föremal; äfv. bildligt för Undvika. Undfly, söka att rädda sig undan någonting hotande, farligt eller skadligt. Sky, innebär ett stegradt uttryck af Undvika, Undfly. Kringgå, bildligt uttryck: genom listiga omsvep, lagvrängning o. s. v. undvika eller frigöra sig ifrån något. Undkomma, Undslippa, Undgå* rädda sig eller slippa undan ifrån något, som inan fruktar. Undslippa, Undgå, hafva derjemte samma betydelse som Undvika, t. ex. jag kan ej undslippa att gä dit; ni kan ej undgå att besöka honom.

1149. Uppbära. Upptaga. Uttaga. Indrifva. — Uppbära, emottaga något, som skall betalas, erläggas. Upptaga, Uttaga, infinna sig på ett ställe, hos en person, för att uppbära penningar. Indrifva, kräfva betalningsskyldiga personer och uppbära, hvad de erlägga. Säges om skatter och skuldfordringar.

1150. Uppenbara. Uppdaga. Upptäcka. Eöja. Blotta. Eörråda. Yppa. Öppna. — Uppenbara, göra uppenbar. Uppdaga, lägga i öppen dag, göra alldeles uppenbar. Upptäcka, fä eller meddela kännedom om något, som hållits hemligt, llöja, uppenbara en persons hemliga anläggning, afsigt, förehafvande, brott o. s. v. Blotta, bildligt uttryck, liktydigt med Röja, Uppenbara. Yppa, i förtroende säga en person något, som man hållit inom sig. Öppna, bildligt uttryck, i vissa talesätt liktydigt med Yppa, t. ex. öppna sitt hjerta för en vän. Förråda, med eller utan afsigt yppa något, som man bort förtiga.

1151. Uppfostra. Fostra. Upptukta. Uppföda. — Uppföda, gifva näring och vård åt barn eller åtuppmärksamhet.

djurs ungar, tills de växt upp. Fostra, gifva ett barn näring och vard. Uppfostra, bemöda sig att utveckla och fullkomna kropps- och själskrafter hos barn och ungdom. Upptukta, uppfostra till goda seder, hälla till tukt och ordning.

1152. Uppföra sig. Bete sig. Skicka sig. Ställa sig. Begå sig. Bära sig åt. Eörhålla sig. Eörfara. Handla. — Bete sig, gä till väga på något visst sätt. Säges både i fysisk och moralisk mening. Bära sig åt, dermed liktydigt, tillhör hvardagsspråket. Förfara, gå till väga pa något visst sätt vid en förrättning eller i sitt handlingssätt. Förhålla sig, ga till väga i något förekommande fall; äfv. liktydigt med Uppföra sig, bete sig i sitt handlingssätt, i sättet att bemöta andra. Skicka sig, bete sig i sätt att vara eller i sitt handlingssätt. Ställa sig, bete sig i förekommande fall, i sitt förhållande till andra. Begå sig, ställa sig på något visst sätt. Handla, bete sig pa något visst sätt i sedligt hänseende.

1153. Uppkomma. Tillkomma. Uppstå. Uppstiga. Eödas. Alstras. Yppa sig. UtbriBta. Utbryta.

— Uppkomma, börja att vara till eller att verka. Tillkomma, få tillvarelse. Uppstå, Uppstiga, bildliga uttryck, i allmänhet liktydiga med Uppkomma. Utbrytat Utbrista, plötsligt och med häftighet börja, t. ex. en storm utbrast,

krig utbryter snart. Yppa sig, säges om förhallanden, omständigheter o. d., som förete sig, komma i dagen. Födas, (om barn och djurs ungar) frambringas till verlden ur moderlifvet. Alstras, (om växter) börja att växa ur frö, rot, lök o. s. v.

1154. Uppläsa. Eöreläsa. Eöredraga. Upprabbla.

— Uppläsa, läsa högt något skrifvet, tryckt eller ur minnet. Upprabbla, fort och tanklöst uppläsa något utantill. Föreläsa, läsa något högt för en annan; äfv. (vid universitet) gifva offentlig undervisning i ett ämne. Föredraga, uppläsa något (tal, afhandling, berättelse o. s. v.) i ett sällskap, till nytta eller nöje.

1155. Uppmärksamhet. Påpasslighet. Deltagande. Afseende. Uppseende. Intresse. — Uppmärksamhet,304

tankens oaflåtliga riktning på ett föremål, för att vinna noggrannare kunskap derom eller bättre ernå denned åsyftade ändamål; äfv. aktgifvande pä hvarje tillfälle att vara en person till tjenst. Påpasslighet. egenskapen att alltid uppmärksamt passa pa (i tjensteförhållande o. s. v.). Deltagande, lifvad uppmärksamhet, lifvad håg, t. ex. följa något med deltagande. Afseende, förhällandet att man fäster uppmärksamhet vid, tager något i betraktande, t. ex. denna invändning förtjenar intet afseende. Uppseende, stor uppmärksamhet, som person eller sak framkallar hos allmänheten eller hos en samling af personer. Intresse, främmande ord, som bemärker: lifligt deltagande, spänd uppmärksamhet.

1156. Upprepa. Förnya. Omsäga. Omtaga. Omtugga. Idisla. — Förnya, göra liksom ny, gifva nv kraft eller giltighet; äfv. liktydigt med Upprepa, åter säga, yttra, skrifva, föredraga något. Omsäga, upprepa någonting sagdt. Omtaga, upprepa från början, t. ex. omtaga ett musikstycke. Omtugga, i hvardagsspråket: alltjemt tala om ett och samma, ständigt återkomma till samma ämne. Idisla, bildligt uttryck: omsäga, hvad förut blifvit sagdt; begagna förut yttrade tankar, idéer.

1157. Uppriktig. Öppen. Öppenhjertig. Oförbehållsam. Rättfram. Oförställd. Okonstlad. Hjertlig. Innerlig. Hjertinnerlig. — Uppriktigkallas den, som talar och handlar i öfverensstämmelse med sitt hjertas tankar. Öppen, Öppenhjertig, fallen för att säga allt hvad man tänker. Oförbehållsam, den, som ej af försigtighet håller inne med det, han vet eller tänker. Rättfram, uppriktig och utan omsvep i tal och handling. Oförställd, ej förställd. Okonstladej tiligjord. Hjertlig, full af sann och uppriktig välvilja. Innerlig, som går af hjertat, ganska hjertlig. Hjertinnerlig, i högsta måtto hjertlig.

1158. Uppror. Resning. Uppresning. Revolution. Upplopp. Tumult. Kravall. Myteri.— Uppror, händelsen, då ett helt folk eller en stor del deraf med väpnad makt sätter sig upp emot sin öfverhet, för att tillvägabringa en ändring i regeringen. Resning, Upp-uppsåt.

resning, händelsen då ett folk, eller innebyggarne i en provins, i ett distrikt, med väpnad makt uppträda mot en förtryckande öfverhet, i afsigt att förskaffa sig bättring i sin belägenhet. Revolution, statshvälfning, den bestående statsformens omstörtande. Upplopp, tillfällig sammanskockning af folkhopar, som göra polismakten motstånd, men utan upproriskt syfte. Myteri, samman-gaddning af manskap emot sitt befäl. Tumult, vildt och stormande upplopp i större skala. Kravall, litet gatuupplopp af kort varaktighet. Revolution, Myteri, Tumult, Kravall, äro alla af främmande ursprung.

1159. Uppröra. Röra. Beveka. Skaka. Uppskaka. Gripa. — Röra, väcka känslor af sorg, medlidande, ånger o. s. v. i ens hjerta. Beveka, medelst böner eller rörande skäl, föreställningar o. s. v. inverka mildrande på en persons sinne, att förmå honom till något. Uppröra, bildligt uttryck: försätta ens sinne i ett tillstånd af svallande känslor. Skaka, bildligt: häftigt uppröra. Uppskaka, förstärkningsord af Skaka. Gripa, bildligt: våldsamt inverka på sinnet.

1160. Uppstudsig. Motsträfvig. Gensträfvig. Motspänstig. Genstörtig. Gensvarig. Uppkäftig. Stursk. Tredsk. Trilsk. Upprorisk. Rebellisk. — Motsträfvig, Gensträfvig, Motspänstig, som sträfvar emot, ej vill lyda. Genstörtig, har i äldre språket samma betydelse som Motsträfvig. Uppstudsig, som sätter sig upp emot öfverhet,

laglig myndighet, förman eller husbonde. Stursk, trotsig och uppstudsig. Gensvarig, som ger sturska svar. Uppkäftig, i folk- och hvardagsspråket: grälig och stursk. Tredsk, som hårdnackadt vägrar att lyda, att rätta sig efter befallning, lag, domslut o. s. v. Trilsk. i folk-och hvardagsspråket, liktydigt med Tredsk. Upprorisk, som gör uppror eller är fallen derför. Rebellisk, främmande ord af enahanda betydelse som det förra. Jfr. 756 och 765.

1161. Uppsåt. Afsigt. Syfte. Mål. Syftemål. Ändamål. Ögonmärke. — Mål, egentl, det, som man söker att träffa med kast, skott o. s. v.; äfv. bildligt: något visst föresatt, som bör uppnås eller utföras. Syfte,

Syftemål, Ögonmärke, hvad som åsyftas med en handling. Ändamål, det slutliga syftemålet med en handling. Afsigt, viljans sjelfmedvetna riktning till något visst syftemål. Uppsåt, afsigten vid en handling, i sedligt afseende.

1162. Upptäcka. Uppfinna. — Upptäcka, påfinna något, som väl redan funnits till, men icke varit kändt. Uppfinna, uttänka något, som förut ej funnits till, och begagna det för något visst ändamål. Jfr. 250 och 1148.

1163. Urarta. Försämras. Förvärras. Vanartas. Vanslägtas. — Försämras, Förvärras, blifva sämre, värre. Urarta, blifva sämre till art, beskaffenhet. Vanartas, urarta i sedligt afseende. Vanslägtas, blifva sämre än slägten.

1164. Ursäkta. Ursaka Urskulda. Undskylla sig. Rättfärdiga. Bemantla. — Urskulda, fritaga från skuld eller tillräknande. Ursäkta, anföra skäl till ens urskuldande. Ursaka, i äldre språket liktydigt med Ursäkta. Undskylla sig, ursäkta sig med att skylla på något. Rättfärdiga, visa, att någon är oskyldig till en anklagelse eller beskyllning, att han handlat rätt, eller att något är med rätt öfverensstämmande. Bemantla, se 322.

1165. Utarma. Utblotta. Utsuga. — Utarma, göra fattig. Utblotta, alldeles beröfva en något, göra utfattig. Utsuga, bildligt uttryck: genom förtryck, utpressningar, betungande skatter utarma.

1166. Utelemna. Utesluta. Utskjuta. Utstöta. Förbigå. Öfverhoppa. — Utelemna, ej upptaga eller införa i bok, skrift o. s. v. Utesluta, borttaga något ur skrift, ur räkning o. s. v.; äfv. forvisa någon ur ett samfund. I denna sednare bemärkelse instämmer Utskjuta. Utstöta, våldsamt eller skymfligt utesluta någon ur ett samfund. Förbigå, öfverhoppa, bildligt: lemna något utan uppmärksamhet och öfvergå till något annat.

1167. Utforska. Utspana. Utleta. Utransaka. Utröna. Utspeja. Utspionera. Uppspana. Upptäcka. Uppspåra. o Uppsnoka. — Upptäcka, komma till kunskap om något, som hålles hemligt. Utforska, genomutnämna.

forskning finna. Utleta, med mycken möda leta sig till knnskap om något. Utransaka, så noga ransaka något, att man derom erhåller fullkomlig kännedom. Utröna, genom rön, försök, erfarenhet komma till kännedom om något. Utspeja, Utspionera, genom spejande, spione-ring, utleta, utforska. Utspana, genom spaning, anställda efterforskningar, utleta något. Uppspana, genom spaning upptäcka. Ar nästan liktydigt med Utspana. Uppspåra, egentl, genom spårande uppsöka, och Upp-snoka, egentl, vädra upp, brukas begge, bildligt, i samma betydelse som Utspana.

1168. Utföra. Verkställa. Genomdrifva. Bedrifva. Utagera. — Verkställa, sätta i verket och fullborda något. Utföra, bringa en sak, ett uppdrag, ett företag till afsedt mål. Genomdrifva, genom tjenliga medel uträtta, att en sak, som beror af andras afgörande, vinner framgång. Bedrifva, med drift och ihärdighet genomdrifva något. Utagera, utföra till slut en sak, en rättegång o. s. v.

1169. Utgift. Kostnad. Bekostnad. — Utgift, penningar, som utgifvas af en person, ur en kassa o. s. v. Kostnad, utgift för person eller sak. Bekostnad, erforderliga utgifter i och för någon viss sak, något visst företag.

1170. Utgöra. Bilda. Eormera. Bestå af. Uppgå. Belöpa sig. Bestiga sig. — Utgöra, tillsammans bilda, formera, vara någonting helt. I enahanda bemärkelse brukas äfven ofta Bilda, Formera. Bestå af, innehålla vissa beståndsdelar. Bestiga sig, Belöpa sig, Uppgå, tillsammans utgöra något visst antal, någon viss myckenhet eller

sammanlagd summa.

1171. Utnämna. Tillsätta. Anställa. Eörordna. Tillförordna. Utse. Befordra. Upphöja. — Tillsätta, antaga en person till förrättande af de göromål, som tillhöra något embete, någon tjenst, syssla eller befattning. Anställa, låta någon få öfvertaga en offentlig eller enskilt, helst underordnad, tjenstebefattning. Förordna, tillsätta en person till någon befattning, helst af tillfällig beskaffenhet. Tillförordna, för tillfället förordna308

någon att sköta en tjenst, förrätta ett uppdrag o. s. v. Utnämna, offentligen tillkännagifva, att en person är tillsatt till ett embete, en syssla, ett tiefal. Utse, utvälja och antaga till embete, tjenst, befattning, uppdrag o. s. v. Befordra, låta någon tillträda högre tjenst eller embete. Upphöja, förläna hög titel eller värdighet.

1172. Utplåna. Borttaga. Uttaga. Urtaga. Ut-stryka. Utradera. — Borttaga, göra, att något alldeles försvinner ifrån ett föremals yta, ifrån något samladt helt, t. ex. borttaga fläckar, finnar, fel i en skrift, o. s. v. Urtaga, Uttaga, borttaga färg, fläckar o. d. ifrån ytan af ett föremål. Utplåna, göra, att något skrifvet, tryckt, tecknadt, ritadt o. s. v. ej mera kan läsas eller urskiljas. Utstryka, genom dragning af streck med penna eller medelst svamp o. s. v. utplåna. Utradera, genom radering utplana.

1173. Utrymme. Spelrum. Svängrum. — Utrymme, fritt, öppet rum, tillräckligt för något visst ändamål. Spelrum, rum, i hvilket en kropp kan fritt och obehindradt röra sig. Svängrum, rum, utrymme för svängning; bildligt: godt utrymme.

1274. Utseende. Anseende. Yta. — Yta, den yttre utsträckningen af en kropp, af ett föremål. Utseende, den form, hvarunder något visar sig för ögat; fig. det sätt, hvarpå något framställer sig för tanken, omdömet, inbillningen. Anseende, en persons utseende, en saks synbara beskaffenhet, t. ex. döma efter utvertes anseendet, gifva sig anseende af lärd.

1175. Utstaka. Utmärka. Beteckna.— Utmärka. genom märke göra någonting igenkänneligt. Beteckna, med särskilt tecken utmärka något. Utstaka, med stakar, pålar o. s. v. utmärka linie, gräns m. m.

1176. Utsträckning. Vidd. Omfång. Omfattning. Omkrets. Sfer. — Utsträckning, förhållandet, att något utsträcker sig i längd, i bredd eller öfver en yta. FiTM, längden af vtterlinien rundt omkring en yta eller en kropp. Omkrets, gränslinie, som omsluter en yta eller en kropp. Omfång, hela vidden rundt omkring af ett toremål; äfv, fig. liktydigt med Omfattning, alltvacker.

hvad som innehålles, innefattas uti något, t. ex. hela vetenskapens omfång. Sfer, främmande ord, brukas bildligt för Vidd, Omfång.

11.77. Uttrycklig. Eormlig. — Uttrycklig, med bestämda och tydliga ord uttryckt Formlig, som sker med iakttagande af vederbörliga formaliteter i laga form; äfv. liktydigt med Uttrycklig, t. ex. en formlig bekännelse.

1178. Utveckla. Afhandla. Behandla.— Utveckla, egentl, utbreda något hopveckladt; tig. omständligt framställa, förklara något ifrån början till slut. Afhandla, undersöka och utveckla ett äinne i muntligt föredrag eller i skrift. Behandla, utveckla och framställa eller utföra ett vittert, vetenskapligt eller konstnärligt ämne.

V.

1179. Vacker. Eager. Däglig. Täck. Skön. Intagande. Ein. Nätt. Artig. Näpen. Söt. Älskvärd. Betande. Förtrollande. Förtjusande. — Skön, som genom fullkornlighet i det yttre väcker högsta välbehag. Vacker, är en lägre grad af det Sköna. Vackert är det, som väl gör ett ganska behagligt intryck på .sinnet, men dock saknar den harmoni och regelbundenhet, som utgöra vilkor för det Sköna. Täck, är en ännu lägre grad af det Sköna, och utmärker det, som väl är i allmänhet och öfvervägande Vackert, men derjemte har någon tillblandning af det Fula, och med behag förenar en viss sinlig retelse. Intagande, som genom fägring och behag gör ett djupt intryck på känslan. Förtjusande, Förtrollande, i högsta måtto intagande. Betande, som genom fägring, sprittande lif och

en fläkt af behagsjuka retar sinnena. Älskvärd, som har inånga yttre behag i förening med,hjertats godhet, och derföre är värd att älskas. För Älskvärd säges i hvardagsspråket oftast Söt. Fager, i äldre språket lika med Vacker, likasom DägXig med Skön. Näpen, små-täck. Nätt, liten, täck och flnbildad. Fin, för skönhets-310

vacklande.

sinnet behaglig genom frånvaro af allt groft, rått och hvardagligt. Artig, säges stundom för Täck, Intagande, t. ex. ett litet allt för artigt barn. Jfr. 76.

1180. Vacklande. Ostadig. Rank. Rankig. — Ostadig, sojn saknar stadga. Vacklande, som står eller går ostadigt; fig. obeslutsam, vankelmodig. Rankig, som står ostadigt, vacklar af och an. Säges endast om sak. Rank, brukas i samma bemärkelse om större och mindre farkoster.

1181. Vaja. Svaja. Eladdra. — Vaja, drifvas af vinden af och an, hit och dit. Säges om flaggor, vimplar o. d. Svaja, har samma bemärkelse, brukas äfven om fanor, och säges tillika oin fartyg, när de af vind eller ström sättas i en bågformig rörelse kring ankaret. Fladdra, är äfven liktydigt, men har vidsträcktare användning. Så säges t. ex.: elden, ljuset fladdrar, fladdrande hår, m. m.

1182. Vakt. Bevakning. Betäckning. — Vakt, förhållandet att person eller sak vaktas. Bevakning, förhållandet, att en person hålles under särskilt uppsigt, på det han ej må aflägsna sig, eller att särskilt tillsyn egnas åt någon sak eller något ställe, till förekommande och afvärjande af obehörigt intrång eller af olagligheter. Betäckning, skydd af åtföljande beväpnad trupp eller fartyg emot fiendtligt anfall.

1183. Vakt. Post. Eörpost. Eältvakt. Piket. Patrull. Bond. — Vakt, vaktande person, vaktande manskap eller trupp. Post, till vakthållning utställd soldat eller liten trupp. Fältvakt, vakt, soni utställes i fält, till skydd för läger o. s. v. Förpost, soldat, utställd på post närmast intill fienden. Piket, en trupp soldater, färdig att rycka ut vid första tecken. Patrull, nattvakt af soldater i en stad. Rond, trupp med befäl, som visiterar vakterna.

1184. Val. Urval. Omval. — Val, handlingen eller förrättningen att välja. Omval, förnyadt val. Urval, utväljande af det bästa; äfv. det utvalda bästa af något.

1185. Vals. Kafle. Val. Bulle. Trissa. — Vals, trind, aflång, öfverallt jemntjock kropp, i synnerhet dàvank.

311

lian är rörlig kring sin axel. Kafle, kort, tjock vals, rörlig omkring sin axel och med handtag i begge ändar. Val, kort, trind stång. Rulle, skifva eller vals, som vänder sig omkring sin axel; äfv. vals, hvarpå något upprullas. Trissa, rund svarfvad skifva.

1186. Vana. Bruk. Skick. Art. Lag. Sed. Sedvana. Plägsed. Sätt. Vis. Mod. — Vana, en genom oftare upprepande af samma handling erhållen färdighet eller böjelse att upprepa den samma. Bruk, vedertaget sätt att lefva eller handla. Sed, enskilt eller allmänt antagen vana i lefnadssätt och uppförande. Sedvana, Plägsed, allmänt antagen vana, som iakttages i samhälls- eller umgängslifvet. Sätt, Vis, Skick, Art, Lag, nyttjas ofta liktydigt med Yana, Bruk. Mod (fr. mode), föränderligt bruk, beroende af smak och nyck.

1187. Vanheder. Skam. Vanära. HTesa. Skamfläck. — Skam, något att blygas för. Vanheder, Vanära, något, som skämmer ens heder, ära, goda namn och rykte. Nesa, någonting i högsta grad vanhedrande. Skamfläck, stor skam, som man ådragit sig genom någon vanärande handling. Jfr. 884 och 903.

1188. Vanhederlig. Vanärande. Skamlig. Skändlig. — Skamlig, som medför skam. Vanhederlig, Vanärande, som medför vanheder, vanära. Skändlig, i högsta måtto vanärande, ytterst skamlig. Jfr. 927.

1189. Vanhedra. Vanära. Kränka. Skända. Fläcka. Befläcka. Besudla. — Vanhedra, Vanära, skämma ens heder, bringa vanheder, vanära. Kränka, nedsätta en persons goda namn och rykte; äfv. förföra en mö. Skända, nedrigt smäda, svärta; äfv. förföra en mö. För Vanhedra nyttjas ofta bildligt Fläcka, Befläcka, Besudla.

1190. Vank. Lyte. Skavank. — Vank, brist i kroppsligt afseende, Tjyte, yttre kroppsfel, kroppsskada. Båda dessa ord nyttjas äfven bildligt om andliga fel och brister. Skafvank, egentl, kroppsskada, verkad genom skafning.

Brukas äfven i allmänhet för Lyte, kroppsskada, men aldrig om andliga brister.312

vanka.

1191. Vanka. Vackla Runka. Vicka. Kränga. Gunga. Vagga. Ragla. Tumla. Vingla. — Vanka, gå pä det sätt, att man lutar kroppen än åt ena sidan, än åt den andra. Vackla, röras hit och dit af brist pa fasthet. Runka, röra sig helt litet af och an. Vicka, säges om ett toremål, som af brist på stadig hvilopunkt hastigt far öfver åt ena sidan. Kränga, (om fartyg) luta åt sidan. Gunga, röras upp och ned eller svängas omkring i en cirkel. Vagga, röra sig fram och tillbaka i bågrörelse fran ena sidan till den andra. Ragla, vackla hit och dit som en drucken. Tumla, komma farande med en ytterst vacklande gång. Vingla, säges om fallande, långa och smala kroppar, som under fallet vända sig om, upp och ned, åt alla håll; äfv. vackla hit och dit.

1192. Vanlig. Bruklig. Sedvanlig. Öflig. Hvardaglig. Alldaglig. Allmän. Gångbar. Gängse. — Vanlig, som är eller sker efter vana eller sed; äfv. som i allmänhet finnes, förekommer, brukas. Bruklig, som allmänt brukas. Sedvanlig, bruklig till följe af sedvana. Öflig, vedertagen såsom bruk, sedvana. Hvardaglig,, Alldaglig, som hvarje dag eller ganska ofta sker, inträffar, upprepas. Allmän, som öfverallt brukas, förekommer eller användes. Gängse, allmänt rådande, utspridd, gällande, antagen. Gångbar, allmänt spridd eller gällande. Brukas i synnerhet om mynt, pris och sjukdomar.

1193. Vanmakt. Svimning. Svindel.— Vanmakt, plötsligt, men öfvergående afbrott i lifsverksamheten jemte fullkomlig frånvaro af medvetandet. Svimning, en lindrigare art af vanmakt, med bibehållen sansning och oförändrad puls. Svindel, hastigt påkommen stark yrsel, med susning för öronen och sinnesförvirring.

1194. Vanpryda. Misspryda. Misskläda. Vanställa. — Misspryda, Vanpryda, illa pryda. Misskläda. säges om klädesplagg, som icke sitta väl, ge ett fult utseende. Alla dessa verber brukas bildligt för: illa passa, illa anstå. Vanställa, förändra en persons ut-vapenhvila.

313

seende, så att han endast med svårighet kan igenkännas; äfv. gifva fult utseende.

1195. Vanvett. Vansinne. Vansinnighet. Galenskap. Ursinne. Ursinnighet. Raseri. Sinnesförvirring. Sinnesrubbning. Sinnessjukdom. Sinnessvaghet. Fånighet. — Sinnessjukdom, sjukligt tillstånd, då själens verksamhet, vanligen utan feber, är varaktigt störd och förnuftets bruk i mer eller mindre mån hämmadt. Sinnesförvirring, tillfälligt eller varaktigt själstillstånd, hvarunder menniskan icke förmår att tänka redigt. Sinnesrubbning, svårare art af varaktig sinnesförvirring, då själens verksamhet är väsendtligen rubbad. Vansinne, Vansinnighet, det menniskans tillstånd < då förnuftets ljus upphört och lemnat rum för inbillningskraftens förvirrande spel. Vanvett, sinnessjukdom, som skiljer sig deruti trån Vansinne, att den yttrar sig genom en mängd af osammanhängande, orimliga idéer, hvaremot Vansinnet ofta är tyst och tanklöst. Galenskap, till högsta grad stegradt vanvett. Ursinne, Ursinnighet, vansinne i förening med men-niskohat och ett våldsamt lynne. Raseri, ursinne* stegradt till högsta grad af vildhet och fiendtlighet emot allt omgifvande. Sinnesvaghet, Fånighet, rn. fl., förstås lätt af de motsvarande adjektiverna; jfr. 869.

1196. Vanvårda. Vansköta. Missvårda. Van-häfda. Vanrykta. Vårdslösa. Försumma. — Försumma, underlåta att sköta eller sysselsätta sig med något, som bör göras, förrättas, iakttagas, eller ock deråt egna otillräcklig uppmärksamhet. Vårdslösa, ej lemna nödig vård, omsorg, uppmärksamhet åt någoty som man är pligtig att vårda sig om. Vanvårda, Missvårda, illa vårda. Vansköta, Vanrykta, Vanhäfda, illa sköta, illa häfda.

1197. Vapen. Gevär. — Vapen, hvarje slags redskap till anfall eller försvar. Gevär, hvarje slags handvapen, i synnerhet skjutvapen, som bäres med hand.

1198. Vapenhvila. Vapenstillestånd. Stillestånd* — Vapenhvila, af krigförande makter aftalad, för viss bestämd, kortare tid gällande, ömsesidig inställelse af314

vara.

fiendtligheterna. Vapenstillestånd, Stillestånd, af krigförande makter öfverenskommen inställelse af fiendtligheterna under en viss bestämd längre tid, hvarunder fredstillstånd äger rum, men efter hvars forlopp kriget åter fortsättes, i fall icke dessförinnan fred blifvit afslutad.

1199. Vara. Gods. Vamgods. Kram. — Vara, hvarje rörligt ting, som göres till föremål för handeln. Gods, Varugods, varor, som forslas eller fraktas. Kram, hvarjehanda varor, som tillhöra minuthandeln och säljas i öppen salubod.

1200. Vara. Förefinn&s. Finnas. Gifvas. Befinna sig. Befinnas. — Vara, uttrycker, att något täukes såsom verkligt, såsom motsatt det icke varande; äfv. liktydigt med Finnas, Gifvas, vara till, vara möjlig, kunna anträffas. Förefinnas, är det samma som Finnas , men brukas sällan och endast i skriftspråket. Befinna sig ell. Befinnas, vara i något visst tillstånd eller förhållande. Befinna sig, betyder äfven: Vistas eller uppehålla sig för tillfället på något visst ställe.

1201. Vara. Fortvara. Fortfara. Fortgå. Räcka. Pågå. Påstå. Bibehålla sig. Bestå. Hålla sig. — Fortfara, ej upphöra att vara, att verka eller handla. Fortvara, Vara, Räcka, fortfara att vara till, framgent fortfara, fortsättas. Fortgå, oafbrutet fortsättas. Påstå, Pågå, hafva afseende på den tidsföljd, hvarunder en handling, en förrättning, ett företag, en verkning fortgår. Bibehålla sig, fortfara att hafva ett oförändradt, oskadadt skick. Bestå, till betydelsen lika, nyttjas icke gerna om naturalster. Hålla sig, (om frukt, bär o. d.) förblifva oskadd.

1202. Varm. Het. Hetsig. Eldig. I<jum. -Varm, som har värme, gifver värme ifrån sig. Het som har eller ger ifrån sig en hög grad af värme. Hetsig, säges om födoämnen eller drycker, som förorsaka stark hetta i kroppen, t. ex. hetsiga kryddor, hetsigt vin. Betyder äfven: upphettad eller åtföljd af stark hetta, t. ex. hetsigt blod, hetsig feber. Eldig, egentl, som har mycken eld, brukas endast bildligt för:vedergälla.

ganska liflig, t. ex. eldig häst, eldiga ögon. Ljum, som kännes blott helt litet varm. Jfr. 797.

1203. Veck. Rynka. Skrynka. — Veck, viket ställe; märke efter vikning. Rynka, helt smalt, men långt veck på klädespersedlar eller på ansigtshuden. Skrynka, helt litet veck på ytan af ett föremål.

1204. Veckla. Linda. Vinda. Vira. Svepa. Vepa. Vefva. Eläta. Slinga. — Veckla, lägga någonting mjukt flera hvarf omkring ett föremål. Brukas aldrig annat än i förbindelse med partiklar, t. ex. veckla af, in o. s. v. Linda, veckla band, bindel, snöre o. d. omkring ett föremål. Vefva, Vepa, i hvardagsspråket: veckla in eller om. Svepa, veckla något tätt omkring ett föremål, så att det alldeles betäckes. Vinda, dreja, linda tåg, rep o. d. omkring ett föremål. Vira, tätt omlinda med någonting trådformigt. Fläta, i en viss ordning veckla långa, jemnsmala, böjliga föremål in uti och om hvarandra, så att de tillsammans bilda ett slags jemn och platt väfnad. Slinga, krets-formigt fläta in i hvartannat.

1205. Ved. Trä. Virke. Timmer. — Trä, den del af ett träd, som är emellan barken och mergen; äfv. större stycke af ett träd, till byggnads- ell. skeppsvirke. Ved, den hufvudsakliga delen af stammen hos träd och buskar, emellan bastet och mergen; äfv. af trä hugget eller sågadt bränsle. Virke, trä till byggnad eller slöjd. Timmer, groft byggnads virke.

1206. Vedergälla. Gälda. Löna. Aflöna. Belöna. Återgälda. — Gälda, betala, och Löna, gifva åt någon dess lön, brukas bildligt i samma bemärkelse som Vedergälla, för godt eller ondt gifva någon lika eller motsatsen tillbaka. Återgälda, egentl, återbetala, har samma betydelse, men kan icke hafva person till föremål. Belöna, gifva en person något såsom bevis på erkänsla eller till uppmuntran, utmärkelse eller hedersbevisning för någon berömlig handling, för ett arbete, en tjenst o. s. v.; äfv. liktydigt med Vedergälla. Aflöna, tilldela lön för tjenst eller arbete.

1207. Vek. Känslig. Lättrörd. Ömtålig. Veklig. Klemig. Veksint. Vekhjertad. Känslofull. Gråtmild. Blödig. Blödhjertad. Blödsint. Qvinlig. Pjun-kig. Peplig. Pjoskig. Pjåkig. — Vek, egentl, som lätt vikes, böjes; bildligt:

som har en svag karakter, för mycket eftergifver Lättrörd, som lätt emottager intryck; äfv. lätt rörd till medlidande, deltagande o. s. v. Känslig, lätt tillgänglig för intryck på känseln eller känslan; äfv. deltagande, medlidsam. Ömtålig, som ej tal mycket, i hög grad känslig. Veklig, i hög grad ömtålig för obehagliga intryck. Klemig, ömtålig i afseende på helsa, smak, tycken. Blödig, Blödhjertad, Blödsint, Vekhjertad, Veksint, vek till sinnes, lätt rörd af andras lidande. Känslofull, som har mycken känsla. Qvinlig, qvinligt vek. Gråtmild, fallen för att gråta vid minsta anledning, till följe af öfverdrifven känslovekhet. Pjunkig, fallen för att klaga öfver obetydligheter eller något inbilladt ondt. Till hvardagsspråket höra: Peplig, smått pjunkig; Pjåkig, barnsligt skygg, ömtålig eller klemig; Pjoskig, som lägger allt för mycken vigt på småsaker. Jfr. 398 och 955.

1208. Verka. Beverka. Orsaka. Förorsaka. Vålla. Förvålla. Medföra. Föranleda. Tillskynda. Ådraga. Åbringa. Inverka. Medverka. Väcka. Uppväcka. Anstifta. Bringa. Framkalla. Bereda. Föda. Fostra. Alstra. — Verka, frambringa förändringar i ett tings tillstånd; (om person) bemöda sig i och för ett ändamåls uppnående. Orsaka, Förorsaka, vara orsak till frambringandet af någon verkan. Vålla, Förvålla, vara skuld till något. Beverka, åstadkomma någon viss verkan. Föranleda, gifva anledning till något. Medföra, bildligt uttryck: hafva till följd. Åbringa, Ådraga, säsoin följd medföra någonting farligt, skadligt eller obehagligt. Tillskynda, förorsaka, förskaffa, ådraga, t. ex. det har tillskyndat honom en stor vinst, förlust. Inwerka, utöfva någon viss verkan pa person eller sak. Medverka, verka gemensamt med person eller sak till samma mål. Bildliga uttryck, motsvarande Verka eller Orsaka, äro: Väcka, Uppväcka,VETA.

317

Föda, Fostra, Alstra, Bringa, Framkalla, Bereda, stø/fø. Jfr. 268.

1209. Verkan. Inverkan. Eöljd. Påföljd. Inflytelse. — FerÆaw, förändring, frambragt genom någon verkande orsak. Inverkan, verkan, som omedelbart utöfvas på person eller sak. Följd, hvad som följer efter något föregående såsom verkan af orsak. Påföljd, svår, olycklig, bestraffande följd. Inflytelse, kraftig, eftertrycklig, bestämmande inverkan.

1210. Verksam. Kraftig. Stark. Häftig. Våldsam/ Eftertrycklig. — Verksam, som gör, medför åsyftad verkan. Kraftig, kraftigt verkande. , Stark, mycket kraftig. Häftig, som verkar med största kraft. Fåtøsaw, ytterst häftig. Itytertrycklig, som sker med eftertryck, har mycken verkan.

1211. Verktyg. Redskap. Don. Maskin. — Verktyg, det, hvaraf man betjenar sig, för att bearbeta, förfärdiga något, eller till att underlätta ett arbete. Redskap, något, hvaraf man betjenar sig vid syssla, göromål, förrättning. Bon, i folkspråket liktydigt med Verktyg. Maskin, hvarje redskap, hvarmedelst kroppars rörelse underlättas och ett ^betydande motstånd, med jemförelsevis ringa användning af kraft, besegras.

1212. Verld. Natur. — Verlden, inbegreppet af allt skapadt, af allt som är till, både andligt och sin-ligt; i inskränktare bemärkelse liktydigt med Naturen. inbegreppet af allt, som kan förnimmas genom sinnena.

1213. Veta. Afveta. Känna. Kunna. Förstå. Förstå sig på. — Veta, hålla något för sant ur tillräckliga grunder; hafva tydlig kunskap, tillräcklig erfarenhet, klart begrepp om ett ting, om dess tillvaro, natur och väsende; äfv. liktydigt med Känna, vara underrättad, äga kunskap om något. Afveta, hafva kännedom, vara underrättad om något. Kunna, äga färdighet, skicklighet, kännedom, insigt i yrke, konst, vetenskap. Liktydigt härmed brukas äfv. Förstå, t. ex. förstå ett språk, en konst, ett yrke, ett handtverk. Förstå sig på, uttrycker en lägre grad af kunskap, färdighet eller skicklighet.318

veterlig.

1214. Veterlig. Känd. Bekant. Kunnig. —

Känd, Bekant, som kommit till en persons vetskap. Veterlig, Kunnig, allmänt bekant.

1215. Vetgirig. Lärgirig. Nygirig. Nyfiken. Förveten. — Vetgirig, beärlig att inhämta kunskaper. Lärgirig, begärlig att lära. Nygirig, begärlig efter nyheter. Nyfiken, begärlig efter något nytt, som kan lifva sinnet och inbillningskraften. Förveten, otidigt eller oförsynt vetgirig.

1216. Vid. Vidsträckt. Omfattande. — Vid, som har stor omkrets. Kan sägas både om större ock mindre ytor, hvaremot det för öfrigt liktydiga Vidsträckt allenast nyttjas om större ytor samt bildligt, t. ex. vidsträckta länder, yidsträckt handel. Omfattande, lika med Vidsträckt, brukas bildligt om kunskaper, insigter o. d.

1217. Vidlyftig. Utförlig. Omständlig. Fullständig. — Vidlyftig, säges om tal eller skrift, som öfverflödar af ord eller biomständigheter, är längre än hvad nödigt är. Utförlig, som upptager alla särskilta omständigheter, skäl, grunder o. s. v. Omständlig, som upptager, meddelar, redogör för alla omständigheter af en sak. Alla dessa ord kunna sägas både om person och sak. Fullständig, innehållande allt hvad till saken hörer (jfr. 711).

1218. Vidlåda. Klibba. Fastna. — Fastna, föstas på ett ställe eller vid ett föremål och antingen alldeles icke eller med svårighet kunna blifva lös. Vidlåda, sitta fast vid ett föremål, liksom genom lödning. Säges endast om sak, ofta bildligt. Klibba, fösta vid sig föremål, som komma i beröring. Säges om klibbiga ämnen.

1219. Vidunder. Missfoster. Odjur. Omenniska. Barbar. — Vidunder, någonting i högsta grad van-skapligt, oformligt eller förtärande. Missfoster, van-skapadt foster. Odjur, större skadedjur. Alla dessa ord sägas bildligt om en i högsta grad grym och onar turlig menniska. Omenniska, i högsta måtto onaturlig menniska. Barbar, vild, grym menniska.vika.

1220. Viga. Helga. Skära. Inviga. — Helga> egna till heligt bruk. Viga, genom presterlig förrättning stadfasta och helga en äktenskaplig förening; äfv. liktydigt med Inviga, helga till gudligt, högtidligt bruk; äfv. högtidligt insätta en person i ett andligt embete. Skära, göra skär, ren, helig.

1221. Vigtig. Maktpåliggande. Angelägen. Betydande. Högvigtig. — Vigtig, som är af vigt. Kan icke hafva person till subjekt. Angelägen, säges om en sak, som är så vigtig, att den ej får försummas eller uppskjutas. Maktpåliggande, säges om en sak, som är af den vigt, att dess försummande kan medföra svåra följder. Betydande, ganska vigtig. Högvigtigy ytterst vigtig.

1222. Vik. Bugt. Baj. Ejärd. Sund. — Vik, större eller mindre fördjupning uti hafs-, sjö- eller flodstrand. Bugt, vik med bred öppning, någorlunda jemnbred och ej långt inskjutande i landet. Baj, liten hafsvik, hvars ingång är mindre bred än midten, sträcker sig djupare in i landet än en bugt och ger fartyg skygd för vissa vindar. Sund, smal farled, som förenar tvenne större vatten. Fjärd, djupt i landet inskjutande vik med smal öppning; äfven större rymd i en sjö, emellan tvenne sund.

1223. Vika. Vecka. Eålla. Bryta. Rynka. Skrynkla. — Vika, böja ett föremål ifrån ena sidan inåt, så att det kommer att ligga dubbelt. Vecka, lägga något i veck. Fålla, invika och hopsy kanter på tyg. Bryta, säges i vissa fall för Vecka, t. ex. bryta serveter. Rynka, lägga helt små, lika stora veck tätt invid hvarandra på linne o. d. Skrynkla, göra skrynklor på ytan af ett föremål.

1224. Vika. Rygga. Sacka. Svigta. — Vika, gifva efter för påtryckning, draga sig tillbaka för anfall o. s. v. Rygga, vika undan, draga sig tillbaka. Båda dessa verber nyttjas äfven bildligt. Sacka, om fartyg: gå akterut. Svigta, egentl, böja sig under en tyngd; bildligt: börja att gifva vika.320

vilja.

1225. Vilja. Behag. Godtycke. Godtfinnande.

— Vilja, förmagan att fritt bestämma sig till beslut eller handling. Godtfinnande, hvad någon finner för godt att göra eller låta. Godtycke, förfarande efter eget tycke, utan afseende på lag och rätt eller andras önskningar. Behag, hvad som behagar någon att göra eller låta, t. ex. han må göra efter behag.

1226. Vilkor. Eörbehåll. Beting. Förord. -Vilkor, inskränkande bestämning, af hvars uppfyllelse ett tings verklighet eller verkställighet beror. Förbehåll, vilkor, som en person gör, innan han ger sitt bifall till något; äfv. undantagsvilkor. Beting, i allmänhet liktydigt med Vilkor; (särskilt) öfverenskommelse om något arbetes verkställande emot viss betalning, utan att någon viss tid är derför bestämd. Förord, i förbindelse med prep. med,

brukas liktydigt med Förbehåll, t. ex. du skall få låna boken, med det förord att ....

1227. Villa. Förvilla. Vilseföra. Vilseleda. Missleda. Blända. Förblända. Eörblinda. Dåra. Bedåra. — Villa, Förvilla, Vilseföra, egentl, föra vilse, på orätt väg; fig. leda i villfarelse. Vilseleda, Missleda, brukas endast bildligt för: leda i villfarelse, inleda i något som är orätt. Dåra, Bedåra, förvilla någon till den grad, att han ej förmår inse det sanna och rätta. Blända, egentl, beröfva synförmågan; fig. förvilla menniskans sinne genom falskt sken, ytlig glans o. s. v. Förblända, Förblinda, hafva samma betydelse i stegrad grad.

1228. Villa. Villfarelse. Förvillelse. Irring. Sinnevilla. Synvilla. Eörblindelse. Drömbild. Tankevilla. Hjernvilla. Hjernfoster. Hjernspöke. Inbillningsfoster. Drömbild. Luftbild. Dunstbild. Dimbild. Töckenbild. Gyckelbild. Gyckelspel. Gyckelverk. Bländverk. Villomening. Irrmening. Villolära. Irrlära. — Villa, förhållandet, att man förvexlar ett föremål med något annat, till följe af bristande uppmärksamhet eller något yttre sinnes ofullkomlighet. Förvillelse, falsk föreställning; äfv. fig. afvikelse från detVINI).

sedligt rätta, föranledd deraf, att man blifvit vilseledd, antingen af sig sjelf eller af andra. Villfarelse, ett falskt omdöme, som antages för sant. Irring, villfarelse af lindrigare art. Förblindelse, förvillelse, till följe af yttre bedrägligt sken, falska förespeglingar, lockelser, retelser o. d. Sinnevilla, förvillelse, då förståndet i sina omdömen låter förleda sig af något yttre sinne. Synvilla, det slags sinnevilla, då man med synsinnet oriktigt uppfattar ett föremål, eller tycker sig se något, som man icke ser. Tankerilla, villa, som har sin grund i tankens irring. Inbillningsfoster, Hjern-foster, Hjcrnvilla, falsk föreställning, alstrad genom inbillningskraften. Hjernspöke, af inbillningskraften framkallad föreställning om en fara, som saknar all verklig grund. Drömvilla, Drömbild, bild, som man ser i drömmen, och den man tager för verklighet. Luftbild, bild, som man tycker sig se i luften, vanligen Dunstbild, formerad af dunster, eller Dimbild, Töckenbild, formerad af dimbildningar. Gyckelbild, bild, framkallad af inbillningskraftens spel. Samteliga, föregående ord ifrån och med Inbillningsfoster, äro äfven i bildlig mening liktydiga med Gyckelverk, Gyckelspel, Bländverk, sinnevilla, synvilla; bedrägligt, förvillande sken. Villomening, Irrmening, vilsefarande mening, åsigt. Villolära. Irrlära, vilsefarande lära.

1229. Villig. Villfarig. Beredvillig. Bedebogen. — Villig, färdig att gerna göra något, som begäres eller önskas. Beredvillig, Bedebogen, villig och beredd att göra något, som en annan befaller, fordrar, önskar eller föreslår. Villfarig, som gerna villfar andra.

1230. Villrådig. Obeslutsam. Tvehågse. Tvekande. Tveksam. Bådlös. Badvill. Eörlägen. — Obeslutsam, som har svårt för att fatta beslut. Tvekande, Tvehågse, Tveksam, oviss, hvad beslut bör tagas. Villrådig, Rådvill, dels liktydiga med Tvehågse, dels med Rådlös. som ej vet sig någon råd. Förlägen, betecknar en lägre grad af villrådighet.

1231. Vind. Väder. Väderlek. Oväder. Blåsväder. Blåst. Eläkt. Pust. Luftdrag. II. Väderil.

vinkel.

Kuling. Kultje. Vindflagra. By. Kastby. Kastvind. Vindstöt. Storm. Orkan. — Vind, kännbar luftström ifrån ett håll af horisonten till ett annat. Väder, egentl, luft, är liktydigt med Vind, och äfven med Väderlek, luftkretsens tillfälliga beskaffenhet i afseende på värme, torka, fuktighet o. s. v. Blåst, luftens strömning, när denna är ganska märkbar för känseln. Blåsväder, blåsig väderlek. Luftdrag, helt sakta, knappt märklig luftströmning. Fläkt, sakta, hastigt kommande och öfvergående blåst. Ptist, en starkare vindfläkt. J7, Väderil, plötsligt kommande stark blåst af helt kort varaktighet. Kuling, hastigt uppkommande frisk vind af kortare varaktighet. Kultje, frisk vind af någon varaktighet. Vindstöt, en plötsligt kommande, ganska häftig, men snart öfvergående vind. Vindflagra, en hastig, men snart öfvergående tillökning i vindens styrka. By, hvarje snart öfvergående vindstöt, som uppkommer, då närliggande delar af luftkretsen hastigt och ojemnt antingen förtunnas eller förtätas. Kastby, Kastvind, plötslig vindstöt, vanligtvis ifrån högt land. Storm, ganska våldsam blåst. Orkan, ytterst häftig storm.

Oväder, storm eller stark blåst med regn, snö eller hagel.

1232. Vinkel. Hörn. Kant. Vrå. Knä. —

Vinkel, den spets, som bildas af tvenne mot hvarandra lutande linier, hvilka råkas. Hörn, utgående vinkel af en yta eller af en solid kropp. Kant, se 520. Vrå, hörn i ett rum; äfv. litet undangömdt ställe. Knä, i allmänhet: ställe, der ett föremål bildar en vinkel.

1233. Vinna. Förvärfva. Förtjena. Skörda. Inskörda. Förskaffa sig. Tillvinna sig. Segra. — Förskaffa sig, laga så, att man bekommer något i sin ägo eller till sitt förfogande, nyttjande o. s. v. Förvärfva, genom arbete, närings idkande, köp, byte, eller på annat lagligt sätt, göra något till sin egendom. Förtjena, genom arbete, handel, närings idkande förvärfva penningar. Vinna, göra vinst i handel, genom affärer eller spel, vadhållning o. d. Tillvinna, förvärfva, förskaffa. Brukas mest bildligt. Likaså Skörda,VISS.

323

Inskörda, t. ex. skörda beröm, inskörda ära. Segra, vinna öfverhand i strid.

1234. Visa. Peka. Framvisa. Framte. Förete. Uppte. Uppvisa. Utvisa. Förevisa. Framhafva. Framhålla. Förelägga. Framlägga. Hänvisa. Påpeka. Utpeka. Anvisa. Bortvisa. Förvisa. — Visa, framställa något för ens ögon; äfv. genoin tecken, ord eller skrift fästa ens uppmärksamhet pa något eller antyda en person, hvart han ma begifva sig, vända sig, i och för nägot ärende o. s. v. Peka, med finger, käpp, pinne o. s. v. visa på nägot. Framvisa, Framte, framtaga eller hålla fram och visa. Förevisa, Förete, visa något för en person. Uppvisa, Uppte, upptaga eller hålla upp-och visa något. Utvisa, visa pä någon eller något ibland flera andra. Hänvisa, visa någon bort till person eller ställe. Anvisa, hänvisa någon till ställe, sak eller person. Utpeka, med pekfingret utvisa. Bortvisa, antyda någon att aflägsna sig ifrån en person, ifrån ett ställe. Förvisa, förbjuda någon att qvar-stanna på den ort, der han vistas, eller hos någon viss person; äfv. till straff o. s. v. anvisa en person någon viss, vanligen aflägsen ort till boningsplats. De flesta af föregående verber nyttjas äfven bildligt. Påpeka, egentl, peka pä, brukas endast bildligt för: antyda, hänsyfta på. Framlägga, Förelägga, oegentligt för: framvisa, förete. Likaså Framhafva, Framhålla, fästa ens uppmärksamhet på något.

1235. Viss. Säker. Ofelbar. Tillförlitlig. Pålitlig. Otvifvelaktig. Afgjord. Bestämd. — Viss, säges om det, hvaraf man af tillräckliga förnufts- eller erfarenhetsgrunder, eller genom sitt omedelbara. medvetande, är öfvertygad; äfv. om person, som är öfvertygad om en sak. Säker, fullkomligt viss. Gäller både tor person och sak. Otvifvelaktig, ej underkastad tvifvel. Afgjord, fullt säker. Bestämd, som ej kan bestridas, fullt viss, afgjord, t. ex. bestämdt bevis, löfte. Sist anförda trenne ord brukas i dessa bemärkelser endast om sak. Tillförlitlig, som man tryggt kan sätta tro till. Både om person och sak. Pålitlig, som man324

v m er het.

kan lita på, .sätta förtröstan till. Både om person och sak. Ofelbar, (om person) som ej kan fela eller misstaga sig; (om sak) som ej förfelar sin verkan, fullkomligt pålitlig.

1236. Vitterhet. Vitterlek. Diktkonst. Skaldekonst. Skaldskap. Poesi. Vältalighet. — Vältalighet, konsten att efter bestämda reglor förbinda ord och satser till ett sammanhängande, logiskt, sinnrikt och skönhetssinnet tilltalande belt, som rörer, beveker och öfvertalar. Diktkonst, Skaldekonst, Poesi, den konst, i hvilken skönhetens idé uppenbarar sig genom begrepp och ord. Skaldskap, egentl, fornskandinavisk vitterhet; i allmänhet liktydigt med Poesi. Vitterhet, den så kallade sköna litteraturen, d. v. s. . diktkonst och vältalighet. Vitterlek, hos fornskandinaverna: skaldskap jemte sällskapliga tidsfördrif; i närvarande tid liktydigt med Vitterhet.

1237. Vred. Vredgad. Förtörnad. Uppbragt. Förbittrad. Förgrymmad. Förtruten. Förtrytsam. Förtretad. Förargad. Ond. Arg. Het. Ifrig. Harmsen. Gramse. Ilsken. Vild. Ursinnig. Rasande. — Vred, Vredgad, upprörd af häftigt missnöje öfver någon oförrätt o. s. v., samt af begär att straffa upp-hofsmannen. Förtörnad, uttrycker en något lindrigare grad af vrede. Uppbragt. mycket vred. Förbittrad, i högsta måtto vredgad. Förgrymmad, ytterst vred. Ursinnig, vredgad till den grad, att Inan tyckes vara ifrån förståndet. Förargad, uttrycker en lindrigare grad af

tillfällig och snart öfvergående vrede. Tillhör talspråket, likasom Förtretad, häftigt förargad. Förtruten, Förtrytsam, intagen af häftigt missnöje öfver verklig eller förment oförrätt. Harmsen, betagen af vrede, blandad med förakt, öfver något, som strider emot lag och rätt, emot heder och samvete, eller innebär en skymf, en orättvisa o. s. v. Till hvardagsspråket höra: Ond, d. s. s. Förargad; Arg, d. s. s. Uppbragt; Het, Ifrig, tillfälligt upphetsad, förifrad; Gramse, som hyser illvilja till någon; Ilsken, i hög grad uppbragt; Rasande, ytterst uppbragt; Vild, ursinnig af vrede. Jfr. 44.våldsam.

325

1238. Vresig. Butter. Tvär. Trumpen. Sträf. Kärf. Mulen. Surmulen. Knarrig. Fnurrig. Fnör. Barsk. Bister. Skarp. — Sträf, kallas den, som är kall, sträng och frånstötande i sitt sätt att vara. Kärf, öfverdrifvet allvarsam, fåordig och utan vänlighet i sitt tal. Tvär, ovänlig och snäsig i sitt tal. Trumpen, vid elakt lynne. Mulen, dyster till sinnes. Surmulen, mulen och tvär. Vresig, i hög grad snäsig och ovänlig i tal och svar. Knarrig, som ofta och med vresighet ger yttring af en missnöjd sinnesstämning. Butter, i sitt tal frånstötande, knotande och ovänlig. Fnurrig, Fnör, i hvardagsspråket: snäsig. Skarp, hard, sträng, bitande och stickande i tal och svar. Barsk, hård, sträf och frånstötande. Bister, afskräckande barsk.

1239. Våg. Bölja. Sjö. Störtsjö. Brottsjö. Bränning. Svall. Dyning. — Våg, af vinden upp-drifven aslik förhöjning på vattnets yta i haf, sjö o. s. v. Bölja, stor väg. Sjö, ganska stor bölja på hafvet. Störtsjö, sjö, som våldsamt störtar in öfver ett fartygs däck. Brottsjö, böljor, hvilka bryta sig emot hvarandra. Svall, den häftiga rörelsen af brusande vågor. Bränning, vågornas återsvall ifrån stranden eller ifrån en klippa. Dyning, vattenytans vågiga rörelse något före eller efter en storm.

1240. Våga. Töras. Drista. Drista sig. Djerf-vas. Vedervåga. Äfventyra. Fördrista sig. Understa sig. — Töras, Våga, hafva mod att göra eller säga något. Drista, Drista sig, ett stegradt uttryck af Våga. Djerf vas, vaga att företaga eller yttra något, som möjligen kan medföra svära följder. Fördrista sig, stegradt uttryck af Drista. Vedervåga, Äfventyra, utsätta sig för fara, äfventyr. Understa sig, fördrista sig- till något, hvartill man icke är berättigad.

1241. Våldsam. Häftig. Stark. Strid. Het. — Häftig, som verkar med en hög grad af styrka. Stark, antager ofta samma betydelse, t. ex. stark blåst. Våldsam, ganska häftig. Strid, (om regn och rinnande vatten) ganska häftig. Het, bildligt, i vissa uttryck: häftig, ganska svår, t. ex.: en het strid, en het dag.326

våldsamhet.

1242. Våldsamhet. Våld. Öfvervåld. Våldsverkan. Våldsgerning. — Våld, olofligt användande af kraft eller öfvermakt, hvarigenom annans rätt krän-kes. Våldsamhet, häftighet; äfv. liktydigt med Våldsverkan, Våldsgerning, utöfning af groft våld. Öfvervåld, föröfvande af våldsamheter emot någon, som ej kan göra motstånd.

1243. Vård. Förvar. Väijo. Vårdnad. Omvårdnad. — Förvar, förhållandet att något förvaras. Brukas endast i förbindelse ined prep. i, t. ex. hafva något i förvar. Vard, förhällandet, att man förvarar och bibehåller en sak i godt skick eller har tillsyn om en person. Vårdnad, d. s. s. Vård. Omvårdnad, vard om person. Värj o, vard, förvar. Förekommer endast i talesättet: hafva något i sin värjo.

1244. Vårdslös. Ovårdig. Ovårdsam. Oaktsam. Försumlig. Slarfvig. Slarfaktig. Hafsig. Hamsig. Slamsig. — Oaktsam, som ej iakttager nödig aktsamhet. Ovårdig, Vårdslös, Ovårdsam, som ej iakttager tillbörlig omsorg eller noggrannhet. Försumlig, som underlåter att iakttaga något, hvilket borde iakttagas. Slarfvig, Slarfaktig, mycket vårdslös. Slamsig, i folk-och hvardagsspråket: mycket vårdslös eller slarfvig. Hafsig, för mycket brådskande vid ett arbete, så att det blir illa gjordt. Hamsig, i hvardagsspråket: oaktsam, slarfvig.

1245. Vårdslösa. Vanvårda. Vansköta. Försumma. — Försumma, ej egna nödig uppmärksamhet, omsorg, åt en sak. Vanvårda, Vansköta, illa varda, illa sköta. Vårdslösa, med vårdslöshet sköta, förrätta, utföra något.

1246. Våt. Våtaktig. Vattnig. Vattenaktig. Fuktig. Bäfven. Vätskig. Slaskig. — Våt, kallas en kropp, som har

flytande form; äfv. som pä ytan är betäckt eller genomträngd af något flytande ämne. Vattenaktig, till beskaffenhet liknande vatten; äfven liktydigt med Vattnig, tunn som vatten; äfv. blandad med vatten. Fuktig, genomträngd af vattenpartiklar, full af vattenångor. Bäfven, något fuktig. Våtsåg*väldig.

som utsipprar vätskor; äfv. d. s. s. Våtaktig, något vàt. Slaskig, säges om orena vätskor, t. ex. skölj-vatten; äfv. i hvardagsspråket för regnig, t. ex. slaskigt väder.

1247. Väcka. Uppväcka. Purra. — Väcka, bringa någon till att vakna. Uppväcka, förstärkningsord af Väcka. Purra, sjömansord för Väcka.

1248. Väckelse. Maning. Anmaning. Uppmaning. Påmaning. Eggelse. Påstöt. — Maning, uppfordran till en person att fullgöra något, hvartill han af pligt eller lag förbindes. Anmaning, Uppmaning, äro deraf förstärkta uttryck. Påmaning, maning till större skyndsamhet, till mera drift, verksamhet. Eggelse, bemödande att ingifva en person brinnande håg, mod, lust, ifver till något. Påstöt, något, som pådrifver, eggar, sporrar till större drift, verksamhet. Väckelse, något, hvarigenom man föranledes till eftertanka, besinning, uppmärksamhet, nytt mod, ifver, nit.

1249. Väg. Stig. Led. Bana. Pass. Skede.

— Väg, mark, jemnad och inrättad att färdas på; äfv. rörelselinie. Stig, upptrampad, smal väg för fotgängare. Led, väg, kosa till sjös. Bana, banad väg; äfv. en för något särskilt ändamål utstakad, jemnad och inrättad plats. Pass, trång väg eller farled. Skede, vägstycke, som pä en gång tillryggalägges.

1250. Vägra. Neka. Afslå. Förneka. Bestrida.

— Neka, säga eller svara, att något icke antages, beviljas, medgifves. Afslå, förklara, att man icke beviljar någon ifrågavarande sak, som af någon önskas, begäres eller fordras, yrkas. Vägra, neka sitt bifall, sitt medgifvande eller sin tillåtelse till något. Förneka, stegradt uttryck af Neka. Bestrida, göra någon person en sak, en rättighet stridig. Jfr. 321.

1251. Väld. Partiskhet. Mannamån. — Partiskhet, felet att gynna en part på en annans bekostnad. Mannamån, Väld, det slags partiskhet, då man gör afseende på person och derigenom begår orättvisa.

1252. Väldig. Mäktig. Betydande. Inflytelserik. — Mäktig, soin har mycken makt. Väldig, gån-328

ska mäktig. Betydande, som åtnjuter mycket anseende och utöfvar stort inflytande pa offentliga angelägenheter. Inflytelserik, som har stor inflytelse i det allmänna.

1253. Välja. Kora. Utvälja. Utse. — Välja, med fri vilja bestämma sig för det ena af tvenne föremal eller för ett af flera. Kora, d. s. s. Välja, brukas endast i den högre stilen och sällan annat än i fråga om konungaval o. d. Utvälja, bland flera personer eller föremal välja en eller flera. Utse, bese flera föremål och ibland dem utvälja ett eller flera. Brukas äfv. i allmänhet för Utvälja.

1254. Vällust. Njutning. Välbefinnande. Välbehag. Välmåga. Vällefnad. Eråsseri. — Välbefinnande, tillstånd, då inan befinner sig väl. Välbehag, en känsla af liflig tillfredsställelse och belåtenhet med sitt närvarande tillstånd. Välmåga, friskt helsotillstånd. Njutning, känsla af nöje vid tillfredsställandet af något behof. Vällust, hvarje högre känsla af njutning; (i inskränktare bemärkelse) högsta grad af sinlig njutning, i synnerhet könsdriftens hejdlösa tillfredsställande. Vällefnad, njutningsfull och beqväm lefnad. Fr ås ser i, öfverdrifven njutning af födoämnen.

1255. Välta. Vältra. Bulla. Ralla. Kullra. Trilla. Tillra. — Välta, hvälfva om, stjelpa omkull; äfv. liktydigt med Vältra, genom idkelig kringvändning framflytta något stort och tungt föremål, som icke har rund form. Rulla, framflytta ett rundt föremål på det sätt, att det ständigt vänder sig omkring sig sjelft. Kullra, rulla ett kullrigt föremål. Förenämda aktiva verber hafva äfven motsvarande neutrala, och kunna i detta afseende ytterligare

tilläggas: Ralla, rulla (i fråga oin små, kulformiga föremål), Trilla eller Tillra, rulla (helst om smärre trinda föremål); äfv. fara omkull, t. ex. trilla i diket. Dessa tre verber tillhöra hvardagsspråket.

1256. Välvilja. Tillgifvenhet. Hängifvenhet. Huldhet. Huldskap. Hyllest. Ömhet. Ömsinthet. Bevågenhet. Gunst. Ynnest. Nåd. Vänskap. Kärlek. Förkärlek. — Välvilja, välvilligt sinnelag, välvillig sinnes-välvillig.

329

stämning, välvilliga tänkesätt, afsigter, önskningar o. s. v. Tillgifvenhet, liflig känsla af välvilja, som inan hyser för en person. Hängifvenhet, hög grad af Tillgifvenhet. Bevågenhet, gynnsam känsla, som man hyser för en person. Ynnest, högre grad af bevågenhet. Gunst, benägenhet att gynna någon (särdeles en ringare person) och i allt befrämja hans lycka. Nåd, en högres eller mäktigares välvilja för en ringare, i synnerhet dä den är oförskylld eller härrör af godtycke. Huldhet, öm och i hög grad välvillig sinnesstämning. Huldskap, tillgifvenhet emot regent eller regering. Hyllest, brukas stundom i den högre stilen för bevågenhet, gunst, välvilja. Vänskap, den Ömsesidiga tillgifvenhet, som personer af likstämmiga tänkesätt hysa för hvarandra och ådagalägga genom handlingar, hvilka åsyfta den enes eller den andres tillfredsställelse och väl. Ömhet, kärleksfullt hjerta. Ömsinthet, ömt sinne, deltagande känsla, medlidsamhet. Kärlek, brinnande känsla af ömhet och tillgifvenhet för en person; äfv. den brinnande känsla af ömhet och begär, väckt af skönhetssinnet och fortplantningsdriften, som en person af ena könet hyser för en person af det andra. Förkärlek, företrädesvis rådande tillgifvenhet eller tycke för person eller sak.

1257. Välvillig. Bevågen. Benägen. Gynnsam. Gunstig. Tnnestfnll. Gunstbenägen. Gunstbevågen. Nådig. Hnld. Tillgifven. Hängifven. — Välvillig, som i sitt hjerta önskar andra eller någon viss person allt godt och i sina handlingar ådagalägger sådant tänkesätt. Bevågen, Benägen, som hyser välvilliga känslor för en person, helst en underordnad eller yngre. Gynnsam, uttrycker en högre grad af bevågenhet. Gunstig, Ynnestfull, som hyser en hög grad af välvilja for en person och på allt sätt söker att främja hans lycka. Gunstbevågen, Gunstbenägen, gunstig och bevågen. Brukas i ödmjuk och bönfallande ton af en lägre person till en högre, men är numera nästan föråldradt. Nådig, kallas en högre eller mäktigare person, som med nåd omfattar en lägre. Jfr. Nåd, 1248. Tillgifven, välvilligt stämd emot en vän, herre, husbonde, förmano. s. v. *Huld,* ömt tillgifven; äfv. välvilligt sinnad, bevågen. *Hängifven,* i hög grad tillgifven.

1258. Vända. Rikta. Vrida. Vränga. Dreja. Sno. Hiva. Förvända. Förvrida. Förvränga. — *Vända,* förändra ett tings horisontella läge, från en sida till en annan, i synnerhet när det dervid kommer att röra sig omkring någon viss punkt; äfv. gifva något en viss riktning, t. ex. vända ögonen på ett föremål. *Rikta,* vända något åt ett visst håll, åt en viss punkt. *Vrida,* vända något omkring sin medelpunkt eller medellinie. *Vränga,* egentl. vända ut och in; äfv. vrida något ur dess rätta läge, i skef riktning; fig. förtyda. *Dreja,* vända, vrida. Brukas mest i sjömansspråket. *Sno,* hopvrida något till en tråd, ett snöre, ett rep o. s. v. *Hiva,* i sjömansspråket: medelst spakar kringvrida ett gång- eller bråspel. *Förvända,* vända åt orätt håll. Brukas mest bildligt. *Förvrida,* vrida något ur dess rätta läge, t. ex. förvrida anletsdragen. Oftast bildligt i samma betydelse som *Förvränga,* gifva orätt tydning.

1259. Vänja. Öfva. Tillvänja. Uppöfva. Inöfva. Dressera. — *Vänja,* bibringa någon en viss vana. *Öfva,* genom tätt upprepade likartade rörelser, handlingar o. s. v., söka att bibringa någon en större färdighet, mera vana. *Tillvänja,* vänja en person till något. *Inöfva,* bibringa tillräcklig öfning. *Uppöfva,* genom öfning bibringa större eller tillräcklig färdighet. *Dressera,* inöfva djur till vissa färdigheter eller konster.

1260. Vänlig. Fryntlig. — *Vänlig,* som i det yttre visar en välvillig sinnesstämning emot andra. *Fryntlig,* vänlig och gladlynt.

1261. Vänta. Bida. Hoppas. Afvänta. Afbida. Afvakta. Förvänta. Förbida. Förhoppas. Invänta. Utvänta. Påräkna. — *Vänta,* vara i den tanken, i den förmodan, att någon skall komma eller att något skall ske. *Bida,* vänta, tilldess någon person ankommer, någon händelse inträffar; äfv. vänta, hoppas, frukta något kommande. *Hoppas,* vänta inträffandet eller uppfyllelsen af något, som man önskar. *Förhoppas,* d. s. s. Hoppas, nyttjas

endast i det högtidligare språket och ivärdera.

en ton af värdighet, myndighet o. s. v. Afvänta, Af-bida, vänta, tilldess något visst förhållande, någon viss händelse inträffar. Afvakta, med tanken fästad på något särskilt syfte, vänta på inträffandet af någon viss händelse. Förvänta, förstärkt uttryck af Vänta. Betyder äfven: vänta något med hopp. Förbida, ihärdigt, ståndaktigt och med förtröstan vänta, att någon skall komma eller att något skall inträffa. Invänta, förblifva på ett ställe, tilldess en väntad person ankommer. Ut-vänta, icke tröttna att vänta på någon länge dröjande, tilldess han ändtligen kommer. Påräkna, göra sig räkning, hoppas pa något.

1262. Väntan. Förväntan. Förväntning. Vån. Utsigt. Hopp. Förhoppning. — Väntan, förmodan att någon skall komma eller att något skall inträffa. Förväntan, Förväntning, väntan, som innebär hopp, förtröstan och närmar sig till visshet. Hopp, Förhoppning, förväntan, att något, som man önskar, skall inträffa. Utsigt, anledning till hopp. Vån, utsigt till att något skall inträffa; beräknad möjlighet att något, som man önskar, kan inträffa.

1263. Värde. Pris. — Värde, hvad ett ting, efter billig uppskattning, gäller eller bör gälla. Pris, värde, hvartill en vara säljes eller är till salu; äfv. utfästad betalning eller belöning för något, som skall göras eller lemnas.

1264. Värde. Vigt. Betydenhet. Förtjenst. — Värde, förhållandet att en sak står högt i pris eller att en person är värd mycken aktning. Jfr. äfven 1263. Betydenhet, högt värde eller anseende. Vigt, beskaffenheten att vara vigtig, betydande. Förtjenst. rätt till erkänsla, tack, belöning, hvaraf någon gjort sig värdig.

1265. Värdera. Skatta. Uppskatta. Öfverskatta. Akta. Högakta. — Värdera, åsätta visst värde; äfv. sätta högt värde på någon person eller sak. Skatta, Uppskatta, åsätta visst värde. Brukas aldrig, såsom Värdera, utan åtföljande hestämningsord. Man kan väl säga: jag värderar honom för hans redbara karakter;332

men icke: jag .skattar hunom etc. Öfver skatta, öfverdrifvit skatta, värdera allt för högt. Akta, sätta synnerligt värde pä person eller sak. Högakta, hysa mycken aktning för en person eller för någon hans egenskap.

1266. Värka. Svida. — Värka, säges om en kroppsdel, som lider af en svar och ihållande smärta. Srida, säges 0111 en kroppsdel, som erfar en känsla af något brännande.

1267. Värma. Uppvärma. Hetta. Elda. Glödga. Upphetta. Uppelda. Uppglödga. — Värma, göra varm, meddela värme. Uppvärma, åter göra varm; äfv. göra väl varm. Hetta, göra het. Upphetta, göra mycket het. Elda, medelst eld uppvärma, upphetta. Uppelda, genom eldning göra ett kallt rum fullkomligt varmt. Glödga, upphetta ett mineral, en malm eller metall, så att han lyser med ett hvitt eller rödt sken. Uppglödga, göra alldeles glödande. Alla dessa verber antaga äfven bildlig bemärkelse.

1268. Värme. Värmeämne. Hetta. Glöd. Badd. — Värmeämne, det förmodade äinne, som antages väcka den känsla, inan kallar Värme, hvilket sednare ord äfven betyder sjelfva värmeämnet. Hetta, besvärande eller plågsam grad af värme. Badd, stark hetta, t. ex. solbadd. Glöd, hettan af en glödande kropp, ytterst stark hetta.

1269. Väsende. Varelse. — Väsende, inbegreppet af ett tings oföränderliga egenskaper eller (hvad som utgör dess verklighet och sjelfständighet. Äfven liktydigt med Varelse, ett verkligt och sjelfständigt ting.

1270. Väsendtlig. Hufvudsaklig. — Väsendtlig, som utgör eller tillhör ett tings väsende; äfv. d. s. s. Hufvudsaklig, som utgör något af högsta vigt, det förnämsta.

1271. Väta. Fukt. Blöta. — Väta, något vått på en yta, vatten på marken efter nederbörd. Fukt, vatten, vattenaktiga ämnen eller vattenångor, hvaraf luften uti eller väggarne af ett rum äro genomträngda. Blöta, stark väta, t. ex. rotblöta.VÄXT.

1272. Väta. Blöta. Vattna. Vattlägga. Fukta. Mäska. Krympa. — Väta, göra våt. Blöta, låta en kropp genomträngas af någon vätska. Vattna, med vatten begjuta; äfv. gifva boskapsdjur vatten att dricka. Vattlägga, lägga något i vatten till blötning eller urlakning. Fukta. göra fuktig. Mäska, med hett vatten öfvergjuta malt.

Krympa, fukta kläde, för att hindra dess hopkrympning.

1273. Vätska. Saft. Safve. Mnst. Lag. Lake.

— Välska, vått, flytande ämne. Saft, vätska, som innehåller kraften i kött, växter, frukter, blommor m. 111. Safve, den saft, som vartiden ifrån trädens rot uppstiger i stammen och grenarna. Must, ur vissa slags bär och frukter utpressad saft; äfv. närande saft i ett ämne. Lag, vatten, som blifvit slaget pa ett ämne, för att derutur utdraga musten, eller upplösa det samma, eller hvaruti något blifvit kokadt. Lake, den söta safve, som oin våren kan uttappas af vissa trädslag; äfv. saften af kött, fisk o. d., som afsöndra]' sig, när dessa ämnen blifvit insaltade.

1274. Växa. Gro. Mälta. Frodas. Uppväxa.

— Växa, (om organiserade kroppar) tilltaga i storlek genom nya delars bildning förmedelst en inneboende lifskraft. Gro, (0111 frö) gifva lif åt en ny växt; äfv. (om en sålunda tillkommen ny växt) börja att växa. Mälta, (om osådd säd) gro; (om träd) skjuta knopp. Frodas, växa yppigt. Uppväxa, uppkomma ur jorden af rot, lök, frö m. m.; (om menniskor och djur) växa till full storlek.

1275. Vaxt. Planta. Ört. Träd. Bnske. — Växt, organisk kropp, som saknar förmåga af fri rörelse, af en inneboende lifskraft utvecklar sig, bildar nya delar, och fortplantar sig med organer, hvilka årligen affalla. Planta, växt, som ej har träd- eller buskstam, ej heller hör till kryptogamerna; äfv. ung växt, uppdragen af frö, för att utplanteras. Ört, växt, hvars stam ärligen bortdör. Träd, hög växt, med mångårig stam och fastare byggnad, upptill grenad i så kallad krona. Buske, trädartäd växt, som grenar sig ända från roten.YNGLIXti.

Y.

1176. Yngling. Sven. Glunt. Glop. — Yngling, mansperson, som är i ungdomsåldern. Sven, urspr, yngling; äfv. yngling, som har svendomen i behåll. Glunt, större gosse eller yngling om tolf till sjutton års älder. Glop, illa uppfostrad yngling, som icke vet att skicka sig så, som han bör.

1277. Yr. Virrig. Hvimmelkantig. — Yr, förvirrad i hufvudet. Virrig, i hvardagsspråket: till den grad yr, att tankarne äro orediga. Hvimmelkantig, i hvardagsspråket: mycket yr; -äfv. berusad.

1278. Yra. Hvirfla. Hvimla. Kräla. — Yra, säges om snö, sand, stoft och dam, som af blåsten häftigt drifvas fram genom luften. Hvirfla, drifvas omkring i hvirfvel. Säges om vatten, stoft, dam o. d. Hvimla, röra sig fram och äter i stor myckenhet. Liktydigt brukas ofta Kräla, egentl, krypa som maskar eller vissa amfibier.

1279. Yra. Svindla. Hisna. — Yra, befinna sig i det tillstånd af sinnesförvirring, som företer sig under vissa kroppsliga sjukdomar. Svindla, fattas af svindel (se 1280). Hisna, gripas af en plötslig yrsel, såsom då man står vid brädden af ett brådjup.

1280. Yra. Yrsel. Svindel. Hira. Kringsjuka. — Yra, det slags sinnesförvirring, som ofta påkommer under vissa kroppsliga sjukdomar, i synnerhet febrar. Yrsel, det tillstånd, då man är yr i hufvudet. Svindel, hastigt påkommen stark yrsel, med susning för öronen och sinnesförvirring. Hira, Kringsjuka. svindel hos kreatur.

1281. Yrke. Näring. Handtering. Handtverk. Slöjd. Konst. Näringsfång. Näringsyrke. Rörelse. Födkrok. Fack. — Yrke, hvarje slags sysselsättning, arbete eller befattning, som varaktigt idkas eller skötes, tör att deraf hafva sitt uppehälle. Konst, hvaije ut-yttrande.

öfning af ett yrke efter bestämda reglor och föreskrifter, med en genom öfning förvärfvad mekanisk färdighet* Näring, borgerligt eller landtmannayrke, hvars hufvudsakliga ändamål är att bereda dess idkare tillräcklig utkomst. Slöjd, hvarje yrke, som har till föremål förarbetningen af råa naturalster utan tillhjelp af maskinerier; äfv. liktydigt med Handtverk, yrke, hvarigenom något förfärdigas till bruk eller nytta för andra, och hvartill fordras mycken mekanisk färdighet, men liten eller ingen vetenskaplig insigt. Handtering, hvarje yrke, hvarvid hufvudsakligen kroppsligt arbete eller mekaniska hjelpmedel ifrågakomma. Näringsgren, särskilt vidsträcktare gren af näringarna i ett samhälle. Närings-yrke, yrke, hvaraf en person har sitt uppehälle. Födkrok, det sätt,

hvarpå någon förskaffar sig sitt uppehälle. Fack, (t. fach), brukas stundom bildligt för Yrke.

1282. Yrkesidkare. Yrkesman. Yrkesbroder. Arbetare. Handtverkare. Näringsidkare. Konstnär. Artist. — Yrkesidkare, Yrkesman, person, som drifver samma yrke som en annan. Arbetare, person, hvars yrke hufvudsakligen endast fordrar användande af kroppskraft; äfven i vidsträckt bemärkelse: hvarje utöfvare af ett mekaniskt yrke. Handtverkare, person, som idkar ett handtverk. Näringsidkare, person, som idkar någon näring. Konstnär, utöfvare af skön konst. Liktydigt dermed är det främmande Artist

1283. Yttrande. Utlåtande. Betänkande. Förklaring. Utsaga. Förmenande. — Yttrande, något, som yttras i tal eller skrift. Utlåtande, skriftligt yttrande i embetsärender. Betänkande, ett embetsverks utlåtande öfver något, hvarom dess tanke från högre ort blifvit infordrad. Förklaring, yttrande, hvarigenom man tydligt och klart uttalar sig angående något ifrågasatt förhällande. Utsaga, muntligt yttrande. Förmenande, inuntligen uttryckt mening, förmodan.:m

a

A.

1284. Åker. Teg. Garde. — Åker. odlad sädes-jord; äfv. inom diken innesluten del eller lott af sådau jord. Teg, litet akerstycke. Gärde, inhägnadt sädesfält.

1285. Åkerbruk. Jordbruk. Landtbruk. Landthushållning. — Åkerbruk, Jordbruk, jordens brukning för odling af säd, jordfrukter, m. m. Landtbruk. jordbruk i förening med landtmannanäringar. Landthushållning, jordbruk och boskapsskötsel jemte dithörande näringsgrenar.

1286. Åligga. Tülböra. Tillhöra. Tillkomma. — Åligga, säges i fråga om det, hvartill någon pa grund af lag eller laga stadgar är förpligtad. Till-böra, Tillhöra, Tillkomma, äro till begreppet vidsträcktare, och uttrycka icke allenast det, hvartill lag förbinder, utan ock hvad sed, naturlig pligt eller det passande föreskrifva.

1287. Ånga. Dunsta. Dofta.. Byka. Utånga. Utdunsta. — jinga, gifva från sig ångor; äfv. utgå. sprida sig i form af anga. Dunsta, utveckla, gifva från sig dunster. Dofta. (om blommor) sprida vällukt förmedelst kringflygande stoft af frömjölet. Ryka, gifva rök ifrån sig. Utdunsta, Utånga, (aktivt) gifva från sig dunster, ångor; (neutralt) bortgå ifrån en kropp, ett ämne, i form af dunst eller ånga.

1288. Ånger. Buelse. Syndabot. Kyrkobot. Botfärdighet. Botgöring. — Ånger, sorg öfver en handling, som man sjelf erkänner för oklok eller brottslig. Ruelse, förkrossande ånger öfver synden. Botfärdighet af ånger verkad föresats till bättring. Syndabot, sinnesförbättring, verkad genom ånger öfver synden. Kyrkobot, Botgöring, offentlig bot, som den, hvilken för groft brott blifvit utesluten ur kyrkans gemenskap, måste göra.

1289. Åska. Thordön. Blixt. ljungeld. — Åska. luftföreteelse, bestående i blixt med åtföljande knall.åtgärd.

337

Thordön, åskans dån. Blixt, det elektriska, ögonblickliga ljussken, som vid åskväder ljungar fram ur molnen. Ljungeld, ganska stark blixt.

1290. Åtaga sig. Ikläda sig. Besvära sig med. — Åtaga sig, lofva eller förbinda sig att göra, uträtta, utföra något. Ikläda sig, bildligt uttryck: åtaga sig något, som åligger en annan. Besvära sig med, åtaga sig nägot besvärande.

1291. Åtbörd. Låter. Åthäfvor. — Åtbörd, kroppsrörelse, hvarmed någon tanke, känsla, sinnesrörelse uttryckes. Åthäfvor, föråldradt ord: yttre skick och väsende, utvertes beteende. Låter, liktydigt och äfvenledes föråldradt.

1292. Återkalla. Åtra. Åtra sig. Återtaga. Bygga. — Återkalla, gifva tillkänna, att man ej vidhåller, hvad man sagt, att en gifven befallning ej får verkställas o. s. v. Återtaga, har samma betydelse, t. ex. återtaga sitt löfte, sina ord. Åtra, likaså, men brukas endast i fråga om löfte. Åtra sig, deremot, betyder icke allenast: återkalla sitt ord, sitt löfte, utan äfven: ändra mening, föresats, beslut. Bygga, betyder äfvenledes i vissa fall: återkalla, återtaga, t. ex. rygga ett löfte, ett kontrakt; men äfven: bryta, öfverträda en förbindelse, t. ex. ett förbund, som aldrig kan ryggas.

1293. Återlemna. Återställa. Återbära. — Återlemna, lemna något tillbaka. Liktydigt är Återställa, men betyder ock: åter bringa person eller sak i dess förra tillstånd. Återbära, brukas i lagspråket för: lemna tillbaka, återställa.

1294. Åtgärd. Åtgörande. Anstaltande. Handläggning. Befattning. Anstalt. — Åtgörande, verksamhet i och för en sak. Åtgärd, något som åtgöres i en sak. Anstaltande, vidtagande af förberedelser till en handling, förrättning, tillställning eller något företag. Handläggning, den verksamhet, som egnas en sak, då den företages till afgörande. Säges i synnerhet om rättegångsmål och embetsärenden. Befattning, den uppmärksamhet, omtanka, handläggning eller de åtgärder, som man egnar någon viss sak. Fordrar alltid prep.

med. Anstalt, pa förhand vidtagen förberedelse eller anordning för någon handling, förrättning, tillställning eller ett foretag.

1295. Åtskilnad. Skilnad. Olikhet. Skiljaktighet. — Olikhet, beskaffenheten hos ett föremål att i visst afseende vara olikt något annat. Skiljaktighet, olikhet emellan saker, förhållanden, omständigheter o. s. v. Skilnad, hvad som utgör olikhet emellan personer eller ting. Kan i allmänhet utbytas med Olikhet; dock icke alltid. Man kan t. ex. icke säga: göra olikhet i st. f. göra skilnad emellan två begrepp. Skilnad betyder äfven: skiljande, skilsmessa, t. ex. skilnad emellan äkta makar; äfv. d. s. s. gräns, hvaraf ägoskilnad. Dessa betydelser saknas hos Åtskilnad, som i öfrigt sammanfaller med Skilnad.

Ä.

1296. Äfventyrare. Lycksökare. — Äfventyrare, den, som älskar äfventyr eller äfventyrliga företag; äfv. liktydigt med Lycksökare, den, som genom alla, både lofliga och olofliga, medel söker att göra sin lycka.

1297. Äktenskap. Gifte. Hjonalag. Giftermål. — Äktenskap, laglig förbindelse för lifstid emellan tvenne personer af olika kön, med berättigande till köttsligt umgänge. Gifte, är i dagligt tal liktydigt med Äktenskap. Hjonalag, det gamla uttrycket för Äktenskap, brukas numera föga, utom i uttrycket: bygga hjonalag, hvilket förekommer i lagen. Giftermål, äktenskaps ingående.

1298. Älska. Hålla af. Tycka om. Dyrka. Afgnda. Tillbedja. Förguda. — Älska, hysa innerlig tillgifvenhet för en person, t. ex. älska sina föräldrar, sina barn; äfv. hysa kärlek för en person af annat kön; äfv. hafva stark böjelse för något, t. ex. älska spel, jagt. Hålla af, säges i dagligt tal och instämmer med Älska, i detta ords tvenne första bemärkelser, men ickeända.

iH dèn sista. Tycka om, uttrycker en lägre grad af Älska for detta ords begge sednare bemärkelser. Dyrka, Tillbedja, med öfverdrifven kärlek älska. Afguda, För-guda, älska med högsta öfverdrift.

1299. Älskare. Älskarinna. Hjertevän. Astvän. Älskling. Gunstling. Favorit. — Älskare, mansperson, som älskar en, qvinna, utan att vara gift med henne. Älskarinna, qvinna, som älskas af en man, med hvilken hon icke är, gift. Hjertevän, kan sägas både för Al-skare och Älskarinna; likaså det numera obrukliga Astvän. Älskling, en innerligt, älskad persoji af man-eller qvinnkön, dock hvarken Älskare eller Älskarinna. Gunstling, person, som står i synnerlig gunst hos någon. Det främmande Favorit har samma betydelse.

1300. Ämna. Ärna. Akta. Tänka. Tillämna. Tillärna. Tilltänka. — Ämna, Ärna, hafva för afsigt att göra något. Akta, liktydigt, är numera i denna betydelse föråldradt. Tänka, likaledes liktydigt, tillhör företrädesvis talspråket. Tillämna, Tillärna, Tilltänka, hafva något för afsigt. Äro aktiva och mest brukliga i part. passiv.

1301. Ämne. Fråga. Punkt. Uppgift. — Ämne, det, hvaraf något består; äfv. det, hvaraf något göres eller blifver till; äfv. (i kemien) benämning på hvart och ett af elementerna eller grundämnena; äfv. föremål tor skrift, tal, öfverläggning o. s. v. Begreppsförvandter för ordets sista bemärkelse äro: Fråga, uppgifvet ämne för' undersökning, granskning eller öfverläggning; Punkt, något visst ifrågavarande ämne tor öfverläggning eller

eftersinnande; äfv. stycke, afdelning, artikel i skrift; Uppgift, till utarbetning eller uträkning uppgifvet ämne.

1302. Ända. Sluta. Lykta. Afgöra. Afsluta. — Ända, komma något att upphöra, göra ände på, t. ex. ända sitt lif, sina dagar. Har mindre vidsträckt användning än Sluta, hvilket derjemte betyder: bringa något, som torehafves, till det afsedda målet, t. ex. sluta ett arbete. Lykta, liktydigt med Sluta, är mindre brukligt. Afsluta, bringa något till ett bestämdt slut,340

fullkomligt sluta. Afgöra, bringa en sak, ett mål, eu fråga, en tvist o. s. v. till ett bestämdt slut.

1303. Ända. Ändas. Sluta. Slutas. Lykta. Lyktas. Aflöpa. Upphöra. Stanna. Af stanna. Försvinna. — Upphöra, icke längre fortfara eller fortsättas. Stanna, upphöra att vara i rörelse, i verksamhet, fortgång eller utveckling. Afstannu, förstärkt uttryck af Stanna. Ända, Ändas. Sluta, Slutas, icke längre fort-vara; äfv. upphöra att verka. De neutrala af dessa verber kunna hafva person till subjekt, men icke de neutropassiva, hvilket äfven gäller om de liktydiga LgTcta, Lyktas. Försvinna, upphöra att synas, skönjas, märkas eller att finnas till. Aflöpa. få någon viss utgång, något visst slut. Liktydiga härmed äro äfven de förut anförda: Anda, Andas, Sluta, Slutas, Lykta, Lyktas.

1304. Ände. Slut. Ändalykt. Lyktone. Utgång. Utslag. — Ände, det yttersta af utsträckning i rummet, af tid eller fortvarande; gräns, der något upphör. Slut, det yttersta af någon viss tid, upphörande af varelse, handling eller verkning. Ändalykt. brukas nästan endast i fråga om lifvets slut. Lyktone. i det adverbiala uttrycket: på lyktone, d. v. s. när det kommer till slutet. Utgång, liktydigt med Slut, Ande, i fråga om tid, t. ex. innan årets utgång; äfv. det sätt, hvarpå en sak, ett företag ändas. I denna sednare bemärkelse instämma äfven Slut och Ande. Utslag, något, som ger en afgjord och bestämd utgång åt en sak, t. ex. flesta rösterna gifva utslaget. Jfr. 4.

1305. Ändra. Förändra. Förvandla. Skifta. Omskapa. Ombilda. Omstöpa. — Ändra, göra att någonting blir olika mot hvad det förut var; gifva åt något annan form, beskaffenhet, annat tillstånd, förhållande, innehåll o. s. v. Kan icke hafva person till föremål, såsom förhållandet är med Förändra, hvilket eljest till bemärkelsen är liktydigt, men dock ,icke i alla förekommande fall kan väl användas för Andra; man kan t. ex. icke säga: förändra en röck, i st. f. ändra en röck; likasom, å andra sidan, Förändra i många fall ej gerna kan utbytas mot Åndra, t. ex.:ü.

tiden har mycket ändrat hans ansigte, kan icke gerna sägas i st. f. förändrat hans ansigte. Förvandla, på öfvernaturligt sätt förändra person eller sak så, att de få annan skapnad eller blifva till annat ämne; äfv. i allmänhet liktydigt med Förändra. Skifta, i vissa talesätt liktydigt med Förändra, t. ex. skifta , färg, hy. Omskapa, Ombilda, Omstöpa, egentl, gifva annan skapnad, bildning, form. Brukas mest bildligt.

1306. Äta. Spisa. Skaffa. Tära. Fräta. Sluka. Glupa. Olufsa. Mugga. Mumsa. Knapra. Knastra. Krasa. Slafsa. Smacka. Smaska. Snaska. Uppäta. Förtära. Uppsluka. Föräta sig. — Äta, i munnen införa, tugga och nedsvälja födoämne, frukt o. s. v. Spisa, intaga en ordentligt tillredd måltid. Skaffa, är i sjömansspråket det, samma som Spisa. Tära, säges någon gång i st. f. Ata, t. ex. hafva något att tära på, d. v. s. att lefva af. Förtära, njuta,mat eller dryck. Fräta, brukas om maskdjur i st. f. Ata. Glupa, äta snålt och onråttligt. Sluka, häftigt och med glupskhet svälja eller förtära. Uppäta, äta alltsammans af något, så att intet blifver öfrigt. Uppsluka, förstärkningsord af Sluka. Föräta sig, äta öfverdrifvet, så att man har ondt deraf. Till hvardagsspråket höra: Glufsa, äta mycket snålt; Mumsa, tugga häftigt och med eftertryck; Mugga, långsamt och smått tugga något, såsom gammalt, tandlöst folk. Knapra, äta pa någonting hårdt, t. ex. knäckebröd. Knastra, äta på någonting torrt och mört, t. ex. torra skorpor. Krasa, äta på någonting saftigt af tät och köttig textur, t. ex. äplen. Smaska, Snaska, äta snålt och med ett eget obehagligt ljud, liksom grisar. Smacka, smälla med läpparna, då man äter. Slafsa, äta som en hund. Brukas endast i fråga om våtmat.

Ö.

1307. Ö. Holme* Halfö. Utö. Näs. Ed. Land-tunga. Udde. Pynt. — Ö. pa alla sidor kringflutet342

öda.

land. Holme, helt liten ö. Halfö, pa tre sidor kringfluten del af fasta landet. Landtunga, lång och smal halfö. Utö, långt ifrån fasta landet belägen ö i hafvet. Näs, i haf eller sjö utskjutande landremsa; äfv. smal landremsa, soin förbinder tvenne fastland eller en halfö med ett fastland. Ed, kort och smalt näs emellan tvenne land. Udde, i haf, sjö eller flod utskjutande landspets. Pynt, långt utskjutande, bergig udde.

1308. Öda. Slösa. Misshushålla. Förslösa. — Misshushålla, hushålla illa, icke iakttaga tillräcklig sparsamhet. Slösa, utgifva, bekosta eller förbruka vida mer än som behöfves. Öda, förbruka något i stor myckenhet eller onödigtvis. Förslösa, genom slöseri göra ända pa något.

1309. Öde. Skickelse. Lycka. Bestämmelse. Slump.

— Öde, hvad som är menniskan förelagdt och icke kan undvikas. Skickelse, förfogande af försynen. Lycka, allt hvad som händer och har inflytande på menniskans väl, utan att bero af hennes vilja. Jfr. 611. Bestämmelse, det mål, som af försynen blifvit utsta-kadt för en menniskas öden. Slump, tillfällig händelse.

1310. Öde. Ödslig. Vild. — Öde, obebodd, obebyggd, oodlad. Ödslig, i hög grad enslig eller obesökt samt derjemte hemsk. Vild, säges om en mark, en trakt, soin är obebyggd och ouppodlad, samt dit menniskor sällan eller aldrig komma.

1311. Ödmjuk. Undergifven. Underdånig. Undersåtlig. Vördnadsfull. Vördsam. — Ödmjuk, som tänker ringa om sig sjelf och i sitt uppförande lägger detta i dagen. Undergifven, som utan motstånd eller klagan underkastar sig en annans vilja. Underdånig, undergifven och hörsam. Säges mest i fråga om undersåter. Undersåtlig, som anstår, passar, åligger en undersate. Vördsam, högst aktningsfull. Vördnadsfull, intagen af djup vördnad.

1312. Öfva. Utöfva. Idka. Drifva. Bedrifva.

— Öfva, göra bruk af något, t. ex. öfva knep, list, våld. Utöfva, för beständigt göra bruk af, ådagalägga eller iakttaga något, t. ex. utöfva en konst, ett händt-öfverensstämma.

verk, utöfva dygden. Idka, beständigt eller såsom yrke sysselsätta sig med något, t. ex. idka handel, sjöfart, idka en konst. Drifva, hålla något slags mekanisk inrättning o. d. i gång, t. ex. drifva en fabrik; äfv. idka, utöfva, t. ex. drifva ett yrke, ett handtverk, drifva handel. Bedrifva, med drift och ihärdighet utföra, t. ex. bedrifva ett företag, ett ärende, en sak.

1313. Öfverdrifven. Omåttlig. Ytterlig. — Öfverdrifven, som går utöfver måttan, utöfver hvad som är lagom; äfv. framställd med öfverdrift. Omåttlig, mer än måttligt stor, t. ex. omåttlig lycka, framgång. Ytterlig. uttrycker någonting superlativt, t. ex. ytterlig hetta, törst.

1314. Öfveren8komma. Aftala. Vidtala. Afhandla. Uppgöra. Åsämjas. — ÖfverensTcomma, blifva ense med en person om något, som skall utföras, verkställas. Aftala, träffa muntlig öfverenskommelse om något. Vidtala, tala vid och öfverenskomma med någon om en sak. Afhandla, göra något till föremål för aftal, t. ex. afhandla om köpet af en egendom. Uppgöra, i allo och slutligt aftala, t. ex. uppgöra en affär med någon. Åsämjas, i rättegångsspråket: sämjas, öfverenskomma om något.

1315. Öfverenskommelse. Aftal. Beting. Afhandling. Uppgörelse. Fördrag. Kontrakt. Traktat. — Öfverenskommelse, tvenne eller flere personers ömse-sidigt gillade beslut i en sak. Aftal, muntlig öfverenskommelse. Beting, se 1226. Äfhandling, den handling, hvarigenom något göres till föremål för aftal. Uppgörelse, handlingen att uppgöra en sak med någon. Fördrag, öfverenskommelse mellan enskilta angående något rättsförhållande eller emellan stater om förbund o. s. v. I sednare bemärkelsen nyttjas äfven ofta det främmande ordet Traktat. Kontrakt, äfvenledes ett främmande ord, betyder: skriftfigen affattadt fördrag om något rättsförhållande.

1316. Öfverensstämma. Sammanstämma. Instämma. Stämma. — Stämma, om tonverktyg: hafva lfka tonhöjd.

Deraf hämtade bildliga uttryck äro: Öfverensstämma, vara af samma mening, tanke, lynne, o. s. v.;344

öfverensstämmelse.

äfv. passa väl tillsammans. Sammanstämma, öfverensstämma i utsagor; äfv. passa väl tillsammans. Instämma, yttra sig vara af samma tanke som en annan; äfv. i allmänhet d. s. s. Öfverensstämma.

1317. Öfverensstämmelse. Likstämmighet. Likställighet. Enstämmighet. Enhällighet. Enlighet. — Öfverensstämmelse, likhet i förhållanden, egenskaper, omständigheter, utsagor, o. s. v. Likstämmighet, dermed liktydigt, har mindre vidsträckt användning. Likställighet, öfverensstämmelse mellan begrepp eller ting i förhållande eller egenskaper. Enlighet, öfverensstämmelse med utsago, yttrande, utlåtande, lag, stadgande, föreskrift o. s. v. Enhällighet, Enstämmighet, allmän öfverensstämmelse mellan flera personer i uttryckt vilja, samtycke, beslut, utlåtande.

1318. Öfvergifva. Lemna. Qvarlemna. Strandsätta. Aflägga. Bortlägga. Afsvärja. Försvälja. Förlofva. Försaka, — Lemna, skiljas ifrån en ort, ett ställe; äfv. liktydigt med Qvarlemna, låta person eller sak förblifva qvar på ett ställe, då man lemnar det. Öfvergifva, skilja sig ifrån, t. ex. öfvergifva en ort, ens sällskap; äfv. upphöra att egna någon sin hjelp, vård, vänskap eller kärlek, t. ex. öfvergifva en vän, en älskarinna; äfv. upphöra att idka, öfva, utöfva, t. ex. öfvergifva handeln, ett arbete, ett företag, öfvergifva dygden. Strandsätta, öfvergifva någon, stadd i fara, i nöd o. s. v. Aflägga, Bortlägga, upphöra att bruka, begagna något, öfvergifva vana, bruk. Afsvärja, högtidligt förklara sig vilja öfvergifva troslära, lärosats o. s. v.; äfv. allvarligt föresätta sig att afstå från last, ovana o. s. v. I sednare bemärkelsen är Försvärja liktydigt. Förlofva, högtidligt utlofva att afhålla sig ifrån något. Försaka, afstå frän njutningen af något, som man tycker om eller är i behof af. Jfr. 15.

1319. Öfvergå. Öfverstiga. Öfverskrida. Överskjuta. Öfverträffa. Fördunkla. — Öfverskrida, Öfverstiga, Öfverskjuta, utgöra större summa, antal, belopp än något visst bestämdt, t. ex. kostnaden öfverstiger 100 riksdaler. Öfverträffa, vara en person i något af-öfverträda.

345

seende öfverlägsen. Fördunkla, vida öfverträffa. Öfvergå, motsvarar både Öfverstiga och Öfverträffa.

1320. Öfverlägga. Rådgöra. Rådpläga. Rådslå.

— Öfverlägga, eftertänka, antingen för sig sjelf eller i samråd med andra, huru man bör förhålla sig i något visst förevarande fall. Rådgöra, Rådpläga, Rådslå, öfverlägga med andra om något. Rådgöra brukas mest i fråga om enskilt, - Rådpläga 0111 allmän, Rådslå både om enskilt och allmän öfverläggning.

1321. Öfvernaturlig. Öfverjordisk. Öfversinlig.

— Öfverjordisk, höjd öfver det jordiska, det timliga. Öfv er sinlig, säges om det, som ligger utom sinnenas erfarenhet och endast af förnuftet kan fattas. Öfvernaturlig, som ej af naturens lagar kan förklaras.

1322. Öfverse med. Skona. — Skona, icke behandla någon så strängt, som man äger rättighet till; mildra eller eftergifva straff, arbete, skatt o. s. v. Öfverse med, af efterlåtenhet lemna ostraffad, obeifrad, oanmärkt.

1323. Öfversätta. Öfverflytta. Öfverföra. Återgifva. Tolka. Uttolka. — Tolka, Uttolka, på ett annat språk uttyda meningen af tal eller skrift. Öfversätta, på ett främmande språk fullständligt och omständligt framställa innehållet af tal eller skrift. Liktydigt brukas äfven: Öfverflytta, mera sällan Öfverföra. Återgifva, betyder icke allenast: Öfversätta, utan äfven: framställa något i bild, i målning.

1324. Öfverträda. Bryta. Förbryta sig. Kränka. Svika. Fela. Förse sig. Förgå sig. Synda. Försynda sig. — Fela, göra någonting oriktigt eller orätt, afvika frän det rätta. Bryta, icke iakttaga något, hvartill man är pligtig. Förbryta sig, bryta mot lag, bud, stadgande; äfv. svårt förorätta någon. Öfverträda, icke hålla, icke iakttaga, hvad lag, pligt eller sedlighet förskrifva. Kränka, svårt bryta mot lag, rätt, heder, ära o. s. v. Svika, underlåta att göra sin skyldighet, ej hålla tro och lofven, ej uppfylla någon sin förbindelse. Förse sig, begå något oafsigtligt fel af mindre svår art. Förgå sig, i ord eller handling tillåta sig någonting34(5 öfverträdelse.

emot en annan förnärmande. Synda, öfverträda Guds bud. Försynda sig, begå synd, fel, öfverträdelse.

1325. Öfverträdelse. Förbrytelse. Brott. Fel. Förseelse. Synd. Försyndelse. Missgerning. Missdåd. Illgerning. Illgrepp. Illbragd. — Fel, afvikelse frän det riktiga eller rätta. Förseelse, uppsåtligt fel at lindrigare art. Öfverträdelse, afvikelse från lag, bud, stadgande. Förbrytelse, uppsåtlig öfverträdelse af svårare beskaffenhet, i synnerhet en sådan, som kan hafva personligt straff till följd. Brott, grof, uppsåtlig öfverträdelse af gudomlig eller mensklig lag; (i inskränkt mening) en lagstridig, med fri vilja begången handling, som innehåller en kränkning af samhällsmedlemmarnes säkerhet. Synd, öfverträdelse af Guds lag. Försyndelse, d. s. s. Synd; äfv. i hvardagsspråket: fel emot person, förseelse. Missgerning, groft brott, i synnerhet sådant, som straffas med lifvets förlust. Liktydiga äro Missdåd, Illgerning, Illbragd. Illgrepp, ondskefull, bedräglig handling.

1326. Öfvervigt. Öfverhand. Öfverlägsenhet. Företräde. Fördel. — Öfverlägsenhet, förhållandet, att person eller sak är en annan öfverlägsen. Öfverhand, öfverlägsenhet i strid, öfvermakt. Öfvervigt, öfverlägsenhet i ställning, förhållanden, i makt, strid, täflan o. s. v. Företräde, öfverlägsenhet i rang, värde, förtjenst, duglighet, nytta o. s. v. Fördel, företräde framför en annan, i ett eller annat afseende; äfv. framgång i krig.

1327. Öfvervinna. Besegra. Öfvermanna. Öfverväldiga. — Öfvervinna, Besegra, vinna seger öfver någon. Brukas äfven bildligt, öfverväldiga, det samma, brukas i egentlig bemärkelse mindre ofta. Öfvermanna, besegra genom öfverlägsenhet i styrka eller antal.

1328. Öka. Påöka. Föröka. Tillöka. Skarfva. Tillskarfva. Fortplanta. Formera. Förstora. Höja. Förhöja. Stegra. Dyrka. Fördyra. Skärpa. Upphöja. Uppstegra. Uppdrifva. Uppjaga. Fördyra Uppdyrka. Uppsätta. Förkofra. Förvärra. — Öka, göra större, talrikare, tyngre o. s. v. Påöka, Tillöka, tilläggaömka sig.

347

något till ett förut varande. Föröka, förstärkningsord af Oka. Formera, föråldradt ord, brukas stundom för Oka. Fortplanta, föröka genom afling; äfv. genom af-ling öfverflytta, t. ex. fortplanta en sjukdom; äfv. bildligt för utbreda, utsprida. Förstora, göra stor eller större till vidd, makt, vigt, eller verkan. Höja, egentl, göra högre; bildligt för Oka. Förhöja, gifva högre kraft, värde, behag o. s. v. Skarfva, öka (klädesplagg eller trä) genom tillsättning, tillfogning af ett mindre stycke. Tillskarfva, tillsätta, tillfoga något mindre stycke till ett större. Stegra, Dyrka, Fördyra, höja priset på en vara. Stegra har äfv. samma betydelse som Höja, Förhöja. Skärpa, göra skarpare, strängare, svårare; äfv. stärka. Förkofra, föröka ens förmögenhet, kunskaper, sedlighet o. s. v. Upphöja, egentl, göra högre; oegentligt: göra märkbarare, öka, förhöja. Uppdrifva, gifva ökad drift, (iföröka, t. ex. uppdrifva tillverkningen vid en fabrik. Äfven liktydigt med Uppstegra, Uppdyrka, Uppsätta, höja priset på en vara. Uppjaga, hastigt och högt uppstegra. Förvärra, göra värre, öka något ondt. Jfr. 1074.

1329. Ökas. Förökas. Tilltaga. Växa. Tillväxa. Förkofras. Förkofra sig. — Ökas, blifva större, talrikare, tyngre o. s. v. Förökas, stegradt uttryck af Okas. Tilltaga, småningom och omärkligt vinna tillökning. Växa, Tillväxa, bildliga uttryck,liktydiga mp d Tilltaga. Förkofras, Förkofra sig, tilltaga i välstånd, göra framsteg i kunskaper, i det goda.

1330. Öken. Ödemark. Vildmark. — Ödemark, ouppodlad och obebodd mark. Öken, ödemark af stor vidd. Vildmark, obrukad och obebyggd, ödslig mark, i synnerhet stenig och bergig skogsmark.

1331. Öm. Såt. — Öm, kärleksfull, innerligt älskande. Såt, som lefver i största vänskap och sämja med en annan, t. ex. såta makar, vänner.

1332. Ömka sig. Förbarma sig. Miskunda sig. Varkunna sig. — Ömka sig, känna medlidande. Förbarma sig, af medlidande hjelpa någon, som är stadd348

ömse.

i nöd. Härmed liktydiga äro: Miskunda sig, Varkunna sig, bada tillhörande det bibliska och kyrkliga språket.

1333. Ömse. Ömsesidig. Inbördes. — Ömse, både den ena och den andra, t. ex. taga mutor på ömse händer.

Ömsesidig, som är, finnes, sker på eller utgår ifrån ömse sidor, t. ex. ömsesidig aktning, ömsesidiga ränker, fiendtligheter. Inbördes, har afseende på en vexelverkan eller motsvarighet i godt eller ondt emellan tvenne personer, eller emellan dem, som tillhöra samma folk, samfund, förening o. s. v., t. ex. inbördes kärlek, hat, krig. I allmänhet liktydigt med Ömsesidig.

1334. Önska. Behaga. Efterlängta. Efterträngta. Åtrå. Åstunda. Begära. Välönska. Tillönska. — önska, gerna vilja, att något måtte hända, ske, inträffa; äfv. genom ord uttrycka en sådan vilja. Tillönska, muntligen eller, skriftligen önska en person något. Välönska, tillönska lycka, välgång. Följande ord uttrycka en till begär stegrad önskan: Åstunda, ifrigt önska sig något; Åtrå, i hög grad åstunda; Begära, hafva stark åtrå att komma i besittning eller åtnjutande af något; föga brukligt i denna bemärkelse, utom i biblisk stil. Behaga, d. s. s. Åstunda, Önska. Tillhör i denna mening det finare umgängsspråket. Efterlängta, lifligt önska, längta, att någon måtte komma eller att något måtte inträffa. Efterträngta, på det högsta efterlängta.

1335. Öppna. Upplåta. Uppspärra. Vidöppna. Utslå. Glänta. — Öppna, göra öppen. Upplåta, i vissa ordasätt liktydigt med Öppna, t. ex. upplåta dörren, upplåta sin mun. Uppspärra, öppna vidt och bredt, belt och hållet. Vidöppna. öppna på vid gafvel. Glänta, öppna belt litet. I talesättet: glänta på en dörr. Utslå, (om växter) öppna, utveckla, t. ex. utslå blommor, blad, löf.

1336. Öppning. Hål. Gap. Vak. Glugg. Lucka. Läcka. Mun. Mynning. Svalg. Schakt. — Öppning, öppet ställe. Hål, öppning af större eller mindre vidd tvärs igenom en kropp eller blott på ytan. Vak, hal tvärs igenom is pä sjö o. s. v. Glugg, liten öppning

REGISTER.

A.

G.

J.

K.

K.

383

S.